

9122

juin 2 p. 677

Royaume Francois
de

Ex Bibliotheca ff. Indagationum
336642

CANONICI

Lugdun. J U R I S *sensuum*

INSTITUTIONUM

L I B R I T R E S.

Opera & Studio FRANCISCI
DE ROYE, Antecessoris
Andegavensis.

P A R I S I I S,

Apud ANTONIUM DEZALLIER,
in Vico San-Jacobæo, ad
Coronam auream.

M. DC. LXXXI.

Cum Privilegio Regis Christianissimi.

1850

1850

ILLUSTRISSIMO
VIRO DOMINO D.
HIERONIMO BIGNON,
PATRICIO, ET COMITI
CONSISTORIANO,
Regiæ Bibliothecæ Præfecto.

*ON una ratio jubet (VIR
ILLUSTRISSE) ut meum
illud Opusculum tibi ap-
pendam. Generalis ea mi-
hi statim affulget, quòd cum Iuris-
prudencia gentile sit domus tua bo-
num, non aliud legitimum numen
colere possim, quàm qui assiduus est
omnium juris Studiosorum vindex.
Nam cui magis artem suam aperiret
familiaris ipsa Themis? Genti mea
adeest etiam alia quedam singularis.*

E P I S T O L A.

*de quâ gloriari nunquàm desinam;
 Quod jamdiù Illustrissimi Majores
 tui meos quasi suos Clientes suscipe-
 re amaverint. Etiam atque etiam
 peto, ut honestam nepotis clientelam
 judicare velis. Sed præcisè ad me
 ipsum; nihil unquàm jucundius mihi
 potest occurrere, quàm ut mihi quon-
 dam liceat publicè contestari quan-
 tùm tibi debeam. Probè quidem
 novi me nequidem illud scribere
 posse, multominùs rescribere. Sed
 publica debiti professio bonæ fidei de-
 bitorem indicat, & forte commis-
 sum impedit. Hoc me possum dicere,
 felicem, quod ubi ad munus Ante-
 cessoris accedere conatus sum, civi-
 lis sapientiæ studium te mihi totum
 dederit: Eò etiam feliciorem, quòd
 in me semper eodem animo fueris.
 Utinam modestia tua patiatur eos pa-
 làm dicere testimonium, qui non ita
 pridem testes fuerunt animi erga me
 tui. Agebatur de summa rerum mea-
 rum; viderunt te ad eam procuran-
 dam & stabiliendam multo superasse*

EPISTOLA.

*generositatem Mæcenatis in Maronem
& Flaccum. Et hoc præcipuè imperat
illud ardensque tuis Tholis appendi.
Velim ut tuo solitoque vultu illud
aspicias.*

Tibi Addictissimus FRANCISCUS.
DE ROYE, Antecessor.
Andegavensis.

HUMANO LECTORI.

CUM Theodosius Magnus in quolibet Professore adeo expostulat interpretandi subtilitatem (humane Lector) ea mihi non alia est, quam accurata methodus quæ causam dilucidè constituat, & Studiosum veluti manu ducat in omnes propositæ rei partes ac recessus. Indicio de me ipse ero, quamvis uti contendam in iis Canonici Juris Institutionibus. Statim profiteor me, quantum subjecta materia pari potest, summa premere velle Justiniani vestigia, & in duobus personis, in res, in actiones. In iis quantum ab eo recedam, suis quibusque locis moneo, & præmitto sequor, quod in omnibus ferè suavi-
dissimè sequor, quod in omnibus ferè suavi-
rum Institutionum Tractatibus Juris originem & progressum diligenter expendat, & sensim ad sua tempora deducat. Eo nomine Plinius æqualem suum laudat Aristonem, quod Antiqua ut Nova, rora ut assidua Jura tra-
ster. Hoc præcipue observandum in an-
Canonico, cum sanctitas & majestas in an-
tiquitate splendescant, nec minus assis æsti-
maverim Decretalistas. Ab Antiquo Jure
Canonico feliciter auspicanda est Canonistæ
institutio, ne cum ad antiquos Cano-

HVMANO LECTORI.

nes ascenderit, in alium terrarum orbem se delatum existimet. Memineris, quæso (humanissime Lector) me Antecessorem esse, non Jurisconsultum, non publicæ juris condendi potestate præditum. Ideoque vix quidquam scribere ausim ex proprio jecore, & illicò idoneas probationes subjicio. Ne illud tibi sit Gallicæ nive frigidius. Ille ipse Justinianus non semel Caium aliosve Jurisconsultos, aut etiam quosdam probatos authores laudat. Scribo etiam institutiones seu prima elementa & Catholica præcepta Juris Canonici, non ejusparatitla, non verbosos Commentarios. Undè multa in iis dicuntur *ἐν τῷ πρώτῳ* & ut obtinent *ἐν ἀλλοῖς* Nec in iis exigenda est scrupulosa inquisitio: ne vel infirmus Studiosi animus, vel aliquandò muliebriter pius aliquid extra aulcos comminiscatur, aut fiat studiorum desertor. Ac tandem sicut Ecclesia Gallicana Romanam veneratur & colit: Ita & ubique me totum ei, meaque omnia subjicio lubens.

P	ROOEMIUM.	Pagina 1
Tit. I.	<i>De Jure Canonico.</i>	13
Tit. II.	<i>De Conciliis.</i>	20
Tit. III.	<i>De Constitutionibus Summo- rum Pontificum.</i>	29
Tit. IV.	<i>De Dictis aut Sententiis San- ctorum Patrum.</i>	32
Tit. V.	<i>De Constitutionibus Principū.</i>	35
Tit. VI.	<i>De Jure non Scripto.</i>	38
Tit. VII.	<i>De Jure personarum.</i>	40
Tit. VIII.	<i>De Laicis.</i>	48
Tit. IX.	<i>De Clericis.</i>	51
Tit. X.	<i>De Ordinatione Clericorum.</i>	56
Tit. XI.	<i>De Electione.</i>	73
Tit. XII.	<i>De Confirmatione & Confe- cratione.</i>	82
Tit. XIII.	<i>De Summo Pontifice.</i>	85
Tit. XIV.	<i>De Patriarchis & Cardina- libus.</i>	94
Tit. XV.	<i>De Episcopis.</i>	99
Tit. XVI.	<i>De Presbyteris & Archi- presbyteris.</i>	110
Tit. XVII.	<i>De Diaconis & Archidia-</i>	

INDEX.

<i>conis.</i>	115
Tit. XVIII. <i>De Subdiaconis & aliis</i>	
<i>Minoribus Clericis.</i>	120
Tit. XIX. <i>De Canonicis.</i>	123
Tit. XX. <i>De Monachis.</i>	134
Tit. XXI. <i>De Monialibus.</i>	144
Tit. XXII. <i>De vita & honestate Clericorum.</i>	148
Tit. XXIII. <i>De Conjugatis Clericis.</i>	154

LIBER SECUNDUS.

Tit. I. <i>De rebus Ecclesiasticis & earum acquisitione.</i>	161
Tit. II. <i>De Sacramentis.</i>	169
Tit. III. <i>De Baptismo.</i>	173
Tit. IV. <i>De Confirmatione.</i>	182
Tit. V. <i>De Eucharistia.</i>	186
Tit. VI. <i>De Pœnitentia.</i>	190
Tit. VII. <i>De Ordine.</i>	204
Tit. VIII. <i>De Extrema Unctione.</i>	210
Tit. IX. <i>De Matrimonio.</i>	217
Tit. X. <i>De Ecclesiis.</i>	239
Tit. XI. <i>De Rebus Sacris, Sanctis, & Religiosis.</i>	245
Tit. XII. <i>De Decimis.</i>	247
Tit. XIII. <i>De Primitiis & Oblationibus.</i>	262
Tit. XIV. <i>De Parochiis.</i>	265
Tit. XV. <i>De Beneficiis Ecclesiast.</i>	275
Tit. XVI. <i>De Collatione Beneficior.</i>	286

I N D E X.

Tit. XVII. <i>De Jure Patronatus.</i>	300
Tit. XVIII. <i>De Renuntiatione & aliis amittendorum Beneficiorum modis.</i>	307
Tit. XIX. <i>De Religiosis Domibus.</i>	314
Tit. XX. <i>De Censibus & Procuratio- nibus.</i>	317
Tit. XXI. <i>De Rebus Ecclesia alienan- dis, vel non.</i>	321
Tit. XXII. <i>De Contractibus Eccle- siasticis.</i>	327
Tit. XXIII. <i>De Precariis, Prestariis, & Libellis.</i>	333
Tit. XXIV. <i>De Bonis Clericorum & Monachorum.</i>	340
Tit. XXV. <i>De Testam. Cleric. & Mo- nac.</i>	344

LIBER TERTIUS.

Tit. I. <i>De Actionibus seu Judiciis.</i>	358
Tit. II. <i>De Foro Competenti,</i>	360
Tit. III. <i>De Privatis aut Civilibus Ju- dicis inter Clericos.</i>	368
Tit. IV. <i>In quibus causis Clerici civili- ter agere vel conveniri possint apud ju- dices publicos.</i>	375
Tit. V. <i>De causâ possessionis & proprie- tatis.</i>	382
Tit. VI. <i>De Laïcis, an & in quibus causis Ecclesiastica Jurisdictioni sub- jaceant.</i>	386

I N D E X.

<u>Tit. VII. De Publicis Judiciis.</u>	391
<u>Tit. VIII. De Delictis Laicorum. An</u> <u>& quanam sint Ecclesiastica Jurisdic-</u> <u>tionis.</u>	400
<u>Tit. IX. De Accusationibus.</u>	404
<u>Tit. X. De Pœnis.</u>	408
<u>Tit. XI. De Excommunicatione.</u>	412
<u>Tit. XII. De Suspensione & Depositione.</u>	423
<u>Tit. XIII. De Interdicto.</u>	426
<u>Tit. XIV. De Purgatione Canonica &</u> <u>vulgar.</u>	429
<u>Tit. XV. De Absolutione à Censuris.</u>	433
<u>Tit. XVI. De Irregularitate.</u>	438
<u>Tit. XVII. De Privilegiis.</u>	452
<u>Tit. XVIII. De Dispensationibus Ec-</u> <u>clesiasticis.</u>	459
<u>Tit. XIX. De Officio Judicis.</u>	470

F I N I S.

Extrait du Privilege du Roy.

PAR Lettres Patentes du Roy, données à Versailles le 9. jour de Septembre, l'an de grace 1680. Signées, Par le Roy en son Conseil, J^{AN}Q^{UI}ERES; & scellées. Il est permis à nôtre cher & bien amé F^RA^NÇ^{OIS} D^E R^{OYE}, Conseiller & Professeur es Droits en l'Université d'Angers, d'imprimer ou faire imprimer par tel Libraire qu'il avisera, un Livre intitulé, *Institutionum Canonici Juris Libri tres* : Et defences sont faites à tous Libraires, Imprimeurs, & autres personnes de quelque qualité & condition qu'ellessoient, de l'imprimer, vendre ni debiter, autres que ceux qui auront droit de luy, & ce pendant le temps & espace de six années; à peine de trois mil livres d'amende, & autres portées par lescdites Lettres.

Et ledit sieur D^E R^{OYE} a 'cedé son droit du present Privilege au sieur D^EZALLIER Marchand Libraire à Paris.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs, le 20. Septembre 1680.

Signé, C. A^{NGOT}, Syndic.

Achevé d'imprimer pour la premiere fois,
le 20. Decembre 1680

Les Exemplaires ont esté fournis.

JURIS

CANONICI

JURIS

INSTITUTIONUM.

LIBRI TRES.

PROÆMIUM.

UM Christus Dominus Sanguine suo acquisivit & fundavit Ecclesiam, ejus Sanctitati & Majestati valde conveniebat, ut quasi quædam Anarchiæ species incerto jure non regeretur. Undè statim Sancti Patres ad eam regendam duplici Jure usi sunt & divino, quod omnino certum, & Canonico, cujus certum quoque corpus habere curarunt, ne quis pro suâ libidine falsos & supposititios Canones obtruderet. Præterea sicut in Tullio non est civitas quæ non habet leges: Ita nec est Ecclesia sine certis Canonibus. Hinc Sacerdotes. *In Can. I.*

dist. 38. Sacras Scripturas & Sacros Canones addiscere jubentur, & in actione quartâ Calched. Concilii præcipitur Episcopis, ut omnes Christianos vel etiam laicos diligenter edoceant sacros illos Canones, qui ab iis omnibus indistinctè custodiantur, ut est *in Can.* 34. *Meldenſis Concilii*. Sicque dici rectè potest omnibus Christianis apprimè necessariam esse Canonum scientiam: non tantum ut benè beatèque vivant secundum receptas Ecclesiæ regulas, sed etiam ut eos quotidie ad manum habeant in ipsis rerum argumentis.

Quia verò immensa cepit esse sylva canonum, quam vix ullus propriis viribus persuadere poterat, perutilis fuit eorum opera, qui varias eorum collectiones accuratâ methodo digesserunt, de quibus suo loco, ut ita quidquid in eâ scientiâ certum est, sub uno aspectu, illud habere liceat, & falsos canones faciliè secernere à veris, qui soli contineantur in iis Codicibus.

Universa ferè Catholica Ecclesia eo Canonici juris corpore utitur hodiè, quod conflatum est ex decreto Gratiani, quinque libris decretalium Gregorij Noni, Sexto Bonifacij Octavi, quinque libris Clementinarum, Extra-

vagantibus Joannis 22. & quinque libris Extravagantium Communium, eaque omnia, eorum progressum, & primam editionem paucis expendere juvat exemplo Justiniani Imp. in præmio institutionum.

Igitur prima pars ejus corporis est decretum Gratiani. Erat ille patriâ Clavensis in Italiâ. Robertus de monte in Appendice ad Sigibertum facit eum Clusinum Episcopum, quem tamen non agnoscit Author Italiæ sacræ, & omnes eum vocant Monachum S. Benedicti in Monasterio Bononiensi S. Felicis. Librum illum sub Eugenio 3. edidit *circa an. 1150.* ut scribit Abbas Urspergensis ad eum annû: Et notat Hugutio vetutissimus ejus Interpres. *post can. 1. 2. q. 6. ad §. forma.* Alii volunt editum illum fuisse *an. 1151.* Math. Vestmonasteriensis, Ptolemæus, Lucensis, & Calderinus sequeretur Hugutionem. Post Burchardum Vvormac. & Yvonem Carnot. librum illum inscripsit **DECRETUM**: quod nihil aliud est, quàm collectio earum omnium Constitutionum, quæ inter Christianos vim legis & canonis habent. Nec ità inscriptionem illam accipias, quasi totum illud opus unû sit Gratiani decretû, nam benè multa in eo exscripta

sunt. Sed sicut collectio variorum edictorum à Jurisconsultis appellatur edictū perpetuum : ità & cum unus ille sit Gratiani scopus , ut omne exscribat genus decretorum quæ in Ecclesiâ obtinent , suum illud Opus inscripsit Decretum , vel ut quidam legunt LIBRUM DECRETORUM , quasi secutus sit Paulum Jurisconsultum , qui cum varias Imperatorum sententias in eodem libro colligere voluit , eum inscripsit librum Decretorum. Ita liber ille Gratiani statim à primâ editione appellatus occurrit liber DECRETORUM , in Epistolâ Goffridi Comitis Alefni *ad an. 1176.* quæ integra extat *Lib. 3. Chronici Casauriensis sive Piscariensis. pag. 529. T. 5. Spicilegij Dacheriani.*

Plures volunt ex mandato Eugenii 3. S. P. editum fuisse illud Decretum : aut saltem autoritate Apostolica confirmatum à Gregorio 13. cum juris Canonici Corpus Typis mandari curavit. Sed omninò verius est opus istud esse privati hominis. Primò enim omnes ferè veteres interpretes agnoscunt mandatum illud nullibi extare , nec ullam ejus Apostolicæ confirmationis mentionem apud Authores Gratiani æquales. Secundò Joan. Andræas ait dicta Gratiani quotidie in Scholis re-

probari, quia non sunt authentica. Quod jam olim docuerat Innocentius 3. in cap. 5. de elect. in tertiâ compil. Sanè Gregorius 13. suam nostri Corporis Canonici editionem Apostolico rescripto confirmavit: Sed illud pertinet tantum ad emendatiorem ejus corporis editionem, non etiam ad ejus confirmationem: Cum enim corpus Juris Canonici, & præcipuè Gratiani Decretum innumeris erroribus scateret, Pius quartus, Pius quintus, & Gregorius 13. doctissimos undequaque viros convocarunt, qui errores illos emendarent. Et hi sunt Correctores Romani Summus ille Pontifex in eo rescripto nihil aliud jubet, quàm ut illud ita emendatum, in posterum edatur.

Sed cum Decretum illud esset tantum privati hominis, & adeò mendosum & inconditum, undenam ei conciliata est tanta autoritas, ut omnes viri docti ad solam hanc imperfectam Canonum collectionem Glossas & Commentarios scripserint? Duplicem ejus rei causam esse conjicerem, & Institutum Gratiani, & Bononiensis Academiæ famam Canonum collectores antè Gratianum eos tantum ad literam exscribebant, sed cum videret plures ex iis dissidere

invicem; ex Scholasticâ disciplinâ (quæ tum primum oriebatur , & cujus erat peritissimus) iis varias interpretandi & conciliandi rationes subjecit. Undè quidam ejus librum inscripserunt *Concordiam discordantium Canonum* : Et Stephanus Tornac. in Epist. 1. Gratianum vocat Magnum Canonum Interpretem. Adeò ab omnibus probata est ea methodus , ut qui jus Canonicum Bononiæ docerent , solum illud Decretum legerent in Scholis , & ideo dicerentur Magistri & Doctores Decretorû, *cap. 3. de judic. & cap. 1. de regul. in quintâ Compilat.* qui statim ab ejus libri editione summas , hodie paratitla ejus scribebant , ut docet eadem Epistola Goffridi Comitis. Sic etiam ejus Academiæ fama illa erat eo tempore , ut ad eam juris studiosi undequaque confluerent , quòd per totum Occidentem in eâ solâ tum primùm jus civile doceretur , ut videre est apud ejus ætatis Authores *Petrum Blesensem , Joannem Sarisber. & Stephanum Tornac. in Epistolis.* Cumque studiosi à suis Canonici Juris Professoribus nihil aliud domum suam exportarent , quam Glossas & Commentarios in Decretum Gratiani , hoc ei magnam existimationem

qua
erat
&
i-
r-
t

Institutionum. Liber I.

7

apud omnes peræque gentes conciliare potuit. Sicut autem sapissimè Veteres Interpretationem Aniani ad Cod. Th. acceperant pro ipsis legibus : ita & plerumque Veteres Canonici Juris Interpretes Gratiani verba cum ipsis canonibus confuderunt, quod tamen utrumque omninò distinguendum monet Contius, & adverterant etià Romani Correctores. Stephanus Tornacensis in opus illud Commentarium primò scripsisse dicitur.

Ac tandem tres sunt Decreti partes,

1. dividitur in centum distinctiones.
2. in causas & quæstiones, ubi causæ sunt hypotheses aut species, ex quibus varias quæstiones desumit Gratianus & sæpe in utramque partem tractat.

Tertia est tractatus de consecrat. alter, de pœnitentiâ; quæ laudantur ex eo Decreto, canonis nomine citari solent, nec eam ex eo libro vim & auctoritatem habent, quam ex ipsis fontibus, seu ex iis locis, ex quibus desumpta sunt.

Secunda pars Canonici Corporis & Collectio Decretalium Gregorii Noni quinque libris constans : Decretalium, supple Epistolarū, quæ nihil aliud sunt, quàm rescripta summorum Pontificum ad relationem & consultationem Præla-

torum, vel ad libellos aut desideria pe-
 tentium, non diu ante Gregorium no-
 num de iis ita loquitur Stephanus Tor-
 nac. in Ep. 241. *profertur inextricabilis*
sylva decretalium Epistolarum, & anti-
quiores sacri Canones reiciuntur. Undè
 fluxerunt quinque Collectiones earum
 Decretalium ut quoquo modo essent
 certæ, & partim privata, partim pu-
 blica autoritate concinnatæ sunt. Qua-
 tuor priores Ant. Augustini beneficio
 habemus & quintam operâ Cironii,
 sed cùm minùs absolutæ essent, Grego-
 rius nonus ex iis & ex quibusdam Epi-
 stolis suis sextam compilationem com-
 poni mandavit Raymundo Cardinali
 Dominicano *ad an.* 1235. eamque autho-
 ritate Apostolica confirmavit, ut etiam
 testantur Martinus Polonus, & Math.
 Paris *ad eum an.* & addunt eam ab ejus
 nomine appellatam fuisse Gregorianam.
 Ea vim & auctoritatem habet etiam in
 Galliâ, nisi quatenùs regni & Ecclesiæ
 Gallicanæ juribus adversatur.

Quæ sunt ex ea Collectione, per ca-
 pitula citari solent, putà *cap. 1. de preb.*
apud Gregorium: quòd ille sit ejus Au-
 thor; aliquandò etiam Verbum illud
 additur, *extrà. cap. 1. ext. de preb.* id est
 in iis Decretalium Libris, quòd illi

sint extra Decretum, ex quo solo consistebat antea totum Jus Canonicum. Quod libet ferè capitulum incipit à priori verbo Decretalis Epistolæ, quam ut plurimum integram habemus in antiquis Collectionibus. Post illud subiicitur, & *infra*: quod sæpius in eo capitula rescata sint ea, quæ ad solam ejus speciem pertinent, & afferatur sola propositi negotii definitio. Unde Math. Paris, ibidem ait *sub quodam compendio eas decretales Epistolas abbreviatas fuisse*. Et idèd prior ea vox retinetur, quia Veteres glossæ Decreti & Antiquarum Collectionum semper Decretales Epistolas laudare solent ab iis prioribus verbis à quibus incipiunt, ut ita facilius uti possimus iis glossis.

Tertia pars dicitur Sextus Bonifacii octavi, sic dictus, quod quinque libris Gregorii noni additus sit: Constat etiã aliis quinque libris, quos Bonifacius octavus operâ Guillelmi Ebredu-nensis Archiepiscopi ex Decretalibus Pontificum à Gregorio Nono ad eum compilavit, *an. Domini 1297.* ut testatur ejus proœmium, sicut & Mart. Polonus in ejus vitâ. Ferè autem Galli reiiciunt illud volumen, ut etiam agnoscit Glossa *ad cap. 16. de elect. in sexto.* seu quod

idem est, apud Bonifacium, propter graviores inimicitias inter eum Bonifacium & Philippum Pulchrum ait Paulus Æmilius: cum tamen Pontifex ille suum hunc librum miserit in Galliam ad Doctores & Scholares Parisiis & Aureliæ commorantes, ut Notat Janus à Costa ad *tit. de judic.*

Sequuntur quinque libri Clementinarum, quos Clemens quintus compilavit *ad an.* 1312. ex Canonibus Viennensis Concilii sub eo habiti ex & quibusdam suis constitutionibus. Glossa notat eum valdè interpolasse illos canones, quidam Anonymus in ejus vitâ scribit, in eâ collectione quosdam esse canones, de quibus in eo Concilio actum non est, eamque publicatam fuisse tantum à Joanne 22. ejus Clementis successore. Continuator Guillelmi *de Nan-gis* in Chronico addit eam publicationem suspensam fuisse in Galliâ, quod in eâ collectione quædam excommunicationes nimis rigide continerentur ac tandem receptam illam fuisse ab omnibus Universitatibus. Speculator omnes ejus Concilii Canones collegit & intertatus est.

Denique in corpore Juris Canonici sunt Extravagantes, nempe Constitu-

iones Decretales Joannis 22. & Extravagantes Communes, quæ sunt aliorum summorum Pontificum. Sic dicuntur, quod vagentur extra Collectionem Decretalium, à privatis collectæ sunt, & ideò vim & robur non habent, nisi fides iis adstruatur, aut ex ceteriis Apostolicis, aut ex probatæ fidei scriptoribus.

Cum ità tandem nostrum Juris Canonici Corpus per partes editum est, ne studiosi multitudine & varietate rerum onerentur, quas vix ab initio capere possunt, Juris illius Institutiones componere placuit, quæ sunt totius Canonice scientiæ prima elementa. Nullæ adhuc prodierunt, quæ publicam habeant auctoritatem. 1. Nam & Lancelotus in suarum præfatio fatetur eas esse privati hominis, seque numquam impetrare potuisse Apostolicam earum confirmationem. Unde & Gregorius decimus tertius in rescripto ad editionem Corporis Canonici earum non meminit. Probè quidem novi opusculum illud meum eodem jure censerè, sed nec illud credere mens est, quasi vim ullam vel aliquam auctoritatè habere debeat. Unum illud in votis est ut Canonici utcumque Juris studiosos utcumque juvare possim.

Utinam editæ essent Juris illius Institutiones, quas ab Ant. Augustino scriptas fuisse ait Doctissimus Balusius ad Gratiani Decretum; proculdubio iis me totum dedissem, nec ullatenus manum admovissem calamo.

Hinc verò fluxit bonum illud Ecclesiæ depositum: quòd cùm sacra scriptura nec omnia contineat; quæque continet sæpè subobscura sînt & variam patiantur interpretationem, idcò nobis proposita est traditio Apostolorum, quæ suppleat & exponat, inquit Augustinus *lib. 5. de bapt. contra Donat. cap. 23.* & ità Sancti Patres admittunt Apostolicam illam esse traditionem, quæ sit universalis, seu quæ obtineat apud omnes Ecclesias, nec à fide abhorreat. Quidam vero aliam traditionem faciunt, quæ non sit à Christo vel Apostolis, sed quæ ab hominibus profecta sit: ut cum Electus Pontifex Rom. jurat se nihil mutaturum de traditione, quod à probatissimis prædecessoribus suis servatum reperit, ut est *in lib. diurno Rom. Pont. & apud Ivonem Carnot.*

Consuetudo est particularis alicujus Ecclesiæ institutio, *d. can. 8.* quæ non fidem aut religionem spectat, sed ritus,

Institutionum. Liber I. 19
solemnia, disciplinam, jurisdictionem.
In iis enim tanta ferè est diversitas u-
sum, quanta est multiplicitas.

TITULUS I.
De Jure Canonico.

ILLUD est, *jus quod Ecclesia sibi constituit.*
Ecclesia id est cœtus & congregatio
fidelium, ait Arnulphus Lexov. in ser-
mone ad Synodum, Eam quoque defini-
tionem habet Zona. *ad can. 47. Carthag.*
Concilii, & in eâ dici rectè potest, *fidelium*
nomine Laicos etiam venire, ut apud S.
Cyprianum & Optatum in aliis casibus,
aque latior interpretatio huic, nostro
ari Canonico valdè convenit, quippè
quod constet tot constitutionibus Vete-
rum Imperatorum, tot Capitularibus
sententiis. Ecclesia in Christi nomine
congregata jus constituit, eamque po-
tatem habet à Christo Domino ut pa-
m est ex decimo octavo Mathæj *vers.*
8. & 19. *sibi constituit,* id est suis fide-
bus liberis, quibus propriè scripti sunt
nones ait Leo quartus in *Epist. 2.*
Episcopos Britannia, & quidem ad

recte se regendum, *Can. 1. septima Synodi.*

Sic dicitur jus Canonicum à canone id est à regulâ. Græci Ecclesiasticas regulas vocant Canones, ait *Abbo Floriac. in suâ Collect. Canonum cap. 8.* & idè Veteres Sancti Patres suas Constitutiones vocarunt regulas, quòd propriè pertineant ad eorum mores, qui sunt in Ecclesiâ. *Sozomenus lib. 1. Hist. Eccles. cap. 22.* Nec fortè ausi sunt eas appellare leges, quasi earum condendarum potestas solis principibus competat. Sicut verò Theodosius junior & Justinianus varias aliorum Principum Constitutiones in unum codicem retulerunt, ne malæ rei homines falsas & suppositas quotidie obtruderent, ita & statim placuit certum esse Jus Canonicum, quod constet veris & approbatis Canonibus, quos tantùm Ecclesiam agnoscere ait Carthagin. Concilium *anno 419.*

Nec obstat quòd Gratianus multos exscripserit ex Canonibus Apostolorum, qui ab Anton. Augustino dicuntur incerti. Inter omnes quidem convenit editos illos non fuisse ab iis ipsis Apostolis, cum multa contineant eorum tempore incognita, & idè dici Apo-

Institutionum. Liber I.

colorum, quòd ab eorum Successoribus
editi fuerint, qui omninò erant viri
apostolici. Constat etià eos omnes
non simul editos fuisse, sed variis tem-
poribus & locis, cum viri illi Aposto-
ci nondùm liberè convenire possent,
ut Hincmarus Remen. in opusculis.
sunt tamen Antiquissimi: nam laudan-
tur in Nicæno Concilio ad initium
quarti sæculi. Et idcò dici potest eo-
rum Collectionem completam fuisse ad
finem tertii. Nec constat ex eorum nu-
mero. Græci octoginta quinque agnos-
cunt, Latini quinquaginta priores, quos
Bionisius exiguus ex Græco in Latinum
vertit, & suæ Canonum collectioni præ-
misit, non etià cum iis junxit, quòd
equit nec ab omnibus probati sint. Et
Sinc Gelasius *in can. 4. dict. 14.* ait eos
esse apocryphos, cùm nec de eorum
numero, nec de tempore, nec de lo-
co, nec de eorum Authore constet.
Quia tamen & Concilia, & summi Pon-
tifices, & Sancti Patres eos ferè om-
nes utcumque probarunt, Gratianus
quosdam ex iis exscribere potuit.

Idem planè dicendum de Canonibus
extæ Synodi in Trullo, id est in secreta-
rio Constant. Imperialis Palatii, quòd
sempe videantur etià incerti. Constat

enim nullos ab ea editos fuisse Canones de disciplinâ ; & tamen idem Gratianus quosdam ex ea Synodo exscripsit. Sed huic objectioni satisfactorius ; asserit quatuor aut quinque annis post eam Synodum eosdem ferè Patres in eodem loco convenisse , qui centum & duos Canones pro ea Synodo & ejus nomine ediderunt. Ac rectissime Ant. Augustinus observat eos tantum ab Adriano primo probatos fuisse , qui jure & juxta regulas ab eâ editi sunt. Vide *Can. 6. 7. 8. dist. 16.*

Sicut Juris Civilis ita & Canonici summa illa divisio est , ut aliud sit jus publicum , aliud verò privatum. Et tamen Juris illius Institutiones à Canonicis differere debent , quòd in illis vix attingatur jus publicum : illud verò in Canonicis prætermitti numquàm possit : Et quia jus Pontificium in publico connetur , agebat etiàm *M. Tullius lib. 2. de legib.* & quia jus publicum in Sacris & Sacerdotibus consistit , *can. 11. dist. 1.* vix autem absque iis pars ulla Canonici Juris tractari potest , & totum jus quod ad eos pertinet pro publico haberi docet Glossa *ad. d. can. 11.* igitur Jus publicum est , quod ad statum totius Ecclesiæ pertinet , ac præcipuè consis-

tit in Sacris & Sacerdotibus : jus autem privatum , quod Privatorum utilitatem spectat.

Alia divisio est , ut aliud sit jus scriptum , aliud verò jus non scriptum , de qua fusiùs apud Gratianum *dist. 1. & 11.* Ejus divisionis rationem afferunt Justinus Martyr. in *Epistol. ad Diognetum* in fine , Origenes in *Philocalia cap. 1.* & Vincentius Lirinensis in utroque commonitorio , quia non omni a continentur in sacra Scriptura ; quæque in ea continentur , sæpè subobscura sunt , nec facilè cadunt sub humanum sensum , & idèò traditione Apostolicâ opus fuit (quæ facit jus non scriptum) ut nobis ea enucleare possit. Sicque per partes evenit , ut Ecclesia jure scripto & non scripto gubernetur , priùs de scripto.

Collectum est ex præceptis Conciliorum (quæ propriè dicuntur Canones ,) ex Decretis & Decretalibus Summorum Pontificum , ex dictis aut sententiis Sanctorum Patrum , & ex quibusdam publicis legibus. Plures sunt Juris illius Collectiones & Græcæ & Latine ; quædam ex iis breviter expendendæ sunt , ex quibus deprehendatur , quid aliæ habeant.

Antiquissima est Collectio Græcorum Canonum Theodosii Senioris tempore conscripta. Eam laudant Calchedon. Concilii Patres. Ejus meminit Dionysius Exiguus in præfat. ad suum Codicem Canonum, & ait eam confusè translata. Ac fortè verius est eam ipsam esse, quam Justellus publicavit, non quam edidit Quesnellus cum operibus Leonis Magni: vix ea videtur Codex Canonum, sed farrago & collectio quædam confusa locorum sibi communium, quam privatus aliquis sibi concinnavit ex quibusdam Canonibus, Epistolis summorum Pontificum, & quorundam Episcoporum, atque etiam ex rescriptis quorundam Imperatorum. Prior quibusdam est Codex Canonum Universæ Ecclesiæ, quod ea tunc temporis eo solo uteretur.

Sub Justiniano Dionysius Exiguus Abbas (cujus meminit Cassiodorus) veterem hunc Codicem ex Græco in Latinum sermonem elegantius vertit: ei quosdam alios Canones post eum editos addidit, & quædam decreta Pontificum. Ea Collectio à quibusdam dicitur Codex Canonum Ecclesiæ Rom. Quod ea diutiùs eo solo usa fuerit. Adrianus primus eum dedit Carolo

Magno, ut eo uteretur Ecclesia Gallicana, prout diutiùs obtinuit. Nam olim quælibet ferè gentis alicujus Ecclesia suum habebat Codicem Canonum, non quòd à Romana discreparet, sed ad stabiliendam & sanctiùs observandam disciplinam, quæ in unaquaque obtinebat ex propriis Canonibus. Utrùm Ecclesia Gallicana non alium Codicem habuerit ante Carolum Magnum, *Videndus idem Quesnel-
lus to. 2. ad Leonem Magnum.* Rodericus etiam Toletanus meminit passim Corporis Canonum Hispaniæ. In orbe nostro subinde prodierunt quatuor Collectiones Canonum, Reginonis Abbatis & Burchardi Vormaciensis in Germaniâ, Ivonis Carnot. in Galliâ, & Gratiani in Italiâ.

Licet verò in omnibus illis Collectionibus iidem ferè Canones exscribantur, attamen illæ (nec etiam aliæ quædam posteriores) non omninò sunt inutiles. Primò enim sæpiùs iis novi quidam Canones adduntur prioribus Collectoribus incogniti. Secundò antiqui Canones in novissimis Collectionibus exscripti notant quamdiù servata fuerit eorum disciplina; & ferè semper unius etiam vocis mutatione aut

additione aut detractiōe indicant aliquid ex eâ disciplinâ sublatum aut immutatum vel pro captu Authorum, vel pro varietate locorum & temporum. Nam ad Canones referri possunt, quæ de legibus ait Marius Victorinus Afer in libro de arte grammaticâ. *Antiqui libri legum, etiamsi ex frequenti transcriptione aliquid in iis mutaverint, attamen retinent antiquitatem.*

T I T U L U S II.

De Conciliis.

Concilium est Cætus, Conventus, aut Congregatio fidelium. Ejus nomen à more Romano in Ecclesiam fluxit. *Can. 1. dist. 17.* Ex quo cum judices conveniebant, hoc dicebatur Concilium. Antiquissima est ea vox in Ecclesia Latina, (Græci dicunt Synodum) ea occurrit apud Tertull. & S. Cyprianum. Cùmque Apostoli convenerunt Hierosolymis, ut de quodam fidei Capite simul agerent, S. Augustinus in *Ep. 19.* Conventum illum vocat Concilium Hierosolymitanum. Habendi Concilii potestas in Ecclesia Catholica

repetitur ex iis Christi Domini verbis;
Ubi duo vel tres in nomine meo Congregati fueritis. Ejus initium occurrit in Actis Apostolorum & potissimum in *Cap. 15.* Concilium vel est Oecumenicum, vel Nationale, vel Provinciale, vel Diocesenum aut Episcopale Primum sic dicitur quasi ex universo orbe Convocatum seu ex Orientali & Occidentali Ecclesia, ut in eo sit totius Christiani nominis repræsentatio, ait Tertullianus in *lib. de jejunio cap. 13.* Concilium universale dicitur Convocatis Sacerdotibus de cunctis Provinciis, ait *Leo M. in Ep. 69.* addendum *Christiani orbis* Primum sub Constantino habitum est nempe Nicænum I. ac licet ante illud quædam habitæ sint particulares Synodi, attamen in *Cod. Can. 1.* loco recensetur, propter illius dignitatem, ait Dionysius Exiguus.

Nationale dicitur quod constat Episcopis multarum Provinciarum ejusdem Nationis: Dicitur major Synodus in *Can. 12. Antioch. Synodi.* Plenaria & universalis in *Cod. Can. Eccl. Afric.* & apud S. Augustinum quod nihil aliud quàm universæ Africæ, ut passim in eodem *Cod.* occurrit. Id genus Concilii antiquissimum esse testatur Illiberita-

num Concilium Hispaniæ Nationis ! sicut & prior Antiochena Synodus contra Paulum Samosathenum : Et quædam Synodi Africanæ sub S. Cypriano. Unde dicendum est Impp. *In l. 23. Cod. Th. de Ep. & Cl.* non primò introduxisse hujusmodi Concilium, sed ejus meminisse quasi jampridem usitati. Olim quidem illud aliquando dicebatur universale, ut probat allato Tertull. loco, sed invaluit solum illud appellari Oecumenicum, quòd ex universo orbe Christiano Congregatum est. Aliquando etiam appellatum est Diœcesanum, quòd olim Diœcesis tractum & collectionem plurium provinciarum significaret, & in civili & in Ecclesiasticâ politiâ.

Provinciale dicitur, quod constat ex omnibus Episcopis ejusdem Provinciæ : antiquissimum est & olim frequentissimum erat, & magnæ authoritatis, ut mox videbimus.

Denique Diœcesanum aut Episcopale Concilium est quod constat, ex presbyteris ejusdem Diœcesis à proprio Episcopo convocatis, & sæpius dicitur hodie Synodus Episcopalis in tractatu de Conciliis Anxiè quæritur quis ea convocare possit, & major difficul-

tas est in Concilio Oecumenico, an summus Pontifex, an solus Princeps. Conjicerem in eâ quæstione duplicem esse visionem, ut altera sit facti, altera juris. De facto constat videlicet priores Christianos Impp. pro Imperio & Officii sui prospectu, vel ut loquimur per se tantum indixisse & convocasse sanctiora quædam Oecumenica Concilia; sicut & Christianissimos reges Nationalia & Provincialia. Sed superest quæstio juris, an ea jure convocaverint. Origo & Materia Conciliorum solis Episcopis adstruere videntur proprium & Primævum jus eorum convocandorum. Verba Christi Domini (quæ supra referuntur) sunt ad solos Apostolos: lique soli convocarunt Ecclesiam, sic etiam habet *actorum Cap. 15. convenerunt Apostoli & Seniores videre de hoc.* Et hinc eorum successores Episcopi se ipsos invitabant ad Conventum, ubi necessitas postulabat, ut passim occurrit apud Eusebium in libris *Hist. Eccles.* sed ne tantum tumultuarie haberetur, invaluit um indici à primæ sedis Episcopo. Per recentos annos ea fuit Ecclesiastica disciplina.

Eam quoque adstruit materia Conciliorum: Nam in iis agitur vel de fide,

vel de disciplinâ, cujus utriusque cognitio primitus competit solis Episcopis, & eorum decreta tuentur, & ad effectum perducere curant Principes. Quia tamen in quolibet Imperio Cætus & Collegia sine consensu & venia Principis institui non possunt, *l. 1. ff. de Coll. & Corp. Ill.* Idè placuit nec etiam haberi posse Concilia, nisi ex permisso Principis. Et hinc S. Hieronymus, *In Apol. contra Rufinum. quis Imperator hanc Synodum congregari jussit? Et Sueffionensis ac Tullensis Concilii Patres sub Carolo Calvo statuunt, Ut si quis Episcopus Concilium convocare velit Regis consensum petat.* Quod jam diù antea Desiderio Cadurcensi rescripserat Sigibertus Rex *apud Quercetanus to. 1. Hist. Franc. pag. 887.*

Sanè quilibet Episcopus quotannis suam Synodum celebrat absque simplici Principis permisso, quia & ex sacris Canonibus & ex Regiis Constitutionibus hoc versum est in assiduum usum.

Oecumenicum igitur Concilium absque autoritate Romani Pontificis convocari non potest. Hoc ipsi etiam Græci agnoscunt, & pluribus passim probat Gratianus. Et hinc sæpius huic præfunt

præfunt ejus Legati.

Nationalis Concilii convocatio pertinet ad Primatem Nationis. *Can. 17. Synodi octava.* Et huic adesse debent omnes Episcopi earum provinciarum, quæ huic Primati subjacent. Unde apud Leonem Magnum in *Ep. 12. cap. 7.* dicitur *Concilium Episcopale.*

Provincialem convocat Synodum Metropolitanus. Leo Mag. in *Ep. 12. c. 7. in Ep. 13. cap. 2.* Ei adesse debent Episcopi Comprovinciales. *Can. 20. Antioch. Synodi*; qui non ita diu appellati sunt Suffraganei; quòd fortè cum suo Metropolitano in majoribus negotiis suffragium dent in ea Synodo Provinciali. Eaque perfecta dicitur, cum Metropolitanus ei præest. *Can. 16. Ibidem. Nicol. 1. & alii* quidam contendebant olim Synodum illam ab eo convocari non posse, nisi ex auctoritate Summi Pontificis, sed rectissimè Agobardus Lugdun. *lib. de dispensatio. num. 20.* Eâ duplici ratione sententiam illam impugnat. Prima est quòd Sacri Canones non tantùm permittant, sed & jubeant Metropolitanò, ut certis temporibus suam hanc Synodum habeat, altera est quòd ita sequeretur doctrinas & exposition-

nes S. Ambrosii aliorumve Metropolitano-
rum, nec etiam esse recipiendas, quòd iis
docentibus nò adsit Romanus, Pontifex.
Sane aliquando extrà ordinem, & neces-
sitate cogente, hujusmodi Concilium cò-
vocare potest, ac nihil frequentiùs quàm
ut vel Ipse præfuerit, vel ejus Legatus.

Denique Diœcesanus Episcopus suam
Synodum convocat, eique vulgò ad-
sunt omnes ejus paræciales Presbyteri;
& quidem *instanter & inexcusabi-*
liter, ut nominatim dicitur in Can. 40.
Synodi Romanæ sub Leo IV. omnes
inquam, & Urbani & Suburbani, &
Rurales omnes indifferenter, ut est in
Breviario ejusdem Synodi & Canonis
apud Lucam Holstenium in Collec-
tione Romanâ. Imo & quidam Ab-
bates & primi ordinis Clerici huic
adesse tenentur, ut suo loco videbi-
mus; eaque synodus dicitur Diœcesana
& Civitatis, in qua Episcopus facit
varias inquisitiones de Clericis & Lai-
cis, ut videre est apud Reginonem,
Burchardum, & alios.

Habendi Concilii generalis formâ,
quam statuit Concilium Toletanum IV.
indicat quinâ ei adesse debeant. Corona
fit ex sedibus Episcoporum: Presbyteri
ab eorum tergo sedent: Diaconi stant

in eorum conspectu , ingrediuntur illi
laici , qui electione Concilii merue-
runt iis quidem aderant olim Laici.
Et hinc *Actorum cap. 15.* Seniores
cum omni Ecclesia , & cum omni
plebe , ut est in Indice Illiberitani
Concilii. Cum stantibus laicis , ut est
in Epist. 31. inter Epistolas S. Cypria-
ni , non ut votum , aut suffragium emit-
terent , sed ut audirent ac defenderent
Decreta Conciliorum , postea Ho-
norati tantum Laici adfuerunt , & Ma-
gistratus Municipales , qui Ephesino &
Calchedon. Concilio adfuerunt , sicut
& omnibus ferè Toletanis , ut passim
docet Rodericus Toletanus : ac tan-
dem omnes ferè ab iis exularunt ,
præterquam Legati Principum.

In Conciliis agitur de fide & de mo-
ribus ac disciplina. Constitutiones de
fide , dicebantur olim *διδασκαλίας* defi-
nitiones , anathematismi , & exscribe-
bantur in actis aut Synodalibus Episto-
lis : quæ erant de disciplina , propriè
dicebantur Canones , in quibus nihil
omninò de fide : & hinc in Antiquis
Codicibus Canonum nihil de fide le-
gitur , sed invaluit fidem & discipli-
nam in Canonibus expendi. Semper
de utraque Constitutiones oblatæ

fuerunt Principibus , ut ab iis confirmentur , & pœnæ sæculares instituantur contra contumaces ; ac sæpiùs , ut quæ ad disciplinam pertinent , ab iis examinentur.

Denique Canones & ad fidem & ad disciplinam pertinentes, non tantùm in Oecumenicis Conciliis fieri possunt, sed etiam in Nationalibus & Provincialibus, contra quàm docet Gratianus initio *dist.* 18. Nam & in iis multò plures damnatæ sunt hæreses, quàm in Generalibus. Et in omnibus Canonum Codicibus omnes illi Canones promiscuè exscribantur : ac tandem in Concilio Toletano III. Anathema sit , qui Concilia Orthodoxorum Episcoporum non recepit. Sed Provincialia sensim exoleverunt, & quòd S. P. Majorum Causarum cognitionem sibi vindicavit, quæ olim ad ea pertinebat, & quòd appellationes ab eorum judiciis indistinctè admiserit , ac tandem quòd illi ipsi Episcopi verebantur & fugiebant severam eorum Conciliorum disciplinam , animadversionem , & censuram.

TITULUS III.

De Constitutionibus Summorum Pontificum.

IDeò Justinianus dixit: *quod Principi placuit legis habere vigorem*, quia lege regiâ quæ de ejus Imperio lata est, *populus Ei & in Eum omne suum Imperium concessit*. Ità & Rom. Pontifex semper habuit Juris constituendi potestatem. Cum Christus Dominus dixit Petro, *pascas oves meas*. Et alibi, *confirma fratres tuos*. Sicque frustrâ sunt qui volunt primùm eam potestatem sibi vindicasse Gregorium VII. *In decretis cap. 7.* quique contendunt eam sedi Apostolicæ concessam fuisse à Valentiniano III. *In Nov. 24.* Nam ibi jus illud tueri tantùm & confirmare voluit, & diutius ante eum Imperatorem à summis Pontificibus edita sunt decreta, quæ vim legis ubique habuerunt, ut mox videbimus.

Constitutionis verbum generale est, ait Theophilus ad Justinianum, ut illud omne jus contineat, quod Princeps statuerit, ac potissimùm Decreta &

Decretales Epistolas. Idem & de S. P. ut ea etiam omnia edere possit. Sed cum ex disciplinâ Ecclesiasticâ *novos constituere Canones non liceat nisi multis & in unum congregatis Primi Ordinis Sacerdotibus*, ait Facundus Herimianensis *lib. 12. cap. 3.* Rom. Pontifex olim sua decreta solus non faciebat; sed convocato Concilio vicinorum Episcoporum, Leo Magnus *in suis Decretis cap. 13.* & Julius 1. *In Epist. ad Orientales apud S. Athanasium in Apologia 2.* qui eleganter dicuntur *Episcopi Diœcesanorum Sanctæ Sedis Apostolicæ*, in subscriptione cujusdam rescripti Apostolici. *In vita S. Anselmi Nonantal. Abbat. apud Mabilonium.* Quod postea fieri cepit, ex consilio Cardinalium.

Quamvis autem Decreta illa pro Canonibus haberentur, & summâ cum veneratione reciperentur ab omnibus Episcopis, nec modicam Juris auctoritatem haberent, vel etiam ante Dionysium Exiguum; at tamen nulla ex iis in Antiquissimâ Collectione Canonum extant. Primus ille sub Justiniano ad Calcem sui Codicis Canonum, sincera quædam Decreta Summorum Pontificum addidit, quasi superiora non satis essent proba-

te fidei. Post eum omnes alii Collectores ea promiscuè cum aliis Canonibus exscripserunt. Nec dubitaverim ea etiam appellari Constituta *in lib. diurno Rom. Pontif. Et apud Anastasium in Bonifacio III.*

Sunt etiam Decretales Epistolæ Summorum Pontificum, de quibus quædam in præmio. Ità fortè differunt à Decretis: quòd ea sint generales Constitutiones in Concilio Episcoporum editæ à Summis Pontificibus; & pro Canonibus habeantur. In omnibus causis, etiamsi non sint in Corpore Juris, ut pluribus probat Gratianus *in dist. 19. & 20.* Decretales autem sint tantùm singularia quædam eorum rescripta pro certis quibusdam causis. Sicut verò in antiquo Jure Civili quæ ad privatorum libellos à Principe impetrata sunt, in eâ tantum causâ vim legis habent, ad quam petita sunt, perindè ac ea quæ ad relationem aut consultationem Magistratuum edita fuerint. *l. 9. Cod. Th. de div. rescrip.* Sed Justinianus voluit, ut quælibet Rescripta Principum in omnibus similibus causis robur haberent generalium Constitutionum, si modò relata sint in suo Codice: *l. un. §. pen. de No. Cod. fac.* Ita & in jure Cano-

nico Decretales Epistolæ in iis quidem causis vim legis habent, pro quibus editæ sunt; sed ita demum in aliis, si quidem in eâ Collectione extent, quæ & Apostolicâ authoritate confirmata sit; & hoc non tam ex propriâ earum virtute, quàm ex eâ Confirmatione.

Posteriores Canonum Collectores Epistolas illas eodem jure habuerunt, ac Decreta, ut etiam eas in suis Collectionibus inseruerint: sæpissimè à Summis Pontificibus mittuntur ad Prælatorum aut etiam privatorum Consultationem aut appellationem: sed Gregorius IX. quamplures edidit proprio motu, & absque illa consultatione.

TITULUS IV.

De Dictis aut Sententiis Sanctorum Patrum.

SAncti Patres propriè dicuntur, in quorum scriptis fidei veritas non vacillat, *Can. 34. Meldensis Concilii*: qui Sacram & Apostolicam doctrinam nobis veluti per manus tradiderunt in suis scriptis, & probati fue-

runt in Catholicis Conciliis. Vincen-
tius Lirin. *in Commonit.* 1. quantum
ad ~~reputatio~~ cum veteribus Jurisconsul-
tis comparari possunt: Nam & eorum
sententiæ quamvis non habeant vim &
authoritatem Scripturæ, ait *S. Aug. in Ep.*
attamen pro Canonibus haberi cœpe-
runt, cū diuturno usu & longo tem-
pore ab Ecclesiâ receptæ & veluti con-
secratæ fuerunt. Undè Photius elegan-
ter *in prefat.* *Nomocanonis* ait, *eas*
quodammodo Canonis formam prestare
posse.

Eorum sententias in suis Canonum
Collectionibus non habebant Veteres,
quasi pro Canonibus haberi non pos-
sent dicta privatorum & singulorum,
ut ex Gregorio Nyss. & Basilio Magno
refert Photius *in eadem Prefat. & tit.*
1. Cap. 4. Primus ex Græcis Theodo-
retus, circà annum 451. suæ Collectioni
addidit Canones ejusdem Basilii, ac
potissimum *ex ejus Epistolâ ad Amphi-
lochium.* Ex Latinis primus fortè Re-
gino Abbas Prumiensis sub finem noni
sæculi in suâ Collectione (quam in-
scripsit libros de Ecclesiast. disciplinis)
dicta SS. Patrum exscripsit: Et cum
sequuti sunt Bucharus, Ivo, & Gra-
sianus, eâ fortè ratione moti, quod

cùm sententias illas in ipsis etiam Conciliis in medium proferri viderent, ait Vincentius Lirin. *In Commonitorio* 2. eas quoque inter Canones referri posse putarunt.

Leo IV. *In Can. 1. dist. 20.* ad eas recurrendum esse ait in novis negotiis, quæ nec Conciliorum Canonibus, nec Constitutionibus Pontificum definita sunt, & ut addit Photius, si obscura Canonum verba exponant. Rectissimè tamen Gratianus ait sententias illas prævalere Constitutionibus Pontificum, ubi agitur tantùm de Interpretatione Sacræ Scripturæ: solâ enim eruditione opus est, quæ sæpius in Sanctis Patribus major occurrit, quàm in Summis Pontificibus. Sed ubi de judiciali alicujus negotii definitione agitur, sententiis illis prævalere Constitutiones Pontificum, quia non tantùm doctrinâ; sed & potestate opus est, quæ iis competit, non Sanctis Patribus.

Ac tandem cùm Gratianus multis Canonibus solam hanc inscriptionem addit, ex dictis S. Augustini aut S. Hieronymi, ac vix reperiri potest ex quonam utriusque libro ea desumpta sint, cum Contio *ad Can. 13. de Con-*

secrat. dist. 2. dici potest ab Isidoro Collectum esse librum ex dictis Augustini (idem de Hieronymo,) ex quo Gratianus Canones illos desumpsit. Mabillonius in *Analectis. 10. 1.* docet pluribus editas fuisse Collectiones ex libris S. Augustini, sicut & hodiè sub certis titulis collectas habemus sententias Gregorii Magni, & flores S. Bernardi, & multò plures exemplo Gratiani utuntur iis Collectionibus, nec ad fontes recurrunt.

TITULUS V.

De Constitutionibus Principum.

DEnique hodierni Juris Canonici partem faciunt quædam Constitutiones quorundam Christianorum Principum; atque etiam sententiæ quædam veterum Jurisconsultorum. Antiqui Collectores Canonum, eas omnes prorsus omiserunt, quasi de rebus Ecclesiasticis ferri, aut ad eas pertinere non potuerint. Sed cum Priores Christiani Principes eas etiam tractare, & Canones confirmare & exequi ceperunt, Canonistæ cum iis col-

legerunt & contulerunt eas leges. Chiffletius præfationi Canonum Fulgentii Ferrandi addit *Constitutionem Theodosii & Valentini*, quam non habent editiones Justelli & Altaſerræ. Sed ea suspecta est; & quod simpliciter missa sit *ad Virum*, quod est absurdum, & quod edita dicatur Theodosio decimum-tertium, & Valentiniano tertium Consulibus: quo tempore nullatenus occurrit Præfectus Prætorio in Chronologiâ Cod. Th. à Cujacio & Gothofredo editâ, ac tandem vix unquam Præfectus Prætorio absque dignitate ponitur. Sicque Constitutio illa huic Collectioni à Ferrando præmissa non præsumitur.

Primus ergò ex Græcis Joannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus sub Justiniano scripsit Nomocanonem, id est, librum in quo Canones & iis convenientes leges exscribuntur: vel ut alii volunt, cum Theodoretus Cyri Collectionem Canonum in 50. titulos digessit, Joannes ille Scholasticus Collationem legum & præcipuè Novellarum Justiniani adjunxit. Post eum Photius edidit etiam Nomocanonem. Ita quoque Latini Veteres in suis Canonum Collectionibus non memi-

nerunt Imperialium Constitutionum. Primus Regino non tantum retulit Rom. leges, sed etiam multa ex Capitularibus seu Constitutionibus Caroli Magni & Ludovici Pii, quas Ansegisus Abbas & Benedictus Levita in 7. libros satis confusè, non multum antea compilaverant. Eum sequuti sunt Ivo Carnot & Gratianus, nec non etiam Burchardus. Cumque inter eas Constitutiones referunt quasdam Ethnicorum Jurisconsultorum leges, dicendum est eas exscribi ex corpore Juris Civilis, quod Justinianus Imperator Christianus edidit; cujus Constitutiones ab Ecclesiâ recipi & probari ait Hincmarus Remensis. Et observandum est quod cum Abbo Floriac. Abbas in *suis Canonibus, Cap. 11. & 14.* laudat aut exscribit leges, rectissime quidem notat Mabillonius in *Analectis* 10. 2. illud omnino intelligendum esse de Novellis Justiniani; sed addere debuit, secundum versionem Juliani Antecessoris Constantinopolitani, sicut etiam occurrit passim in aliis Canonum Compilationibus.

Cur verò Imperiales Constitutiones ita cum Canonibus exscriptæ sint? Rationem hanc assertit Sebastianus Bran-

tius in prefationem ad Panormiam Ivo-
nis Carnot. Et quia Sancti Patres de
spiritualibus plusquam de temporalibus
differuerant, idcirco ex libris Digesto-
rum, Codicis, Constitutionibus Au-
thenticorum, leges Jurisconsultorum
& Imperatorum interposuit, nempe
Ivo Carnot.

TITULUS VI.

De Iure non Scripto.

CONsuetudo est Jus quod moribus
constitutum dicitur, & ex non
scripto descendit l. 32. & 33. ff. de legib.
est Jus quod diuturni mores utentium
consensu comprobati absque ullo Scrip-
to introduxerunt; sed in Jure Cano-
nico Jus non scriptum ex traditione,
& Consuetudine constat. Can. 8.
dist. 11. S. Augustinus in Epist. 118.
& 119. utramque separat, & ait, tra-
ditionē esse regulam aut disciplinam, quæ
non scripta, sed tradita toto terrarum or-
be custoditur, & in universa quacum-
que se diffundit Ecclesiâ: Nec dubitat
quin ea profecta sit ab Apostolis, qui
eam nobis, per quædam, veluti fideicom-

missa reliquerunt, ait Arnobius *lib. 6. adversus gentes.* Unde S. Basilus ad *Amphilochium cap. 29.* *Apostolicum* esse ait perseverare in non scriptis traditionibus Ecclesiarum, ait Petrus Venerabilis. *lib. 1. Epist. 2.* Et ad quamcumque veneris Ecclesiam, servandi sunt ejus mores, ut vitetur scandalum, atque etiam pro eorum societate, cum quibus vivis ait Augustinus in *Epist. 86.* Nec propter varias illas consuetudines ab Ecclesia pace & unitate recedendum esse, ait Cyprianus in *Epist. 75.* Cum nihilominus semper una sit fides, universa semper Ecclesia, Stephanus Torn. *l. 3. Epist. 3.*

Sed ut Consuetudo fervetur, ratione subnixæ sit necesse est, & veritati consentanea; Nam inquiunt Augustinus & Gregorius Magnus, Christus Dominus dixit, *Ego sum veritas*, non etiam, *Ego sum Consuetudo.* Propterea requiritur ut nec sit contrà fidem, nec contrà Sacros Canones, nec contrà bonos mores; & ut diuturno usu comprobata sit, qui forte est 40. annorum. *Cap. 25. Ext. de V. S.* Et aliquando firmata contradicto Judicio 34. ff. *de legib.* ac licet in scriptis

redigatur semper tamen ab ipsâ origine dicitur Jus non scriptum sicut & traditio, quamvis consignata sit in libris Sanctorum Patrum.

Denique consuetudo legem imitatur, & quod Jus novum instituit, & quod antiquam legem tollit & abrogat: quod tamen ita intelligendum, si vel potior sit ejus ratio quam legis, vel si ratio legis cesset, aut deficiat, nec sit amplius Reip. utilis: quamdiu enim ratio legis militat, non ea vis est Consuetudinis ut eam rationem & legem vincat *l. 2. Cod. quæ sit longa Consuetudo*. Quamdiu per causam publicam nihil intervenit *l. 1. Cod. Th. de lon. Consf.* id est, quamdiu Nova quædam publica utilitas non emerfit, quæ legem illam abrogari postulet.

TITULUS VII.

De Jure personarum.

OMne Jus quo utimur, (etiam Canonicum) vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Cumque hominum causâ constitutum sit, de listatim agendum est hoc li-

bro primo Institutionum : secundo de Rebus seu Bonis Ecclesiasticis , tertio de Actionibus seu Judiciis etiam Ecclesiasticis. Eam divisionem sequutus est Antonius Augustinus Juris Canonici Peritissimus in Epitome Juris Pontificii. Sicut autem in hoc eodem titulo apud Justinianum de potestate & dignitate personarum non agitur, an aliquis sit Magistratus , an Patri-
cius , an Plebeius : Ita & hîc non agitur de iis Majoribus Clericis , qui personatum habent , aut personæ dicuntur suarum Ecclesiarum , quòd eas repræsentent , aut in iis primi sedeant.

Igitur , de Jure Personarum , id est de statu & conditione eorum , qui Juris Canonici communionem habeant, quales sunt Christiani Catholici. *Nam quaecunque dicit lex , iis tantum dicit qui sunt in lege , quique jugum Christi non subeunt , nec etiam leges Domini norunt ,* ait S. Basilus *ad Amphilo-
chium cap. 20.* Unde Judæi , Ethnici , atque etiam Hæretici *nullum Jus capiunt Christianarum litterarum ,* ait Tertullianus *de prescript. adver. Hæret. cap. 34.* Ideoque vix pertinent ad Jus Canonicum , nisi ut ab eo declarentur , condemnentur , & ejiciantur.

Jus Canonicum perindè ac Jus Civile summam seu primam hanc personarum divisionem agnoscit, ut illi omnes Christiani aut liberi sint, aut servi. Nec enim Christus venit mutare conditiones, ait S. Hieronymus *in Epist. ad Ephes. cap. 6.* liberos non fecit de servis, S. Augustinus *in Psalm. 124.* quibus agendi & vivendi regulas dedit: Et post eum Apostolus; sed & Jus illud eos etiam homines pro servis habet, qui alieno dominio contra naturam subjecti sunt. Nam ait Hieronymus ibidem, *non natura servitium dedit, sed captivitas fecit*: Et Theophilactus ad eundem locum, *Deus à principio servilem Conditionem non creavit, sed sicut leges hominum*, quasi cum Romanis Jurisconsultis dicerent: servitus est contra naturam, & à Jure Gentium introducta, quod sæpiùs illa ipsa etiam Ecclesia veneratur, & recipit. *Can. 9. dist. 1.* Unde tot Sacri Canones & de servis privatorum, & de servis publicis, & de servis Ecclesiarum, quos habebant in dotem, sicut & de varia eorum omnium manumissione, seu datione libertatis. Singularem ejus speciem, Constantinus Magnus introduxit,

quæ fuit in Ecclesiâ , & dandi directam libertatem , ac civitatem Romanam. l. 1. *Cod. Th. de Manum. in Eccles.* Eam quoque probarunt Africani Canones. 64. & 82. *in suo Cod.*

Quandonam inter Christianos abrogata sit servitus non satis constat. Ejus adhuc vestigia occurrunt circa sæculum decimum-tertium , in Titulis Decretal. *de servis non ordin. de Conjug. serv. de natis ex lib. ventre.* Quæstionem illam expendit accuratè Bodinus noster *in sua Repub. lib. 1. cap. 5. circa fin.* Et ità breviter rejicienda est eorum opinio , qui asserunt Ecclesiam , præcipuè verò Gallicanam omninò ignorasse servos , de quibus tamen in ejus Canonibus toties agitur , & in ipsis Decretalibus. Nec alia Manuscriptionum Exempla illis obtrudere juvat , quàm quæ sunt nostræ Andegavensis Ecclesiæ. Aliud in Ecclesiâ Sancti Albini referunt Petrus Pithæus & Henricus à Costa : duo in Ecclesiâ Sancti Laudi (quæ vetustiora esse non possunt) Magnus Bignonius ad Marculum : aliud in Cœmeterio S. Joannis Baptistæ , hodie S. Juliani. Ea plus favent servos diutius egisse in Gallia : in iis præcipuè tractantur Or-

dinatio & Conjugium, de quibus suo loco.

TITULUS VIII.

De Laïcis.

DIximus de servis inter Christianos, quatenus pertinent ad Jus Canonicum. Nunc de liberis hominibus : Inter eos Jure Civili multæ sunt differentiæ, aut enim sunt Ingenui aut Libertini. Sed rectissimè Magnus Bignonius ad formulas Marculfi notat Ingenuitatis & Libertinitatis differentias in Ecclesiâ, sensim abjisse in desuetudinem : diutiùs quidem remanserunt Liberti & Patroni. *Can. 5. dist. 54.* sed Libertinitatis conditio in usu esse desit, præcipuè verò cùm manumissio fieri cœpit in Ecclesiâ.

Sequitur ergo alia divisio personarum, quòd omnes Christiani Catholici, sunt aut Laïci, aut Clerici. Sicut autem Justinianus tùm primùm agit de potestate dominorum in servos, quòd ea sit à Jure gentium ; Et postmodùm de patriâ potestate, quam facit Juris Civilis : Ita & priùs agendum de Laï-

eis , à quibus etiam incipit Author
 Constitutionum Apostolicarum: quam-
 vis enim iis Clerici præstent in Eccle-
 siâ , Naturæ tamen & Convenientiæ
 ordo methodum illam postulat. Cum
 & quilibet homo nascatur Laïcus, ait
 Joan. Gall. *quest.* 30. sed ex accidenti
 Clericus fiat ; sicut aliquis est homo,
 antequàm Imperator, *Tertull. Apolog.*
cap. 30. atque etiàm valdè convenit
 post generalem titulum *de Clericis*,
 sigillatim καὶ ἀκολουθῶς plures alios sub-
 icere, qui ad eundem tractatum per-
 tineant.

Fortè quidem nascentis Christianis-
 mi temporibus, fideles omnes diceban-
 tur Clerici. Hoc subindicare videtur
 ipsa notatio verbi. Nam est à ver-
 bo Græco κληρὸς, quod est sors &
 hereditas: omnes autem fideles sunt
 consortes & cohæredes Christi, unde
 promiscuè dicuntur Clerici in *Ep.* i.
Petri. Ità tamen ut ex iis qui-
 bus essent ἐκ τῶν φῶν ait Apostolus *ad*
Rom. *cap.* 1. in lumine, in cognitione
 Christi, ad quam solam vocati erant,
 idē Clerici διακονίᾳ Ministerii, *Actor.*
cap. 1. quod præter cognitionem, Sa-
 cramentum aliquod Ministerium haberent
 Ecclesiâ. Sed cum postquàm ejus

authoritas differentiam constituit inter plebem & Ordinem, duo prodierunt genera Christianorum, ut alii generis sibi nomen vindicent, & specialiter dicantur Clerici, alii verò Laïci, quòd sint ex populo, à verbo Græco λαός, quod est populus, *Can. duo sunt. 12. quæst. 1.*

Cum autem ubi tres sunt, etiàm Laïci, Ecclesia ibi sit, ait Tertullianus, nec ejus leges solis Clericis, sed omnibus Fidelibus scriptæ sint, unicuique in eodem ordine, in quo Deus eum instituit, *lib. 2. Can. 7. Paris. Concilii sub Ludovico & Lothario*: In multis Conciliis speciales quidam Canones pro Laïcis editi sunt; Et ità pertinent etiàm ad Jus Canonicum: Ideòque Martinus Bracarensis, Burchardus, Ivo, & alii de iis seorsim quosdam titulos habent in suis Canonũ Collectionibus, sicut & Photius & Harmenopulus *in Epitome Canonum sectio 5.* Constat verò eos diversarum esse conditionum *cap. 5. Cabilon. Concilii sub Carolo Magno.* Et ut innotescat quid juris obtineat in iis singulis, Ivo Carnot. in Decreti sui parte decima sexta eorum causas & officia expendit. Burchardus Wormac. librum 15. Decretorum generaliter

inscripsit de *Laïcis*, & illud ejus argumentum præmittit. *Hoc Libro de Laïcis omnis conditionis tractatio instituitur, tam de iis qui præsumt ut Imperatoribus, Regibus, Principibus, quàm de his, qui horum imperio subjeçti sunt.* Gratianus multa passim de iis omnibus interserit. Sed hîc breviter expendendæ sunt tres eorum Classes, ut alii sint Principes, alii Honorati, alii Vulgares, aut Plebei, quos omnes ad suam curam pertinere volunt Sacri Canones.

Et primò quidem nulla lex, nulla religio tantùm tribuit Imperatoribus & Regibus, quantùm Christiana. Undè cùm caverunt Apostoli, ut *omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*, S. Chrysostomus addit *vel etiàm Episcopus, vel etiàm Pontifex.* Cùm demonet Apostolus nos *Principibus & potestatibus subditos esse, & dicto obedire*: Isidorus Pelusiota *lib. 1. Epist. 3. ad quemdam Presbyterum*, Jubet ei obedire Presbyteros, qui tenet Imperium, modò nihil detrimenti ad pietatem afferat. Et hinc nihil frequenter in Sacris Canonibus, quàm obedientia Regibus debita, etiàm ab Episcopis.

Secundò Reges cognoscunt de rebus

ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentibus. Hinc de iis tot Constitutiones & Capitularia Regum nostrorum: Sacri Canones & Sancti Patres docent, Ecclesiam duplici potestate gubernari, Pontificiâ & Regiâ, ut Pontifices & Reges Ecclesiasticam disciplinam tueantur, & regant: Cum Reginus Propheta dixit, *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum ejus*, Petrus Blesensis in *serm. 33.* illud accipit de Ecclesiâ & Ecclesiasticâ disciplinâ; Nam non est Regis aliquid novi statuere de fide, ait Gregorius VII. ad Ducem Venetiarum.

Tertiò Clerici subjacent Regiæ Jurisdictioni, ut videbimus libro tertio.

Quartò Principes tuentur & curant Ecclesiastica bona: de iis, eorumque controversiis cognoscunt, & leges condunt, ac Summi Pontifices fatentur Christianissimum Regem in temporalibus nullum habere Superiorem: quod omninò etiâ in iis obtinet, quæ sunt Ecclesiæ. Carolus Calvus in suis Capitulis ait, res Ecclesiæ Regibus commissas esse ad tuendum & protegendum. Electiones Episcoporum & Abbatum fieri non possunt absque eorum consensu, Sede vacante

omnia ferè Beneficia Ecclesiastica conferant; quæ omnia suis quibusque locis enucleabuntur.

Ac tandem cùm Christus Dominus agens de tributis, *reddi jussit Cæsari, quæ sunt Cæsaris*, constat Ecclesiam subesse Principibus vel etiàm quantùm ad rem tributariam, nisi ab iis reddatur immunis: Ita tamen ut eam agnoscere non teneatur ex quotidianis, eleëmofynis: Nam Christus Dominus ex iis Cæsarianum tributum solvere noluit, ut docet S. Hieronymus *ad Math. c. 17. in fin.* sed cum Clerici per jura Regum magnas possessiones habere ceperunt, non possunt ut Regi de iis obsequium & auxilium non exhibeant, ait Hincmarus Remensis *in Epist. 9.*

Sunt etiàm Honorati, qui nempe honores, seu Magistratus gerunt, aut gesserunt, dicti passim Civitatum Primates, juncti cum Senatoribus & locupletioribus apud S. Ambrosium.

Sanè sub Imperatoribus Ethnicis jubebat Ecclesia, ut Christianus eâ se abstineret, quandiu gereret Duumviratum seu Magistratum Municipalem *Can. 16. Illiberit. Concilii*: aut utique cogebat eum accipere litteras comminatorias.

Primi Arelatensis Concilii Can. 7. tùm quia Imperatorum idololatriæ communicare videbatur, qui ab eo Magistratum accipiebat, ait Tertullianus *in lib. de idololatriâ*: tùm quia tempore sui Magistratus quædam facere tenebatur, quæ propiùs ad Idololatriam accedebant. Sed cum Pax Ecclesiæ data est, semper ea coluit & honoravit Magistratus tanquàm Dei Ministros, quorum ope & præsidio in dies egere potuit. Nec tantùm eos: sed etiàm proceres & principales Civitatum, *C. 97. in Cod. Can. Eccles. Afric.* qui sæpius Prælatorum Electionibus & Conciliis etiam Oecumenicis adfuerunt olim.

Tertiò in Ecclesia est multitudo. (câ voce utuntur acta Apostolorum) sunt vulgares aut plebei homines. Olim etiàm ad Electiones Prælatorum admissi videntur. Jubent passim sacri Canones, ut erudiantur; eoque pertinet totus liber primus Constitut. Apostol. Quod etiàm fusiùs exequitur Jonas Aurelianensis Episcopus *in libris de laicali Institutione*. Ut Ecclesiam colant, ejus Præcepta servant, & potissimum ut ea curet, nè à potentioribus vexentur & opprimantur.

Ac tandem Virgines, Mulieres & Vi-

duas ad sacros etiam Canones pertinere docent omnes laudatorum Collectores Græci & Latini. Ac licet cavendum doceat S. Hieronymus *lib. 2. in Esaiam cap. 3.* Ne dominantur in Ecclesiis, & de Sacerdotali gradu favor judicet feminarum; attamen in iis non uno gaudent honore: pleraque Jura & munia iis concessa sunt, ut vel etiam viris aliquandò præsent; quâ de re videndus omninò Petrus Abælardus *in Epist. 1.*

TITVLVS IX.

De Clericis.

EX omnibus Christianis, in Ecclesiâ potiores ubique sunt Clerici. Undenâm ea denominatio, dictum est suprâ. *In Cod. Th.* passim atque in quibusdam Canonibus dicuntur Ecclesiastici, quòd serviant Ecclesiis, *l. 104. eod. Cod. de Decur. Et in l. 29. Ibid. de Epis. Eccles. & Cler.* sed & Christiani simpliciter ponuntur pro Clericis *in l. 50. eod. tit. de Decur.* Fortè propter votum Christianæ legis *l. 16. eod. Cod. de Epis.* vel ut legit Gratianus, Christianæ Religionis, quod hi præ cate-

ris observare videntur. Et hinc Christianitas pro Clericatu *in d. l. 104.* Ban-
num Christianitatis pro foro Eccle-
siastico. Et Christianitas pro Ecclesiâ
passim *in Capitularibus Caroli Calvi.*

Illud etiâ est ex arte, ut notetur
breviter quosdam improprie appellari
Clericos, qui sunt in vilioribus &
quomodocumque prophanis ministe-
steriis, quæ tamen summè colit &
pluris facit Ecclesia. Tales sunt Pa-
rabolani seu qui ægrotos curant, *l. 42.*
& *43. Ibid.* Decani, seu Copiatæ aut
Vispelliones, & Fossarii, quos Impe-
ratores vocant Clericos *in l. 1. Cod. Th.*
de Lust. Col'at. & *in l. 15. cod. de E-*
pisc. sicut & S. Hiero. aut alius author
Epistola 13. ad Rusticum Narbo. & *in*
Epist. 49. Ex eorum etiâ numero
fuisse videntur Continentes, seu qui
cælibem vitam in hoc sæculo professi
sunt, qui fortè idè dicuntur *ex Eccle-*
siasticis, ut legerent *in l. 20. Ibid.* Ac
tandem apud quosdam superioris ævi
Scriptores aliquando Clerici ponuntur
pro literatis, & Laici pro illiteratis,
quia eo tempore soli ferè viri Eccle-
siastici operam dabant litteris, & idè
qui ex Laicis eas utcumque colebant,
eos vocabant Clericos, *ut in cap.*

pen. Ext. de Cler. Conjug. Guillelmus Neubrig. *lib. 4. rerum Angliæ* Laici estis, inquit, si non potestis intelligere vim Verbi. Accursius noster *ad l. solent. ff. de Off. Procons.* ait, Proconsulem uti debere consilio prudentum, cum sit Laicus, id est imperitus: de iis Clericis non agitur in hoc tit. sed de iis qui propriè ita dicuntur.

Hi aliquando generaliter accipiuntur, aliquando specialiter. Cum generaliter, illi omnes dicuntur Clerici, qui sunt ministri Ecclesiarum, ait Severus Sulpitius *lib. 1. Sacra histor. qui divino cultui ministeria religionis impendunt. lib. 2. Cod. Th. de Ep. Eccles. & Cl.* Eoque generali nomine ipsos etiàm Episcopos venire scribit Sydonius Apollin. *lib. 4. Epist. 24.* usque ad Ostiarium, & alios id genus, qui omnes simul recensentur in Canone, ut loquuntur Nicæni & Chalcedonensis Concilii Patres, id est in Catalogo sacerdotali. In matriculâ Ecclesiæ veniunt etiam illi omnes, qui vel sunt in Gradu, vel in ministerio. Generalem hanc Clericorum divisionem affert S. Basilus *ad Amphilochoium. Can. 51.* Eamque probat *Canon. 2. Chalced. Concilii.* In gradu, qui nem-

pe ordinantur per manus impositionem, puta Episcopus, Presbyter, Diaconus, Balsamon addit Subdiaconum: In ministris, qui propriè non dicuntur ordinari, sed tantum promoveri per solam signationem Crucis, orationem, & benedictionem, quales sunt, inquit Balsamon, Lectores, Cantores, Janitores, Oeconomi; & similes, qui nempe apud Græcos propriè non erant Clerici, sed tantum erant in ministerio. Et ideo tantum dicuntur Clerici, quia sunt in eorum aut Ecclesiæ matriculâ. Ac tandem continentur etiâ & Sacrati & Insacrati Clerici, Majores & Minores, Sæculares & Regulares: qui omnes quales sint mox videbimus.

Specialiter accepti Clerici aliquandò Inferiores tantum continent, ut passim occurrit in *Laodicenâ Synodo*: qui simpliciter dicuntur ministri apud *Op- ratum Milevitanum lib. 1. contra Parmenianum*, & simpliciter Clerici, ut in *l. 7. Cod. Th. de Epis.* aliquandò continent omnes planè Clericos, exceptis Episcopis, ut in *eod. tit. utriusque Cod. de Episcopis & Clericis*. Non quòd Episcopi non sint Clerici, sed quòd cum sint eorum Apices & Principes,

ait Optatus *Ibidem*, ab iis meritò distinguuntur : sicut in Civili politiâ Princeps non reponitur inter Magistratus, quia, inquit Ammianus, celsior est omni Magistratu. Ex utrâque illâ Clericorum acceptione sequitur, quòd cum aliquid generaliter de Clero vel Clericali ordine constituitur, illud etiâ ad Episcopos pertineat, non etiâ cum specialiter aliquid statuitur de Clericis.

Majores autem & Minores Clerici vel ab ordine vel dignitate dicuntur, ordine, putà, Episcopus, Presbyter, Diaconus passim dicuntur Majores, & ideo primi sunt in l. 24. *Cod. Th. de Epif.* quòd superiorem locum habeant in Ecclesiâ, & in Canone l. 10. *eod. Cod. de fide instrument.* Sunt etiâ Minores ab ordine qui dicuntur Ministrî Inferioris loci in l. 41. *Cod. Th. de Epif.* Quinam illi sint dissident Græci & Latini, ut suo loco videbimus : à dignitate, sic Episcopus est Antistes Primi gradus, Archidiaconus est Antistes Secundi. Apud Sydonium Apollin. lib. 4. *Epist.* 11, & 25. Apud eundem Optatum Episcopi sunt Principes & Apices omnium Clericorum; Presbyteri sunt in secundo gradu; Diaconi

in tertio ; alii sunt Ministri. Qui dignitatem habent in Ecclesiâ, dicuntur Majores Clerici, & iis Minores debent obedientiam, de quâ in titulo Decretalium *de majoritate & obedientiâ*.

Denique sunt sæculares & regulares Clerici. Olim quidem Monachi plurimum differebant à Clericis, ut suo loco videbimus ; sed cum ad Clericalem ordinem promoveri cœperunt, invaluit ea divisio. Sæculares sic dicuntur, quòd non sint omninò extramundum, ait Glossa *ad tit. de Regular.* quod Veteres etiàm Christiani sæculum dixerunt, seu quia currentis temporis desideria & studia non omninò reliquerint : Regulares, quòd à sæculo remoti sub certâ regulâ vivant. Et hinc sæcularia aut regularia Beneficia, quæ his aut illis Clericis deputata sunt.

TITULUS X.

De ordinatione Clericorum.

Sicut Christiani non nascuntur, sed fiunt, ait Tertullianus *de testimonio*

anima, *Cap. 1. in fin.* putà per Baptismum. Undè cùm *Apolog. cap. 17.* animam vocat naturaliter Christianam, hoc nihil aliud est quàm ab ipsamet natura Christianæ legis mente, principiis moribus & regulis imbutam, atque etiam de unitate Dei certiore: Ita & Clerici non nascuntur, sed fiunt, ait Innocentius I. *In Ep. 3. cap. 3.* quilibet homo nascitur Laicus, & ex accidenti fit Clericus, ut jam olim diximus, putà per sacram Ordinationem. Ea distinguitur ab Ordine: hic est Sacramentum; Ea verò actus, quo illud confertur. Dici potest etiam ordinem esse statum illum in quo aliquis per eam ordinationem constituitur. Grammatici volunt propriè sacerdotes creari. Nec verbum illud ullâ ratione mutari posse ait Servius *ad 7. Æneid.* sed tamen vetustiores Sacri Canones dicunt Ordinari sacerdotes. Ac licet ea ipsa ordinatio sit plane spiritualis, attamen Principes de iis statuunt qui possint Ordinari vel non, & de eorum numero, passim *in Cod. Th. in Nov. Justiniani, & in Capitularibus Regum nostrorum.*

In Jure Canonico est Ordinatio Ecclesiarum, est Ordinatio Sacerdotum,

aliorumve Clericorum. Prior nihil aliud est quàm administratio & institutio Ecclesiarum, ut etiàm apud Leonem magnum *in Epistolis*. De eâ non agitur in hoc titulo; sed tantùm de alterâ, quæ est actus legitimus, quo Prælati alterum ex Ordinibus Ecclesiasticis alicui confert. Actus legitimus, id est valdè solemnis, quique non nisi multis solemnitatibus à Jure Canonico præscriptis expediri potest. Prælati, adde cum Jurisconsultis in simili, qui legis actionem habeat, id est, qui ex Sacris Canonibus Ordinare possit. Eam Græci Canones vocant *ἱερωσύνη*, Latini manus Impositionem, quæ propriè est ordinatio, consecratio: sic dicta, quòd Pontifex manus extendat & imponat homini Ordinando, ait Zonaras *ad Can. 5. Laodicene Synodi* apud Justellum. Eamque Apostoli & eorum successores habuerunt à Sanctis Hebræorum Patriarchis, qui passim eâ utebantur in Benedictionibus liberorum, Sacrorum Ministrorum, Ducum, populi, & Hostiarum.

Multa sunt igitur solemnia Ordinationum. 1. Ut fiant in Ecclesiâ, in medio Ecclesiæ, ait Theophilus Ale-

quit Balsamon, per mysticas præces peraguntur; quæ omninò in Ecclesiâ faciendæ sunt. Et ideò accusatus dicitur Chrysostomus, quid absque altari Presbyteros & Diaconos ordinaverit; apud Photium in *Bibliot. Cod.* 59.

, Faciendæ sunt etiàm publicè. Olim quidem, fervente persecutione, privatim, & aliquando in privatis domibus fiebant, ut palàm est, ex Epistolis S. Cypriani 45. 52. 68. Sed cum pax Ecclesiæ data est, placuit eas fieri in præsentia omnium Clericorum & fidelium Laïcorum. *Can. 3. d. st. 75.* ut qui adesse poterant Electioni Episcoporum, Ordinationi Presbyterorum adessent, quæ aliquando etiàm ad populi petitionem fiebat *l. 6. Cod. Th. de Ep. & Cl.* Nec tamen fieri poterat in præsentia eorum qui audiunt, ut est in *Can. 5. Laodicene Synodi*: Id est eorum Catechumenorum, qui nondùm satis eruditi, audiebant tantummodò Verbum Dei, nec dum petebant baptismum, Ratio ea erat tùm quia nondùm constabat utrùm futuri essent ex Fidelibus, tùm quia sæpius à populo pleraque indigna de Ordinandis dicebantur, dum Prælatus ab eo vitam & mores eorum inquirebat, quod indecorum

aliorumve Clericorum. Prior nihil aliud est quàm administratio & institutio Ecclesiarum, ut etiàm apud Leonem magnum in *Epistolis*. De eâ non agitur in hoc titulo; sed tantùm de alterâ, quæ est actus legitimus, quo Prælati alterum ex Ordinibus Ecclesiasticis alicui confert. Actus legitimus, id est valdè solemnis, quique non nisi multis solemnitatibus à Jure Canonico præscriptis expediri potest. Prælati, adde cum Jurisconsultis in simili, qui legis actionem habeat, id est, qui ex Sacris Canonibus Ordinare possit. Eam Græci Canones vocant *χειροτονία*, Latini manus Impositionem, quæ propriè est ordinatio, consecratio: sic dicta, quòd Pontifex manus extendat & imponat homini Ordinando, ait Zonaras ad *Can. 5. Laodicene Synodi* apud Justellum. Eamque Apostoli & eorum successores habuerunt à Sanctis Hebræorum Patriarchis, qui passim eâ utebantur in Benedictionibus liberorum, Sacrorum Ministrorum, Ducum, populi, & Hostiarum.

Multa sunt igitur solemnia Ordinationum. 1. Ut fiant in Ecclesiâ, in medio Ecclesiæ, ait Theophilus Alexand. in *Edicto suo Can. 6.* quia in-

quit Balsamon, per mysticas preces peraguntur; quæ omninò in Ecclesiâ faciendæ sunt. Et ideò accusatus dicitur Chrysostomus, quid absque altari Presbyteros & Diaconos ordinaverit; apud Photium in *Bibliot. Cod.* 59.

; Faciendæ sunt etiàm publicè. Olim quidem, fervente persecutione, privatim, & aliquando in privatis domibus fiebant, ut palàm est, ex Epistolis S. Cypriani 45. 52. 68. Sed cum pax Ecclesiæ data est, placuit eas fieri in præsentia omnium Clericorum & fidelium Laïcorum. *Can. 3. dist. 75.* ut qui adesse poterant Electioni Episcoporum, Ordinationi Presbyterorum adessent, quæ aliquando etiàm ad populi petitionem fiebat *l. 6. Cod. Th. de Ep. & Cl.* Nec tamen fieri poterat in præsentia eorum qui audiunt, ut est in *Can. 5. Laodicene Synodi*: Id est eorum Catechumenorum, qui nondùm satis eruditi, audiebant tantummodò Verbum Dei, nec dum petebant baptismum. Ratio ea erat tùm quia nondùm constabat utrùm futuri essent ex Fidelibus, tùm quia sæpius à populo pleraque indigna de Ordinandis dicebantur, dum Prælatus ab eo vitam & mores eorum inquirebat, quod indecorum

fuiſſet , & aliquandò in opprobrium Cleri. Semper tamen palàm faciendæ erant Ordinationes , non clàm, non furtim. Undè accusatus adhuc dicitur Chryſoſtomus ibidem quod ſine teſtibus feciſſet Ordinationes.

Tertiò in iis accuratè inſpiciendum eſt tempus illud , quo haberi poſſint. Et hinc Bonifacius Mogunt *in Epist.* 142. ait legitimis temporibus & diebus Ordinandos eſſe Sacerdotes. Apud Anaſtaſium Biblioth. plures occurrunt Ordinationes variis temporibus habitæ à Summis Pontificibus. Sed Leo Magnus *in Epist.* 4. *cap.* 6. *Editionis ult.* damnat eos , qui ſolo die Dominico Episcopos Ordinabant , & quolibet die Presbyteros & Diaconos : Et addit illud eſſe contra ſacros Canones & traditionem Patrum : Utique nullos Canones laudat , quia fortè in eam rem nulli adhuc erant eo tempore, idcòque ſolam traditionem laudat *in Epist.* 11. *cap.* 1. Cum autem ait Ordinandos non eſſe Presbyteros niſi Dominico die , hoc nullo modo probat ſingulis diebus Dominicis olim factas fuiſſe Presbyterorum Ordinationes , ſed tantùm iis diebus faciendas eſſe.

Olim etiam Presbyteri & Diaconi

sæpius Ordinari solebant die Paschæ, Leo Magnus in *Epist. 11. ejusdem Edit.* Sed postmodum sacri Canones voluerunt Ordinationes quater in anno fieri: videlicet Jejunio mensis quarti, putà Junii; septimi, putà Septembris; decimi putà Decembris; (nam olim annus etiam apud Christianos à mense Martio incipiebat) & quadragesimalis initii. *Can. ult. dist. 75.* Fieri etiam cœperunt Sabbato à cujus Vespere initium diei Dominicæ ducitur, ut ita Jejuni à Jejunantibus Ordinentur *d. Can. 4. Ibid.* Cum enim Apostoli Paulum & Barnabam missuri ad prædicandum Evangelium, Jejunantes & orantes iis manum imposuisse dicantur, placuit non Ordinari Presbyteros & Diaconos, præterquam solemniter præmisso Jejunio, quod ità distributum est per totius anni circulum, ut iis temporibus observetur, quibus fiant Ordinationes *d. Can. 4. & 6.* Et hinc Jejunia quatuor temporum. Sed Minores Ordines aliis diebus Dominicis aut festivis conferri possunt uni vel duobus *Cap. 3. Ext. de temp. Ordin.* sicut & Majores extrà illa tempora ex dispensatione Summi Pontificis; at si quis aliorum ex Majoribus Ordinibus ex-

tra tempus illud Canonicum absque illa dispensatione acceperit, ipsum quidem Characterem accipit & ordinem, sed ab ejus executione suspenditur, donec à proprio Episcopo restitutus fuerit, *Cap. pen. Ibid.*

Sic etiam cum Apostolus discipulum suum monuerit, ne citò manum imponat, Sacri Canones voluerunt statim non Ordinari Neophytos, id est eos qui vel recens baptisati sint; vel recens Ordinati, ne citò ad Superiores Ordines ascendant, ait Innocentius I. *in Decretis cap. 32.* Sed ut longiora quædam Interstitia seu Intervals servare teneantur; & ita in quolibet ordine diutiùs erudiantur & ministrent. Justinianus *in Nov. 6. & 123.* indicat variasse tempus illud, quo Ministrandum erat in quolibet ordine, Siricius, Zozimus, & Gelasius in suis decretis severè observari voluerunt ea Intervals, quæ sæpius fuerunt quinque annorum *Can. 2. & 3. dist. 77.* Concilium Trid. *Sess. 23. de ref. Can. 11.* annum statuit.

Præterea Gregorius Magnus *lib. 7. Reg. Epist. 110.* ait ordinatè ascendendum esse ad Ordines, non etiam per saltum, quò pertinet tit. 1. Decretal.

de Cler. per salt. promot. Verba illa (per saltum) jam occurrunt in Decretis Siricii *cap. 13.* si nempe aliquis, omisso medio, Superiorem ordinem accipiat, putà Subdiaconus omisso Diaconatu, fiat Presbyter. Accipit quidem Sacerdotii ordinem & Sacramenti sanctitatem, ait Ivo Carnot. *in Epist. 224. ult. Edit.* sed ab ejus Ordinis exercitio suspendendus est. Ivo *Ibid. & in Ep. 185.* disciplinam hanc statuit, ut, si in eo servaretur & teneretur Canonum & Iustitiæ rigor, nec ei permitendum esset in acceptis inordinate Ordinibus ministrare, sed ab iis omni tempore suspendendus esset: Nec ad Superiores Ordines promoveri posset. Lanfrancus Cantuar. *in Epist. 21. & 22.* scribit ei auferendum esse ordinem inordinate acceptum: sed rectissime, Dacherius addit, quantum ad exercitium. Nec in Sacerdotio ministrare potest, nisi ex dispensatione proprii Episcopi. *Can. sollicitudo. dist. 52.* hodiè ex Concilio Trident. desideratur Summi Pontificis autoritas, si quidem Ordinatus ille per saltum in eo Superiori ordine ministraverit. Sed & antequàm ea dispensatio concedatur, prius est ut accipiat omissum Or-

dinem, & peractâ pœnitentiâ in Superiori ministret, ut ibidem docent etiam Ivo & Lanfrancus.

Denique ad tempus Ordinationis pertinet adhuc ætas Ordinandorum, quæ sæpiùs variavit. Siricius *in Can. quicumque. dist. 77.* voluit eos etiam qui ante pubertatis annos baptisati fuerint, sociari posse ministerio Lectorum: postea fieri Acolythos & Subdiaconos, usque ad trigesimum ætatis annum (ut habent optimi Codices) quo Diaconi ordinentur, & in eo ordine ministrare usque ad trigesimum quintum, quo tandem Presbyteri fiant: quòd etiam probavit Justinianus *in Nov. 123.* Idem ferè Zozyms *in Can. in singulis. Ibid.* Sed quem à Gratiano valde interpolatum fuisse norant Romani Correctores: præcipuè verò ubi habet *Acolythum & Subdiaconum fieri ætatis anno decimo quarto, cum tamen integrum Decretum habeat, Eum qui ab infantiâ nomen dederit Ecclesiasticis ministeriis, debere inter Lectores perdurare usque ad vigesimum ætatis annum.* Sed cum invaluit parentes Ecclesiæ offerre posse suos liberos adhuc Infantes, placuit iis etiam Minores ordines cum tonsurâ conferri

posse, qui egressi sint Infantiam, quæ septennio concluditur, ait Glossa *ad Cap. ult. ext. de temp. ord. & ad Cap. ult. Ibidem in Clem.*

Ac tandem Næocæsar. Concilium in *Can. 12.* voluit Presbyterum ordinari posse trigésimo ætatis anno, quia Christus Dominus eâ ætate baptisatus est, & docere cœpit. Et postea placuit, urgente necessitate, putà si ejus ætatis homines desint, ordinari posse Presbyterum anno vigésimo - quinto; *Can. ult. dist. 78.* Et apud Bonifacium Mogunt. in *Ep. 142.* quod versum est in assiduum usum ex Concilio Vienneusi, & quidem eâ ratione quam observat Glossa: quia cum Alexander III. in suo Lateran. Concilio statuit Paræcialem Ecclesiam iis conferri posse, qui attigerint vigésimum quintû ætatis annum, *cap. cum in cunctis. 7. §. Inferiora. Ext. de Elect. & Elect. potest.* Et Innocentius IV. in suo Lugdunensi, eum, cui collata sit ea Ecclesia, intra annum ab eâ collatione promovendum esse ad Sacerdotium, *Cap. licet 14. Ibidem in sexto.* Evéniebat ut qui vigésimo-quinto ætatis anno eam Ecclesiam obtinuerat, intra annum Sacerdos Ordinari non posset,

cùm ad hoc desideraretur trigésimis ætatis annus : Ideo Clemens V. in suo Viennensi voluit Clericum Ordinari posse Sacerdotem anno vigésimo quinto ætatis anno, ut qui eo adeptus sit Paræcialem Ecclesiam, eo etiam ad Sacerdotium promoveri possit. Hoc etiam probat Tridentinum Concilium, & addit Subdiaconum Ordinari posse anno vigésimo secundo, & Diaconum vigésimo tertio. Dispensationes ab ea ætate à certis etiam Ecclesiæ sæculis incognitæ non fuerunt: adde *titulum 16. lib. 2.*

Quartò solus Episcopus Presbyterum Ordinare potest, olim quidem Presbyteri dicebantur etiam Episcopi, ut suo loco videbimus : sed statim invaluit eos ita distingui, ut Episcopi Superiores sint Presbyterorum. Et inter eos constituta est ea insignis differentia, ut Presbyterorum Ordinatio solis Episcopis reservata sit propter authoritatem, ait Isidorus *lib. 2. de div. off. cap. 7.* id est, jure dignitatis Episcopalis ab uno Episcopo ordinandus est Presbyter, *Apostolorum Can. 1.* & quia uni subiectus est, & quia inconveniens etiam esset Episcopos hinc inde vagari propter frequentiores Pres-

byterorum Ordinationes. Cumque omisissent à quo Episcopo, Nicænum Concilium in *Can. 16.* addidit à proprio Episcopo, Dionysius Exiguus omisit Verbum illud (proprio) quod tamen habent omnes Nicæni Codices ; & statim retinuit Sardic. Concilium in *Can. 15.*

Non constat quis ille sit proprius Episcopus, sed videndum an agatur de ordinando Laïco, an de eo Clerico, qui jampridem quosdam minores ordines acceperit. Si de Laïco, ordinandus est ab originis Episcopo seu ejus Diœcesis, in quâ natus est *Can. 5. Carthag. Concili sub Julio. I.* qui quidem Canon ad eam definitionem confirmandam non satis aptè laudat Sardic. Concilium; quippe quod non ad Laïcum pertineat, sed ad Clericum. Si de Clerico agatur: vel adhuc in sua Diœcesi manet, vel mutavit domicilium. Primo casu Episcopus originis, proprius est ejus Episcopus. Secundo, si Episcopus novi domicilii non satis eum cognoscat, non prius eum ordinare potest, quàm si ab originis Episcopo petierit & acceperit, qualis sit ille Clericus, & an dignus qui Ordinetur. *Can. 8. primi Ar.*

libi : Nam si probè cognita sit ejus fides, vita & sanctitas ab Episcopo domicilii, vel etiam ignorante originis Episcopo, recte ordinari potest, ut de S. Martino, Ambrosio & aliis legitur.

Olim etiam primæ Ordinationis Episcopus habebatur quasi proprius Episcopus. Ut qui Minores Ordines à quodam Episcopo accepisset, alios ab eo accipere teneretur, quasi per primam hanc ordinationem proprius cœpisset ejusesse Clericus : quâ de re disputat S. Augustinus in *Epist.* 140. & 141. Ratio ea erat quia prior ille Episcopus Clericū illum ordinare non potuit, nisi ad aliquam Ecclesiam suæ Diœcesis. Et hinc forte Bonifacius VIII. in *cap. pen. de temp. ord.* addidit eum etiam haberi proprium Episcopum, in cujus Diœcesi Ordinandus Beneficium Ecclesiasticum habeat. Adde forsan & ejus Episcopo cognitus sit: vix enim ordinari possunt ignoti. *Can. 19. Toletan. Concilii quarti.* Ideò verò sacri Canones adeò proprium Episcopum desiderant, & quòd non alius Diœcesanos suos melius cognoscere præsumitur an digni sint, & quòd nec baptismo, nec confirmatione, nec alia re magis extenditur & innotescit Episcopalis potestas, quàm ordinatione nul-

la re magis Clerici uniuntur Episcopo, ejusve potestati subjiciuntur quàm ordinatione: nam Episcopi contendunt eos esse suos & sibi subditos, qui ab iis ordinantur, ait S. Hieronymus *in Ep. ad Jo. Hierosol.*

Addunt sacri Canones, nisi consentiente proprio Episcopo; & consensus ille omninò exprimatur in litteris dimissoriis, quæ sic dicuntur quod proprius Episcopus in iis Clericum suum è potestate suâ dimittat, eumque committat alienæ Ordinationi. Dicuntur etiam cõmendatitiæ, quòd in iis asseratur dignus, qui ordinetur. Sicut verò proprius Episcopus Clericum suum ordinare non tenetur invitus, ubi eum habet omninò indignum: ita nec ei dare litteras dimissorias. Utrumque illud adstruit S. Augustinus *in Epist. 137.* & Congregatio Cardinaliũ asserit à Concilio Tridentino *sess. 14. de ref. Can. 1.* abrogatum fuisse *cap. 4. & 5.* & ejus glossam *ext. de temp. ordin.* & ademptam esse appellandi facultatem à recusatione proprii Episcopi, quia quilibet Episcopus potestatem habet suæ Parœciæ pro suo quisque studio ac religione, ut ordinet Presbyteros & Diaconos *Can. 9. Antioch. Synodi.*

Quinto, cum jusserit Apost. 1. *ad Tim.* cap. 3. ut Ordinandi probentur primùm, sacri Can. voluerunt non priùs Ordinari Clericum; quàm examinatus fuerit, *Can. 9. Nicani Concilii Can. 13. Laodic.* Eoque pertinet titulus Decretal. *de Scrut. in Ord. Fac.* in quibus consistat illud examen; repetendum est ex *Can. 11. Nannet. Concilii* quem exscribit Gratia. in *Can. quando Episcop. dist. 24.* Præcipuè verò inquirendum est, an ille sit irregularis, seu an habeat necne qualitates illas, quæ à sacris Canonibus in Ordinando desiderantur. Quod hîc fortè postularet tractatum de irregularitate sed cum rejicimus ad finem libri tertii, cum ea propiùs accedat ad censuras Ecclesiasticas.

Denique cum Apostolus 1. *ad Corinth. cap. 7.* jubeat ut unusquisque in quâ vocatione vocatus est, in eâ remaneat, semper sacri Canones voluerunt, ut Clerici ad certum titulum, ad certam Ecclesiam ordinentur. Juris illius vestigia jam pridem extant in *Can. 18. Ancyranæ Synodi & in Can. 13. Neocæs.* sed cum plures ordinati Clerici non alligarentur certis Ecclesiis: Chalced. Concilii Patres. In *Can. 6.* decreverunt neminem Ordinari posse absolutè. Id est,

non relativè ad aliquam Ecclesiam. Et ita Urbanus 2. in *Can. Sanctorum*, dist. 70. absolutam Ordinationem vocat eam, quæ sine titulo facta sit; & olim Ecclesias dictas fuisse titulos constat à titulis Martyrum, quibus erant dedicatæ, ut videre est in *Hymno S. Prudentii de S. Vincentio*. Quodque Chalced. Concilium prohibeat aliquem absolutè ordinari, sequentes Canones dixerunt neminem ordinari absque titulo, ne Clerici erronei essent aut vagantes, cum aliqui Ecclesiæ deservire tenerentur.

Verùm hodie duplex constitui solet titulus, Ecclesiæ, Monasterii, & Patrimonii. Ecclesiæ olim solus erat. Monasterii, cum Monachi essent omninò Laici, vel alter ex iis Ordinabatur Sacerdos, vel etiam alius Sæcularis Clericus, qui in sua ordinatione addicebatur eorum Monasterio, ut in eo sacra faceret, iisque administraret Ecclesiastica Sacramenta. Nilus Eremita in *Narratione* 4. & Palladius in *Lausiaca* cap. 7. ac tandem titulus patrimonii, ut si quis Clericus haberet patrimonium, eo uteretur pro titulo, sacris Canonibus incognitus erat, vel etià Chalcedonensibus: sed forte invaluit circa tempus Alexandri III. cap. 4. ext. de *Preb.* Et apud Ste-

phanum Tornac. ejus æqualem in *Epist.*
12.

Addit Chalced. Concilium, qui absolute Ordinatus sit, cum vacuum habere manus impositionem. Idest non habere Ordinem, & in sæculo remanere, ait Zonaras: ejus ordinationem esse irritam, ut ex versione Dionysii Exigui habet Urbanus II. *In d. Can. Sanctorum.* Lateran. Concilium sub Alexandro III. admisit eam ordinationem ut validam, & voluit ut Episcopus qui eum Ordinavit, eum alere teneretur, donec aliquod beneficium ei contulerit *d. cap. 4.* Solus Pontifex derogare non poterat Chalced. Concilio & quidem generali; sed aliud etiam Oecumenicum ei derogare potuit propter Ecclesiæ utilitatem ut docet Yvo in *Prologo Decreti* ac tandem Chalcedon. Concilium ad minores etiam Clericos pertinebat, ut nec absolute possent Ordinari ut notant Zonaras & Balsamon: sed Lateranense constitutionem illam restrinxit ad Presbyterum & Diaconum, ut iis exceptis, alii omnes Clerici absque titulo impune possint ordinari. Eoque pertinet omnino *eadem Epist. 12.* Stephani Tornac.

TITULUS XI.

De Electione.

Balsamon *ad Can. 3. Nicana Synodi* ait Electionem Episcoporum propriè dici, abusivè Presbyterorum, qui per Ordinationem fiunt. Electio est unius de multis acceptio, ait Fulbertus Carnot. *in Epist. 61.* Sicque de illius substantia est, ut de multis fiat, non etiam à multis: nam & solus Moyses Aaronem elegit, & unus Christus Dominus Apostolos & Discipulos. Unde cum Rex hodie nominat Episcopum, vera est electio, cum ille sit caput populi, & S. P. Synodum repræsentet. Ea descendit à lege divinâ, ait S. Cyprianus *in Ep. 68.* non quòd ullum extet divinum præceptum de Prælati eligendis, sed quòd divina exempla, quæ in sacris paginis occurrunt, Electionem Juris Divini faciant.

Sub ipsis Apostolis Electio fiebat ab universa ecclesia, à multitudine, & communi fidelium consensu, *Actorum cap. 1. & 6.* Author Constitutionum Apostolicarum *lib. 8. cap. 4.* Apostolicam hanc Constitutionem exscribit,

ut ille ordinetur Episcopus, qui ab universo populo Electus fuerit. Origenes in *Homilia. 6. in Leviticum* meminit popularis ejus electionis, & S. Cyprianus in *ead. Ep. 68.* ait eum esse ordinem ecclesiæ universæ, ut Electiones fiant de suffragio universæ fraternitatis, id est Clericorum & Laïcorum: ita tamen ut populus propriè non haberet suffragium; sed solum testimonium; cujus solius meminit Apostolus 1. *ad Timoth. cap. 3.* Tertullianus in *Apolog. cap. 39.* & hinc Leo Magnus in *Ep. 84. 92.* & aliis ad electionem Episcoporum desiderat suffragia Clericorum; & testimonia populorum; vel etiam eorum petitionem, de quâ in *l. 49. Cod. Th. de Decur.* quod planè indicat populû non habuisse votum aut suffragiû: Unde illud Gaufridi Vindoc. Laïci Episcopum petere possunt, eligere non possunt, in *tract. de ordin. Episcoporum.* Et ideo Cyprianus præsentiam & testimonium populi desiderat, quia singulorum vitam plenissimè novit, ut eo præsentè, digni eligantur.

Hoc etiâ Nicæni Concilii temporibus ità obtinuisse constat ex ejus Epistola ad Episcopos Ægypti apud Theodoretum *lib. 1. hist. Eccl. cap. 11.*

ex Can. 5. Sardicensis Concilii quod dicitur Nicæni appendix, & ex variis Epistolis Leonis Magni: unde cum ita illa Synodus *in Can. 4.* statuit à Metropolitano & Comprovincialibus Episcopis Ordinari Episcopum hoc pertinet tantum ad solam Ordinationem seu Consecrationem, non etià ad Electionem, ut non satis cautè volunt VII. Synodi Patres *in Can. 3.* cum *in d. Can. 4. ἡμετέροιαν* pro electione acceperunt, quam & antiqua, & Dionysii Exigui, & aliorum ferè omnium Collectorum versio pro consecratione accipit. Sicque primò illud Nicænum Concilium non abrogavit veterem Ecclesiæ observationem in eligendis Episcopis, ut nempe fiat cum suffragio Cleri & populi testimonio. Circa sextum & septimum sæculum Optimates non tantum electioni aderant in testimonium, sed etià in ea habebant suffragium, faciebant decretum electionis, eique subscribebant, Hoc ipsissimis verbis indicat *liber Diurnus Rom. Pontif. cap. 2. tit. 2. & seqq.*

Circà utrumque (videlicet Cleri suffragium & populi testimonium) idem ferè fuit progressus: sicut enim omnis quidem populus electioni o-

lim aderat, sed cum vilis plebecula sæpiùs erraret, etiam in comprobandis Episcopis, ait S. Hieronymus *lib. 1. contra Iovinianum*; & sæpiùs violentiam aut impressionem faceret, Laodicæni Patres *in Can. 13.* prohibuerunt electionem fieri à turbis, id est à vili plebeculâ, ut libertatem electionum adstruerent. Ab eo tempore iis adfuerunt soli Honorati seu Civitatum Magnates, qui aliquando appellatione Ordinis veniunt, aliquando etiam *ἀξιωματικοί*, ut *in libro Diurno Roman. Pontificum*, id est in dignitate constituti. Ac tandem VIII. Synodus *in Can. 22.* eos omnes atque etiam ipsos Principes ab iis electionibus removit, ita ut iis nulli amplius laici adessent. Ita & olim totus Civitatis Clerus eligebat *Can. 11. & 35. dist. 63.* Nec enim dicendum est Metropolitanum & Comprovinciales Episcopos veram habuisse electionem, & Civitatis Clerum instar populi solum habuisse testimonium: Nam inquit Gaufridus Vindoc. *Ibid. Electio fieri debet à Vicariis Christi, illi autem sunt Clerici in Electione, & Episcopi in Consecratione.* Sed VII. Synodus *in Can. 3.* voluit, soli Metropolitano cum suis Com-

provincialibus Episcopis electionem competere, sicque tandem Clerus & populus ab eâ remoti sunt. Et hæc de Orientali Ecclesiâ.

In Occidentali diutiùs obtinuit ea vetus Ecclesiæ disciplina, ut Episcoporum Electio fieret cum suffragio Cleri & populi testimonio. Ejus adhuc vestigia extant apud S. Bernardum *in Ep.* 13. & 17. sed sicut olim in quibusdam Africanis Ecclesiis sufficiebat Matricis arbitrium, ait Ferrandus Diaconus *in breviario Canonum num.* 11. seu suffragium Cathedralium Clericorum, aut etiam eorum Clericorum, qui in Episcopali urbe instituti essent: Ita & circa undecimum sæculum ubique ferè invaluit electionem Episcoporum translatam fuisse ad solos Cathedrales Canonicos: quod passim confirmatum occurrit in libris Decretalium: Et in Galliâ semper ei adhibitus est Regis consensus, ut & eam fieri permetteret, & factam confirmaret, quod à prima stirpe Regiâ incepit. Eadem plane observata sunt in electione Metropolitanorum *Can.* 7. II. *Aurelian. Concilii*, & *Can.* 19. *dist.* 63.

Denique sicut Romæ lex regia Imperium à populo transtulit ad unum

Principem, ita ut ad eum solum pertineret creatio Magistratuum *l. 1. ff. ad l. f. de amb.* Ita & in Galliâ omnium ferè Prælatorum electio ad solum Regem translata est; in Concordatis inter Leonem 16. Summum Pontificem & Franciscum I. Galliæ Regem *tit. de regiâ ad Prælat. nomin.* quæ in ultimo Lateranensi Concilio. *Sess. 9.* sub eodem Leone confirmata sunt, ut Rex aliquem ad certum vacantem Episcopatum nominare & præsentare possit Summo Pontifici, qui eum admittere eique Episcopatum illum conferre teneatur. Ac semper dicendum in ea etiam observatione veram electionem esse, cum Rex sit Caput populi, & ejus vice petat Episcopum; Pontifex vice Synodi eum confirmet, à Clero & populo inquiratur de moribus & vita Nominati. Dicendum inquam esse veram electionem, quia de ejus substantia non est ut aliquis eligatur à pluribus, sed ut ex pluribus, ut jam diximus.

Eliguntur etiam Abbates. Sed forte olim Diæcesanus Episcopus eos dabat Monachis, non etiam illi eligebant. Nam in antiquioribus eorum Privilegiis & exemptionibus semper

expressè occurrit solemnis ea clausula :
ut Monachi Abbatem sibi eligere possint. Et hinc Marculfus Monachus in formulâ Privilegii Monasterio concessi ab Episcopo , eam legem nominatim adhibet ; Ergò eligendi Abbatis potestatem suo jure non habebant , cum ad eam iis opus esset speciali Privilegio. Sed sensim post S. Benedicti regulam illud in assiduum usum illud versum est , ut haberent eam potestatem : ac semper in Galliâ consensum Regis habere debuerunt.

Ex iisdem Concordatis Rex Christianissimus omnes ferè Abbates Summo Pontifici nominat , qui eos admittere tenetur ad regiam hanc nominationem. Sane Concordata volunt ut à Rege nominetur Religiosus professus ejusdem Ordinis ac ipsum Monasterium , quique intrà annum possit esse Presbyter. Et tamen ferè semper nominat sæcularem Clericum. Nec illud Gregorio Magno incognitum dici potest : Nam *lib. 3. Reg. Ep. 11.* si quis Clericus sæcularis factus fuerit Abbas alicujus Monasterii , sumus ille Pontifex patitur ut permaneat in loco Abbatis , si velit ; sed Regia illa nominatio est tantùm in commen-

mendam, non in regulam; ita ut Abbas Commendatarius non sit Monachorum Superior, nec ullam in eos potestatem aut jurisdictionem habeat. Et totum illud fit per Apostolicam dispensationem ad petitionem Regia: Unde cum utraque illa summa potestas concurrit, Pontificia & Regis, negotium illud omni plane vitio caret, tum verò præcipuè quòd ea dispensatio à sacris Canonibus non omnino aliena sit, ut probari potest *ex tit. de postul. Prel.*

Ut autem Canonica dicatur Electio, quinque potissimùm desiderantur. 1. Ut non fiat nisi post mortem & sepulturam ultimi possessoris *cap. 36. Ext. de Elect. & Elect. pot.* Summi Pontificis electio facienda non est, nisi tertio die depositionis ejus, ex Constituto seu Decreto Bonifacii III. apud Anastasium, cujus exemplum videre est *in lib. Diurno Rom. Pont. tit. 4. & 5.* 2. Ut omnes eligentes ad eam faciendam vocentur, qui sint in regno, aut saltem in Provinciâ *cap. 51. Ibid.* Unus enim contemptus seu non vocatus & de ea re conquestus, facit ut electio infirmetur, *cap. 28. Ib. 3.* Præscribenda est dies & hora electionis.

quæ tamen ultima de honestate tantum & justitia esse, non etiam de substantia & necessitate dicitur in *Glossa Prag. Sanct. ad tit. de Elect. §. Et cum humane.* 4. Electionis locus est ipsa-
met Ecclesia in consueto loco, & semper cavendum ne clandestina sit *cap. 42. Ext. eod.* Ac tandem cum conveniunt eligentes, jurare debent se digniorem electuros.

Denique tribus modis fit electio, vel per scrutinium, vel per compromissum, vel per inspirationem. 1. Enim duo vel tres à Capitulo secreto, & instituti in ipso Capitulo, scrutantur vota singulorum eligentium, eaque in scriptis redigunt, postea fit publicatio scrutini, ut innotescat quis numero vincat, nec amplius variare possunt eligentes *cap. 42. 46. 48. Ibid.* 2. Cum eligentes convenire non possunt, in quosdam ex Capitulo promittunt, qui soli ejus nomine eligant. 3. Si nullo tractatu habito, sed velut S. Spiritu afflati, convenientibus votis aliquem eligant, per inspirationem ele-
gisse dicuntur.

TITULUS XII.

De Confirmatione & Consecratione.

CUM facta est electio, alter ex ipsis eligentibus eam in scriptis redactam electo præsentare debet nomine totius Capituli, ut intra mensem videat, utrùm eam probet aut rejiciat. Si eam rejiciat eligentes alium eligere debent; si eam probet intra tres menses ejus confirmationem à superiore petat necesse est, *cap. 4. & ult. ext. de elect. & elect. potestate* Interim habet tantummodo Jus ad rem, puta petendam & adipiscendam: se immiscere non potest administrationi spiritualium & temporalium, alioquin suo jure privaretur tanquam intrusus *cap. 9. & 17. eod.* necdum potest apprehendere possessionem. Et hoc in vera electione obtinet, quæ semper confirmationem desiderat. *Cap. 42. Ibid.*

Ita electus Episcopus à Metropolitana confirmandus est, ejusque confirmatio, approbatio, processusque in electione habiti; & quantum ad formam electionum, an rite facta sit & quantum

cum Metropolitanus eam electionem examinare possit. eam etiam rejicere potest; quo casu habetur pro infectâ, & eligendi potestate privantur eligentes, eaque ad superiorem devolvitur, si quidem malo more indignum elegerint. Posteriores summi Pontifices in nostris Decretalibus Metropolitano servarunt Jus electionis probandæ aut rejiciendæ, & judicandi de iis omnibus causis quæ circa electionem emerferint, salvâ semper appellatione ad sedem Apostolicam. Hodiè S.P. regiam Nominationem admittit, & utcumque confirmat, & nominati personam examinat ex ipsa inquisitione, quæ in Galliâ facta sit, & Prælaturam confert. Post eam confirmationem electus Episcopus habet ea quæ sunt administrationis, & jurisdictionis quam utramque antea non habebat, nisi per dispensationem.

Cùm confirmatus est Episcopus consecrationem suam à suo etiam Metropolitano petere debet intra tres menses. Ea fit per impositionem manuum & sacram Unctionem, & tribuit gratiam Spiritus Sancti, ait S. Basilius in *Ep. ad Amphil. Can. 1.* Ita ut Episcopus habeat ea omnia quæ sunt dignitatis Episcopalis, vel etiam ea quæ sunt ordinis,

Nicæni Patres in *Can.* 4. tres saltem
desiderant : Ac forte verius est eorum
præsentiam non esse de necessitate præ-
cepti & sacramenti , sed tantum de
disciplinâ. 1. Enim in Annalibus Ec-
clesiast. plures occurrunt ab uno Epif-
copo consecrati Episcopi propter a-
liorum penuriam. 2. Numerus illê pas-
sim remissus est , eaque remissio confir-
matur *lib. 3. Constit. Apostol. cap. 20.*
& *lib. 8. cap. 27.* ac tandem in Ritua-
li Romano est Consecrans , & alii di-
cuntur tantum Assistentes. Et sic Elec-
tio, Confirmatio & Consecratio faciunt
Episcopum ait Gaufridus Vindocin.
*In opusc. 2. de Ordinatione Episcopo-
rum.*

TITULUS XIII.

De Summo Pontifice.

EX Majoribus Clericis potior est Rom. Pontifex, quem agnoscit Ecclesia Catholica verum beati Petri successorem, unitatis Ecclesiasticæ fundamentum, & totius Ecclesiæ caput, qui per veram electionem constituitur; quæ sæpius variavit, sed tandem ad solos Cardinales delata est, & exoleverunt omnes illæ serviles veluti solemnitates, de quibus *in lib. Diurno Rom. Pontif.* Ut autem innotescat eum esse verum Petri successorem. 1. Videndum quid Juris in Ecclesia Petrus habuerit tempore martyrii, & postea subiiciendum est in totum illud successisse Pontificem. Sed statim præmittendum, varie inspiciendum esse nascentis Ecclesiæ statum: Vel enim Apostoli egerunt sub solo capite Christo, vel sub Christo & Petro capite, vel sub solo Petro. Cum Christus Dominus elegit 12. Apostolos, iis omnibus simul congregatis dedit Miraculorum & Evangelii Prædicandi potestatem *Math. cap. 10.* Postea

foli Petro promisit se super eum ædificaturum esse suam Ecclesiam, se daturum ei claves regni Cælorum & potestatem ligandi & solvendi. *Mat. cap. 16.* eamque solam omnibus dedit, *Ibid. cap. 18.*

Moriturus in ultima Cæna iis omnibus dedit conficiendi Corporis sui potestatem: post eam Cœnam soli Petro dixit *Luce cap. 22. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Sicque aliorum Apostolorum curam & confirmationem ei dedit. Post resurrectionem in 1. apparitione dedit eis Spiritum Sanctum, & potestatem remittendorum peccatorum *Joan. cap. 20.* In secunda apparitione sub oculis omnium Apostolorum ter soli Petro dixit: *Simon! diligis me plus his;* (puta præsentibus Apostolis) Et ita indicavit se pluris facere amorem & dilectionem Petri quàm aliorum, eique adhuc soli ter dixit: *Pasce oves meas Pasce agnos meos. Joan. 21.* inquit SS. Patres: Pasce Prælatos & subditos seu Ecclesias & omnes Fideles. *Leo Magnus in Ep. 10. in ult. edit. cap. 2. in fin.*

Verùm quamdiu Christus Dominus

Solo capite fuerunt æquales, ut omnes sub eo unum essent, quod ipse pro iis à Patre petierat. *Joan. cap. 17.* hinc Sanctus Chrysostomus *in Homilia. 55. in caput 16. Mat.* ait universi orbis curam omnibus Apostolis in commune traditam fuisse sub uno Capite & Pastore, puta Christo Domino. Sed cum post mortem Petro dixit, *Pasce oves meas, &c.* Apostoli sub Christo & Petro Capite egerunt, nec amplius Petro fuerunt æquales sed Coadjutores. Et hinc Cyrillus Hierosolymitanus *in Cateches. 2.* eum vocat Apostolorum Primum ex Institutione Christi; Et S. Hieronymus *lib. 1. contra Jovinianum*; vocat eum Caput Apostolorum à Christo creatum; alii eum vocant Principem Apostolorum. Ita tamen ut adhuc cum omnibus Apostolis totam Ecclesiam in communi & indistinctè gubernaret & quidem propter necessitatem, quòd nondum separatæ essent particulares Ecclesiæ. Solus Petrus erat unius & totius Ecclesiæ Episcopus à Christo institutus per ea Verba: *Pasce oves meas quique aliquando conversus fratres suos confirmaret.*

Sed cum Christus ascendit ad Patrem, & crevit multitudo fidelium,

instituta sunt particulares Ecclesiæ *Can. præcipimus 16. quæst. 1.* Imprimis verò Hierosolymitana, ad quam electus est Jacobus Justus *Can. 2. dist. 66.* Eò quod Christus Dominus jusserrat ut Apostoli prædicationem suam inciperent ab Hierosolymis *Math. cap. ult. in fin.* Cùmque singulis Apostolis certæ quædam obvenerunt Ecclesiæ, illi omnes sub solo Capite Petro agere & suas illas Ecclesias regere cœperunt. Primo quidem Antiochenam velut in transitu fundavit & rexit per 7. annos. Secundo Alexandrinam per Marcum discipulum suum, sed tandem Romanam sanguine suo propriam sibi fecit. Ac diutius præsentia & doctrina sua illustravit. Eleganter utique Tertullianus *in lib. de Præscript. adver. Hæret. cap. 36.* adstruit & Petrum ivisse Romam & ibi crucifixum fuisse iis Verbis. Habes Romam: I a quoniam felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo fuderunt, ubi Petrus Dominicæ Passionis adæquatur. Petrus Romæ Sedit quasi Caput omnium Apostolorum, ait Optatus Milevit. *lib. 2.* Et sicut in Salvatore omnes erant causæ Magisterii, ita & post

ait S. Augustinus in *questionibus Veteris & Novi Testamenti quest. 75.* Hinc passim dicitur Primus, Caput & Princeps Apostolorum. Nec obstat quòd non pronuntiaverit in Concilio Hierosol. *Actor. cap. 15.* Vix enim rationi conveniebat ut in sua ipsa causa jus diceret, cum esset alter ex disputantibus. Nec etiam obstat quod Paulus ei restiterit in facie, eumque reprehenderit, quamvis enim subditus Principis sui sententiam non probet, imo & sub ejus oculis eam impugnet, non ideo tamen ejus Principatum abnuere & rejicere intelligitur, ut de Antonino Imper. & Paulo Jurisconsulto palàm est ex l. *Emilius 38. ff. de Min. 25. an.*

Constat igitur quædam à Christo Domino simpliciter concessa fuisse Petro seorsim ab aliis Apostolis, puta potestatem Clavium, ut fratres suos confirmet, ut pascat oves & agnos Christi Domini. Sed quidam putant ea ipsi personaliter concessa fuisse, ut jam olim loquebatur Tertullianus in *lib. de pudicitia. cap. 21.* ac proinde translata non fuisse ad ejus Successores puta Rom. Pontifices. Clavum illum tetigit eleganter Chrysostomus *lib. 2. de Sacerdotio* iis Verbis: Christus San-

guinem suum effudit, ut oves illas sibi acquireret, quarum curam tum Petro tum Petri Successoribus commisit. Cumque S. Pacianus Barcinonensis in *Ep. 1.* Fusius probat quod Petro & Apostolis datum est, illud in eorum persona datum esse eorum Successoribus, puta omnibus Episcopis, cur etiam quod simpliciter Petro datum est, translatum non sit ad ejus Successores. Sane cum Tertullianus atque etiam S. Cyprianus male animati esse cœperunt in Romanum Pontificem iis æqualem, quod condemnaret eorum errores, multa in eum scripserunt durius, qui tamen antea scripserant Ecclesiam Romanam esse principalem Ecclesiam, unitatis Ecclesiasticæ originem, Petri Sedem, aliarum Ecclesiarum Matrem, & Romanum Pontificem, verum esse Petri Successorem. Ac tandem Ammianus, Marcellinus & quidem Ethnicus, agnovit Primatum Romani Pontificis inter Christianos iis verbis *lib. 15.* *æterna urbis Episcopi autoritate potiores aliis omnibus.*

Certissima summæ illius potestatis indicia fuerunt, quod Prælati de Majoribus causis ad Romanum Pontificem retulerint, eumque in iis consuluerint, ut

testatur S. Hieronym. *in Ep. 11. ad Geruntiam*, quod revisionem Majorum causarum imperaverit, seu majora negotia jampridem à Majoribus Prælatiſ definita, vel apud eosdem vel apud alios Judices retractari, Leo Magnus *in Ep. ad Episcopos Viennensis Provincia.* Ac tandem quod ex universo orbe Christiano ab omnibus Prælatiſ appellatus fuerit, ut suo loco videbimus. In quo appellationis Jure dignitatem Ecclesiæ Romanæ consistere ait Stephanus Tornac. Episcopus *in Ep. 162.* Omnibus illis juribus & remediis usi sunt S. Athanasius, S. Chrysostomus, & S. Ignatius, & quidem Patriarchæ Majorum gentium, ut ita se suamque innocentiam tuerentur.

Prælati inquàm de majoribus causis ad eum retulerunt, ut quid in iis statuendum ab eo acciperent. Tales erant quæ oriebantur inter Episcopos, ut docet Innocentius I. *in Ep. ad Viëtricium cap. 3.* quæ difficiles erant & in quarum definitione dissidebant Episcopi Alexander I. *in Ep. ad omnes Orthodoxos.* Pelagius II. *in Ep. 8.* Ac tandem, quæ erant de fide vel de dubia disciplina quæ spectant universalem Ecclesiam. Olim quidem de iis

omnibus non cognoscebat ordinario jure, sed ut loquuntur in secunda instantia: tum primum à Metropolitanis definiebantur in Synodis Provincialibus, sed sensim Romanus Pontifex earum omnium cognitionem sibi soli vindicavit, vel etiam à primâ instantia; & huic usurpationi causam dedit negligentia Metropolitanorum, qui suas illas Synodos non amplius habuerunt juxta sacros Canones. Unde fluxit excidium Ecclesiasticæ disciplinæ: Nam Episcopi sanctius agere tenebantur in suis Diœcesibus, quòd eas Synodos sibi suisque moribus & actionibus imminere videbant, à quibus graviter coerceri poterant.

Summa tamen ea Rom. Pontificis potestas generali Concilio subjacet, ut tandè definiit Constantiense & Basileense Concilium. Eaque constans est sententia Ecclesiæ Gall. omnium Parlamento-rû, & Universitatû Gallia. 1. Enim illud repræsentat universalem Ecclesiam quæ mysticum corpus, & sponsa Christi Domini. Vix autem est ut suprâ eam sit ille Pontifex, in cujus Canones jurare, & cujus præcepta servare tenetur. 2. Christus Dominus promissit se in ejus medio

Spiritus Sancti præsentiam testatur ea
 Congregatio Sacerdotum, ait Celesti-
 nus I. *in Ep. ad Synodum Ephe-
 sinam*. Utroque potior utique non est
 Rom. Pontifex. 3. Concilium ipsum
 propositas quæstiones definit; & in
 nomine suo pronuntiat earum defini-
 tionem, *Visum est Spiritui Sancto &
 nobis. Visum est Apostolis & Seniori-
 bus cum omni Ecclesia. act. 15.* ac ran-
 dem & summi Pontifices & sancti Pa-
 tres agnoscunt & probant Jus ap-
 pellandi à Summo Pontifice ad gene-
 rale Concilium, Leo M. *in Epist. 33.*
 à Theodosio ad illud vocatur. Illud
 etiam ab eo petit *in Ep. 39. & 40.* Et
 utrumque illud testatur Leonem Mag-
 num se huic subditum profiteri atque
 etiam sanctus Augustinus *in Ep. 162.*
 docet à Romano Pontifice appellatum
 fuisse Concilium in causa Donatista-
 rum, ejusque appellationis multa exem-
 pla occurrunt in Historiis, & in An-
 nalibus Ecclesiasticis. Eam verò Con-
 cillii majoritatem & potentiam su-
 pra Papam omnes agnoscunt in tribus
 præcipuè casibus: cum agitur de fide,
 de Schismate tollendo, & de reforma-
 tione totius Ecclesiæ in capite & in
 membris.

TITULUS XIV.

De Patriarchis & Cardinalibus.

JUdæi ante Christum suos quidem Patriarchas seu Religionis & fidei Patres ac Principes habuerunt atque etiam alios post Christum usque ad initium Quinti Sæculi ; ut palam est *nL. ult. Cod. Th. de Jud.* qui erant nationis primates , & quibus suberant Apostoli, quos hucilluc mitterent, præcipuè ad colligendam pecuniam Sed inter Christianos Præsules incognitum fuit Patriarcharum nomen ad medium ejusdem sæculi. Beatus Petrus tres nobilissimas fundavit Ecclesias Antiochenam, Alexandrinam , & Romanam. Eorum Præsules 1. appellati sunt Archiepiscopi apud sanctum Athanasium *in Apol.* 2. Postea Exarchi Diœceseos. Idest Principes multarum Provinciarum , quæ iis parebant , *in Actis primi Constantinopolitani Concilii* , ac tandem Patriarcha, idest Primi Patres multarum Provinciarum. *In Actis Calchedonensis*, quod habitum est *an. 451.* sicque ab initio tres tantum illæ fuerunt Pa-

triarchales Ecclesiæ , quas Princeps Apostolorum fundavit: posteriores quidem Rom. Pontifices ; se ipsos non dicunt Patriarchas , seque ab aliis distinguunt , quasi sedes Apostolica sit majus aliquid Patriarchatu. Sed Leo Magnus *in actione 3. Calched. Concilii* vocatur Patriarcha magnæ Romæ , & Justinianus *in Nov. 109.* docet Rom. Pontificem Occidentis esse Patriarcham.

Iis tribus statim additus est Constantinopolitanus , eò quòd ejus Civitas facta fuerit sedes Imperii , & nova Roma ceperit appellari ; forte quidem in primo Constantinopol. Concilio tum primùm ei datus est honor sedis , nomenclaturæ , subscriptionis statim post Rom. Pontificem ante duos alios Patriarchas , & *in Can. 28. Chalced. Concilii* datum est ei Jus Patriarchicum. Diutius quidem Rom. Pontifices rejecerant eum Canonem , sed tandem Innocentius III. eum Patriarcham agnovit , *in cap. 23. Ext. de Privil.* quia ejus tempore Rom. Pontifici se subjecit.

Denique Hierosolymitana Ecclesia Patriarchalis etiam facta est. 1. Quidem Cæsariensi Metropolitano parebat , sed cum alias seminasset Ecclesias,

ait Hieronymus in *Esaïam cap. 2.* Nicænæ Synodo placuit in *Can. 7.* ut ejus Episcopus honoretur, salva dignitate Metropolitano debita, puta ut in ejus Synodo post eum primus statim sedeat ille Episcopus, cui tandem concessum est jus Patriarchicum, in *Act. 7. ejusdem Chalced. Concilii*: sicque per partes evenit ut quinque essent Patriarchæ. Cum in Occidente potissimum Primates prodierunt, sibi etiam vindicarunt Patriarcharum nomen. *Can. 1. dist. 99.* ita tamen ut ab aliis quinque plurimum different, iisque omnino essent inferiores.

Jus Patriarchicum in quatuor præcipuè versatur. 1. Ut Patriarchæ statim sedeant post Rom. Pontificem. 2. Ut suis Metropolitanis pallium concedant, cum prius illud ab eo Pontifice acceperint, quod indicat plenitudinem Pontificalis officii. 3. Ut Crucem ante se ferri faciant ubique in suo Patriarchatu. Denique ut sub se plures habeant Metropolitans, à quibus ad eum appelletur *d. cap. 23.* quilibet Patriarcha suam habet diœcesim seu tractum aut territorium multarum Provinciarum, & extra illud nullæ sunt ejus partes, alterius nulla potestas in alterum.

Eaque

Eaque sola ratione Gregorius Magnus pati non potuit Joan. Jejunatorem Patriarcham Constantinop. se se appellare Oecumenicum, quia ejus dignitatis obtentu Gregorium Patriarcham Antiochenum condemnaverat, quod erat solius Romani Pontificis.

Cardinales sic dicuntur à Cardinibus, id est regionibus in quibus instituti sunt. Sic Leo IV. *in oratione ad Patres Synodi Romanae*, Anastasium vocat Presbyterum Cardinis sui, quem in titulo S. Marcelli ordinavit. Idem occurrit *in Epistola 89. Joannis VIII. Et apud Joann. Diaconum in vita Gregorii Magni. num. 10.* Sicut enim cum vetustiores Summi Pontifices quosdam Diaconos instituerunt in regionibus Urbis, à quibus appellantur Regionarii apud Anastasium Bibliothecarium, & Gregorium Magnum, ita & cum eadem regiones dicantur etiam Cardines apud Authores finium regundorum, in iis Ordinati Presbyteri, Cardinales appellati sunt. 1. Quidem instituti sunt in regionibus Urbis. *Can. Praesul. 2. quest. 5.* Et postmodum in forensibus etiam Ecclesiis apud Gregorium Magnum *lib. 1. Reg. Ep. 15. & lib. 11. Ep. 34.*

Cardinales illi ab initio fuerunt propriè Paroeki Urbis, sed summæ dignationis esse cœperunt, postquam Nicolaus II. in Concilio Lateran. statuit ut illi soli eligerent Summum Pontificem. *Can. 1. dist. 23.* qui antea eligebatur à Clero & Populo. De iis post Decretum illud ita loquitur Petrus Damianus eodem fere tempore agens; non modò Episcoporum, sed & Primatum & Patriarcharum jura transcendunt. Et Sigonius *lib. 9. de regno Italia* ait ex eo Decreto Cardinalium nomen magis ac magis celebrari cepisse. Ac tandem Innocentius IV. dedit eis Vestem Rubeam & Rubeum Pileum. Diutius quidem tantum Presbyteri & Diaconi Cardinales fuerunt, & Onuphrius contendit Episcopos fuisse Cardinales sub Alexandro III.

TITULUS XV.

De Episcopis.

GRæca vox ea est, Episcopus, quæ apud ipsos etiã prophanos Authores significat Proviforem, Inspectorem, Speculatorem, sicut & apud S. Cyprianum. Nam institutus est ut attendat sibi & universo gregi in quo Spiritus Sanctus eum posuit Episcopum regere Ecclesiam Dei. *Act. cap. 20.* Ex iis verbis multa consequuntur. 1. Episcopos esse juris divini. 2. Eos jure divino institutos, ut regant Ecclesiam Dei: unde Sanctus Cyprianus *in Ep. 55.* scribit iis concessam fuisse sublimem ac divinam Ecclesiæ gubernandæ potestatem: Sicque stulti sunt hæretici, cum asserunt Episcopos Apostolorum temporibus habuisse tantum administrationem & provisionem, non etiam potestatem & dignitatem. 3. Iis singulis à Spiritu Sancto assignatum fuisse gregem Domini, quem pascant.

Cum Apostoli ordinarunt Episcopos, iis quidem cum impositione man-

num dederunt omnem Episcopatus potestatem; sed tamen cuilibet ex iis certam Gregis portionem, certum locum dederunt, in quo suum illud munus adimplerent. Locus ille in multis Canonibus dicitur Parochia; sed cœpit appellari Diœcesis, & Parochiæ nomen quibusdam singularibus Presbyteris relictum est. Sunt ergò Rectores & Pastores Ecclesiæ, qui in vim suæ Jurisdictionis sunt Ordinarii Judices in sua quique Diœcesi, quam Jure suo visitant & à suis Officialibus visitari curant: quales sunt Archidiaconi, Decani Rurales, Archipresbyteri: irrogant censuras, tenent librum Ecclesiæ gubernandæ, & censuram vigoris in omnes Diœcesanos ait S. Cyprianus in *Ep.* 67. de quibus omnibus suo loco agitur, sicut & de aliis, quæ ad Jurisdictionē Episcopalem pertinent: In vim suæ Ordinationis illi soli ordinant Presbyteros, sacrum Chrisma conficiunt, ecclesias & altaria consecrant, pœnitentiæ publicæ modum imponunt.

Verius autem est Episcopatum non esse Ordinem à Sacerdotio distinctum, sed tantum dignitatem & officium, cui à Spiritu Sancto major potestas

per consecrationem tribuitur. 1. Enim S. Ambrosius, aut alius *in primam ad Timot. cap. 3.* ait unam esse ordinationem Episcopi & Presbyteri : nam uterque est Sacerdos , sed primus est Episcopus. 2. consecrationem Episcopalem nihil additur quod habeat ob rationē Sacramenti sed tantum nova quædam potestas extrinseca à sacerdotali distincta, sive illud fiat per extensionem Sacerdotalis Ordinis; cum enim aliquis consecrandus est Episcopus , omnino prius est ut Presbyteri ordinem accipiat , cui per consecrationem adjicitur divina illa potestas, quam Spiritus Sanctus huic dignitati , huic ministerio dedit ; sive illud fiat cum remanente sacerdotio, potestas illa per Consecrationem additur. Nec obstat quòd Episcopus quædam habere dicatur passim quæ sunt Ordinis : Nam hoc nihil aliud est quàm Ordinationis , quasi diceretur cum quædam accipere per suam Ordinationem & Consecrationem, quæ antea non habebat in vim solius Electionis & Confirmationis , puta sacrorum Ordinum collationem, Confirmationis Sacramentum , benedictionem Chrifti, & alia id genus.

S. Cyprianus *in Ep. 52.* & alibi

passim, ait, unam esse Ecclesiam & unum Episcopatum. Sicut enim unum est Ecclesiæ Corpus quod per universum orbem Christianum in pleraque membra diffusum est, quæ sub uno Capite posita sunt, puta Rom. Pontifice. Ita & in ea Ecclesia unus est Episcopatus qui ubique diffusus est in concordia plurium Episcoporum sub eodem ipso Capite; ita tamen ut cuilibet ex iis adscripta sit certa gregis Domini portio. Licet verò illi omnes sint ejusdem divinæ originis, attamen non sunt ejusdem gradus. Nam statim ab Apostolis instituti sunt Primæ sedis Episcopi. Sic Paulus Titum Creatæ instituit, ut per civitates Presbyteros constituat, id est Episcopos; cumque illi primæ sedis Episcopi ordinarentur in Metropoli seu prima & præcipua civitate alicujus Provinciæ, appellati sunt Metropolitani, ac postmodum Archiepiscopi, quod nomen prius datum est Patriarchis, ut superiori titulo diximus, & postea Metropolitanis, qui pluribus Episcopis ejusdem Provinciæ præsunt. Proderunt etiam Patriarchæ & Primate, quibus multi Metropolitani subjiciuntur. Sicque quatuor sunt gradus Episcoporum,

Episcopi, simpliciter accepti unius Diocesis ; Metropolitæ , unius Provinciæ ; Primates , multarum Provinciarum ; & Patriarchæ eorum omnium Superiores. Unde & rectissimè quidam Græci volunt genericum esse nomen Episcopi, quod de iis omnibus prædicatur. Ejus distinctionis rationem hanc affert Leo Magnus *in Ep.* 88. quia sicut inter Apostolos in similitudine honoris , erat quædam discretio potestatis , & uni datum est ut aliis præstaret , ex ea forma orta est discretio Episcoporum , ne omnes omnia sibi vindicarent ; sed essent in singulis principes singuli , quarum inter fratres haberetur prima scientia , & per quos ad sedem Apostolicam universalis Ecclesiæ cura referretur.

Ita tamen ut Coepiscopi (hodiè Suffraganei) de rebus dubiis consulant suum Metropolitanum , antequàm ad sedem Apostolicam eant , ut prudenter idem Leo *in Epist.* 82. *in princ. ad Forojuliensem Episcopum.*

In Episcopis instituendis duæ potissimum regulæ obtinent. Prima est duos Episcopos in eadem civitate institui non posse. *Can. 8. Nicene Synodi.* Ne unum corpus Ecclesiæ, quasi monstrum

habeat duo Capita. *cap. 14. Ext. de off. Jud. ord.* Et tamen invaluit Episcopo seniori, aut ægrotanti Coadjutorem dari posse, qui sit Episcopus & Episcopali munere fungatur. Olim à Metropolitano dabatur in Synodo Provinciali: Quod si eadem necessitas in eo urgeret, dabatur à Coepiscopis in eadem Synodo agentibus, *Can. 47. Meldensis Concilii.* Hodie à Summo Pontifice iis datur ex consensu Regis. *cap. pen. Ext. de Cler. agrot.* Olim etiam dabatur ad tempus, aut ad prosperam valetudinem: hodie perpetuus est, & cum futura ejus Episcopi successione. Quod etiam novit Gregorius Magnus. *lib. 11. Reg. Ep. 8.*

Secunda regula est, ut Episcopi non instituantur in vicis, in villis, in minoribus oppidis. In eam rem multos Canones exscribit Gratianus *in dist. 80.* quod ita placuit, ne vilescat nomen Episcopi. *Cap. 1. Ext. de Privil.* cum nempe in iis non habent populi frequentiam Episcopo dignam. *Cap. 165. Collationis Carthag. habitæ.* Sanctus Athanasius *in Apolog. 2.* indicat eam regulam esse traditionis Apostolicæ, cum Eusebianos arguit, quod contra majorum traditionem Episcopos insti-

tuerent in vicis. Et ut perfecta sit ea lex, addita est ea pœna, ut Ordinans & Ordinatus Episcopus in quodam vico deponatur ab Episcopali gradu. *Can. 8. duodecimi Toletani Concilii.*

Sed cùm in dies augetur Fidelium numerus. Ita ut Diœcesani Episcopi vix unquam iis omnibus ruri superesse possent, in rusticis Ecclesiis instituti sunt Parœciales Presbyteri, & in minoribus oppidis Chorepiscopi. *Can. 8. Antiochena Synodi*, id est Episcopi in villis, unde aliquandò dicuntur Villani Episcopi. Et fortè *in lib. Diurno Rom. Pontificum cap. 1. tit. 8.* Episcopus Forensis non alius est, quàm Chorepiscopus in Diœcesi Pontificis Romani, foras aut extra urbem positus in minori quodam oppido; quod sit Romanæ Diœcesis ad differentiam suburbicarii Episcopi de quo *in cap. 3.* qui positus sit in alia majori civitate Summo Pontifici immediatè subjecta. Episcopus, inquam, forensis non alius est quàm Chorepiscopus: Nec obstat ratio Garnerii, quòd titulus ille ad Episcopum Forenssem positus sit inter Patriarcham & Archiepiscopum Ravennatem, quasi ad maiorem aliquem Prælatum idèò pertinere debeat: con

stat enim ab eo valde interturbatum fuisse ordinem ejus libri; Et hoc adstruit optimæ notæ Codex Manuscriptus, quem mihi commodavit Vir Clarissimus D. Bignonius Patricius.

Chorepiscopi antiquiores sunt in Ecclesiâ Græcâ, quàm in Latinâ: In illâ jampridem occurrunt sub finem tertii sæculi, nempe in *Can. 13. Ancyranæ Synodi*: Et in *Can. 13. Neocæsar.* Cùmque in iis ordinetur & coerceatur potestas Chorepiscoporum, omnino dicendum est eos jam antea cognitos fuisse: Et statim cœperunt esse frequentiores; nam plures ex iis Nicenæ subscripserunt. Sed in Latinâ occurrunt tantùm sub finem quinti sæculi, nempe in Synodo Regienfi.

Constat verò Chorepiscopatum non fuisse specialem Ordinem, ut male quidam volunt, ex *Can. 12. Calched. Concilii*, in quo inter Ordinandos Clericos ponitur Chorepiscopus: Nam hoc ita scriptum est propter spirituales jurisdictionem, quam ille habet, quæque per pecuniam conferri non potest. Constat etiam Chorepiscopos majores fuisse Paræcialibus Presbyteris, cum iis præessent, eosve regerent. Verius tamen est per ordinationem fuisse tan-

tum Presbyteros, non etiã Episcopos :
 Prius enim ab uno tantum Episcopo
 ordinabantur, Episcopi saltem à tribus :
 Secundò in vicis tantum ordinari
 solebant, Episcopi in majoribus tan-
 tùm Civitatibus : Tertiò subiacebant
 Diæcesano Episcopo, Episcopi Metro-
 politano : Ac tandem Episcopi sunt
 successores Apostolorum, illi autem
 septuaginta Discipulorum. *Diælo Can.*
13. Neocesar. Concilii. Ita ut rectissi-
 mus dicat Leo Magnus quantum ad
 ipsam ordinationem, Chorepiscopos
 eosdem esse ac Presbyteros.

Erant tamen non contemnendæ di-
 gnationis in Ecclesia : Ferrando Dia-
 cono dicuntur Vicarii Episcoporum,
 saltem forenses in suis villis, earum
 Ecclesiis & Monasteriis : Plebem
 continebant in officio pietatis : ex sen-
 tentiã & licentiã diæcesani Episcopi.
 Subdiaconos aliosve minores Clericos
 ordinare poterant, non etiã Pres-
 byteros & Diaconos, nequidem ex
 consensu Episcopi : Ac si eos ordinassent,
 irrita erat eorum Ordinatio, quia iis
 nunquam sacri Canones eam permi-
 serant, ait Balsamon *ad dictum Can.*
10. Antiochena Synodi. Sane uno
 casu eos ordinare poterant ex con-

sensu Episcopi, si ante adeptum Chorepiscopatum Episcopi fuissent, ut in dicto Can. 10. & in Can. 8. Nicani Concilii.

Quidam volunt eosdem fuisse *χρη-
πικόπους* & *ἐπεισδυτάς*, cum tamen conceptissimis verbis distinguantur in *L. omnem* 42. §. 9. *Cod. de Ep. & Cl.* & in aliis quibusdam locis. Ac fortè Laodicæni Patres in Can. 57. generaliter meminerunt *ἐπεισδυτῶν* sicut & Photius in *Nomocan. tit. primo Cap. 34.* generaliter inscribit *ἐπὶ τῶν ἐπεισδυτῶν* Id est de iis omnibus qui vel officii sui prospectu, vel superiorum mandato certas quasdam Ecclesias visitant, circumeunt, circumcursant: quidam ex iis occurrunt non tantùm Chorepiscopi, sed etiã simplices Presbyteri: ut in *actione quartâ & decimâ Calched. Concilii* Alexander & Valentinus dicuntur Presbyteri & Periodontæ. Sicque omnis Chorepiscopus erat quidem *ἐπεισδυτής*, sed non omnis Periodonta erat Chorepiscopus. Sic etiam constat Chorepiscopos certam habuisse sedem, & aliquandò etiam *ἐπεισδυτάς*, in quâ constituebantur ab Episcopo, ut est in dicto Can. 57.

Denique cum Chorepiscopi durius agerent in Episcopos, eorumque jura quotidie usurparent, omnibus odiosi esse ceperunt, & ejecti sunt ab Ecclesia, Can. Chorepiscopi, *Dist.* 68. qui desumptus est ex Epist. quinta Damasi Summi Pontificis ad Episcopos Africae, quam laudat Joannes III. in Epist. un. in princ. & Metense Concilium in Can. 8. sicque vix est ut supposita videatur. Nec obstat quod non exoleverint, nisi diu post Damasum: Nam & constat Leonem III. rescripsisse Carolo Magno ejiciendos illos esse quasi omnino inutiles; & tamen diutius adhuc postea remanserunt, quod molles quidam ac desides Episcopi eos retinerent ad quietem suam. Ac tandem omnino ejecti sunt juxta decimum aut undecimum saeculum, & in eorum locum successerunt Decani & Archipresbyteri Rurales, ut suo loco videbimus. Atque etiam ducentis annis post ejectos Chorepiscopos, desides illi Episcopi secum habere ceperunt quosdam Monachos, qui Episcopi erant in partibus infidelium, & quos aliquandiù appellarunt suos suffraganeos.

De Chorepiscopis est Epistola nona

Damasi in Editione Sanazarrii : Est tractatus Rabani Mauri apud D. de Marca : *Et ejus singulare caput 14. lib. 2. de Concordia Sacerdotii & Imperii.*

TITULUS XVI.

De Presbyteris & Archipresbyteris.

Epis copis proximi sunt Presbyteri, *l. 5. Cod. Th. de Hæret.* Presbyter aliquando generale nomen est, & omnes Clericos continet, ut notat Balsamon *ad Can. 15. Ancyranæ Synodi.* Est etiam nomen ætatis, ait S. Augustinus. Ac sæpius nomen est honoris & dignitatis, quod alicui per Ordinationem imponitur. Est minister sacratus, cui ex ordine suo licet offerre, prædicare, aliove sacro ministerio fungi, *Can. 1. ejusdem Synodi.* Est minister sacratus, quod commune habet cum Episcopo & Diacono, *Can. 31. dist. 23.* Cui licet offerre, id est sacrum Christi Corpus conficere, apud Tertullianum; & summum magnum illud est in Presbytero, quod ex sua Ordinatione habet: simul enim Christus Dominus & Presbyteros fecit, &

instituit Sacramentum altaris, præci-
piens Apostolis ut idem faciant: Ad-
ditur & prædicare: nam officium Pres-
byteri non modò consistit in celebra-
tione officii, sed etiam in docendo,
ait Balsamon *ad Can. 20. sexta Synodi
in Trullo.*

Ac tandem cum additur alio mi-
nisterio sacro fungi, addendum præ-
cæteris, audire Confessionem & ab-
solvere à peccatis, quod non Angelis,
non Archangelis, sed solis Presbyteris
datum esse ait S. Chrysostomus, *lib. 3.
de Sacerdotio.* Et hinc summam Sacer-
dorum dignitatem adstruit. Sane Bal-
samon *ad Can. 52. Apost. & ad Can.
6. Carthag. Concilii;* contendit Sacer-
dotium non tribuere potestatem li-
gandi & solvendi; sed eam pendere
omniò ex speciali concessione ipsius
Episcopi, quia Christus Dominus scor-
sum Apostolos fecit Presbyteros, &
seorsum iis dedit potestatem Clavium.
Sed Tridentini Patres *Sess. 23. de Re-
form. Can. 15.* asserunt Presbyteros in
suâ Ordinatione à peccatis absolvendi
potestatem accipere per hæc verba Chri-
sti Domini, quibus Ordinans Episcopus
Presbyterum alloquitur, *cujus peccata
remiseris, erunt remissa in calis.*

Verùm S. Hieronymus , S. Chrysostomus , & Theodoretus , docent sub ipsis Apostolis Presbyteros etiam appellatos fuisse Presbyteros & Episcopos; nam & in Actis Apostolorum , in Epistolis ad Titum & Timotheum Episcopi & Presbyteri promiscuè usurpantur : sed iidem asserunt non diù illud remansisse , & statim ab Episcopis distinctos fuisse Presbyteros. S. Hieronymus in *Commentariis ad Titum* docet quâ occasione introducta fuerit ea differentia , ut inquit , Schismatum dissidia tollerentur : cum enim ex Discipulis alius diceret se esse Pauli , alius se esse Apollo , placuit ut unus de Presbyteris præponeretur aliis , ad quem totius Ecclesiæ cura pertineret , quique solus diceretur Episcopus. Et hinc cum Augustino in *Epist.* 19. dicendum est secundùm honorum vocabula , quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit , Episcopatum Presbyterio majorem esse : quod nullatenus facit eos omnes non esse institutionis divinæ. Qui enim à Christo Domino instituti coaluerant aut concurrerant in iisdem personis propter aliarum penuriam , ab Ecclesia variis conferri cœperunt crescente Fidelium multitudine. Et cum Hieronymo in

Epist 85. Presbyterum ab Episcopo differre, tantum Ordinatione : addendum & Chrismatione , ut hic solus Ordinare & baptisatos Confirmare possit, ut suo loco videbimus. Quidam volunt etiam Diaconos ex singulari privilegio à Presbyteris Ordinari posse; sed hoc non est istius loci.

In antiquis Canonibus occurrunt etiam Presbyteræ , ut legit Ferrandus, & pro iis uxoribus quas quidam Presbyteri duxerant ante suam Ordinationem , ut *in Can. 18. dist. 32.* & postmodum in earum sorores mutatæ: Et pro senioribus viduis, quæ pauperes curabant & potissimum baptisandas mulieres, ut *in Can. 12. IV. Carthag. Concilii.* Nec tamen ullatenus Ordinabantur , nec quid habebant sacri Ordinis. Unde & veteres Græci Canones non eas vocabant *πρεσβυταις* sed *πρεσβυτιδας* seniores. Statim abierunt in desuetudinem *ex Can. 11. Laodic. Synodi*, ac præsertim cum sæpius infantes baptisari ceperunt , nec adeò frequentia fuerunt adultorum baptismata.

Sunt etiam Archipresbyteri , seu Primicerii aut Primarii Presbyterorum. Olim quidem Presbyter ille aliis

præibat , qui antiquior erat Ordinatione , sed ad sublevandam Episcoporum sollicitudinem creati sunt Archipresbyteri , (aliquandò Decani) qui præsint quibusdam paræcialibus Presbyteris. Sanè aliquandò Archipresbyter dicitur , qui persona est alicujus Ecclesiæ , seu Cardinalis aut principalis ejus Presbyter , & præest aliis Presbyteris in ea institutis , ut *in cap. 2. Ext. de Off. Archipresb.* Hîc de eo non agitur ; sed de Archipresbyteris , qui ex suâ institutione aliis quibusdam Parochis præsunt , eos visitant , & de iis referunt ad Diæcesanum Episcopum. Undè forsan Stephanus Tornac. *in Epist. 14.* rectè sic alloquitur quemdam Archipresbyterum ; tu penès quem non minima portio Jurisdictionis Ecclesiasticæ consistit.

Duo genera sunt Archipresbyterorum , ut alii sint Urbani , alii Rurales, prout in Urbe constituuntur , vel in vicis. Sicut verò Civitatenfes Presbyteri omnindò præferuntur forensibus aut vicanis *Can. 13. Neocas. Concilii* : ita & Urbani Archipresbyteri ruralibus aut vicanis. Sed iis omnibus præferri constat Archidiaconos : quod licet præposterum & insolens ; attamen

Ordin
iscope
Arch
) e
P
br
E

Institutionum Liber I. 115
certum & antiquum est, ait Cujacius.
Nec aliâ ratione prius hîc agitur de
Archipresbyteris, quàm quòd Presby-
teris Archipresbyteros jungere volui-
mus, quasi ejusdem Ordinis, sicut &
postea Diaconis Archidiaconos.

TITULUS XVII.

De Diaconis & Archidiaconis.

Diaconus propriè significat Mini-
strum, & sæpius simpliciter ita
dicitur. Instituti sunt Diaconi, ut mi-
nistrarent mensis, sicque Apostoli ab
Oratione & ministerio Verbi non avo-
carentur, *Act. cap. 6.* Et omninò ve-
rius est eos omnibus mensis & pro-
phanis aut communibus ministrasse,
quibus præcipuè adhibebantur paupe-
res; & sacris in quibus adoranda Eu-
charistia distribuebatur. Primò enim
ex iis Philippus & Stephanus baptis-
mum, & prædicarunt. Secundò sis-
Apostoli manus imposuerunt. Tertiò
Apostolus in iis eandem sanctitatem
desiderat ac in Presbyteris. Ac tandem
Ignatius, Polycarpus, & Cyprianus
sacrum vocant Diaconorum ministe-

rium, eosque sacris peragendis adhibitos fuisse docent. Et hinc omninò dicendum est *Can. decimum sextum sextæ Synodi in Trullo* esse contrà mentem Sacræ Scripturæ, cum ait institutos illos fuisse tantùm, ut Communibus mensis ministrarent. Nec tamen dici potest suppositus, cum Aristæus, Mathæus. Blastares, Zonaras, & Balsamon ad eum scripserint Notas.

Quodnam sit Diaconorum officium pluribus docent author Constitutionum Apostolic. lib. 2. Isidorus Hispal & alii veteres qui scripserunt de divinis Officiis: putà ut sacrificantibus Presbyteris adsint & ministrent. Cùm enim sacriati sint, altare ingredi & ad illud ministrare debent, ut baptizare possint, *Can. 77. Illiberit. Concilii*, & apud Bedam lib. 2. *Hist. Eccles. cap. 12.* Tertullianus *de Baptismo cap. 17.* addit, non tamen sine Episcopi auctoritate, quæ tamen statim desiderata non est, ut Sacramenta dispensare & prædicare possint, ait Ivo Carnot. *in serm. de reb. Eccles.* Cum tamen olim in Ecclesiâ legerent tantùm homilias sanctorum Patrum. *Can. 2. secundi Vasensis Concilii*, ut res Ecclesiasticas curent & miserabiles personas. Cùmque ita

nihil ferè esset in Ecclesiâ, quod eorum manus & oculos fugeret, adeò superbire cœperunt, ut ipsis etiam Presbyteris præesse vellent, sed sacri Canones & sancti Patres eos ita rede-
gerunt in ordinem, ut Presbyteris omninò subjaceant ac ministrent. Quis patiat, ait S. Hieronymus in *Ep.* 85. ut mensarum & viduarum minister se-
suprà eos efferat, ad quorum preces Christi Corpus & Sanguis conficitur.

Fuerunt etiam Diaconæ aut Diaconissæ, non tantùm in Orientali, sed etiam in Occidentali Ecclesiâ, ut palàm est ex *lib.* 27. & 28. *Cod. Th. de Ep. & Cler.* & ex multis Ecclesiæ Gallicanæ Synodis. Sancti Patres earum Ordinationis quasi Clericalis memin-
erunt passim, quæ tamen propriè tantùm erat Benedictio. Vel etiam Ecclesiæ nascentis exordio institutæ sunt, ut fœminarum honestati consuleretur in earum Baptismo. Sed statim in Occidentali Ecclesiâ sublatae sunt.
Can. 1. Arausicano. Can. 26. Concilii Epaonensis: Deindè etiam in Orientali. Balsamon in Responsis ad Marcum Patriarcham Alexand. *cap.* 13. ait eas olim habuisse βαρμὴν ἐν τῷ οὐρανῷ gradum ad altare. Et statim subjicit

menstruorum autem inquinatio ministerium earum à divino & sancto altari expulit.

Ex Diaconis creati sunt Archidiaconi, seu Priores Diaconorum. *cap. 1. Ext. de Scrut. in Ord. fac.* qui jam occurrunt in Ecclesiâ non multò post Nicænum Concilium apud Optatum *lib. 1. contra Parmen.* Et apud S. Hieronymum *in Epistolis*, præsumt celebrandis Ordinationibus: Ordinandos examinant & præsentant Episcopo, Diaconis & inferioribus Clericis præcipiunt. Sidonius eos vocat Antistites secundi ordinis. Olim tamen nullam habebant jurisdictionem in Presbyteros. *Can. ult. dist. 94.* Cumque iis præesse voluerunt, Episcopi duobus præcipuè modis eum fastum cohibere cœperunt: & eos Ordinando Presbyteros, tunc enim se degradari censebant, apud S. Hieronymum, Leonem Mag. & Gregorium Magnum; & plures instituendo, qui olim unus tantum erat in qualibet Diœcesi, quasi numero vilesceret eorum dignitas: quod etiam Imperatores decreverunt in Præfectis Prætorio. Sed invaluit Archidiaconos præesse Presbyteris jam à sexto sæculo, *Can. 6. Altissiodor. Concilii.*

Imò & quamvis Ordine minores sint Archipresbyteris, & in iis quæ sunt Ordinis, post eos nominentur *Can. Salvator. 11. quest. 3.* Attamen iis etiam præesse cœperunt, non quidem ordine; sed dignitate & jurisdictione, quasi locum tenentes Episcopi *Can. 7. sexta Synodi in Trullo.* Eoque respectu priores recensentur passim, ac potissimum in *Can. 1. Andegav. Concilii. In cap. 1. Ext. de atat. qual. & Ord. Praef.* Et Arnulphus Lexovien. in *Epist. 27.* scribit veterem illam esse consuetudinem Pictav. Ecclesiæ. Undè Isidorus rectissimè habet in *Can. perlectis. dist. 25.* Archipresbyter verò sciat se esse sub Archidiacono. Nec dicendum est illud esse suppositum: Primò enim vera est ea sententia. Secundò alibi etiam extat ex eodem Isidoro. Ac tandem Innocentius III. in *cap. 7. Ext. de Off. Archid.* eam Isidoro adscribit. Ejus rei ratio esse potuit; quia Episcopi suis Archidiaconis jurisdictionem suam mandare cœperunt in quibusdam Dioceseon suarum partibus, nec minimam rerum Ecclesiasticarum curam & administrationem concedere: Sicque Presbyteris & Archipresbyteris majore

res fuerunt, non quidem ordine, sed dignitate, ut jam diximus.

¶ Ac tandem Archidiaconi saltem Diaconi esse debent *d. cap. 1.* Nec tenentur esse Presbyteri. *Can. 6. & 8. dist. 74.* Unde Petrus Blesensis & ipse Batoniensis Archidiaconus in Angliâ in *Epist. 123.* scribit Diaconatus ordinem annexum esse Archidiaconis, nec eos cogi posse ad eminentiores Ordines ascendere: Et subjicit eorum honorem non augeri, sed minui, si promoveantur in Presbyterium officium.

TITULUS XVIII.

De Subdiaconis & aliis Minoribus Clericis.

Subdiaconi sunt Ecclesiastici Ministri ut Diaconos in ampliori ministerio adjuvent. Eorum mentio jam extat in Canonibus Apostolorum & apud S. Cyprianum. Olim Subdiaconatus non erat Ordo sacer; sed simplex ministerium, vel officium Ecclesiasticum. Unde per manus impositionem non conferebatur, sed per simplicem benedictionem *Can. 5. Concilii*

cilii Carthag. IV. sub Sancto Augustino. Nec Subdiaconi cum aliis sacratissimis Ministris locum habebant in sanctuario, nec sacra Vasa tangere poterant, *Can. 21. & 22. Laodicena Synodi*; Quando nempe in iis reconditum erat sacro-sanctum Christi Corpus, ut interpretantur Zonaras & Balsamon: Ideoque cum Ordinabantur, inanem patenam, & vacuum Calicem ab Episcopo accipiebant *d. Can. 5.* Et in Sacramentario Gregorii Magni. Nec etiam orarium ferre poterant quæ vox mere Latina occurrit apud Vopiscum in *Valeriano* & fasciam, institam, seu Stolam significat, quam Ministrantes Diaconi sinistro lateri habent impositam.

Sed cum invaluit Subdiaconis non amplius concedi carnale Conjugium, ait Leo Magnus in *Ep. 82.* & Gregorius Magnus *lib. 1. Reg. Ep. 42.* facilius etiam receptum est Subdiaconatum esse inter sacros Ordines: ut de suo tempore testatur Ivo Carnot. in *serm. 2.* Sicque Innocentius III. in *cap. 9. in fi. Ext. de et. qual. & ord. pres.* dicere potuit ex constitutione S. Gregorii Subdiaconatum esse sacrum Ordinem, quod ei Cælibatum imposue-

rit, perinde ac aliis Ordinibus sacris: Constat etiam eum non statuiffe ut sit Ordo sacer; quippe qui scripserit in suo Sacramentario Subdiaconatum non habere manus impositionem: quod etiam habet Joannes Diaconus *in ejus vita, numero 31.* Ac tandem sicut ex Diaconis electus & institutus est Archidiaconus, ita & Archisubdiaconus in quibusdam Ecclesiis institutus legitur in Concilio Altiissiodor. *Can. 6.* Et in Ordine Romano.

Sunt adhuc minores Clerici. Apud Græcos duo tantum, puta Lectores & Cantores epistolarum *Can. 25. Constitutionum Apostolicarum lib. 6. cap. 17. Et in Nov. Justiniani sexta.* Latini nunquam inter eos Clericos habuerunt Cantores, sed Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolytos: de quibus omnibus passim agitur in antiquis Canonibus & apud SS Patres. Nec male Petrus Abælardus *in Ep. 7.* contendit Ecclesiam à Synagoga Judæorum accepisse omnes illos Ordines, quos habet in Gradu vel in Ministerio.

TITULUS XIX.

De Canonicis.

OMnes olim Clerici rectè dici poterant Canonici, ut in *Epistola Basilii Magni Amphilochem Can. 6.* tum quia omnes erant in Canone, id est in Catalogo Ecclesiastico *Can. 17. Nicani Concilii, & Can. 2. Calchedonensis*, tum quia per Ordinationem, Canonici, id est Ministerio Ecclesiastico addebantur, prout Canon accipitur *2. ad Corinth. cap. 10.* tum quia ex redditibus Ecclesiasticis Canonem, id est pensionem, aut certam aliquam mensuram accipiebant, ut passim apud S. Cyprianum, & quia sub Canone agebant, id est sub certa quadam regula Ecclesiastica.

Ejus regulæ præcipuum caput erat de vita communi: Omnes quidem fideles statim eam egerunt sub Apostolis *Act. cap. 6.* sed cum Ecclesiæ auctoritas differentiam fecit inter Ordinem & plebem, statim etiam laici ab ea vita communi recesserunt, & soli Clerici eam retinuerunt: quibus omnibus

omnia erant communia, *Can. duo sunt.*
Can. necessaria 12. quest. 1. Feruentes
 tamen persecutiones eam vitæ commun-
 ionem inter eos etiam ferè abjecerunt.
 Semper quidem erat Clerus, erat Pres-
 byterium, ut docent Ignatius & Cy-
 prianus: Sed clandestini tantum erant
 Conventus in Cryptis, in Speluncis:
 Et ita vix est, ut Clerici viverent in-
 communi, cum & seorsim sportulas,
 seu ex bonis Ecclesiæ certas quasdam
 annonas acciperent singulis diebus, aut
 mensibus, unde Cypriano dicuntur
 fratres sportulantes *in Ep. 26. & 55.*
 Sed & cum dicitur olim omnes Clericos
 vitam communem egisse, hoc utique
 dici potest de iis qui Episcopis in ci-
 vitate aderant: Cum enim post pacem
 Ecclesiæ datam, instituti sunt Clerici
 & in Vicis, & in Castellis, & in Mu-
 nicipiis, ut est *in l. 16. & 33. Cod. Th.*
de Ep. vix est ut illi à se invicem re-
 motiores vitam communem agere
 potuerint; nisi cum plures in eadem
 Forensi Ecclesia institui cœperunt, ut
 voluit Ivo Carnot. *in Ep. 213.*

Post Constantinum igitur multi san-
 ctiores Episcopi quosdam Clericos se-
 cum in suis Episcopis aut Cathedra-
 libus Ecclesiis habere cœperunt, qui-

bus omnibus erat una domus, una mensa, omnia denique communia. Hoc de Orientali Ecclesia testantur Sozomenus *lib. 6. hist. Eccles. cap. 31. in fi.* & S. Basilus *in Ep. 63.* Eandem quoque vitam cōmunem in Occidentali Ecclesia primus instituit S. Eusebius Vercellensis Episcopus ab Oriente pro S. Athanasio reversus teste S. Ambrosio *in Ep. 26.* Ubi cum ait sanctum hunc Episcopum in sua Ecclesia conjunxisse officia Clericorum, & instituta Monachorum, quæ in Oriente agens didicerat, hoc nihil aliud est quàm eundem docuisse quomodò Clerici suis officiis fungi possent, & simul vitam cōmunem agere: quod præcipuum est vitæ Monasticæ caput, quanvis ea plurimùm repugnare videatur ab iis Clericalibus Officiis.

Hoc ab eo didicit Ambrosius & in sua Ecclesia docuit, à quo S. Augustinus in suam, & antea S. Martinus in Galliam exportaverunt, qui tamen omnes vitam hanc cōmunem inter suos Clericos non tam primò instituerunt, quàm restaurarunt, tum primum enim ab Apostolis instituta fuerat. Unde Petrus Blesensis *in Sermone de S. Augustino*, ait eum non esse primum Instituto-

rum ejus vitæ, sed reparatorem & restauratorem, quæ fere per diuturnas persecutiones abolita erat inter Clericos. Hic quidem decreverat se nullos admissurum esse Clericos, quàm qui cum eo vitam hanc communem agere vellent; sed ab eo proposito recedere coactus est, cum multò plures eam profiteri nollent, ut ipse testatur *in serm. 2. de vita communi Clericorum*: quod etiam de se ipso S. Ambrosius.

Possidonius *in vita S. Augustini* ait ejus exemplo plures Episcopos in suis Episcopis instituisse Monasteria Clericorum, seu sacras ædes in quibus Clerici vitam communem agerent, & ab ea dici cœperint Canonici Clerici, quòd in eadem matricula inscripti secundùm Canones cum suis Episcopis, de communi viverent in communi, ait Stephanus Tornac. *in Ep.* 118. Episcopi eos habere cœperunt quasi assessores & consiliarios, cum quibus & ex quorum consilio res Ecclesiasticas gubernarent, administrarent Ecclesiastica sacramenta, & divinum Officium celebrarent; ut passim videre est apud S. Ignatium; sed præcipuè *in Ep.* 2. & 11.

Sicut verò tum primùm inter Cle-

ricos vitæ communis observatio inter-
quievit propter persecutiones, ita &
sæpius frigescente charitate, in multis
locis defecit, & subinde passim etiam
Deus sanctos quosdam viros dedit,
qui eam restituerent, S. Isidorum
Hispal. in Hispania, S. Egbertum Ebo-
rac. in Anglia, Chrodegandum Me-
tensem, qui Clericis Canonicis regulam
scripsit sub Carolo Magno; quam Lu-
dovicus Pius in suo Aquisgran. Con-
cilio sequutus est; Petrum Damianum
in Italia, & adhuc Ivonem Carnot. in
Gallia. Neque verò appellati sunt Ca-
nonici S. Augustini, quòd eam regu-
lam servant quam præscribit in *Epist.*
109. Eam enim mittit ad suam sor-
orem quarundam Monialium Præposi-
tam: Nec alibi extat in ejus operibus,
quàm in ea Epistolâ. Et hinc cum
Concilium illud ijs longiorem regu-
lam scripsit, ne verbum quidem de-
sumpsit ex ea Augustiniana, quam vi-
debat scæminino genere conscriptam
pro Monialibus: Sed ideo sic dicun-
tur, quòd regulam suam magna ex
parte desumpserint ex duobus Sermo-
nibus Sæcti Augustini *de vita com-
muni Cler.* Nec iis data est regula
Concilii Aquisgran. quod aliquid Ca-

nonicæ & Apostolicæ vitæ contrarium contineret ; puta res quasdam habere proprias *in Can. 115.* quod ad petitionem Petri Damiani prohibitum fuit in duobus Romanis Conciliis.

Id genus Canonici Clerici non tantum in Episcopis instituti sunt, sed etiam in Monasteriis quorum Prælati appellabantur Abbates. Eorum omnium jam mentio fit *in Can. 23. & 24. tertii Turon. Concilii.* Sed cum nec in eo, nec in Aquisgran. nec in regula Chrodegandi agatur de Minoribus Ecclesiis, quas hodie Collegiatas dicimus, quæque Canonicos habent, quidam volunt eas produsse tantum circa decimum sæculum, easque primò fuisse Abbacias Canoniorum Regularium, qui tandem mutati sicut in Sæculares. Sed forte id genus Ecclesiæ jampridem occurrunt *in tertia Justiniani Nov.* ubi ait Constantinopoli quasdam esse Minores Ecclesias in quibus instituti Clerici propriis sumptibus exhibentur, alias verò in quibus Cathedralis Ecclesia quosdam ex suis Canonicis instituit & exhibet. Constat etiam nostram hanc Ecclesiam S. Albini ab initio habuisse Clericos Canonicos, in quorum locum positi sunt Monachi. Sicut &

Ecclesiam S. Dionysii ad Lutetiam, sub Carolo Calvo, nec eas antea fuisse Abbantias.

Verum Aquisgran. Concilium sæcularibus Canonicis viam aperuisse videtur, cum *in Can. 115.* Canonicis res proprias & res Ecclesiæ habere permittit, ut jam diximus: nihil enim magis Canonice aut communi vitæ repugnat, quàm aliquid habere proprium. Unde Crantzii *in Metropoli. lib. 1. cap. 26.* non tam malè ait Concilium illud Regulam scripsisse Canonicis Regulatibus & sæcularibus. Non multo post S. Rembertus Bremensis fundavit Ecclesiam cum Præposito & Canonicis sæcularibus, apud incertum Authorem *de vita Bremensium Archiepiscoporum.* Sed cum circa decimum & 11. sæculum vita communis deficeret in omnibus Ecclesiis, ait Ivo Carnot. *in Ep. 213.* Clerici Canonici sæcularitatem acceperunt, ait S. Bernardus *in Ep. 87.* quod præcipuè 12. sæculo invaluit, quod Stephanus Tornac. agens *in Ep. 118. 160. 172.* ait modernam esse illam dissolutionem, & generalem Ecclesiæ Gall. consuetudinem, ut singulares portiones singulis Canonicis concedat, & ita sæculariter vivant. Arnulfus Lexo-

vienſis in *Ep.* 25. docet quosdam Epiſcopos huic novæ Inſtitutioni faviſſe ut Eccleſiaſtica bona ſic diviſa ſuis nepotibus facilius concedere poſſent ; quod ſtante vita comuni præſtare, aut exequi non poterant.

Sic Clerici Canonici in Monafteriis remanſerunt, & Petrus Abælardus S. Bernardi æqualis in *Ep.* 3. ait eos noviter ſeipſos appellaviſſe Canonicos Regulares, quæ gemina nomenclatura, idem planè ſignificat ; nec tamen omnino fruſtranea eſt : nam dicuntur Canonici quod nomen dignitatis eſt, & Regulares, quòd ſublatâ regulâ, vitam communem agant, ait ille Idem Stephanus in *Ep.* 1. circa fin. quique ab ea receſſerunt, eadem ætate appellati ſunt Canonici ſæculares, vel quòd ſingulares & ſæculares idem planè ſint, Idem in *Ep.* 85. vel quod pro Canonicis regulis amplexi fuerint libertatem ſæculi, ut de iis Trithemius Abbas in *Chron. Hirſaugenſi*.

Senſim adeo invaluerunt Canonici ſæculares, ut omnes ferè Cathedrales Eccleſias obtinuerint, & Regulares amandati fuerint in quaſdam Abbatis. Statim etiam eorum ſæcularium & Epiſcopi ſeparata negotia *cap.* 21. *Ext.*

de rescript. Separata est mensa Capituli à mensa Episcopi, quod nihil aliud est, quàm utriusque substantia aut bona omnia, prout mensa generaliter accipitur apud Gregorium Turen. *Lib. II. cap. 3. & in Concordia regularum cap. 65. §. 2.* In ea divisione quædam soli Episcopo relicta sunt, quæ inconsulto Capitulo faciat *to. tit. de iis quæ fiunt à prelatiis sine consensu cap.* quædam Episcopo & Capitulo communia quæ sine utriusque consensu fieri non possunt; qualis est alienatio rerum Ecclesiasticarum *cap. 1. eod.* ac tandem quædam soli Capitulo, de quibus Canonici statuta facere possunt passim *in tit. de Constit.* Eaque ab omnibus Canonicis observanda sunt, vel etiam ab eorum successoribus, si modò utilitati Ecclesiæ convenient, ait Innocentius III. *lib. 1. Reg. Ep. 64.* nec sint contra sacros Canones, humanasve leges seu regias, ut rectissimè addit Balsamon *ad Can. 1. Constantinopolitana Synodi.*

Ea etiam facienda sunt à majori parte Capituli: tunc enim ab omnibus facta præsumuntur. Quod ita placuit ut rebus Ecclesiasticis finis imponatur *cap. 48. Ext. de Elect. & Elect. pot.* tum etiam quia ubi major est nu-

merus, ibi etiam prudentius præsumitur esse Consilium. *cap. 22. Ibid.* Et hinc duo illa sæpius junguntur, major & sanior pars. Ut autem sit major pars sufficit duas adesse Canonici partes (si modò alii etiam vocati fuerint,) ut de Collegio decurionum dicitur in *l. 3. & 4. ff. quod cujusque univers. nom. & l. 3. de Decret. ab ord. fac.* Nec requiritur ut duæ illæ partes eadem planè sentiant, sufficit eas adesse; quodque à majori earum parte statutum fuerit, illud observandum est. Nec obstat quod vulgo dicitur tres facere Capitulum: Nam hoc nihil aliud est, quam sufficere in quadam Ecclesia tres institui Canonicos, ut iis concedatur jus Capituli: Nam si plures instituti sunt, absurdum esset tres ex iis seorsim convocatos statutum facere posse, quod ab aliis omnibus servaretur.

Quamvis autem plures Canonici in eadem Ecclesia instituti sint, attamen non semper jus Capituli habent, sed ita demum si ab Episcopo datum iis fuerit *cap. 14. Ext. de Excess. Pralat.* quod sæpius ab ipsa fundatione pendet, ait Glossa Prag. sanct. *ad tit. de Elect.* Et hinc statuta facere possunt de re-

bus ad suam Ecclesiam pertinentibus, habent arcam, & sigillum *cap. significavit. Ext. de appell.* & ipsum Capitulum Jurisdictionem in suos Canonicos habet saltem correctionalem.

Denique singulare Canonicoꝝ officium, est psallere in Ecclesia. Ivo Carnot. *in Epist.* 218. de quodam Parisiensi Canonico agens sic loquitur, ad hoc instituta est Clericalis militia ut psalmodiæ & hymnodicæ quotidianum Deo offerat Sacrificium. *Ibi Can.* 131. & 132. Cautum est ut Canonici religiosissimè psallant in Ecclesiâ. Quod exscriptum est in regula Canonicoꝝ Chrodegandi Metensis Episcopi *cap. 24. 25. cap. 26.* Cumque instituti sint, ad quotidianum psallendi officium, si ad illud non convenient horis Canonicis, à Cleto deponendi sunt. *Can. ult. dist.* 92. Et per se ipsos in ea psalmodia deservire tenentur tanquam in principali officio quod Ecclesiæ debent.

TITULUS XX.

De Monachis.

Monachus, id est, solus ait S. Hieronymus in *Ep. ad Heliodorum*, sic dictus à singulari & solitaria vitâ, inquit Cassianus, in *Collat. 18, cap. 5.* S. Benedictus in *cap. 1.* suæ Regulæ quatuor facit genera Monachorum, ut alii sint Cœnobitæ, alii Anachoretæ seu Eremitæ, alii Sarabaitæ, alii Gyrovagi. Cœnobitæ qui sub Regula & Abbate vitam communem agunt. Anachoretæ qui cum diu sub Regulâ & Abbate probati sunt, secedunt in Eremum seu desertum aliquem locum. Sarabaitæ (ea vox est Ægyptiaca) qui nullâ Regulâ probati à Congregatione Cœnobii recedunt, ut suo arbitrio vivant; Gyrovagi qui numquam stabiles, hinc inde vagantur & currunt. S. Benedictus ait Sarabaitas teterrimum genus esse Monachorum, & tamen Gyrovagos iis esse deteriores. In hoc titulo agitur potissimum de Cœnobitis.

Sulpitius Severus in *vita S. Martini*, & S. Hieronymus in *vita S. Pauli Eremitæ*, primam Monasticæ vitæ In-

stitutionem in Oriente huic Paulo ascribunt, & Antonio ejus discipulo. Prior Anachoretas, alter Cœnobitas instituit; & initio tertii sæculi egerunt sub Decio & Aureliano. Nec multò post floruit S. Basilius. Sed quomodo & quando ea vita in Occidente prodierit, docet Hieronymus in *Epistolâ ad Principiam*. Cùm nempe S. Athanasius Romam venit & secùm exportavit vitam S. Antonii, quam ipse conscripserat: Eam Romanis dedit, eosque docuit quomodo eam sequi possent. Tunc in Occidente tot prope modum erant regulæ, quot Monasteria, inquit Cassianus *lib. 2. de Institutionis Monachorum cap. 2.* alibi sola voluntas Abbatis erat pro regula, alibi antiquæ traditiones. Sed tandem initio sexti sæculi S. Benedictus Regulam scripsit, quam omnes ferè Monachi receperunt. Rectissimè tamen Bernardus ait eam quidem omnibus propositam fuisse non imperatam: eodem enim tempore fuit regula Cæsarii, Aureliani, Columbani, & aliorum.

Ludovicus Pius in suo Aquisgran. Concilio jussit ut in omnibus regni sui Monasteriis una obtineret Regula S. Benedicti, ut scribit Anonymus in *ejus*

vita; Et diutius in Gallia non alii fuerunt Monachi; quàm Benedictini: Cùmque nigris vestibus induerentur, & Clerici Canonici albis, quidam volunt hinc ortam fuisse generalem hanc divisionem, ut alii dicerentur Monachi Albi; alii vero Nigri, quam alii repetunt à Cisterciensibus qui albis indui cœperant. Olim omnes Monachi habebant nigras vestes, ut etiam agnoscit Zozimus, & Hincmarus *lib. 5.* quod propriæ essent Lugentium & Pœnitentium, quales omninò erant Monachi. Sed tandem tot prodierunt Ordines Monachorum, tot vestium diversitates, ut Innocentius III. in generali Concilio Lateran. prohibuerit ne novi Ordines instituerentur *cap. ult. Ext. de Regular.* Urspergensis Abbas in *Chronico*, ait sodalitia Fratrum mendicantium, mundo jam senescente, irrepsisse in Ecclesiam.

Monachi se ipsos statim dixerunt Religiosos, suamque disciplinam vocarunt Religionem: quam tamen denominationem primi Imperatores Christiani Clericis, & clèticali professioni tum primùm dederant *L. 46. Cod. Th. de curia pub. l. 123. Cod. de decurio.* Ejus denominationis rationem indicat Sal-

vianus *lib. 2. ad Eccl. Cathol.* quia Religio est scientia Dei & voluntatis divinæ; quique Monasticam vitam agant, testantur se optimè voluntatem illam cognoscere, & spondent seu promittunt se eam exactissimè servaturos. Illi omnes olim erant laïci S. Hieronymus passim eos separat à Clericis; & in Concilio Calchedon. pro laïcis habentur: imò nec Ordinari solebant, quia eorum officium est semper lugere & orare, ut ille idem Hieronymus. Eorum vita quædam est pœnitentiæ professio, ait Zonaras *ad Can. 2. Pseudo Synodi Oitava*. Ex sacris autem Canonibus Pœnitentes & lugentes Ordinari non possunt, quasi criminum rei. Et hinc olim vel Abbates suos Monachos ducebant ad Paræciales Ecclesias, ut in iis divina audirent, vel sæcularem Presbyterum habebant, qui Ordinatus esset ad titulum sui Monasterii, ut in eo divina celebraret, ut suo loco videbimus. Sed tandem & sacri Canones & leges Imperiales, Ecclesiasticâ utilitate suadente, permiserunt Ordinari posse Monachos. Et hinc ferè omnes Ordinati sunt: Nec enim ex Monasticâ professione sunt Irregulares, quia ex sola pietate & devotione pœnitent-

tiam agunt, quæ irregularitatem non parit. *Argum. Can. qui recedunt. 26. quest. 6.*

Cum aliquis vult fieri Monachus, Abbas per quatuor aut quinque dies in atrio Monasterii explorare debet an Spiritus ille sit ex Deo: postea in Monasterium admissus seniori cuidam Monacho traditur erudiendus, & Abbas eum reponit inter Novitios, quæ vox est à servis noviter acquisitis. S. Benedictus in *Capite de disciplina suscipiendorum fratrum*, vult ut novitii utantur sæcularibus vestibus, quod etiam probat. V. Aurelian. Concilium *Can. 19. Cassianus lib. 4. de institutis renuntiantium. cap. 5. & 6.* ut Monasterii vestibus utantur & eorum propriæ serventur iis reddenda, si abjerint; quod & sæpius hodie observatur. In Orientali Ecclesia statutum erat triennium ad Novitiatum, quod Palladius in *Lausiaca cap. 38.* adscribit regulæ Pachomii, & probat Justinianus in *Nov. 5.* S. Benedictus annum tantummodò desiderat. Ea presbytero durissima erat in rebus etiam vilissimis, & ferè ultra captum humanum, ut docet Cassianus. *Ibidem cap. 24. & 26.*

Post probationem sequitur professio,

quam nisi Novitiatus præcedat, ea vitiosa & inutilis est *cap. 8. & 16. Ext. de regularib.* quâ ætate facienda sit sæpius variatum. *In Can. 10. Romane Synodi* sub Sylvestro I. vigesimus quintus ætatis annus desideratur. S. Basilius *in regula sua cap. 7.* desiderat pubertatem, qua nuptiæ contrahi possunt. Quod etiam probat Pontifex *in d. cap. 8.* sed in Epistola *ad Amphilochium Can. 18.* eam ætatem quæ rationis complementum habeat; puta inquit 16. aut 17. annum Tridentini Patres generaliter volunt annum decimum-seximum & quidem completum, quod & probant regię Constitutiones. Ea professio publica in Ecclesia, in præsentia Abbatis & totius Congregationis facienda est in scriptis, & ab ipso professio subscribenda, ex regulis S. Basilii & S. Benedicti: Et Abbas eam acceptare & recipere debet *cap. 13. eod.* & quidem solus ille in cujus Monasterio facta est integra probatio. *Cap. ult. de regul. in 6.* qui ejus professionis est tantum testis, non etiam Dominus aut dictator, ait S. Bernardus *in Epist. 7. & 103.* aliquando Abbas & Monachi professionem recipiunt *d. cap. ult.*

Ex iis etiam suscipiendus tria spon-

dere ac profiteri debet, de conversione morum, de stabilitate, & de obedientia. 1. Est renunciare omnibus sæculi oblectamentis & actibus, & Evangelicæ perfectioni studere: alterum est promittere se ad extremum vitæ spiritum in eo Monasterio remansurum, in quo facta est professio. Unde dicitur stabilitas loci apud S. Bernardum *in lib. de precepto & dispensatione*; & Gaufridum Vindocin. *lib. 4. Ep. 2.* 3. facile est. S. Basilius addit votum castitatis, quamvis agnoscat eam Monachismo contineri *in ead. Ep. Can. 19.* sed tandem concepta sunt tria illa vota castitatis, paupertatis & obedientiæ. Ea est expressa professio; sed olim erat etiam tacita, cum aliquis vestem Monasticam gestaverat per annum integrum *cap. 22. Ext. de regul.* Tridentinum Concilium eam abrogavit. Tria illa S. Benedicti vota Monachi accepisse videntur ab ipsis Clericis, qui nec ab ea Ecclesia recedere poterant ad quam fuerant Ordinati, nec amplius se immiscere sæcularibus negotiis, & Ordinatori Episcopo promittebant obedientiam.

In antiquis Canonibus vel propria professio facit Monachum, vel pa-

terna devotio. Cum pater filium suum, vel etiam infantem in palla altaris involverat & obtulerat Monasterio, ut in eo fieret Monachus. Illud soli patri & matri concedebatur, ait Petrus Blesensis *in Epist.* 54. Nam & Servius ad Virgilium notavit solum patrem devovere posse suos liberos. Ejus devotionis effectus ille erat, ut oblatus ille puer perpetuò esset Monachus, nec unquam à Monachismo recedere posset *Can. quicumque* 20. *quest.* 1. *Can.* 1. 20. *quest.* 2. sed quia durum erat ignorantem puerum huic voto adstringi; placuit cum in Monasterio teneri tantùm remanere ad pubertatem, eaque ætate videre posse, an velit esse Monachus necne *d. Can.* 1. quod etiam in Clericis olim obtinuisse palam est *ex an.* 1. *Primi Toletani Concilii apud Reginonem in prima appendice ad libros de Discip. Eccl.* Negligentia eorum qui Monachismum, id est infantiam inducant, non minima fuit ruina Monasteriorum, ut observat Guibertus Abbas *de Novigento lib.* 1. *de vita sua, cap.* 8.

Effectus professionis Monasticæ breviter indicat S. Benedictus *in regula sua* his verbis: Suscipiendus sciat se lege regulæ constrictum, quod ex illa die non

liceat egredi de Monasterio, nec colum excutere de jugo regulæ. Nam ea est pactum cum Deo factum, & post eam voluntas mutatur in necessitatem, ait Petrus Bles. *In Ep.* 131. atque ita ut Professus Monachus fiat quasi servus Monasterii *Cap. ult. Ext. de Regular.* Unde quidquid habet aut acquirit, illud fit Monasterii, quia nihil potest habere proprium; nec in ea re Summus Pontifex cum eo dispensare *cap. 6. in fine. Ibid.* Ipsum quidem Monasterium proprias possessiones habere potest, nec ideo læditur proprietatis abnegatio vel Apostolica paupertas; Nam & Apostoli quædam habebant communia, & eorum exemplo Basilii, ait inter Monachos non esse propriam & privatam possessionem; sed omnia omnium esse communia.

Invaluit etiam Monachum professum à quolibet successore arceri. Sanè olim succedebat, & habebat hæredes, iisque deficientibus bona ejus, non fisco; sed Monasterio acquirebantur *L. 20. Cod. de Ep. L. de Ep. 13. Cod. de Sacros. Eccles.* Justinianus voluit tandem in *Nov. 5.* Professi Monachi omnia bona cum eo dedicari & acquiri Monasterio. Sed ea bonorum illorum de-

dicatio admissa non est in Gallia, & post professionem statim & inter Monachi hæredes dividi possunt, perinde ac si decessisset. Eoque respectu Monachus dicitur mundo mortuus; quod jam olim dixerant Basilius & Gregorius Magnus. Nec dicendum est mortuum illum esse civiliter, quasi capite minutus sit; nam & olim utramque testamenti factionem habuit, ac proinde habitus non est, quasi capitis minutionem passus, cum ad perfectionem statum ascenderit. Nec obstat quod hodie non succedat exhæredatus filius; & tamen non dicitur capite minui. Ad Monachos propius accedunt Templarii & Hospitalarii. Imo & à S. Bernardo dicuntur Monachi: quippe qui & regulam, & vota, & Superiores habeant, perinde ac alii Monachi. De electione Abbatis actum est, *suprà in tit. de Electione,*

TITULUS XXI.

De Monialibus.

Semper Ecclesia Virgines habuit quæ se perpetuo sacræ legis obsequio dedicarunt *L. 6. Cod. Th. de censu.* Quæ Christiano ritu sacratæ erant divino cultui, ait Ammianus Marcellinus etiam Ethnicus *lib. 18.* olim quidem cum puellæ quædam Deo Virginitatem suam dedicabant à Diœcesanis Episcopis committebantur parentum custodiæ, ut legit Dionysius Exiguus *in Can. 44. Carthag. Concilii,* ut in paternis ædibus sanctum servarent propositum, *Can. 19. V. Aurel. Concilii.* Quod si parentibus orbatæ essent, aut aliis gravioribus fœminis commendabantur, aut cum aliis Virginibus instituebantur in ædibus communibus, ut invicem custodirent *d. Can. 44.* Eaque forte sunt Collegia Virginum, de quibus S. Ignatius *in Ep. 8.* quarum consecrationem seu benedictionem soli Diœcesano Episcopo competit. Clotarius II. in edicto suo ad V. Parisiense Concilium meminit earum Monialium, quæ

in propriis ædibus resident, & quæ in Monasteriis positæ sunt.

Ædes illæ communes statim excreverunt in Monasteria Monialium, & in Occidentali Ecclesia eamdem plane originem habuisse videntur ac Monasteria Monachorum, cum nempe S. Athanasius Romam venit, ut in superiori tit. diximus. Appellatæ sunt Moniales, aut Sanctimoniales, seu sanctæ Moniales, à sanctitate, ait S. Augustinus *lib. de sancta Virginitate cap. ult.* S. Hieronymus jam eas vocat Nonnas, Ægyptiaca voce, quæ Monachas significat. Et statim iis præscriptæ sunt regulæ à sanctis Patribus Augustino, & aliis puta Cæsario & Aureliano utroque Arclatensi Episcopo: nam in Galliâ sacras hujusmodi Virgines jam sub Valentiniano fuisse constat, *ex d. l. 6.*

Quâ ætate Moniales olim velatæ fuerint, sæpiùs variatum est. Primò placuit faciendam esse differentiam inter Viduas & Virgines: ut viduæ sacrum velamen non acciperent, nisi sexagesimo ætatis anno; Virgines quadragésimo, quem etiam servabat Ecclesia Gallicana *Can. 19. Agath. Concilii*, postea statuit vigesimum-quintum, *Can. 28. tertii Turon. Concilii.* S. Basilus

velavit Virgines an. 17. quia videbat Ecclesiam gratiâ Dei magis confirmatam, atque ulteriùs progredientem & proficientem, ut addit Scholium quod inter Canones Harmenopuli relatum est *Sectione quarta*. Tridentinum Concilium generaliter definivit decimum-sextum ætatis annum, quod etiam probavit Blesensis Constitutio. Constat enim Principes tempus illud Monasticæ Professionis definivisse, ut de Majoriano, Justiniano, & Carolo Magno probari facilè potest: sicut & ne unquam puellæ velentur absque consensu parentum, *Capitularium lib. 1. cap. 101*. Nec eas ab aliis consecrari posse, quàm ab Episcopis, aut ex eorum mandato, à Sacerdotibus, non etiam ab ipsis Abbatissis aut aliis Monialibus. *Sexti Paris. Concilii Can. 43*. Ac tandem adeò solemnisi erat ea professio, ut non fieret, nisi certis diebus festis, putà in Epiphaniarum die, aut in albis Paschalibus, aut in Apostolorum natalibus. *Can. devotis 20. q. 1*. Additus est etiam dies Dominicus, *in cap. 1. ext. de temp. ordin.*

Ex earum Monasteriis alia erant in quibus illæ perpetuò tenebantur inclusæ, non etiam in aliis *d. Can. 19*.

quod etiam agnoscit Julianus Antecessor *ad Nov. 73. in fin.* Cæsarius & Aurelianus statuerant, ut numquam ab iis egrederentur. Ludovicus Pius *in suo Aquisgran. Concilio Can. 11.* statuit ut firmissimis munitiōibus undique circumdentur Monasteria puellarum. Bonifacius VIII. *in cap. un. de statu Monachorum in sexto.* Præcipit ut quælibet Moniales sub perpetua clausura maneant; quod probavit Tridentinum Concilium sicut etiam Blesensis Constitutio. Rationem hanc afferunt probabiliorem, propter periculum mundanæ conversationis Ivo Carnot. *in Ep. 10.* ut ita facilius immortalī sponso complacere possint, Petrus Abælardus *in Ep. 7.* ut facilius pœnitentiam agant.

Nihil verò frequentius occurrit in sacris Canonibus prohibitū sit, quàm ut aliquid dari vel promitti pro ingressu Monasterii; mera ea est simonia, si aliquid detur exigatur, aut qualibet conventionē interpositā promittatur, ut quædam recipiatur Monialis hoc est emere & vendere donum Spiritus sancti. Sed prohibitum non videtur, ut suscipienda, vel ejus parentes ultrò & sola charitate suadente, aliquid donent Monasterio ad eleemo-

synam & alimenta. S. Benedictus illud permittit in *sua Regula Cap. 66.* S. Placidus omnia illa bona ei donavit, quæ habebat in Sicilia. S. Hieronymus in *Ep. ad Demetriadem* contra eos parentes duriùs agit, qui modico sumptu filias suas Religioni tradunt, ut pro aliis ditiores generos in sæculo inveniant. Salvianus Massil. *lib. 3. ad Eccl. Cathol.* graviter arguit eos parentes qui liberos suos Religioni traditos non ampliùs agnoscunt, & quodammodò exhæredant.

TITULUS XXII.

De vita & honestate Clericorum.

CUM Apostolus *prima ad Corinth. cap. 14. in fin.* jubet ut omnia honeste & secundùm ordinem fiant, sacri Canones honestatis regulas scripserunt Clericis. Ea latius patet, ac potissimum consistit in moribus, in actionibus & publicis, & privatis, in ipso vivendi genere, in sermonibus, in gestu, & incessu, ait S. Ambrosius *lib. 1. de Off. cap. 18.* Præcipua quædam ejus honestatis capita expendenda sunt.

1°. Cum omnibus dixit : *Nolite inebriari vino in quo est luxuria* (non quidem ex natura vini, sed ex ejus immoderato usu *Can. 7. dist. 35. & alibi* : Non oportet Sacerdotem esse vinolentum, id est nec ebrium; seu non vino gravem, nec ebriosum, seu non ebrietati deditum : Sacri Canones passim jubent ut Clerici ab ebrietate abstineant *tota fere dist. 35.* eique fini continuam habeant honestatis memoriam, ait Petrus Bles. *in Ep. 7.* prohibent etiam ne Cauponas ingrediantur, nisi causâ necessitatis in via constituti, alioquin segregantur, *Apostolorum Can. 54.* seu ab ordinis sui exercitio deponantur in perpetuum, *Can. 9. sextæ Synodi*; quia, inquit Balsamon, sacri Canones volunt Clericos vitam agere ab omni reprehensione alienam; nec vulgus offendere, sed excitare ad bonum & ad pietatem; ideoque cauponas iis omninò interdicunt, quæ sunt loca famosa, & ejusdem juris ac lupanaria, *l. 21. §. 11. d. de recep. qui arb. recep. l. 8. Cod. Theod. de Tyron.*

2°. Prohibent ne Clerici aleâ ludant, aut aleis intersint *cap. 15. Ext. hoc tit.* omnibus quidem Christianis prohibita est alea, *Can. 79. Illiberit. Concilii*, quia

omnes aleatores sunt Idololatræ , ait Tertullianus *in lib. de Idololatria cap. 5.* Sed præcipue Clericis , quia inquit S. Cyprianus , aut alius Author *Libri de Aleatoribus* ; vix est ut manus quæ ad sacrificium Dominicum admissa est , quæ signum Crucis imprimit , quæ divina Sacramenta consummat , ut iterum Diaboli laqueis implicetur : vel ut loquitur Justinianus , *in Nov. 123. cap. 10.* pudendum est ut sacratis illis manibus tesseras aut talos contrectent. Sed nec aleatoriis interesse debent , nec cum aleatoribus participant , paciscantur & communicent , nec ibi audiant voces blasphemias & sacrilegas , quæ in iis locis frequentiores sunt. Ea sunt Justiniani *Ibid.*

3°. Jubent ut abstineant à consortio & cohabitatione mulierum *10. tit. de cohab. Cl. & Mul.* Nam eâ decoloratur id est dehonestatur dignitas Sacerdotii , *l. 44. Cod. Th. de Epif.* Excipiunt matrem , sororem , filiam , germanam , amitam , materteram , *Can. 3. Nicani Concilii.* Quia fœdus naturale quod inter eas personas intercedit , tollit omnem suspicionem , *d. l. 44.*

4. Cum Christus Dominus ex templo ejecerit ementes & vendentes ; & Apo-

stolus dixerit Clericos non debere turpis lucri esse cupidos : sacri Canones iis prohibent negotiationem, seu ne commercia exercent. Olim quidem cum pauper erat Ecclesia, iis utrumque permittebat intrà Provinciam negotiari ad victum quærendum, *Can. 19. Illiber. Concilii*, & *Imp. Christiani* volebant eos esse immunes à tributis negotiantium, *l. 8. & 15. Eod. Cod. & Tit.* Sed cum Ecclesia bonis abundare cepit, iis commercium interdixit ; tum quòd anxia & tumultuosa negotiationis ratio procul absit à professione Clericorum, qui solius Dei & Ecclesiæ ministerio deputati sunt, ait Petrus Blesensis in *Ep. 17.* tum quòd negotiantium vita nihil fere aliud sit quàm fraus, mendacium, & perjurium, ait Salvianus *lib. 3. & 4. de Provid.* Iis tamen domesticos fructus vendere permissum ; nam hoc non est negotiari, sed rem suam familiarem curare, *l. 12. & 13. Cod. de Lust. Collat.*

5. Clericalis honestas consistit in vestibus. Et hîc agitur tantùm de civilibus, quas nempe clerici gestant, cum prodeunt in publicum : non etiam de Sacratibus, quibus utuntur ad Sacram

Synaxim aut in Ecclesia, non tantum in quotidiano usu, ait Anastasius Bibliot. in *Stephano I.* Sicut autem verius est Sacerdotes nascentis Ecclesie temporibus, nec habuisse sacratas vestes distinctas à civilibus, ita nec civiles, quæ distinguerentur à vestibus laicorum, habebant viliores putà byrros, lacernas, ut de S. Cypriano, Pontius: de S. Martino, Sulpitius: de S. Augustino, Possidius; à plebe discernebantur doctrinâ, non veste; conversatione, non habitu; ait Celestinus I. in *Epist. ad Episcopos Viennensis & Narbonensis Provinciae* communi & solita veste utebantur, *Can. 12. Gangrensis Concilii.* Zonaras ibi docet Eustathianos pannosâ & lacerâ veste uti solitos: quod cum à Sanctis Patribus non probaretur, Clericis attributæ sunt quædam vestes, ut est in *Can. 27. sextæ Synodi.* Et à sacris Canonibus præcipuè cautum est ut vestibus decorem non quærant, *Can. 45. Carthag. quarti Concilii.* Sed eas habeant sibi suoque Ordini convenientes: S. Anselmus eas ideo vocat ordinatas. De iis multa in *Tit. Decretal. de vita & honest. Cleric.* puta remissas aut talaris, non splendidas aut pretiosas, sed utcum-

que nitidas , & unius coloris , olim albi , hodie nigri , quod color ille humilitati , modestiæ , & pœnitentiæ magis conveniat. Præter civiles & sacratas Clericorum vestes , sunt & aliæ quibus utuntur in choro in Ecclesia. Ut nempe sint in albis vestibus , ut sint albis induti , ait Gregorius Turon. *lib. 4. Hist. cap. 36. lib. de glor. Conf. cap. 20. & S. Hieronymus lib. 1. adver. Pelag.*

6. In Coma. Cum Apostolus prohibet , ne vir comam nutriat ; præceptum illud ad omnes quidem Fideles pertinet. ait Clemens Alexand. *in Pedagogo Christi* ; sed sacri Canones illud maximè restrinxerunt ad Clericos , ne longiores habeant crines , ut honestus Clericorum habitus facilè demonstretur , nec videantur milites , aut luxuriosi ; ait S. Hieronymus , *ad caput 44. Ezechielis*. Et Canones volunt ut attonso capite , ministrent patentibus auribus ; *Can. pen. dist. 23.*

7. In barba. Gregorius VII. *lib. 8. Reg. Ep. 10.* scribit semper eam fuisse consuetudinem Ecclesiæ Romanæ , ut Clerici non nutriant barbam , seu prolixam non habeant : Et forte Clericalis honestas postulat , ut eam habeant juxta

receptam Sapientiorum & honestorum
cujuscumque loci consuetudinem.

TITULUS XXIII.

De Conjugatis Clericis.

Nihil magis convenit honestati Clericali quam castitas & continentia. Sanctus Hieronymus *in libris contra Jovinianum* eam traditioni Apostolicæ adscribit, imo & vult eam in Christo Domino fundatam, qui Virgo de Virgine nasci voluit, & omnes fere Apostolos habere Virgines. Petrus quidem fuit uxoratus; sed Hieronymus eum ante Apostolatam uxorem duxisse, & postmodum eam reliquisse contendit ex responsione Christi ad illud Petri, *Ecce nos reliquimus omnia*: nam respondens, Christus præmium iis proponit, qui propter nomen suum uxorem reliquerint *Mat. cap. 19*. Nec tamen continentia in ipsis etiam Sacerdotibus est de jure divino; nam & conjugatus fuit Petrus, sicut & plures Sancti Patres, Episcopi & Sacerdotes.

Recentiores Græci Canonistæ, Zonaras,

Balsamon, Math. Blastares & alii post schisma volunt semper licitum fuisse quibuslibet Clericis uxores ducere. Multa quidem ejus rei exempla occurrunt initio Ecclesiæ, sed sanctus Hieronymus *lib. 1. contra Jovinianum*, & S. Epiphanius *in Hæresi* 59. respondent illud ita observatum, quod tunc non alii essent Ordinatione digni, quàm mariti & conjugati: atque etiam sæpius utilitas publica illud suavit, cum nempe ordinandi proponerentur viri summæ pietatis, aut eruditionis. Græci utuntur etiam Historia Paphnutii senioris Episcopi apud Socratem & Sozomenum; qui volunt sanctum hunc virum intercessisse in Nicæno Concilio, ne Matrimonium interdiceretur Clericis. Sed forte supposita est ea fabula. 1. enim Socrati ejus authori habenda non est fides, ut pote qui Novatianus cum Clericis & Laicis confunderet Nuptias, ut scribit Nicephorus. 2. ait Paphnutium fecisse, ut de eâ re nihil statueretur in Nicæno Concilio. Cum tamen illud *in Can. 3.* uxorem inter eas mulieres non reposuerit quas Clerici secum habere possunt, quasi non suspectas, & quam ex Paphnutio retinere potuissent, si quidem iis permissæ fuissent nuptiæ.

3. Fabula illa repugnat omnibus sanctis Patribus & Canonibus qui & Concilium illud præcesserunt & proximè sequuti sunt. Ac tandem vix est ut Osius Cordubensis Clericorum nuptias probare potuerit in Nicæno Concilio, qui non multum antea, *in Can. 33. Illiberit.* eas condemnauerat.

Ecclesia quidem Occidentalis ab initio etiam conjugatos, deficientibus aliis ordinavit, sed semper voluit à suis majoribus Clericis servari continentiam. *In d. Can. 33.* sic habet, placuit in totum prohiberi Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis abstinere se à suis conjugibus. Prohiberi, id est præcipi aut juberi, sicut *in prima ad Timotheum cap. 4.* prohibentes abstinere à viris id est præcipientes, ait ibi S. Anselmus. Nec tamen eas plane abiiciebant; sed eas habebant quasi sorores & conversas ad eandem videlicet continentiam, *Can. 2. & 3. secundi Arelat. Concilii.* Quod etiam docent passim Tertullianus, Hieronymus, Ambrosius, & Augustinus. *Et D. Lex. 44. Cod. Th. de Ep. & Cl.* quæ ad Latinam Ecclesiam pertinet, mittitur enim ad Præfectum Præt. Italiæ. Disciplinam hanc breviter indicat Hieronymus *in Ep. 50.*

sicut inquit Apostoli, aut Virgines erant aut Continentes, ita & Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, aut Virgines eliguntur, Vidui, aut certe post Sacerdotium in æternum pudici. Eam quoque confirmat non etiam primus introducit Siricius S. P. in *Ep.* 1. & 4. Atque ita ut si incontinentes viverent, deponerentur, & ad Laicam communionem redigerentur; ut est in 3. & 4. *Aurelian. Concilio.*

Cum Ecclesia illa conjugatis Clericis continentiam imponeret, semper etiam voluit eos, qui Ordinati essent innupti, servare cælibatum, sed cum illud non satis observaretur, circa sextum sæculum, in 2. & 4. *Concilio Toletano*, prohibuit ne uxores ducerent, *Can.* 4. & 6. *dist.* 28. & postmodum in eam rem innumeræ prodierunt & Conciliorum, & Summorum Pontificum constitutiones, quæ tamen frequentissimas Clericorum nuptias tollere & impedire non potuerunt, forte sensim eas abrogarunt temporales quædam pænæ, quas Christianissimi Reges Philippus Pulcher, Philippus Audax, & Alii, conjugatis Clericis irrogare ceperunt, puta ut tallias & alia vectigalia solvere tenerentur; ut non amplius haberent Ecclesiastica Privilegia; ut suis Beneficiis

ipso jure privarentur, quamvis eorum matrimonia post Ordinationem contracta, ipso jure nulla essent propter votum castitatis in Ordinatione adhibitum, ut docet Hugo de Sancto Victore ex Basilio *ad Amphilochium*, *Can. 6.* & Innocentio II. *in Synodo Rom.* Denique Latina Ecclesia semper minoribus Clericis permisit contrahere nuptias, imo & posteriores Pontifices volebant eos retinere Privilegia & Beneficia; quod omnino abrogatum est.

Nunc de Orientali Ecclesia. Cum Stephanus III. *in Can. ult. dist. 31.* ait Orientales Presbyteros, Diaconos & Subdiaconos matrimonio copulari, hoc nihil aliud est quàm post Ordinationem suam propriis uxoribus uti. Nam constat eos non potuisse matrimonium postea contrahere, *Can. 2. Neocesar. Concilii*, & loquitur secundum sui temporis usum circa finem octavi sæculi. Verius autem est eam Ecclesiam ab initio & à prima origine sua ejusdem fuisse opinionis ac Latinam, seu Occidentalem, ut nempe non aliter conjugatos Clericos propter aliarum penuriam ordinaret, quam sub lege continentiae, seu ea tantum conditione, ut

omnino à suis uxoribus abstinerent.

Hoc omnino adstruunt Græci Patres. Origenes in homilia 23. in Numeros. Mihi videtur, inquit, illius esse solius offerre sacrificium indefinens, qui se indefinenti voverit castitati. Eusebius lib. 1. de demonstrat. Evang. cap. 9. Christiani Sacerdotes deinceps se continere debent à commercio suarum uxorum. Epiphanius in heresi 59. Ecclesia eum solum Ordinatur qui à sua uxore continentiam promittit, ac si aliter obtineat in quibusdam locis, hoc est contra canones, aut per aliquam dispensationem. Chrysostomus idem fere habet in homilia 10. in primam ad Timotheum, Nec dicendum est illud ita tantum obtinuisse, quando sacrificaturi erant: nam inquit Balsamon & ipse Græcus ad can. 13. sextæ Synodi in Trullo. quomodo se excusabunt qui quotidie sacrificant?

Idem occurrit in Græcis Canonibus. in Nicano can. 3. ut supra diximus. In Anciran. can. 10. ubi si Diaconus, in Ordinatione sua professus non fuerit, quod uxorem ducere velit, continentiam professus intelligitur. Priorem aliâ ejus Canonis partem abrogat Justin. in nov. 123. can. 14. in can. 20. Carthagin. Concilii secundi; si quis Diacono

nus cum uxore sua incontinenter vixerit, ad Sacerdotium non admittitur. *in can 3. V. Carth. Concilii* Episcopi, Presbyteri, Diaconi, se ab uxoribus cōtinere debent secundum prima statuta, ut legitur *in Cod. Canonum Eccl. Afric. Can. 25.* & apud Gratianum *in Can. 4. dist. 84.* duo quidem illi Carthag. Canones latinè primitus editi sunt, sed *in d. Cod.* Græcè scripti sunt, eo quod à Græcis, inserti sunt *in Cod. Can. Orientalis Ecclesia.* Sicque veteres Græci, nec etiam ordinabantur nisi sub lege continentiae; sed tandem ab ea omnino recesserunt *in 6. Synodo Can. 13.* circa fin. septimi sæculi: quod non omnino improbat Innocentius III. *in cap. 6. ext. de Cler. Conjug.*

CANONICI

JURIS

INSTITUTIONUM

LIBER SECVNDVS.

TITULUS I.

De Rebus Ecclesiasticis & earum acquisitione.

URISCONSULTI, reſtrahant
prout alicujus fieri poſſunt,
& quatenus in humana ſo-
cietate gubernantur & re-
guntur. *L. 1. Cod. de Vet. Jure Enucle.*
Summa earum diviſio ea eſt, ut aliæ ſint
divini Juris, aliæ ſint humani. In his In-
ſtitutionibus vix agitur de rebus humani
Juris, quæ nempe in bonis ſingulorum
hominum eſſe poſſint: quamvis enim
Eccleſiaſtica bona utcumque videantur

res humanæ : attamen rectè dicuntur divini Juris, quòd divinis usibus cōsecratæ sint. Ita & videntur quidem res hominum, quod singuli Clerici ea possideant; sed ea tenent tantū, quasi Ecclesiæ Ministri & Dei & Ecclesiæ nomine possident.

Sicut verò Jurisconsulti res quasdam simpliciter faciunt divini Juris & quasdam quodammodo divini Juris, §. *Sanctæ Inst. h. t.* Ita & in Jure Canonico dici potest res quasdam Ecclesiasticas propriè & veluti per eminentiam esse divini Juris : quæ nempe sunt omnino divinæ Institutionis quæ in Ecclesia nullum alium authorem habent quam Deum; qualia sunt Sacramenta, quæ dicuntur res Dei apud Terullianum in *Apologet. cap. 39.* Atque etiam quasdam esse res quodammodo divini Juris quæ nempe ab hominibus institutæ sunt ad Dei cultum, & Ministerium : qualia sunt Ecclesiastica bona; quæ propriè non sunt res Dei, sed ab hominibus instituta in Ecclesia; & tamen utcumque sunt divini Juris, quia sunt patrimonium Deo creditum, ait Cyprianus in *lib. de Opere & Eleemosynis.* Omnes illæ res dicuntur Ecclesiasticæ, quia commissæ sunt Ecclesiæ.

Secunda earum rerum divisio ea est

ut aliæ sint spirituales aliæ temporales. Ea fluxit ex iis Apostoli verbis 1. *ad Corinth. cap. 9.* qui spiritualia seminat, corporalia metere debet: quæ eadem plane sunt ac temporalia aut carnalia. Spirituales sunt quæ ad solum Spiritum aut ad solam animam spectant, seu quæ à Spiritu Sancto datæ Spiritum vivificant, ait sanctus Anselmus ad eum Apostoli locum. Quales sunt sacrorum confectio, Sacramentorum administratio, celebratio divini officii, remissio peccatorum: quæ, ut diximus, Tertull. sunt res Dei, & Agobardo Lugdunensi res Domini. Res temporales dicuntur quæ ad tempus, ad solam vitam corpori profunt, cum spirituales in perpetuum profint animæ; vel etiam res temporales sunt quæ temporali pretio æstimantur & comparari possunt, ait Gerson in *Moralibus scientiis.*

Aliquando quidem Ecclesiastica prædia dicuntur etiam ut in *cap. 2. Ext. de Judic.* Sed improprie & attributive tantum quòd Spiritualibus inserviant & ad ea referantur, ait idem Gerson in *Lectione 2. ad S. Marcum. Et in libro de vita Spirituali anima cap. 3.* Et rectissime Galli Canonistæ in Beneficio Ecclesiastico spirituale distinguunt, puta

ejus Titulum, Collationem, Administrationem ei à Canonibus adscriptam à temporali, qualia sunt prædia aut stipendia ei adscripta.

Sicut verò Jurisconsultus in eodem Institutionum suarum titulo, simul egit de rer. divis. & acquirendo earum dominio; ita forte non inconveniens erit huic rerum Ecclesiasticarum divisioni, subijcere modos illos, quibus omnes illæ res fiant Ecclesiæ. 1. quidem sacramenta & aliæ res Dei, fluxerunt ex latere Christi Domini, ait sanctus Augustinus: sacrum illud est depositum, quod Ecclesiæ suæ custodiendum tradidit, ut ex Apostolo Vincentius Lirinensis ait *in commitorio*. Ex rebus temporalibus alię sunt mobiles, de quibus suo loco; alię immobiles, quæ quomodo esse ceperint Ecclesiæ videndum. Quidam hæretici contendebant olim Ecclesiæ non convenire possessiones, aut res immobiles sub paupere Christo qui tantum habuit oculos. Sententiam illam pluribus rejicit Maistræus *in illust. sacri Patrim. lib. 1. cap. 4.* & addit Ecclesiam vel etiam ante Constantinum non habuisse prædia.

1. Quidem Fideles vendebant sua prædia, & eorum pretium offerebant Apo-

stolis. Statim placuit ea ipsa Ecclesiæ tradi, ut non transitoriè, sed perpetuò ex eorum fructibus subvenire posset pauperibus, ait Petrus Damianus *lib. 1. Ep. 13. & lib. 4. Ep. 14.* Novæ illius disciplinæ multa exempla occurrunt in *Apostolorum Can. 38.* Apud Eusebium *lib. 10. Hist. Eccl. cap. 5. & lib. de vita Constantini cap. 39. in Epistola secunda Pii I. In Epistola VII. Urbani secundi.* Nec obstat *lex 1. Cod. de Sacros. Eccles.* ubi Constantinus dicitur 1. fidelibus dedisse licentiam ut quid voluerint ex suis bonis, relinquere possent Ecclesiæ. Nam vel etiam sub Ethnicis Imperatoribus, semper licuit prædia Ecclesiæ donare inter vivos, perinde ac quibuscumque Collegiis. *L. 19. ff. de don. & tot. tit. dig. de Pollicit.* Sed cum sub iis, Christianorum cætus essent incerta & illicita corpora, hæreditates & legata iis relinquere non poterant. Ulpianus *Tit. 22. Const. Magnus In d. L. 1.* eam Juris subtilitatem abrogavit, & voluit ut quilibet fidelis in suo testamento quidquid voluerit, Ecclesiæ relinquere possit. Cumque morientes, vulgo sint liberaliores quam viventes Ecclesiam huic Constitutioni omnia fere bona sua debere no-

tat Sozomenus *lib. 7. Hist. Eccl. Cap. 27.* & ex eo Sirmundus *ad Epistol. 39. Aviti Viennensis Episcopi.*

Sic Ecclesia duobus plane modis res immobiles acquirere cepit, donatione inter vivos, & testamento. Quamvis autem Constantinus *in d. l. 1.* jussit ut in eo fidelium testamento liber sit stylus, & licitum arbitrium; non ideo tamen dicendum est in eo necessaria non esse solemnities illa quæ jure desiderantur in testamentis. Cum enim Imperator liberam testamenti factionem alicui concedit, nihil aliud ei concedere intelligitur, quàm ut habeat legitimam testamenti factionem; nec enim credendum est principem qui jura tuetur, eo verbo evertere velle totam testamentorum ordinationem quæ tot vigiliis inventa est *l. 35. in princ. Cod. de inoff. test.* sed unum illud vult Constantinus ut Fideles liberè bona sua in testamento relinquere possint Ecclesiæ, nec amplius ei possit objici, quòd sit corpus incertum aut illicitum *L. 24. & 28. Cod. de Ep. & Cl.* Sicque dicendum in testamentis etiam ad pias causas, omnia Juris solemnities desiderari.

Post *D. L. 1.* adeo profusæ fuerunt Fidelium liberalitates in Ecclesiam, ut

statim ab Impp. Christianis cohibita
fuerint. 1. quidem Valentinianus pro-
hibuit, ne quilibet Clerici vel Mona-
chi à viduis, aliis-ve mulieribus, vel do-
natione vel testamento aliquid acci-
piant *L. 20. 22. & 27. Cod. de Epif.* qua
de re S. Ambrosius, S. Hieronymus &
Ammianus. Cumque illud per eos ac-
quireretur Ecclesiæ, dici recte potest
ita cohibitas fuisse liberalitates in Ec-
clesiâ. De iis jam conqueritur etiam
Chilpericus Rex Galliæ apud Grego-
rium Turon. *Lib. 6. Hist. cap. 46.* Et
in ea statim adhibitum est illud tempera-
mentum ut res immobiles, puta ardes,
aut agri, Ecclesiæ donari aut relin-
qui non possint absque præcepto regio,
quòd illud permittat Florus Vicecomes
Andegavensis sub sancto Mauro agens
hoc petiit & obtinuit ut bona sua Mo-
nasterio Glannasoliensi hodie sancti
Mauri ad Ligerim donare posset, ut est
in Vita sancti Mauri cap. 53. Innume-
ra sunt alia hujusmodi carum immuni-
tatum exempla, in quarum formulis &
veteribus Chartis fundatores aut Præ-
cipibus adhiberi, ut Ecclesiis, &
steria undeque

mine præcepta regia obtinere tenerentur, aut aliquid solvere fisco. Ac ferè semper Christianissimi Reges utrumque illud iis emendicantibus priùs concedebant, easque donationes & acquisitiones Regia autoritate firmabant. Sed unum illud indicat necessarium fuisse illud præceptum, ut tolleretur acquiriti prohibitio: Eaque olim in Galliâ cò processerat, ut si absque Regia illa permissione prædium aliquod donatum esset Ecclesiæ, illud intra annum alicui privato revendere teneretur, ex generali consuetudine Galliæ: cujus meminit Innocentius III. *lib. 1. Decretal. Epistolarum, Epistola 172.* Cùmque prædio in Ecclesiam translato, feudi dominus amitteret quædam jura, quasdam præstationes, aut functiones huic prædio annexas, à quibus immunis est Ecclesia, invaluit eam aliquid ei præstare, ut ille fiat indemnis. Quidam hodie volunt illud etiàm appellari jus amortisationis, quo permittitur ut prædium illud cadat in manum mortuam, qualis est Ecclesia, quod & ea, & ejus bona videantur mortua, cùm sint extrà commercium. De eo Jure agetur adhuc.

TITULUS II.

De Sacramentis.

INTER res spirituales priori loco recensentur Sacramenta quæ spiritualia dicuntur à S. Gaudenzio Brixienſi Episcopo, & quorum virtus spiritualis est, ait S. Augustinus in *Tractatu 5. in Joan.* Varia est ejus vocis acceptio; sed in hoc titulo est signum rei sacræ. S. Augustinus in *Ep. 5.* ait, cum signa pertinent ad res divinas, ea dici Sacramenta.

Sacramentum est signum visibile invisibilis gratiæ ad justificationem hominis divinitus institutum. Dicitur signum visibile, idest externum & sensibile. S. Chrysostomus in *Homil. 83. in Matth. sic loquitur*: si quidem incorporeus esses, ille tibi dona incorporea nude tradidisset, sed quia corpori conjuncta est anima tua, ideò rebus sensibilibus tibi traduntur intelligenda: Additur invisibilis gratiæ, sicut invisibilis Deus passim dicitur apud Apostolum; ita etiam virtus aut gratia Dei quam Sacramenta continent & conferunt ad

justificationem hominis, huic potissimum fini ea instituta sunt, ut per ea fideles gratiam sanctificantem & justificantem accipiant, Divinitus institutū; S. Ambrosius *lib. 4. de Sacramentis*. Ergo inquit Sacramentorum quis auctor est, nisi Christus Dominus?

S. Augustinus *in lib. de vera Religione cap. 17.* ait Christum pauca instituisse Sacramenta. Sæpius quidem Veteres Sancti Patres & veteres sacri Canones aut duo tantum, aut tria tantum agnoscere videntur, nec ullus ex iis eorum numerum præcisè determinavit, cum nec de omnibus agerent; sed tantum de quibusdam in specie; nec unquam propositum illud habuerint, ut numerum illum statuerent: Florentini & Tridentini Patres statuerunt, nec plura nec pauciora esse quam septem quæ Catholici omnes hodiè agnoscunt.

Cùm olim Veteres egerunt de Sacramentis, nec materiæ nec formæ uspiam meminerunt. Scholastici à quingentis annis utramque distinxerunt, & voluerunt quodlibet ex iis propriam habere materiam, propriamve formam, Tridentini Patres *Sess. 21. Can. 2.* dicunt semper in Ecclesia eam potestatem fuisse ut in Sacramentorum dispensa-

tione, statueret quid æquius & melius,
 salva illorum substantia. Cæremonias
 quidem mutare potest extrinsecam-ve
 formam, sed quantum ad materiam, vi-
 dendum est an ille ipse Christus Domi-
 nus eam præcisè determinaverit, an ab
 eo generaliter tantum præscripta fuerit.
 Primò casu Ecclesia eam mutare
 non potest ut in Baptismo, in Eucha-
 ristia, in Extrema-unctione. Secundò,
 eam mutare potest, summa ratione
 suadente, ut in Matrimonio, in Ordine,
 in Pœnitentia, quasi cùm Christus
 Dominus eam materiam præcisè non
 statuerit, Ecclesiæ potestatem illam reli-
 quisse intelligatur, ut eam dictante
 Spiritu sancto declarare possit, aut ei
 aliquid addere, ut de aqua dici potest
 in adorandâ Eucharistiâ. Hinc sæpius
 definit ibi non esse alterum ex iis Sa-
 cramentis, ubi videt materiam suis le-
 gibus non convenire, nec eas habere
 condiciones quas præscripsit. Hoc ab
 Ecclesia in Baptismo etiam fieri posse
 putat S. Basilus in *Ep. 2. ad Amphiloc.*
Can. 27. qui exscribitur apud Balsam.
pag. 1029. Non quidem ut aliquid
 mutet ex ejus materia aut verbis, quippe
 quæ à Christo Domino præscribantur:
 sed ut ea definire possit an valide colla-

tus sit, puta an hæretici verum Baptismum conferant, ita ut iterari non possit, qua de re suo loco.

Ex Sacramentis quædam iterari possunt, quædam non possunt; *to. tit. Decretal. de Sacram. iter. vel non.* Ea non possunt iterari quæ characterem animæ imprimunt, idest qualitatem spiritualem & indelebilem; cujus meminit S. Augustinus *lib. 6. de Baptismo contra Donatistas cap. 1.* & Innocentius III. *in cap. 3. ext. de Baptis.* Talia sunt Baptismus, Confirmatio & Ordo: quæ verò non imprimunt, ea iterari possunt, puta Eucharistia, Pœnitentia, Extrema-UNCTIO, & Matrimonium.

Denique singula Sacramenta suum habent proprium ministrum, nec requiritur ut explicitam habeat intentionem conficiendi & conferendi Sacramenti, sufficit eam habere intentionem faciendi quod facit Ecclesia, ut definierunt Florent. & Trident. Patres; sed cum illud sit utique periculosum: scelerati enim Ministri occurrerunt olim, & hodie occurrere possunt, qui nec eam voluntatem, nec fidem habeant; & idè quidam sufficere volunt, ut Minister ea faciat quæ facit Ecclesia ut conferatur Sacramentum: Nam, ut ait

S Augustinus in *Ep.* 23. quam exscribit Gratianus in *Can. Non illud. de consecrat. dist.* 4. Cum per eam celebrantur divina ministeria, hoc tota Mater Ecclesia facit quæ in Sanctis est. Spiritus sanctus agit etiam aliquando per servitutem, non solum simpliciter ignorantium, sed etiam damnabiliter indignorum. Hæretici Baptisant & Ordinant; Ecclesia illud admittit, si faciant quod facit Ecclesia.

TITULUS III.

De Baptismo.

BAPTISMUS à verbo Græco βαπτίζω lavare, tingere. Est Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. Est Sacramentum, ac proinde à Christo Domino institutum, videlicet ante passionem: nam Baptisasse dicitur non quidem per se, sed per suos Apostolos, *Joan. cap.* 3. & 4. & post mortem, Baptismi formulam concepit, *Math. cap.* 28. *Baptisate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Est Sacramentum regenerationis, cum enim quilibet homo nascatur in origi-

nali peccato , nisi ex aquâ & Spiritu sancto renatus fuerit , introire non potest in regnum Dei , *Joan. cap. 3.* per aquam , hinc illud dicitur lavacrum aquæ , *ad Ephesios cap. 5.* eaque vulgaris & naturalis sit , necesse est ; ac proindè cum Christus Dominus eam ipsam materiam determinaverit , eam mutare non potest Ecclesia. In verbo quod suprà relatum est.

Triplex constitui solet Baptismus, fluminis per singularem sancti Spiritus effusionem , ut de Apostolis Christus Dominus : *Vos autem baptisabimini in spiritu* : vel sanguinis , per mortem pro fide , tunc enim aliquis in sanguine suo abluitur & perfunditur. S. Basilius de Spiritu sancto *cap. 15. circa fin.* Vel fluminis seu aquæ , quod propriè est Sacramentum ; aliæ duæ species sunt tantùm baptismi analogicè , quòd veri baptismi vicem suppleant per remissionem peccatorum.

Quicumque Christianam legem profiteri aut ad eam institui volunt , omninò baptisandi sunt , & masculi & fœminæ , & adulti & infantes, vel etiam à matre rubentes ; quamvis enim nec credere , nec doceri possint (quòd utrumque desiderat Christus Dominus) sem-

per tamen Ecclesia Catholica eos baptisari voluit, ut pluribus docet Gratianus *de Consecrat. dist. 4.* vel quasi ea ipsa pro iis credat *Can. 139. ibid.* vel quasi cum accedunt ad baptismum, fidem habeant, propter illud fidei Sacramentum, *Can. 144. ibid.* quod ipsimet hæretici cum Origene traditioni Apostolicæ adscribunt, in *Hom. ad Epistolam ad Rom.* Et cum Augustino in *Serm. 14. de Verbis Domini.* Cum certissimi testes non inveniuntur, infantes absque ullo scrupulo baptisandi sunt. *Can. 12. Africani Con.* Invaluit etiam baptisandos infantes, à quibusdam fidelibus offerri Ecclesiæ, qui Tertulliano dicuntur sponsores in *lib. de Bap. cap. 18.* aliis Susceptores, aliis Patrini, aut Compadres, & hoc fluxisse volunt ex *Luce cap. 18.* ubi infantes afferuntur & adducuntur ad Christum Dominum. Et fortè verius est in veteri Ecclesiastica Historia nullos occurrere patrilinos, qui baptisatis adultis dati fuerint. Nec enim Ammonius solitarius quasi patrilinus; sed quasi Catechistes datus est Rufino Præfecto cùm baptisatus est. Apud Palladium in *Lausiaco*, omnes & infantes & adulti ad baptismum nudi accedebant, ut ita viderentur exuere veterem homi-

nem : nudabantur etiam mulieres , sed earum pudori consulebant Diaconissæ.

In totum etiam baptisandi mergebantur in aquam Christi Domini exemplo, qui à Joanne baptisatus ascendit de aquâ, *Joan. cap. 3.* Philippi & Eunuchi, *Act. cap. 8.* Imo & ter immergebantur ad singula nomina , in singulas personas, ait Tertullianus *in lib. adversus Praxeam cap. 26.* putà Patris & Filii & Spiritus sancti. Trinam hanc immersionem traditioni Apostolicæ adscribit S. Basilius *in lib. de sancto Spiritu.* Nec tamen erat de substantia Baptismi , sed tantum cæremonia quædam, quæ subindè mutata est, & in unam translata, *Can. de trina. de Consecrat. dist. 4.* In quibusdam Ecclesiis baptismus fieri cepit per asperisionem aquæ, quod ab Apostolis factum volunt, cum tria millia hominum simul baptisaverunt, *Act. cap. 2.* Ac tandem obtinuit baptismum fieri per effusionem aquæ super corpus baptisandi : quod etiam novit Tertullianus *in lib. de Corona militis cap. 3. juxta illud Ezechielis cap. 36. effundam super vos aquam mundam.*

Sub Christo Domino & Apostolis omne tempus Baptismo erat habile, ait Tertullianus : seu idoneum & commo-

nativitate, ut olim in eorum circum-
cisione obtinebat. S. Cyprianus in *Ep.
ad Fidum Presbyterum*. Sed in adultis,
statutum est ut baptisarentur tantum
tempore paschatis, in memoriam Do-
minicæ Passionis & Resurrectionis, cu-
jus virtute resurgimus in Baptismo, S.
Basilius in *Exhortat. ad Baptis. circa
princ.* & tempore Pentecostes in memo-
riam sancti Spiritus, qui ea die effusus
est in Apostolos, & quo etiam baptisa-
mur. Semper in casu necessitatis bap-
tisare licuit quocunque tandem tempore
Leo Magnus in *Ep. 16. ultima edit. cap.
5.* Et hodiè invaluit omnibus quocunque
etiam tempore conferri posse bap-
tismum, nullâ urgente necessitate.

Cum Christus Dominus Baptismum
instituit, solos Apostolos alloquutus est;
ideoque olim soli Episcopi eorum suc-
cessores erant ejus ministri. Sed excre-
scente Fidelium multitudine, placuit
Presbyterum & Diaconum cum Episco-
pi jussione baptisare posse, vel etiam
absque necessitate, ut aiunt Tertullia-

nus *de Baptismo cap. 17.* & S. Hieronymus in *Dialogo contra Luciferianos*, ac tandem cum passim institutæ sunt Parochiæ, invaluit Parochialem Presbyterum suo etiam jure baptizare posse, non expectatâ jussione Episcopi. Unde passim in sacris Canonibus cum de Baptismo agitur, Episcopus & Presbyter junguntur tanquàm Ordinarii ejus ministri: Diaconus autem aderat tantum quasi minister Baptisantis, *Apostolicarum Constitutionum lib. 3. cap. 11.* S. Hieronymus *ibidem*, ait necessitate cogente, permitti etiam laïcis baptizare, vel etiam absque mandato Episcopi, putâ si baptisandi mors immineat.

Illiberitani Patres in *Can. 38.* in laïco Baptisante duo requirunt, ut integrum habeat suum Baptismum, id est, ut eo suscepto, non peccaverit mortaliter; & ut non sit Bigamus. Utrumque illud desiderant, ut Sacerdotis partibus fungatur qui nec Bigamus nec pœnitens Ordinari potest. Nec illud ita intelligendum, quasi ab eo Laïco Baptismus conferri non possit, qui solus etiam in necessitate occurrat Bigamus & Pœnitens: sed ut ex multis Laïcis ibi præsentibus, ille solus Baptizare possit, qui adhuc integrum lavacrum

habeat, & non sit Bigamus. Cúmque Canon ille ait Baptisatum illum perducendum esse ad Episcopum, ut perficiatur, ut confirmationem ab eo accipiat. Nec probata est eorum opinio, qui à Laïcis Baptisatos & ad Ecclesiam venientes jubebant vero Ecclesiæ Baptismo expurgari. Ac tandem invaluit à quibuscumque Laïcis in necessitate conferri posse Baptismum. Quod forte Græci non ita statim agnoverunt, ac ferè semper probarunt Latini.

Eoque casu Baptizare possunt etiam mulieres. *Can. mulier. 19. de Consecrat. dist. 4.* Quamvis olim Tertullianus, & alii quidam illud negaverint. Atque etiam in *Can. 100. iv. Carthagin. Concilii* generaliter prohibetur, ne mulieres baptizare ausint. Sed Gratianus in eo ipso *Can.* addidit eam exceptionem, nisi necessitate cogente, quod probarunt Florentini Patres.

Baptismus in forma Ecclesiæ collatus iterari non potest. Duplex ea ratio est: Altera ex Apostolo *sexto ad Hebræos*. Ubi, qui semel illuminati seu Baptisati sunt, rursus sibi metipsis crucifigunt Filium Dei, cum rursus baptisantur: quia Baptismus est figura Passionis Chri-

ex *L. Domus* § 8. *Cod. Th. de hæret.* quia Baptismus in modum semel nati hominis, semel à Deo conceditur.

Sed anxie disputatum est, an rebaptizandi sint, necne, qui ab hæreticis Baptisati, ad Ecclesiam Catholicam accedunt. Sanctus Basilius *primâ ad Amphil. Can. 1. in princ.* ait varias fuisse dissensiones super Baptismo Novatianorum: addit sequendam esse consuetudinem uniuscujusque regionis, ut ibi quoque Balsamon. Ac tandem *in Can. 47.* ait apud Romanos, prohibitam esse rebaptisationem hæreticorum alicujus œconomix gratiâ. Et sub fine ejus quæstionis definitionem remittit ad aliquam Synodum. Ex quibus constat huic sanctissimo Patri eam esse tantum quæstionem disciplinæ, in qua libera sit fides. Cum tamen centum annis ante eum à Stephano Romano Pontifice condemnata esset ea rebaptisatio; & quidem secundum ipsissima atque omninò energica verba Christi Domini; *si quis baptisatus fuerit: qui semel lotus est, non habet iterum lavandi necessitatem: nisi quis renatus fuerit.* Unum Baptisma ponit, nec distinguit à quo conferatur, an à viro bono, an ab homine malæ rei. Adde Optatum,

& traditionem Apostolicam.

Valdè tamen obstat *Apostolorum Can.* 46. apud Dionysium Exiguum, & in multis Canonum Collectionibus Catholicis, Græcis & Latinis, in quo recipiendum non est Baptisma hæreticorum; sicque Baptisandi sunt, cùm ad Ecclesiam veniunt. Respondendum est Canonem illum ab hæreticis editum quidem fuisse in Concilio Iconiensi, ut ea ejus opinio confirmaretur; sed ab Ecclesia sanum & justum ei additum fuisse sensum illum in suis Collectionibus Canonum, ut rejiciendum sit illud Baptisma, quod secundum formam Ecclesiæ, seu in nomine Trinitatis datum non est, & rebaptisandi non sint, qui ab hæreticis baptisati sunt, *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: In Ecclesiam Orientalem admittuntur *per unctionem Sancti chrismatis*: In Occidentalem *per impositionem manuum*, ait Gregorius Magnus *lib. 9. reg. Epist. 61.*

Denique præcipuus baptismi effectus, est ut tollat originale peccatum. Sanè non omninò extinguit cõcupiscentiam, quæ radix est peccati: semper enim ea in nobis remanet; sed ei non imputatur, qui non in vacuum Baptismi gra-

tiam accepit *Can. 2. de Consecrat. dist. 4.* Hoc quidem in infantibus, sed in adultis: Baptismi effectus etiam ille est, ut omninò tollat actuale peccatum, & quoad pœnam & quoad culpam, si quod admiserint: sed desideratur ut habeant conversionem mentis ad Deum, & impositam pœnitentiam peragant, undè tot Pœnitentiæ gradus in Catechumenis.

TITULUS IV.

De Confirmatione.

CONFIRMATIO est Sacramentum quo baptisatus spiritualis gratiæ augmentum & robur accipit. S. Cyprianus eam vocat Sacramentum manus impositionis. S. Augustinus *lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 104.* Sacramentum Chrismatis S. Ambrosius *in lib. de initiandis*, tria illa jungit & vocat Sacramenta Baptismum, Confirmationem & Eucharistiã. Sed & huic maxime convenit definitio Sacramenti: nam habet signum visibile puta manus impositionem & unctionem, confert invisibilem gratiam, confert enim plenitudinem Spiritus sancti, sicque dici non potest

eam esse tantum aliquam Baptismi cæ-
remoniam. S. Hieronymus *contra Lu-*
ciferianos docet à Christo D. institutum
fuisse illud Sacramentum, cum ascendit
ad Cælos & Spiritum sanctum effudit
in suos Apostolos.

Non habemus quidem ex sacris pagi-
nis Christum Dominum aut Apostolos
confirmasse per Chrismationem, sed
tantum per manus impositionem: sed
Innocentius III. *In cap. un. ext. de Sa-*
cramento Vnctionis, ait per frontis un-
ctionem designari manus impositionem,
quæ alio nomine dicitur Confirmatio;
Et ideo Veteres etiam Patres Vnctionis,
olei, Chrismationis, in Confirmatione
passim meminerunt, ut ita Baptisati con-
signarentur: unde Sacramentum illud
ab iis aliquando dicitur *Consignatio*, *si-*
gillum Dei, *signaculum Dominicum*. Ip-
se quidem Sacerdos quem baptisat
eum in vertice capitis ungit: sed cum
ei datur Confirmationis Sacramen-
tum, in fronte ungitur cum signaculo
Crucis. Unde S. Augustinus *ad Psal.*
141. ait se in fronte portare crucem
Christi.

Olim Confirmatio statim confereba-
tur post Baptismum. Tertullianus *de*
Baptismo cap. 7. & sanctus Hieronymus

ibidem Unde in *Can. 38. Illiberitani Concilii* Baptisatus statim perducendus est ad Episcopum, ut perficiatur, idest confirmetur: nam Confirmatio & Græcis & Latinis est veluti perfectio Baptismi; ideoque sæpius etiam ab iis dicitur perfectio. Utique per Baptismum datur Spiritus Sanctus; sed per confirmationem datur ejus plenitudo, ut magis ac magis roboretur baptisatus, & in fide & contra omnes hostes *Can. 1. & 5. de Conf. dict 5.*

Anxiè quæritur quis sit minister Confirmationis. Constat quidem sacrum chrisma fieri tantum ab ipsis Episcopis *Can. 20. primæ Synodi Toletanæ.* Et apud Gelasium primum in *Ep. 9.* Nunquam vero à Presbyteris *Can. 36. tertiæ Synodi Carthagin.* Sed verius est etiam semper in Ecclesia Latina solos Episcopos confirmare potuisse, non etiam Presbyteros. Innocentius I. in *Ep. ad Decentium*, ait non solum Ecclesiasticam consuetudinem illud demonstrare; sed etiam Lectionem Actuum Apostolorum, ubi cum plures Baptisati nondum accepissent Spiritum Sanctum, idest ejus plenitudinem, ad eos non alii missi sunt quam Petrus & Joannes, ut iis manum imponerent, seu quod i-

dem est, eos confirmarent. Unde cum Episcopi Apostolorum veri sint successores, Ecclesia Romana semper observavit ab iis solis conferri posse Confirmationis Sacramentum.

Forte etiam Ecclesia Græca fuit ab initio ejusdem sententiæ, ut nominatim docet sanctus Dionysius *in lib. de Hierarchiâ Eccles. cap. 5. §. 3. & 5.* Et ad eum locum Georgius Pachymeres ait etiam fuisse generalem ejus Ecclesiæ consuetudinem, sicut & Zonaras *ad Can. 14. Naocesar. Concilii*: sed tandem ab ea recessit, ut etiam Presbyteri confirmare possint. Nec ejus rationes omnino improbavit, aut rejecit Florentinum Concilium.

Sanè dici potest in Latina etiam Ecclesia Presbyteros duobus casibus confirmasse, deficiente, seu absente Episcopo, vel ex ejus mandato. Nam 1. Synodus Arausicana *Can. 1. & 2.* statuit ut in mortis discrimine positi, chrismate & benedictione consignentur ab ipsis etiam Ministris Baptismi, puta Presbyteris: Et prima Synodus Toletana, *in Can. 20.* statuit Presbyterum chrismare posse, absente Episcopo; sed eo præsentem, si ab eo præceptum ei fuerit. Hoc refert etiam Martinus Bracar. *In*

sua Collatione Canonum cap. 51. & 52.
 & probat Gregorius Magnus *lib. 3. reg.*
Ep. 26. Hodie volunt Presbyterum
 confirmare non posse, nisi ex mandato
 Et dispensatione S. P. sicque Trident.
 Patres omnino rectissimè dicunt non
 alium esse Ordinarium sanctæ Confir-
 mationis Ministrum, quàm Episcopum:
 nam. Presbyter, extraordinarius esse
 potest.

TITULUS V.

De Eucharistia.

EA est verum Christi Corpus &
 verus Christi Sanguis. SS. Patres
 eam absolute & per eminentiam Sacra-
 mentum vocant. Ejus vera materia pa-
 nis est triticeus & vinum aquâ delibu-
 tum, vel ut habet S. Cyprianus vinum
 aqua mixtum, *in Epist. 63.* Panis fit
 verum Christi Corpus, vinum illud fit
 verus Christi sanguis. De vino num-
 quam fuit controversia inter Catholi-
 cos, illud enim omnes intelligunt quod
 est ex genimine vitis, ait ille ipse Christus,
 Et condemnati sunt Armeni, cum so-
 lum vinum offerre vellent *Can. 32.*
sexta Synodi; sicut & illi qui solam a-

quam, unde dicuntur Aquarii apud S. Augustinum. Nec Ecclesia utramque hanc materiam mutare potest, cum Christus eam ipse constituerit.

Sed inter ipsos etiam Catholicos disputatum est de pane azymo & fermentato. Ecclesia Græca eo tantum utitur hodie; & Latina solo azymo. Si recurramus ad fontem, Christus Dominus in azymo corpus suum dedisse videtur: nam certissime constat, Judæos tempore Paschatis domi habere non potuisse, ne quidem micam panis fermentati. Sed ille ipse alias suum etiam corpus in fortuito pane, puta fermentato, Discipulis & Apostolis suis dedit, qui omnino communis aut vulgaris erat. Et hinc cum in hac Diœcesi Andegavensi quidam Presbyter fermentato pane usus esset in sacrificio altaris, Hildeberdus Cœnom. Episc. in *Ep.* 44. respondit puniendum esse illum Presbyterum propter populi scandalum, & addidit in eo delicto potius impugnatam fuisse consuetudinem Ecclesiæ, quam fidem. Ex ea Epistola primo sequitur non omnino esse de fide, si quis in azymo vel in fermentato sacrificet. Secundo, circa 11. sæculum eam fuisse consuetudinem Ecclesiæ Romanæ, ut azymis tantum ute-

retur. Et forte verius est illud semper in ea observatum, & ab omni ævo, cum ei constet Augustissimum illud Sacramentum à Christo Domino institutum fuisse in azymis. Nec est istius loci fusiùs inquirere in varias mutationes & earum causas.

Adorandi illiùs Sacramenti forma constat ex ipsissimis verbis Christi, quæ cum Sacerdos pronunciat, ille ipse Christus Dominus consecrat, ait S. Chrysostomus *in variis Homiliis & in lib. de Cœna Mystica*. Et statim fit verum Christi corpus & verus Christi sanguis. Ille ipse Deus noster illud verè dixit (qui etiam dixit suam carnem verè esse cibum, seque veritatem esse) non parabolicè, non ænigmaticè, non figurativè, ei tanquam vero Deo nostro fides omninò habenda est; aut simus Ethnici necesse est, non etiam Christiani.

Eucharistia dicitur passim sacrificium novæ legis, & ipse actus sacrificii nobis dicitur Missa: quod vocabulum occurrit etiam apud S. Ambrosium *in Epistolis*: & apud Julianum Antecessorem *ad Nov. 7. Justiniani*. Aliquando Missa pro die festo accipitur, aliquando pro Collecta & aliqua ex horis Cano-

nicis sæpius, hodie pro incruento sacrificio. Et plures post Avitum Vienneſem in *Ep.* 1. Volunt ſic illud appellatum fuiſſe à miſſa, ideſt miſſione populi; unde, *Ite Miſſa eſt*, ideſt vobis datur miſſio ſeu facultas abeundi; quæ ſic etiam in aliis horis Canonicis dari dicitur apud Caſſianum *lib. 3. de Inſtitutis renuntiantium cap. 7.*

Forte adhuc dici poteſt ſacrificium illud ita Miſſam appellari, quod in eo ad Deum hoſtia mittatur per Angelum: ite Miſſa eſt: id eſt ite pro vobis ad Deum, Miſſa eſt ſalutaris hoſtia.

Denique Sacerdos celebrare non poteſt, niſi ſub utraque ſpecie panis & vini. Sed Fideles ſub alterutrâ tantum communicare poſſunt. Ille ipſe Chriſtus Dominus Diſcipulos ſuos in ſolo pane communicavit. Veteres metu Martyrii conſecratam hoſtiam domum exportabant, non etiam Calicem: & viciffim S. Cyprianus in *lib. de Lapsis*. Ait infantibus Calicem dari ſolitum, quòd panem admittere non poſſent. Hodie in Latina Eccleſia in ſolo pane communicant laïci; & tamen corpori & ſanguini Chriſti communicare dicuntur in *Conſtantiendi Concilio*.

TITULUS VI.

De Pœnitentia.

IN antiquis Canonibus & apud antiquos Patres sæpius ea ponitur pro pœna & satisfactione , aut pro dolore peccati: Vix pro Sacramento Pœnitentiæ , prout hodie solet accipi. Est Sacramentum quo Fidelibus post Baptismum lapsis & verè Pœnitentibus peccata remittuntur. Est Sacramentum ; eoque sensu antiqui Canones & Patres illud cum Baptismo sæpissimè jungunt & comparant, eò quòd utrumque peccata solvat. Petrus Damianus *in Sermone de Ecclesia Dedicatione*, & Petrus Blesensis *in Sermone* 10. illud vocant Sacramentum Confessionis ; atque etiam institutionem Sacramenti habet à Christo Domino , cùm dixit Apostolis: quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum in cœlis : quodcumque remiseritis super terram, remissum erit in cœlis. Habet etiam effectum Sacramenti, cum gratiam conferat , *Can. 1. de Pœnit. dist. 5. & Can. 1. ibid. dist. 6.* undè Basilius *in Homilia* 28. Pœnitentiam simpliciter vocat gratiam.

Cypriani temporibus prodierunt Novatus in Africa & Novatianus Romæ: fuerunt ejusdem Hæresis, & ab utroque Novatiani Hæretici. Existimabant iis qui post Baptismum peccaverant, ab Ecclesia dari non posse veniam & remissionem peccatorum. Iis quidem indicabant Pœnitentiam seu pœnam aut satisfactionem; sed negabant veniam, ait S. Ambrosius 1. *de Pœnit. cap. 2.* Eâ potissimum ratione utebantur quòd Apostolus ad Hebræos dicat impossibile esse ut qui illuminati sunt, puta per Baptismum, rursus renoveantur ad Pœnitentiam: sed rectissimè Eulogius *lib. 2. contra Novatianos*, respondet ibi Apostolum de iis Judæis agere qui cùm baptisati essent, suam adhuc legem retinere volebant, & ita cùm suo Baptismo renuntiarent, renovari non poterant. Olim quidem Ecclesia quibusdam criminibus ne quidem in fine dabat veniam; sed hoc ad confirmandam disciplinam & ut novi Christiani ab iis cohiberentur, non etiam propter defectum potestatis: Nam Pœnitentia potestatem habet peccatores sanandi septuagies septies, ait Justinus Martyr in *Quæstionibus ad Orthodoxos quæst. 97.* idest usque in infinitum, *Can. 32. de Pœnit. dist. 3.*

Quatuor sunt Sacramenti Pœnitentialis partes, Confessio, satisfactio, dolor peccati, & absolutio. Confessio est declaratio peccatorum Sacerdoti facta, ut ab eo remittantur. Eam agnoscit Tertullianus, *lib. de Pœnit. cap. 10.* ubi Fideles hortatur ut non ita fugiant sui publicationem, idest peccatorum suorum declarationem, ut dimittant pudorem & erubescantiam: quia, inquit, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, Deum celabimus. Idest si alterum ex peccatis nostris homini Sacerdoti non exponamus, Deum celabimus, ut illud non remittat. *Et in lib. de Baptismo cap. ult.* oportet Baptismum ingredi cum Confessione omnium delictorum, & nobis gratulandum est, si non publicè confiteamur nostras iniquitates; ergo privatim: eam etiam agnoscit S. Cyprianus *in lib. de Lapsis.* Ubi de iis agit qui solum Idolis sacrificandi propositum habuerunt; & hoc apud Sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentur.

Satisfactio præcipua pars est Sacramenti Pœnitentialis. Eaque nihil aliud est quàm pœna, quæ pro peccatis ab Ecclesia imponitur. Olim ea quinque gradus Pœnitentium fecerat, ut alii essent

essent flentes, qui extrâ Ecclesiæ portam ingredientes Fideles cum lachrymis rogabant ut pro iis orarent. Alii essent audientes, qui cum Catechumenis in porticu Ecclesiæ audiebant Verbum Dei, non etiam sacris aderant. Alii prostrati, qui intra Ecclesiæ portam summa cum humiliatione veniam petebant. Alii consistentes, qui cum aliis Fidelibus in Ecclesia consistebant, sed absque communione. Alii communicantes, qui tandem admitterentur ad communionem. Pœnitentes aliquando omnes illos gradus peragere tenebantur; aliquando quidam iis remittebantur: & illi omnes gradus instituti sunt post Montanum & Novatum: Cum enim Ecclesiæ Catholicæ objicerent quod facinorosos homines reconciliarent, respondebatse illud summa ratione facere, cum illi peccata sua per longas pœnitentias expiaverant, sicque dicendum non est cum Petrus flevit amare, & Apostolus incestuosum Corinthium reconciliavit, utrumque omnes illos peregrisse gradus pœnitentiæ, quia nondum instituti erant.

Constat verò non prius olim reconciliatos fuisse Pœnitentes, quàm post. peractum pœnalis satisfactionis tempus indictum *Can. 2. Laodic. Concilii*, quàm

cum salubri satisfactione purgati essent, ait Leo Magnus in *Ep. 91*. Constat etiam in antiquis Canonibus statutas esse certas quasdam pœnas pro singulis peccatis, definitum esse modum & tempus quo peragerentur; ita tamen ut eas infirmis Pœnitentibus aliquando relaxarent, & sensim pia Mater Ecclesia earum severitatem lenivit.

Primò enim, stante adhuc severâ eorum disciplinâ, constat remissam illam fuisse iis qui occulta peccata sua ultrò confitebantur; nec expectabant convictionem, quasi Confessionem illam ex sola charitate facerent, *Can. 9. Neocesar. Concilii*, Julianus Pomerus *lib. 2. de Vitâ Contemplat. cap. 7.* S. Ambrosius *de lapsu Virginis cap. 8.* Et ex eo principio fluxerunt & defendi possunt hodiernæ mitiores Pœnitentiæ.

Sic etiâ cum Ecclesia videret Pœnites vel Canonicam rejicere Pœnitentiam, vel eam observare non posse, iis permisit redemptionem pœnitentiarum, putà ut pro Canonicâ Pœnitentiâ trium aut quinque annorum, aliquam pecuniæ summam pauperibus erogarent, tot plagas acciperent in corpore (& hinc hodiernæ disciplinæ)

tot Psalmos decantarent , solemnes quasdam peregrinationes aggredierentur. Quidam volunt eam redemptionem invaluisse circa septimum sæculum, de qua fusius Regino Abbas *lib. 2. de Eccles. Discip. cap. 440.* Morinus in *libris de admin. Pœnit. &* novissimè Jacobus Petit ad *Pœnitentiale Theodori Cantuar. to. 2.* Ac tandem arbitrariæ ceperunt esse Pœnitentiæ, ut ex bona fide & prudentiâ Confessorum pendeant ; ità tamen ut semper consulerent sacros Canones , ait Guillelmus Paris. in *libris de Pœnit.* circa decimum-tertium sæculum, quo Guillelmus ille scripsit.

Post satisfactionem , sequitur dolor peccati de quo ad Casuistas : ac tandem absolutio , quæ passim dicitur pax , reconciliatio ; manus impositio reconciliatoria, per quam remittuntur peccata, & Pœnitentes recipiuntur in Communionem. Leo Magnus in *Epist. 82. cap. 2.* eum describit Pœnitentiæ Sacramentalis ordinem , ut priùs sit Confessio , postea satisfactio , tùm demùm reconciliatio seu absolutio, ac tandem Communio. Quidam volunt absolutionem esse tantùm deprecatoriam, ut nempè Sacerdos in eâ oret Deum huic Pœniti peccata remittere (juxta petitio-

nem hanc Pœnitentis (& te Pater orare pro me ad Dominum) sed eo jure utimur: Eam esse indicativam, ut nempe ille ipse Sacerdos peccata remittat ex iis verbis Christi Domini; quorum remiseritis peccata. Quamvis Morinus plures Theologos & Canonistas laudet primi nominis, qui asserunt eam per octo vel novem sæcula fuisse deprecatoriam.

Pœnitentiæ summa illa divisio esse cepit, ut alia sit privata, alia vero publica: Cùm enim peccata quædam atrocitatem facinoris habeant, quædam etiam graviora sint, quædam leviora S. Augustino minuta, hodiè venialia; & Pœnitentia nihil aliud sit quam pœna pro peccatis, sacri Canones voluerunt ejus varias esse species. Primò, tria peccata posuerunt omninò extra veniam, ita ut Ecclesia eam ne quidem in fine iis daret, putà idololatriam, adulterium, & homicidium, quorum reos soli misericordiæ divinæ committeret. Hoc ex Concilio Hierosolymitano fluxit, in quo Apostoli jusserunt, ut ab iis Neophyti abstinerent. Eaque dicuntur Canonica peccata, quibus antiqui Canones omnem denegabant veniam. Iis addita sunt alia quædam graviora de-

liſta, quibus etiam ne quidem in extremis dabatur venia; Eaque tantum eſt quaſtio Hiſtorica, non etiam fidei.

Olim ea fuiſſe videtur diſciplina totius Eccleſiæ. Primò, cum Zepherinus Summus Pont. adulteris veniam dare cepit, & de ea re graviter conqueſtus eſt Tertullianus *lib. de pudic. in princ.* Sequitur omninò aliud antea obtinuiſſe. Nec dicendum eſt cum ita ſcripſiſſe jampridem Montanenſem factum: Nam idem planè *in lib. ad Nationes cap. 5.* ubi de Apoſtatis etiam invitis & Pœnitentibus ſic habet. Et tamen ejuſmodi neque congregant, neque participant nobiſcum, facti per delicta denudò veſtri (nationes ſeu Ethnicos alloquitur) quando ne illis quidem miſceamur, ideſt communicemus, quos veſtra viſ atque ſævitia ad negandum ſubegit. Liber ille primus & genuinus dicitur Tertulliani adhuc Catholici fœtus, & cunctam ſæculi obtinet diſciplinã, ut de eo ſanctus Hieronymus *in Epift. ad Magnum.* Sed & ejus Diſcipulus S. Cyprianus *in Epift. ad Antonianum*, elegantiffimè teſtatur plures Africanos Episcopos idem cenſuiſſe cum Tertulliano, nec tamen eos à Coepiſcoporum ſuorum Collegio reſceſſiſſe, nec Eccle-

fiæ Catholicæ unitatem rupisse, vel duritiâ, vel censuræ suæ obstinatione.

Hoc iis dictum velim, qui etiam hodie perillustres hujus sæculi viros conceptissimis verbis hæreticos appellare non erubescunt; quòd inquit hæreticam hanc disciplinam probent, quam tamen ex iis Patribus vident in Africâ observatam; in Hispania ex Concilio Illiberit. passim; & cujus vestigia quædam extant in *Can. 22. Ancyranæ Synodi. in Can. ult. primi Arelat. Concilii. in Can. 2. Sardicensis. in Epist. Innocentii I. ad Exuperium cap. 2.* Ubi ab eo quæsitum est, quid de iis observari debeat, qui post Baptismum omni tempore, incontinentiæ & voluptatibus dediti, in extremo vitæ suæ fine, Pœnitentiam simul & reconciliationem Communionis exposcunt. Ità respondet, de iis observatio prior, durior: posterior, interveniente misericordiâ inclinatio est. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis Pœnitentia, sed Communio negaretur: id est. ut ab Ecclesiâ haberentur, & eodem jure censerentur ac Pœnitentes, quibus non concedebat absolutionem; quippe quæ iis temporibus non daretur nisi post peractam Pœnitentiam, ut jam diximus:

Habebantur, inquam, quasi Pœniten-
tes, ut Episcopi & Sacerdotes pro iis
orarent, sicut & universus populus; ac
si decessissent ante acceptam absolutio-
nem, memoria eorum oblationibus &
orationibus commendaretur, *Can. Sa-
cerdos 26. q. 7.* Sed iis negaretur Com-
munio, idest reconciliatio Commu-
nionis, ut petebant, quod nihil aliud
est quam absolutio. Prior & durior ea
observatio referenda est ad ea tempora
quæ præcesserunt Nicænum Conci-
lium.

Ac tandem Theodosius & Valenti-
nianus Impp. *in l. 3. in fine Cod. de
Apost.* Ad veterem hunc Ecclesiæ usum
respicere videntur iis verbis: perditis
verò (nempe Apostatis) nullo reme-
dio Pœnitentiæ, quæ solet aliis crimi-
nibus prodesse, succurritur. Nec dicen-
dum est Novatianum illud esse dogma.
Primò enim, Novatiani nullis post
Baptismum dabant veniam; & Ecclesia
Catholica quibusdam duntaxat eam de-
negabat. Secundò, assercbant in Ec-
clesiâ defectum esse potestatis; sed Ec-
clesia veniam negabat tantum rigore
disciplinæ, ait S. Augustinus *in Epist.*
50. quem statim temperare cepit in
Concilio Nicæno, & aliis sequentibus,

Vide omninò Epistolam Innocentii I.
ad Exuperium.

Postmodùm placuit graviora delicta non remitti, nisi post luctuosam & publicam pœnitentiam, ait S. Pacianus in *Paranesi ad pœnitentiam*. Quæ nempe palàm & sub oculis omnium Fidelium fieret, ante absidem, ut est in *Can. 32. tertii Carthag. Concilii*, id est ante atrium Ecclesiæ, ut addit Gratianus in *Can. ult. 26. q. 6*. Sed huic pœnitentiæ subiciebantur tantùm ea delicta, quæ vulgarissima erant, & universam urbem commoverant, d. *Can. ult.* quæque à legibus pœnâ capitis coercebantur, *Can. 46. quarti Toletani Concilii*, & apud Cæsarium Arelat. in *Homilia 42.* si quidem legitimè probata essent. Ac fortè verius est ità demum iis impositam fuisse publicam hanc Pœnitentiam, si publica essent. Qui publicè peccat, publicâ pœnitentiâ mulctandus est, ait 2. *Cabylon. Concilium* in *Can. 25*. Nunquàm verò privatis & occultis, ac præcipuè si capitis pœnam irrogarent S. Basilii in *Ep. ad Amphilo- chium Can. 34.* sic loquitur: Adulteras mulieres publicari prohibuerunt Patres nostri, ne conviētis causam mortis præbeamus. Et subjicit eas stare debere

in Ecclesiâ absque Communione. Alii Canones explicant eas esse debere inter pœnitentes in gradu consistentium, in quo pii quidam Fideles, aliquandò spontè ac humiliter consistebant. Prosper Aquitanicus *lib. 2. de Vita Contemplativa cap. 7.* Cavendum esse monet publicari ea crimina, quæ publicata, suos authores humano faciunt damnari judicio : hoc fusius ex antiquis Patribus & Canonibus probat Jacobus Petit *ad Pœnitentiale Theodori to. 2. pag. 2.*

Quamvis autem gravissima delicta publicæ pœnitentiæ subjicerentur ; attamen vix unquàm imposita est publica eorum Confessio ; Tertullianus *in lib. de Baptismo capit. ult.* Nobis gratulandum esse ait, si non publicè confiteamur nostras iniquitates. Et Leo Magnus eos improbat qui eam indicebant, *Can. quamvis 88. de Pœnit. dist. 1.* nisi fortè omninò publica essent ; tunc enim nihil timendum pro ipsis reis, *Capitularium lib. 5. cap. 52.*

Quidam tamen volunt eam Confessionem in Ecclesiâ remansisse usque ad Nectarium Patriarcham Constantinopolitanum sub Theodosio, ex quadam Historiâ, quam scribit Socrates *lib. 5.*

Hist. Eccl. cap. 19. & ex eo Sozomenus lib. 7. cap. 16. ubi cum docuerunt ea occasione institutum fuisse Pœnitentiarium, quòd cùm Novatiani Confessionem & Pœnitentiam abjicerent, Ecclesia Catholica instituit Presbyterum qui præfesset Pœnitentiæ, ut ità deprehendi posset, quinam apud eum peccata confiterentur; quinam verò cum non adirent: Statim subjiciunt singularem hunc casum, ex quo sublatus est ille Presbyter. Nobilis quædam mulier huic Presbytero confessa est se à quodam Diacono constupratam fuisse: Presbyter ei orationes & jejunia indixit: Patefactum est illud delictum, & hoc in populo grave scandalum peperit: ab Ecclesia ejectus est ille Diaconus: ex consilio cujusdam senioris; Nectarius Pœnitentiarium illum deposuit, omnibus liberam dedit potestatem, ut pro sua quisque conscientia accedere posset ad divina mysteria, quòd in aliis etiam Ecclesiis obtinuisse ait Socrates.

Quia verò in ea specie, publicatum est illud ejus mulieris peccatum, quidam addunt illud evenire non potuisse, nisi per publicam ejus Confessionem, quam Presbyterum illum indixisset volunt huic mulieri: certissimè

Indicat eam fuisse contra Ecclesiæ consuetudinem, ac proindè tunc temporis eam confessionem obtinuisse, quin imò illud; quia iniquum fuisset Presbyterum hunc Pœnitentiarium deponi siquidem, in usu fuisset ea Confessio, sed idèò depositus est, quod contrà Ecclesiæ leges, publicam hanc Confessionem indixerat huic mulieri.

Sic etiam cum Nectarius liberam cuique potestatem dedit &c. addunt ab eo sublatam fuisse omnem Confessionem. Sed hoc falsum evincunt sancti Patres & sacri Canones, qui postea ejus meminerunt, & plerasque scripserunt ejus regulas. Forte unum illud permisit Nectarius, ut quilibet non amplius teneretur huic Pœnitentiariorum confiteri, sed aliū eligere Confessorem. Ac tandem cum scribit Socrates idem obtinuisse in aliis omnibus Ecclesiis, quidam addunt in iis abrogatum fuisse Pœnitentiarium. Sed malè, 1. enim depositus ille fuit ex singulari ejus delicto, quod nihil ad alios. 2. Constat id genus Presbyterorum in aliis Ecclesiis omninò remansisse, ac potissimùm in Occidentalibus. Et hoc scripsisse videtur ex sectâ & hæresi suâ, erat enim

Novatianus, ut ità insinuaret Ecclesiam non amplius agnoscere Confessionem.

Denique Episcopus & Presbyter veri sunt Pœnitentiæ Ministri ; quòd iis solis data sit ligandi & solvendi potestas : non etiam Diaconi : Quòd enim S. Cyprianus *in Epist.* 13. innuere videtur eos audire posse Confessionem, & Pœnitentes reconciliare ; hoc de Sacramentali non intelligendum ; sed tantùm de Cæremoniali in Pœnitentiis publicis. Non etiam laici, nequidem in necessitate, ut pluribus probat Lanfrancus Cantuar. *in lib. de celanda Confess.* in publicâ autem Pœnitentia, Presbyter auditâ Confessione videbat, an ei subjiciendus esset pœnitens, quo casu eum rejiciebat ad Episcopum, qui solus præscribere poterat tempus & modum peragendæ illius Pœnitentiæ.

TITULUS VII.

De Ordine.

ORDO est Sacramentum quo spiritualis potestas confertur ad obeunda Ecclesiastica ministeria : alii addunt ad Christi Corpus. Est Sacra-

mentum : sic nominatim dicitur à S. Augustino *lib. 2. contra Epistolam Parmeniani cap. 13. & in lib. de Baptismo contra Donatistas cap. 1.* confert gratiam : 1. *ad Timot. cap. 4.* à Christo Domino institutus est ,cùm Apostolos Sacerdotes Ordinavit in ultima Cæna. Spiritualis potestas , propter ea verba Christi Domini quæ in collatione Ordinis pronuntiari solent ; Accipite Spiritum sanctum ad obeunda Ecclesiastica ministeria quæ varia sunt , & omnia referuntur ad Sacerdotium : alii addunt ad Corpus Christi & vinum, quod Ordinati conficiant , & Mysticum ut Ecclesiam regant & gubernent.

Sacramentum illud sic dicitur, Ordo à Clericali statu , in quo per illud instituuntur Ordinati , quique olim simpliciter dicebatur Ordo. Sicut enim cujuslibet civitatis nobilior Collegium nobiliorum Status Ordo dicebatur, putà Romæ, Senatus, & in municipiis, Curia seu Collegium Decurionum: ut *in tit. dig. de Decret. ab Ord. fac.* Ita & cum status Clericalis nobilior sit inter Christianos, simpliciter dictus est Ordo. Tertullianus *de Exhort. ad Castit. cap. 7.* Cum, inquit , Ecclesiæ autoritas , differentiam fecit inter ordinem & plebem.

alibi addit Ordinem Ecclesiasticum, de
Idolol. cap. 7. Eusebius etiam antiquior
 Gallicanus Episcopus in *Homilia de S.*
Ephipodio & Alexandro Clericalem
 statum simpliciter vocat Ordinem.

Ordines Tonsura præcedit. Cum
 Apostolus 1. *ad Corinth. cap. 11.* gene-
 raliter prohibuit, ne vir comam nu-
 triat, illud olim observabant omnes
 Christiani; sed sacri Canones illud re-
 strinxerunt ad solos Clericos, & qui-
 dem exemplo Sacerdotum veteris testa-
 menti, Ezechielis *cap. 44.* Rationem
 hanc afferunt Hieronymus & Augusti-
 nus quod plexam comam habere luxu-
 riosorum sit, aut militum, aut Barba-
 rorum.

Olim varia erat Tonsuræ forma; aliis
 erat in modum Crucis, alii totum caput
 attonsum habebant, alii medium, alii
 modicum: aliis erat in modum sphaeræ
 aut Coronæ, eaque varietas non noce-
 bat Ecclesiæ apud eos qui erant rectæ
 fidei, ait Beda *lib. 5. Hist. Angliæ cap.*
22. Præ cæteris curare debent Clerici,
 ut congruentem Tonsuram habeant,
cap. 15. ext. de vita & honest. Cler. Idest
 Ecclesiæ suæ consuetudini consenta-
 neam.

Verius est olim Tonsuram eo ipso

tuntur ut qui velint esse Clerici simul
tondeantur & fiant Lectores. Sed in-
valuit Tonsuram conferri ante quem-
libet Ordinem ; & hoc cepisse volunt
circa annum septingentesimum. Quo
vel etiam pueri à parentibus offereban-
tur Ecclesiæ, ut ei ministrarent, & ut si-
gnum aliquod haberent Clericatus, ton-
debantur antequam ullum Ordinem
accepissent : quod tandem ad omnes
productum est.

Quæritur an Tonsura sit Sacramen-
tum & caracterem imprimat. Innocen-
tius III. in *cap. 11. ext. de at. qual. &
ord. præf.* Rescribit per Tonsuram con-
ferri Clericalem Ordinem. Sic etiam
vetus Author Historiæ Albigenſium *cap.*
50. Tonsuram vocat caracterem Cleri-
calem qui videtur indelebilis : licet enim
Tonsuratus uxorem ducat, & post ejus
mortem iterum incipiat capax esse Or-
dinationis, non opus habet nova Ton-
sura : Et tamen verius est eam esse tan-
tum dispositionem & præparationem ad
Ordines : quæ instituta est tantum ut

signum sit & indicium Clericalis Ordinis, ut apud Petrum Cellensem *lib. 7. Epist. 18. & in d. cap. 50.* Cumque per eam conferri dicitur Clericalis Ordo, id est Clericalis status, quo tonsurati à laïcis discernuntur. Nam sunt Clerici, ait Balsamon *ad Can. 51. Epist. ad Amphil.* Sed propriè nullum habent Ordinem. Quod etiam agnoscunt Trident. Patres *Sess. 14. de Reform. cap. 2. & Sess. 23. de Reform. cap. 4.*

Post Tonsuram conferuntur Minores Ordines (quinam illi sint diximus *lib. 1. tit. 15.*) & verius est eos non esse Sacramenta: nec habere rationem Sacramenti. Nam nec à Christo Domino; nec ab Apostolis instituti sunt; sed ab Ecclesia ad utilitatem ministerii, crescente Fidelium multitudine, ait Amalarius *lib. 2. de Off. Eccles. cap. 6.* Et procedente tempore, ait Gratianus *ad dist. 21.* sunt tantùm ad celebritatem & decorem Sacrificii, non etiam ad illud peragendum. Unde non conferuntur per manus impositionem, sed per simplicem benedictionem. Quodammodo tamen videntur divini Juris, cùm olim etiam implicite conferrentur cum Presbyteratu & Diaconatu. Presbyteris enim & Diaconis eorum ministerio committe-

antur, cum tot Ministris opus non haberet Ecclesia propter paucitatem Fidelium.

Propriè igitur secundum Antiquos Canones, soli Presbyteratus & Diaconatus erant inter sacros Ordines, ait nominatim Urbanus I. *in Can. ult. dist. 60.* quem exscribit Innocentius III. *in cap. 9. ext. de at. & qual.* Sed quæritur an uterque distinctum Sacramentum faciat? Breviter dicendum est cum S. Thoma, ejus Sacramenti quod dicitur Ordo, totam plenitudinem esse in uno Sacerdotio; alios Ordines habere tantum participationem Ordinis, esse tantum Ordines analogicè, seu per relationem ad Sacerdotium, omnes Ordines unum esse, unum facere Sacramentum, quatenus omnes referuntur ad Eucharistiam, ad Sacerdotium.

Jam ol'im diximus Sacramentum Ordinis imprimere characterem seu indelebile signum quod animæ imprimitur virtute Sacramenti. Et hinc sequitur Sacerdoti nunquam adimi posse sacrificandi potestatem; sed solam ejus executionem. Hinc etiam sequitur iterari non posse Ordines, seu aliquem iterum Ordinari non posse in eodem Ordine ait S. Gregorius *lib. 2. reg. Ep. 32.* illud

quidem addi & suppleri potest, quod in Ordine omissum fuerit; nam hoc non est iterare Ordinem *cap. 1. ext. de Sacram. non iter.* Sed & anxie disputatum est olim, utrùm ab hæreticis Ordinati, iterum Ordinandi sint, cum ad Ecclesiam accedunt; & verius est iterum eos esse Ordinandos, qui contra formam Ecclesiæ ab iis Ordinati sunt; quia quod est contrà leges, ipso jure nullum est; non etiam eos qui secundùm Ecclesiæ formam; sed eos opus habere sola reconciliatione, ut Ordinis sui executionem accipiant. Quæstio illa sæpius ac sæpius agitata est in Ecclesia, propter Ordinationes Formosi, Photii, Ebbonis, & aliorum: de quibus consule Morinum *in libro de sacris Ordinationibus.*

TITULUS VIII.

De Extrema-Uncione.

EST Sacramentum quod per oleum ab Episcopo confectum in nomine Domini, & Orationem Sacerdotis infirmo & de vitâ periclitanti Fidei confertur, ad mentis & corporis salutem. Dicitur Sacramentum *in Epist. 1. In-*

centii I. ad Decentium cap. 8. Ma-
num Sacramentum à Gaufrido Vin-
ocin. Et quidem ab ipsomet Christo
Domino institutum , cum enim Apo-
stolis suis potestatem curationum dedit,
& illi , eo adhuc præsente , infirmos
cuxerunt & sanaverunt, Marci *cap. 5.*
Hud omnino fecisse intelliguntur ex
eius Mandato. (quia nullum ejus Un-
ctionis vestigium habebant in veteri
testamento) quod apertiùs consignavit
S. Jacobus iis verbis : *Si quis infirmatur*
in vobis , inducat Præsbyteros Ecclesiæ ,
& orent super eum , ungentes eum oleo in
nomine Domini , & Oratio fidei salvabit
infirmum ; & si in peccatis fuerit , remit-
tenturei. Ex iis probantur singula quæ-
que capita definitionis allatæ.

Ejus Sacramenti materiam præscribit
Apostolus , putà oleum in nomine Do-
mini benedictum ; & quidem à solo
Episcopo , ut docet Regino *lib. 1. de*
disciplin. Eccles. cap. 118. quod ideò di-
citur oleum infirmorum , *in cap. un.*
ext. de Sacram. Uncti. Et formam putà
orationem Sacerdotis , quæ qualis sit
pendet ex vario Ecclesiarum usu , ut
fufius probat Menardus *ad Sacramen-*
tarium Gregorii Magni : Et Ministrum
putà Sacerdotem , ex ipsis verbis S. Ja-

cobi, atque etiam Episcopum, ut interpretatur Innocentius I. Græci plures, adhibebant Presbyteros ex iis verbis Apostoli. *Inducat Presbyteros* : sed Latini unum sufficere semper existimant, etiamsi non urgeat necessitas. Quidam etiam volunt Diaconum ungere posse infirmos saltem necessitate cogente, & deficiente Presbytero. Sed cum Jacobus præcisè jubeat induci Presbyterum, vix illud concedendum Diaconis.

De interpretatione verborum S. Jacobi consultus Innocentius I. laudato loco respondit, non solum Sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licere in sua aut in suorum necessitate unguendum. Ex iis Beda velle videtur omnibus Christianis licere uti eodem oleo. Quasi etiam laici seipsos & alios ungere possint, quod ferè omnes Interpretes rejiciunt. Omissis eorum expositionibus conjicerem eam esse mentem Innocentii, vel ut omnes omninò Christiani ægrotantes Unctionem illam petere possint à Presbyteris (quos inducere aut accersere præcipiuntur) non tantum in suâ; sed etiam in suorum necessitate, seu non tantum pro seipsis; sed etiam pro suis: quod ultimum Ja-

addidit Innocentius. Et ejus
plum extat in vita S. Hugonis
niac. apud Surium. Quodque tan-
statuerunt multæ posteriores Sy-
. Vel potiùs, cum Jacobus præce-
ungendum esse infirmum, subjicit
centius, quod de Fidelibus ægro-
bus accipi debet, qui perungi
unt, non solum Sacerdotibus; sed
ibus uti Christianis; uti, idest pa-
; nam ea particula est similitudinis,
ossius. Et ibi delenda est vox illa;
postea legendum, ad ungendum:
ancto oleo perungi possunt, quod
piscopo confectum, est ad ungen-
nempè infirmum. Sicque invitâ
rvâ, non passivè accipiendus est
ille, ut quidam volunt. Eam in-
etationem & lectionem suggestit
Alcuinus *de divinis Officiis cap.*

& cùm Jacobus dixit ungendum
infirmum; in quibus Corporis par-
ungendus sit, varius fuit Eccle-
n usus. In aliis ungebatur solum
, in aliis solum pectus, in aliis pars,
ta morbus magis urgeret. Invaluit
esse ungendum in quibus locis
que sensus corporei suas habent
Videndus ibidem Hugo Me-
ts.

bet magna infirmitate , unde mortis est metus : & post susceptum licitè reverti ad opus conjugale.

Denique Ivo Carnot. *in Epist.* 255. & Gautridus Vindocin. *lib.* 2. *Ep.* 19. contendunt Extremam - Uctionem iterari non posse , quia inquiunt , ea est Sacramentum Pœnitentiæ publicæ : quod fortè iis nihil aliud est quàm complementum & ultima cæremonia Pœnitentiæ publicæ. Nec quidquam illud apud eos facit , quominus ea unctio sit Sacramentum : sacri autem Canones eam pœnitentiam iterari prohibent. Sed explosâ illâ sententiâ , omnibus placuit eam unctionem iterari posse , non tantùm in variis morbis , sed etiam in eodem , si post aliquod tempus recruderit : quia datur ad remissionem peccatorum , quâ semper opus habent Fideles , ait Petrus Venerabilis *lib.* 5. *Epist.* *Ep.* 7. ubi fusiùs docet cur aliæ sacræ Uctiones iterari non possint , & extrema possit.

TITULUS IX.

De Matrimonio.

A Jurisconsultis definitur viri & mulieris conjunctio, individuum vitæ consuetudinem continens. Eamque definitionem describit Gratianus ad *causam* 27. *quest.* 2. *in princ.* Sicut & Pontifex *in cap.* 11. *Ext. de presumpt.* Conjunctio, videlicet animorum & voluntatum, non etiam corporum; quia, quit regula juris, nuptias consensus est, non concubitus. Ejus rei effectus est, ut cum semel conjuges consentiunt, adeò perfectum dicatur Matrimonium, ut non amplius ad alia voluntatem, perpetuam, eo voto contentam, ut nunquam dissolvatur, ac in hoc autem titulo nec cum Jurisconsultis, de matrimonio agitur quasi contractu, nec quatenus à Deo institutum est ante Adami peccatum, sed in remedium peccati.

sti, & in eà propriè dicitur Sacramentum. Cum enim Apostolus *ad Ephesios cap. 5.* agens de matrimonio ita loquitur, *Magnum est Sacramentum; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, Clemens Alexandrinus *lib. 3. Stromatum* sic habet; hoc ergò Sacramentum (putà matrimoniū) ad Christianū & Ecclesiā ducit Apostolus, ut illud referat ad utriusque unionem. S. Chrysostomus *Homilia 56. in Genesim*: An non audis Apostolum dicentem quòd Matrimonium est Sacramentum & Imago dilectionis Christi ad Ecclesiam. S. Augustinus *de bono Conjugali Pontifex in cap. 1. ext. de Sponsa duorum. & in cap. 9. ext. de Hæret.* illud præcisè vocant Sacramentum; sicque perperam dicitur inter Sacramenta relatam illud fuisse in novissimo Concilio Florentino.

Ejus Sacramenti materia non alia est, quàm contractus Matrimonii, seu legitimus utriusque conjugis consensus, *cap. 24. & 25. ext. de Spons. & Mat.* qui nempè secundum Leges & Canones interveniat. Eleganter Petrus Damianus *in Opusculo 41. cap. 1.* ait aliud esse Nuptiale mysterium, aliud carnale sacrilegium, quod Canonicè fit, est Sacramentum; quod fit contrà Canones, fa-

ilegium. Quænam sit illius forma, quis minister mox videbimus. Ut ergo in conjunctione viri & mulieris sacramentum sit, requiritur ut Canonice fiat.

1°. Ut præmittantur Sponsalia. Nec enim pervenitur ad Matrimonium, statim atque de eo primus sermo placuit; iusticum esset puellam statim tradere marito, ne vilem hanc habeat, inquit Augustinus *lib. 8. Confess. cap. 3.* ea proprie sunt mentio ac repromissio futurarum nuptiarum, idest tractatus & cautio futuris nuptiis; proprie sunt tantum es futuri Matrimonii. Cumque posteriores Pontifices commenti sunt, Sponsalia per verba de præsentem, puta, *tibi fidem meam, volo te habere uxorem,* & pro Matrimonio habebant, statim exoleverunt, & tandem Blesensi constitutione prohibita sunt *art. 44.* quod captiosa essent, & tollerent omnem Ecclesiasticas solemnitates.

Ea sunt tantum Sacramentalia, inquit Thomas, seu præparatoria Matrimonialis Sacramenti. Olim quidem Canonici & Patres ea dissolvi non patiebantur, *Illiberit. Concilii Can. 54. sextæ synodi Can. 98. & in Ep. 1. Siricii cap.* quod diutius Græci retinuerunt.

Sed in Ecclesia Latina primò invaluit Sponsalia mutuo Sponsi & Sponsæ consensu dissolvi, ne quid deterius contingat *cap. 14. & 17. ext. de Sp. & Mai.* Eoque casu dissolvuntur ipso jure, perinde ac societas mutuo sociorum consensu, *cap. 2. ibid.* fortè tamen tutius & honestius est ab iis judicem Ecclesiasticum absolvere, ut ex Synodo Paris. & Carnot. refert Boëchellus *hoc tit. in Decretis Eccl. Gall.* & quidem absque ullâ Pœnitentiâ; quia sibi invicem videntur remisisse fidem, seque invicem à juramento absolvere, ait, Fulbertus Carnot. *in Ep. 33.* Invaluit etiâ alterum ex Sponsis, alio invito, recedere posse à Sponsalibus, si sit rationabilis causa *cap. 10. & 17.* putà si quid periculosum timeatur ex futuro Matrimonio, cogendus non est Sponsus, quia coactio difficiles habere solet exitus: Sed eo casu adeundus est judex Ecclesiasticus, qui ea dissolvat, & recedenti Sponsæ imponat pœnitentiam *d. cap. 10. & cap. pen. ibid.*

2°. Sicut Justinianus ait Cives Romanos inter se contrahere justas nuptias, qui secundum præcepta legum coeunt. Et tamen ut vera erant peregrinorum Matrimonia apud eos, non quidem

ista, sed ex quibus legitimi nasceban-
 ar liberi; ità & in Jure Canonico soli
 fideles canonicas nuptias contrahunt,
 qui secundùm præcepta Canonum
 obunt; quia extrà Ecclesiam non sunt
 sacramenta; sed tamen illud agnoscit
 iam verum esse Matrimonium Ethni-
 corum, *cap. 7. & 8. Ext. de Divort.*
 Quamvis dissolvi possit, quia, inquit,
 Thomas non habet indissolubilita-
 tem ratione Sacramenti. Sanè si Fidelis
 fidelem uxorem habeat, Sacramentum
 est ex parte, & in persona fidelis, *d.*
cap. 8. Idem etiam de conjugio servo-
 rum. Jure quidem Civili propriè non
 est Matrimonium; dicitur contu-
 ernium, & conjuges dicuntur contu-
 erniales *l. 12. §. 33. ff. de fundo Inst.* Sed
 Jure Canonico verum illud & legiti-
 um censetur, nec dissolvendum est,
 dummodò in Ecclesia factum fuerit, ut
 scribit Gregorius Turon. *lib. 5. Histor.*
cap. 3. sanè olim invito domino fa-
 ctum dissolvebatur, *Can. 24. quarti*
Gregorian. Concilii. Sed invaluit illud
 nunquid consistere, dummodò jus ser-
 viti & obsequii Domino servetur, *cap.*
Ext. de Conjug. serv. Vide insignem
 rationem Joachimi Vadiani Sangall.
 tam exscripserunt *to. 5. rerum Ale-*
man. in fine.

3°. Sacri Canones definierunt etiam quâ ætate contrahi possint Nuptiæ. Septennium quidem statutum est tempus Sponsaliorû, ait Alexius Comnenus, & antè illud contracta, ipso jure nulla sunt, quasi desit omninò contrahentium consensus. Sed Canones non ita præcisè pubertatem & nubilem ætatem cum Jure Civili ab annis tantum definierunt: sicque volunt regulariter contrahi posse nuptias à masculis anno ætatis 14. & à fœminis 12. quia ea ætate possunt esse parentes. Sed excipiunt, nisi malitia suppleat ætatem, atque etiam nisi robur & habitus corporis, præcoces ignes & exuberantem naturam ostendant, tunc eas jure contrahi volunt, vel etiam ante illam ætatem.

4. Sicut Justinianus ait filiosf. ità deum contrahere justas nuptias, si parentum habeant consensum. Et hoc naturalem & civilem rationem suadere: naturalem, putà honorem & reverentiam patri debitam; civilem, putà patriam potestatem, quam Jurisconsulti adscribunt Juri Civili. Et subjicit, eo deficiente consensu, nec esse Matrimonium, nec esse Nuptias, quod indicat, nec jure naturali esse Matrimonium; nam ea vox est ab eo jure, nec Jure

vili esse Nuptias, cum ea vox ab eò
re sit. Unde Paulus ait Nuptias con-
tere non posse, nisi omnes consen-
ant, & qui contrahunt, & illi in quo-
m potestate sunt, *l. 2. ff. de ritu
nupt.* Cunque certissima ea sit ejus
sententia, ut potè relata in Libris digest.
auctoritate Imperiali confirmatis, falsò
contraria quædã ei adscribitur, dissol-
endas non esse illas Nuptias. Nec in-
conveniẽs est eam Juris Civilis defini-
tionem referre, cùm Evaristus S. P. *in
l. 1. ad Episcopos Africa*, statuatur in-
ire discedendum non esse à sententiis
effectorum, seu Imperialium Ma-
gistratum, qui eam quotidie ad effe-
ctum perducebant.

Ita & in Jure Can. verius est in Nu-
ptiis filiorum, ad eò patrum deside-
re consensum, ut eo deficiente, nullæ
sint ipso jure, vel etiam in foro poli-
tico, nullatenus Sacramenti rationem ha-
bent, ac per ætates & tempora probari
possunt. potest semper eam fuisse mentem
ecclesiæ Gallicanæ.

Primo igitur, Nuptiæ absque illo con-
sensu sunt contra jus divinum, quod
Nuptiarum potestatem non liberis, sed
parenti concedit, *1. ad Corinth. cap. 7.*
de Simeon Metaphrastes *in Abra-*

hamo, ait illud omninò pendere à divino illo præcepto, quod honorari Patrem imperat. Nec obstat quòd cum Christus Dominus Matrimonium instituit, nullatenus meminerit paterni consensus: nam præsentia suâ legitimum duntaxat Matrimonium sanctificavit & adprobavit, ait S. Martialis in *Ep. ad Th'o's. cap. 9.* quod tunc non fiebat nisi ex paterno arbitrio.

Secundò, sunt etiam contrà sacros Canones, qui volunt eas esse scortæ, fornicationes, adulteria, ut ex multis Canonibus probat Gratianus 30. q. 5. & diutius ante eum. S. Basilii in *Ep. ad Amphilochoium Can. 38. 40. & 42. Synodus Ecclesiæ Gall. apud Tusiacum sub Carolo Calvo*, ex multis Conciliorum & Sanctorum Patrum Sententiis ait, ita demùm veram esse legitimi conjugii copulam, quandò mulier viro juncta est paterno arbitrio: Et subjicit tunc Nuptias habere in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum. Quæ verba refert Hincmarus passim. Cumque Nicolaus II. in *Can. sufficit 27. q. 2.* ait sufficere solum utriusque conjugis consensum, rectissimè addit (secundùm leges) quæ adeò paternum desiderant. Sanè cum contrahentes sunt

in iuris, solus eorum consensus ad
Matrimonium sufficit *cap. 23. ext. de*
p. & Mat. Sed semper legitimus sit
necesse est, *cap. 25. ibid.* ut nempe cum
parentum adhuc in sacris parentum, eorum
consensum habeant. Et hoc apud
Græcos obtinuisse docet Alexius Pa-
triarcha Constantinopolitanus in *Syno-*
dalibus sententiis apud Leunclavium
lib. Juris q. 2. ubi ait eas nuptias pro
nullis aperte haberi, quæ sine consensu
parentum contractæ sunt.

Nec obstat quod Tridentinum Con-
cilium eos anathemate feriat, qui affir-
mant irrita esse filiorumf. matrimonia
nec consensu parentum. 1. enim sta-
uit Canonem illum observari post 30.
dies à die publicationis, quæ nunquam
facta est in Gallia. 2. Iubet in qualibet
provincia retinendas esse laudabiles
consuetudines circa Matrimonium.
Unde cum semper ea fuerit sententia
Ecclesiæ Gallicanæ, id genus Matrimo-
nia esse irrita; vel etiam ex mente illius
Concilii retinenda est. Eam ejus Ec-
clesiæ mentem, Gallicani Patres & Le-
gati sæpius in eo Concilio laudarunt &
vinciri petierunt. Ea ipsa Ecclesia suam
hanc mentem sæpius ac sæpius indicavit
in pluribus Synodis, quas post Tridenti-

nam habuit, ut videre est apud Bo-
 chellum in *Decretis Ecclesie Gallicane*
hoc nostro titulo. Ac tandem Regiæ
 Constitutiones ea Matrimonia declara-
 runt invalida, non validè contracta.
 Si quidem: ante 30. ætatis annum à
 masculis, & 25. à fœminis contracta
 sunt, quod omninò est à Jure Civili.
 Nec dicendum est eas Constitutiones
 non pertinere ad Sacramentorum ra-
 tionem, sed tantùm ad civiles effectus.
 Cum enim contractus Matrimonii sit
 omninò ex rebus politicis, in quas sum-
 muin jus habet Princeps: quandò cum
 contractum declarat irritum; contractus
 ille non est apta & idonea Matrimonii
 materia ad recipiendum Sacramentum.
 Nec dicendum etiam illud esse de fide:
 post Concilium Tridentinum, ac pro-
 inde apud omnes peræquè gentes ob-
 servandum. Constat enim post multas
 varietates, in eo placuisse, ut Canon
 ille non inter Canones de fide scribere-
 tur, sed inter Decreta de Reformat.
 ac proindè pertinet tantum ad disci-
 plinam.

5. Ex iisdem Canonibus publicæ de-
 bent esse nuptiæ *Can. nullus Can. nul-*
lum 30. q. 5. Tertulliano de pudicitia
cap. 4. apud Ecclesiam professæ, idest

nuptias benedicat. In Gallia statim invaluit, ut Sacerdos cum populo de propinquitate sponſorum inquirat. *Capitularium lib. 1. cap. 127.* In audientiâ populi, ait Jo. Saresb. *in Epist. 89.* ut nempe contrahendæ nuptiæ tribus Dominicis, aut Festivis diebus distinctis in Ecclesiâ publicentur: quæ publicationes veteri Galliæ idiomate banna dicuntur. Innocentius III. *in cap. 27. de Spons. & Matr. In 2. Coll.* ait eam bannorum publicationem ab Ecclesiâ Gall. originem habere, & ab eâ translatam esse ad universalem *in cap. ult. ext. de Cl. Desp.* Eam confirmant Tridentini Patres & Blesenses Constitutiones. Fortè quidem non est de substantia & necessitate Sacramenti, quia remitti potest; substantia autem à subjecto abesse non potest, absque illius interitu: sed tantum de necessitate præcepti. Atque ita ut ex regiis Constitutionibus irritum sit illud Matrimonium, quod bannis omissis contractum est, sicque non pariat civiles effectus, sed in Jure Can. distin-

guendum est *ex cap. 1. de Cl. Desp. In 2. Coll.* ut irritum sit, siquidem iis omissis, admissum fuerit illud delictum, quod matrimonium stare non permittat, non autem sit irritum, si non ea sit culpa, quæ illud dirimat; Sed contrahentibus imponenda est gravis Pœnitentia, quod ita contempserint præceptum Ecclesiæ.

6. Desideratur benedictio nuptialis, cujus meminerunt S. Ignatius & Tertullianus. Cùmque Matrimonium sit Sacramentum præsentia Christi Domini sanctificatum, placuit eam in Ecclesiâ imponi, & quidem Parochialiter, ait Stephanus Tornac. *in Ep. 200.* idest & in Ecclesiâ Parochiali contrahentium, & à proprio eorum Parocho, ut ex Capitularibus Caroli Magni additur *in Can. 8. Trosleiani Concilii.* Addit Tridentinum, vel ab ejus Vicario, vel ab alio Presbytero ex simplici permissione proprii Parochi. Olim etiã adeò necessaria erat ea benedictio, ut eâ omissâ, irritum esset matrimonium. Evaristus ait solemniter benedicendos esse sponso, alioquin esse fornicationem. Cum jussit Apostolus ut Fideles nubant in Domino, S. Ignatius Apostolorum Discipulus *in Ep. 8. ad Poly-*

corpum illud ità interpretatus est, ut
 & Domini præcepto nubant in Bene-
 dictione Domini : Tertullianus 2. *ad*
uxorem in fine, ait solum illud matri-
 monium à Deo ratum haberi, quod
 ecclesia conciliat & consignat ; id est
 i gratiam imprimit per sacram hanc
 benedictionem : Addit & quod Angeli
 enuntiant, id est Sacerdotes qui illud
 benedixerint. Idem *de Monogamia cap.*
 1. ait Matrimonium esse, cùm Deus
 iungit duos in una carne ; quod fit
 tantum per nuptialem hanc benedictio-
 nem, ait Balsamon *ad Nomocan. Pho-*
ti tit. 13. ac tandem Leo Magnus *in*
Ep. ad Rusticum ait ibi non esse matri-
 monium, ubi non est Nuptiale Myste-
 rium, ea scilicet benedictio, quod &
 probarunt Tridentini Patres & Ble-
 senses Constitutiones.

Denique desiderantur testes, quæ
 vulgaris est nota publicarum nuptia-
 rum, & illi sint rogati, seu nominatim
 vocati, ut iis adsint : nec fortuiti suffi-
 ciunt. S. Hieronymus *in objurgatione*
ad Susannam, & S. Ambrosius *ad Vir-*
ginem lapsam cap. 5. decem testes desi-
 derare videntur. Tridentini Patres de-
 siderant duos aut tres cum Parocho.
 Blésensis Constitutio quatuor probatæ

fidei , præter Parochum ; & ut eorum testimonia in scriptis redigantur in Registro Parochi. Si omnino defint legitimi testes , Alexander III. *in cap. 3. de cl. despons. in 1. Coll.* vel ut addit Raymundus *in cap. 2. ibid.* Si legitima probatio non appareat , præscribit irritum esse Matrimonium , quod etiam sequuntur Tridentinum Concilium , & Blesensis Constitutio. Clandestinum vero Matrimonium dicitur non modò si ea omnia defint , quæ ita requiruntur , sed etiam si alterum ex iis. Cumque Concilium illud dixit , clandestina Matrimonia rata & vera esse , quandiù Ecclesia non declaraverit ea esse irrita , hoc non ita intelligendum , quasi in quolibet hujusmodi Matrimonio Sacramentum sit : Sic enim malæ rei homines quotidie ludibrio haberent omnes illas solemnitates , quas Ecclesia , dictante Spiritu sancto , instituit : sed cum Alexandro III. distinguendum *in cap. 2. ext. de cland. despons.* ut quod nullis omnino testibus probari potest , ipso jure nullum sit : Quod autem utcumque probari potest , recurratur ad eam distinctionem quam supra ex eodem attulimus , ex *d. cap. ibid. in 2. Collect.*

Edictum de Matrimonio contrahendo prohibitorium est , ut quicumque illud

trahere non prohibetur, illud con-
here possit. *Cap. 23. ext. de Spons. &*
at. In eam rem varia impedimenta
matrimonii constituta sunt, seu certæ
justæ quædam causæ, quæ doceant
per certas quasdam personas non con-
ere Matrimonium. Ea sunt vel pro-
tentia tantum, vel prohibentia &
imentia. Piora vetant quidem con-
hi Matrimonium, sed contractum
n dirimunt. Hinc commune illud
erbum, multa impediunt contra-
adum Matrimonium, quæ contra-
m non dirimunt. Alia non tantum
hibent, sed etiam dirimunt. Constat
dem sacros Canones ea omnia con-
uere posse, ut passim videre est in
creto Gratiani, & lib. 4. Decretalium.
de Tridentini Patres eos excommu-
ant qui contrà censuerint.

ed & fortè verius est sæculares etiam
ncipes, impedimenta illa constituere
Te, tùm quòd Matrimonium est hu-
nus contractus, & quidem omnium
iquissimus, ait Hierocles *apud Sto-*
em, cui superadditur Sacramentum:
omnes humani contractus civi-
m legum dispositioni & ordinationi
jacent: ergò & illud. Tùm quòd
a publicæ societatis ratio ex Matri-

monio constat : Ergo Princeps ejus societatis caput, quasdam leges ferre potest, quibus Matrimonia illa prohibeantur, aut declarentur irrita, quæ utilitati publicæ repugnent. Plurès hujusmodi leges Christianorum Principum extant in utroque Cod. eamque potestatem agnoscunt sacri Canones & S. Patres, ut mox videbimus.

Primum impedimentum Matrimonii est disparitas cultus & Religionis, ad quod non pertinet titulus ille *Cod. Th. de Nupt. Gentil.* idest barbarorum qui sunt extra orbem Romanum, non etiam Ethnicorum. Constat quidem illud esse prohibens : cum enim dixit Apostolus, *Nubant in Domino*, SS. Patres ita illud accipiunt, ut Fideles solis Fidelibus nubant, non etiam Ethnicis : nam inquirunt, hoc nihil aliud esset, quam membra Christi prostituere infidelibus, & templum Spiritus sancti facere habitationem Idolorum. Et hinc Illiberitani Patres *in Can. 15.* prohibent, ne Fideles puellæ nubant infidelibus, S. Ambrosius *in lib. de Abrahamo*, idem habet de Hæreticis, & iidem Patres de Judæis & Schismaticis. Sed S. Augustinus *lib. 1. de adult. conjug. cap. 5.* subindicare videtur suo adhuc tempore dubitatum

isse, an ea disparitas impedimentum
set dirimens. Et ille ipse natus est ex
Matrimonio S. Monicæ cum Ethnico,
Clotildis Christiana Clodovæo ad-
Ethnico nupsit. Nec Matrimonium
ud dirimunt Illiberitani Patres, sed
ntum graviolem pœnitentiam iis im-
onunt, qui illud contraxerint. Sicque
sparitas illa erat tantummodò impe-
mentum prohibens: sed à quingentis
nis cepit esse dirimens; hodiè utimur
o jure, ut Matrimonium Catholicæ
um hæretico non dirimatur.

In eo impedimento est & alia visio,
iis nempe conjugibus qui sunt Eth-
ci, & alter ad Christianam Religio-
em convertatur, alter remaneat infi-
elis. Eâ de re Apostolus 1. *ad Cor. cap.*
Si quis frater uxorem habet infide-
m, & hæc consentit habitare cum illo,
on dimittat illam: & si qua mulier fi-
elis, habet virum infidelem, & hic
onsentit habitare cum illâ, non dimit-
t virum. Tertullianus & S. Hierony-
us volunt illud esse præceptum, ut eo
su Fidelis non dissolvat Matrimo-
um. S. Augustinus ait illud tantum
se consilium; quia, inquit, antequàm
postolus ea dicat præmisit; *Ego dico*
on Dominus, quasi diceret, Dominus

quidem Fideli permittit dimittere infidelem ; sed ego moneo ne dimittat , & quidem propter spem lucrations , ait Tertullianus , seu quia spes est fidelem conversurum esse infidelem : quæ ratio est tantum consilii. Sed cum permittat Dominus , & Apostolus prohibeat , quodnam erit faciendū ? Respondet Augustinus licere quidem ex Domino ; sed non expedire ; sicque impedimentum illud eo casu non est planè dirimens.

Ac tandem addit Apostolus : si infidelis discedit , discedat , non enim servituti subjectus est frater in hujusmodi , ut eo casu , quo nempè infidelis fidelem dimittit , Matrimonium illud ita dirimat ut ad alia vota transire possit , ne cum contumeliâ creatoris in Matrimonio remanere cogatur. *cap. quanto. ext. de divor.* Et sic eo casu disparitas cultus aut Religionis, est etiam impedimentum dirimens.

Secundum est consanguinitatis aut cognationis seu propinquitatis ; hic enim tria illa promiscuè usurpantur. Triplex ea est, vel naturalis , vel legalis, vel spiritalis ; 1. In iis occurrit , qui ratione aut necessitudine sanguinis juncti sunt. Duplex est ejus linea : nempè recta , & obliqua. Recta est parentum & libero-

rum; obliqua collateralium seu eorum qui à latere, aut ex transverso juncti sunt; quales sunt fratres, aliive cognati aut propinqui. In rectâ prohibitæ sunt Nuptiæ usque in infinitum, eaque parit impedimentum etiam dirimens. In obliqua non tanta est observatio, inquit Justinianus, id est non ita prohibitæ sunt in infinitum: in Jure Civili ad quartum cognationis gradum: in Jure Canonico sæpiùs variatum est; & fortè priùs videndum an Ecclesia tum prium gradus cognationis constituerit, à quibus prohibitæ essent Nuptiæ, an quæ sit tantum leges humanas, seu Christianorum Imperatorum.

Constat quidem eam statim secutam fuisse prohibitionem Nuptiarum, quæ legitur *Levitici cap. 18.* in primis ad id recurrit S. Ambrosius, S. Augustinus, sacri Canones Apostolorum, Concilii Illiberitani 60. Næocæsariensis 2. Sed cum divina lex illa deficiente, ad leges humanas seu imperiales confugiunt; Ita enim primi pp. Christiani, sancto pudore, sancta recundia suggerente, prohibitionem Nuptiarum produxerunt ultra gradum *Levitici*. Eorum leges extant in utroque Cod. hoc certissimè indicat unus

ille titulus, *si Nuptia ex Rescripto petantur*, quod nihil aliud est, quàm si ab Imperatore petatur venia contrahendi Matrimonii in gradibus prohibitis. Eam ab Imperatore petit S. Ambrosius *in Ep. 48. aliis 60. ad Paternum*. Ejus formulam scribit Cassiodorus *lib. 7. Variar. cap. 46.* ergò Princeps cognitionis gradus primò definierat, cum ab eo petatur ea dispensatio. Ad eas inquam recurrit S. Ambrosius *ibid.* ubi ait in eâ re priùs inspiciendas esse leges divinas, & postmodum inspicienda Imperatorum præcepta. S. Augustinus *lib. 15. de Civit. Dei*, de Nuptiis consobrinorum agens: eas inquit, non prohibuit lex divina, & nondum prohibuit lex humana seu lex Imperialis.

Nec obstat *Canon. de propinquis 35. q. 2.* ubi Fabianus ante Christianos Impp. cognitionis gradus ita definit, ut ad quintum prohibita sint Nuptia. Nam omnes agnoscunt cum Canonem non extare inter Fabiani Decreta, & suppositas esse omnes illius Epistolas. Nec mihi antiquiores sunt Canones de iis gradibus ultra Leviticum, quàm qui sexto sæculo editi sunt in Galliâ, quos ita recenset II. Turon. Concilium ejus ætatis *in Can. 21.* Ut primo loco Le-

viticum : secundo sacram legum sententia videlicet Cod. Th. ultimo Canones exscribat, & sensim Ecclesiâ sæpius eos definivit, primo ad tertium gradum, secundo ad quartum, tertio ad quintum, ut docet Rabanus Maurus, in *Ep. ad Humbertum Episcopum apud Reginonem lib. 2. de Discip. Eccles. cap. 200.* Alexander II. & Urbanus II. ad septimam generationem: eoque pertinet Opusculum octavum Petri Damiani. Ac tandem Innocentius III. Nuptias prohibuit usque ad quartum gradum inclusivè, *cap. 8. Ext. de cons. & aff.* quod hodiè observatur. Nec tamen dicendum est revocatum esse antiqui Juris Civilis usum, nam aliter hodiè computantur gradus. Veteres quidem Canones ex eâ cognitionis causâ non dirimebant Matrimonium, & gravissimas pœnitentias imponere satis habebant: sed impedimentum illud cepit esse dirimens. Unde ex eâ causâ tot dirempta Matrimonia in multis Can. juris articulis & annalibus Ecclesiasticis. Quod etiam probatur in *d. cap. 8. & à Trident. Concilio Sess. 24. de Refor. Mat. Can. 5.*

Cognatio legalis per adoptionem contingit de qua in *tit. Decret. de cog. leg.* abiit in desuetudinem.

Cognatio spiritualis olim pluribus modis contrahebatur : Baptismo , & Confirmatione , *Can. si quis* 30. q. 4. Imo & Catechismo seu sponsione futuri Baptismi , *cap. 5. ext. de cog. spir.* Confessione , & Communione , *Can. omnes* 30. q. 1. quod etiam exolevit. Olim adeò diffusa erat , ut multas quotidie ambages pareret. Idè Trid. Concilium voluit ut ea obtineat tantum inter susceptum seu baptisatum , & ejus patrum & matrem , inter utrumque illum , & patrem & matrem suscepti. Ex eâ oritur impedimentum prohibens & dirimens. Fortè quidem non obtinebat S. Augustini tempore , ut palàm est ex ejus *Epistolâ* 23. Sed ejus tanquam vulgaris meminit Justinianus in l. 26. *Cod. de Nupt.* Undè Chilpericus Rex Gallia post eum agens , ex eâ causâ uxorem suam repudiare potuit , & Fredegundem ducere , apud Aymoinum *lib. 3. cap. 6.*

Tertium est impedimentum affinitatis. Ea est necessitudo , quæ oritur ex justis Nuptiis inter alterum ex conjugibus & alterius cognatos. Tot olim erant ejus gradus , quot consanguinitatis : utraque ad quartum restricta est , ut ad eam sit impedimentum dirimens , *d. cap. 8.*

Quartum est publicæ honestatis, quod oritur ex solo pudore & ex solâ publicæ honestatis ratione, quæ semper in Nuptiis inspicienda est, & oritur etiam ex sponsalibus. Ex Trident. Concilio non excedit primum gradum, in quo est impedimentum dirimens. Ac si quoquomodo nulla aut irrita sint sponsalia, impedimentum illud non pariunt, ex eo Concilio & ejus declarationibus.

TITULUS X.

De Ecclesiis.

ECCLÉSIA est locus Sacramentorum, ait S. Augustinus in *Ep.* 64. quique Catholicorum cœtum intrâ se continet, *Can. 6. de Consecrat. dist. 1.* Est quodammodò divini juris; nam ab hominibus instituta est ad Dei cultum. Olim Fidelibus odiosum erat nomen Templi, Arnobius 6. *adv. Gentes*; illud relinquebant Ethnicis, Optatus *lib. 6.* aliquandò quidem occurrunt Tempia veri Dei, sed eleganter Zeno Veron. in *Serm. ad Psal. 126.* ait receptæ consuetudinis esse, ut dicantur Ecclesiæ vel do-

mus Dei. Cùmque post pacem Ecclesiæ datam certatim ædificatæ sunt ædes sacræ , statim appellatæ sunt Ecclesiæ. Hinc in utroque Cod. *tit. de sacros. Eccl. & tit. de pag. sacrif. & temp.* Et prohibitum , ne conventicula hæreticorum Ecclesiæ nomen accipiant , *l. 2. Cod. Th. de Fide Cath.*

Post Constantinum Magnum tot passim ædificari ceperunt Ecclesiæ , ut statim primi Impp. Christiani modum iis imponere coacti fuerint. Quam in rem , primò lex ea ædificationi Ecclesiæ imposita est, ne quis eam ædificet absque consensu Diœcesani Episcopi, *Can. 4. Calched. Concilii. Can. quidam 18. q. 2.* Quod etiam Christianissimi Reges suâ lege confirmarunt, *lib. 5. Capitular. cap. 182.* ut Episcopus causâ cognitâ videat , an utilis & commoda sit plebi , ut ita facilius ad eam accedere possit , nec noceat Veteri ; quo casu Parochus Veteris consentire debet ædificationi novæ , *Can. multis 16. q. 1. & an ex solâ pietate ut in ea Deus oretur & adoretur , an pro solo quæstu ædificetur.* Putà ut ædicator decimas & oblationes cum Clericis dividat, ut in *Can. 8. de Consecrat. dist. 1.* Secundò , ut non priùs ædificetur Ecclesia , quàm certa

certa dos ei assignata sit ad stipendia omnium vel etiam minorum Clericorum, ad luminaria & ornamenta, ad facta recta, *Capitul. lib. 5. cap. 229.* Regulariter quidem constituenda est ea dos, antequam Episcopus Ecclesiam ædificari permittat, sed saltem ante illius consecrationem. Impp. Zeno & Justinianus voluerunt eam dotem insinuari, seu in acta publica referri, tum ut de eâ constet, tum ut & ipse constructor & ipsius hæredes præmissam Ecclesiam ædificare compellantur, sive inchoata sit, sive non, instar operum publicorum.

Cùm ædificata & dotata est Ecclesia, Diæcesanus Episcopus eam dedicare debet, quæ prima pars est Consecrationis; eamque præcedere solet, ut in Paganicis observat etiam Cornelius Fronto iis verbis: Illud dedicatur, & postea Deo consecratur. Olim quidem dedicabatur tantum sub nomine & in honore Martyrum *Can. 5. de Conf. dist. 1.* atque etiam sanctissimæ Virginis, unde passim Martyrium, memoria Martyrum. Sed ipsis etiam Confessoribus dedicari cepit, unde dicuntur etiam Confessiones, *in Can. si quis 2. q. 7.* Nec iis dedicatur quasi Diis, sed ut

memoria hominibus mortuis, quorum spiritus vivunt apud Deum, ait S. Augustinus *lib. 22. de Civit. Dei cap. 10.* Statim etiam ille idem Episcopus eam consecrare debet multis precibus adhibitis. Eaque consecratio est omnino juris Episcopalis. *Can. perlectis. dist. 25. cap. 1. ext. de Relig. domib.* Unde cum Gelasius I. statuit Ecclesiam ædificari non posse absque præcepto Sedis Apostolicæ in *Can. de locorum. & in Can. præcepta. de Cons. dist. 1.* Ecclesiæ Gall. Præsules jure protestati sunt illud esse novum & insolens, apud Glabrum Rodulphum *lib. 2. cap. 4.* Ejus Consecrationis pars non est *σευεργειν*: nam Episcopus eam Crucis fixationem facit, antequam Architecti ædes vel potius parietes aggrediantur, & consecratio est complementum.

Sacri Canones vetant absque Reliquiis Sanctorum consecrari Ecclesiam, atque ita ut deponendus sit ille Episcopus qui Ecclesiam absque Reliquiis consecraverit, *Can. 7. septimæ Synodi*: quæ olim recondebantur sub majori altari. S. Ambrosius in *Ep. 85.* & S. Paulinus in *Ep. 12.* Et hoc inde fluxisse videtur: quod Ecclesiæ à sepulchris Martyrum cepisse dicantur, ad quæ Fideles diu

noctuque conveniebant, ut orarent & sacra facerent. Olim etiam Ecclesiæ Dominicis tantum diebus consecrari poterant, *Can. 1. Casaraugustane Synodi.* Sed placuit eas etiam consecrari posse privatis, idest non solemnibus, aut Festivis *cap. 2. ext. de Consecrat. Eccl. vel Alt.*

Cum Apostolus ad Hebræos *cap. 13.* dixit nos habere altare de quo edere non possunt qui tabernaculo deserviunt: invaluit in qualibet Ecclesiâ ædificari altare, & quidem lapideum instar Sepulchri Dominici, ut in eo sacra fiant. Olim quidem unum tantummodò erat, quia cuilibet Ecclesiæ unus præficiebatur Presbyter: sed cum crescente Fidelium multitudine, amplius frequentarentur Mysteria; & plures instituerentur Sacerdotes, multa etiam altaria in singulis Ecclesiis instituta sunt, vel etiam ante sextum sæculum, ut probari potest, *ex l. 27. Cod. Th. de Epis. & ex l. 4. cod. Cod. de Hæret. ex Gregorio Turon. lib. 1. de Gloria Martyrum cap. 33.* Cumque sæpiùs superabundarent, iis etiam modum imposuit Carolus Magnus, *in Capitulari ad Theodonis Villam.*

Denique sacri Canones semper voluerunt certam aliquam redituum Eccle-

fasticorum partem reparationibus Ecclesiârum deputari; in Hispaniâ tertiam, in Galliâ quartam. Cumque sensim invaluisset multos ex iis bonis aliquid sibi vindicare, Carolus Magnus *lib. 4. Capitul. cap. 40.* (quod etiam exscribit Regino *lib. 1. de Discipl. Eccles. cap. 36.*) statuit, ut de opere & restauratione Ecclesiârum unusquisque tantum accipiat, quantum habere dignoscitur ex rebus Ecclesiæ. Unde dicendum esset hodiè Decimatores, Rectores ut vocant primitivos, & ipsos etiam pensionarios pro ratâ conferre teneri ad reparationes Ecclesiârum. Sed invaluit Ecclesiasticarum rerum & Decimarum possessores teneri ad reparationem Chori, quod propriè sit eorum; & Parochianos Ecclesiæ navim reparare, quasi ea pars Ecclesiæ ad eos pertineat. Fit etiam distinctio inter majores & minores reparationes, ut primas (quibus non factis periret Ecclesia) illi omnes agnoscant, qui aliquid capiunt ex bonis Ecclesiasticis, & alias agnoscant titulares Clerici, nisi ad eas teneantur procuratores fabricæ.

TITULUS XI.

*De Rebus Sacris, Sanctis, &
Religiosis.*

EAs omnes accurate distinguunt Jurisconsulti : sed Canonistæ sæpius eas promiscuè usurpant. Res sacras, definit Justinianus ex suæ Religionis Christianæ usu, quæ Deo rite per Pontifices consecratæ sunt, ut puta, inquit, ædes sacræ, & donaria, idest sacra Vasa & Ornamenta, quæ ad divinam Religionem pertinent, ut ipse interpretatur in *l. sancimus 21. Cod. de Sacros. Eccl.* post pacem Ecclesiæ datam statim etiam Vasa illa, vel aurea, vel argentea fuisse docet Optatus Milevit. *lib. 1. contra Parmenianum.* Baronius contendit Calicem Domini etiam vitreum fuisse sub Apostolis, cujus meminerunt Hieronymus, & Bonifacius Martyr : sed propter nimiam ejus fragilitatem placuit eum saltem esse stanneum, si pauperrimus sit Clericus, *Can. 45. de Consecrat. dist. 1.*

Ac tandem invaluit sæpius aureos vel argenteos esse Calices, eosque in-

ter res sacras recenseri, siue sint ministeriales, siue communicales, (quorum usus erat ad communicandum) siue sint ad ornatum, de quibus omnibus apud Anastasium.

Ex rebus sacris sunt oratoria, baptisteria, altaria, sanctuaria, seu thecæ in quibus conduntur Reliquiæ Sanctorum.

Res sanctæ, sunt quæ sanctione quadam prophanæ esse desierunt, & exemptæ sunt hominum commercio. Isidorus *lib. 15. Orig. cap. 4.* ait Sancta Veteribus esse exteriora Ecclesiæ, quæ nihil aliud sunt, quam cinctum, ambitum, septum Ecclesiæ ut in *l. 4. Cod. Th. de iis qui ad Eccl. confugiunt.*

Sunt etiam res Religiosæ. Jurisconsulti non aliud habent earum exemplum, quàm locum illum in quem illatus fuerit mortuus, eumque vocant Religiosum, vel quòd relictus sit extra res humanas, vel quod Religione teneatur, cuius interest sepeliri mortuos. Forte tamen addendum ex M. Tullio *lib. 2. de legib.* non aliter locum esse Religiosum solâ illatione mortui, nec aliter Religione teneri, quàm si Pontifices decreverint & ab iis iusta soluta sunt sepultis. Sed apud Christianos non

ita quilibet locus fit Religiosus solae
illatione mortui. Habent Cæmeteria,
idest dormitoria, in quibus nempe dor-
miunt mortui ad futuram resurrectio-
nem. Olim quidem deputata erant pro
Corporibus Martyrum: sed cum pax Ec-
clesiæ data est, humanis quibuscumque
Christianis relicta sunt: & constat sem-
per ea sacris ritibus consecrata aut be-
nedicta fuisse. S. Cyprianus, in Ep. 68.
Gregorius Turon. in lib. de Gloria Con-
fess. cap. 106. & cap. consulisti 7. ext.
de Consecrat. Eccl. vel Alt.

TITULUS XII.

De Decimis.

Rectissimè notat Glossa ad cap. 17.
ext. h. t. jus percipiendarum deci-
marum esse mere spirituale, quòd ita
cum rebus temporalibus permutari non
potest cap. ult. ext. de rer. perm. Sed
rectissimè etiam S. Thomas, Jo. Gerson,
& Molinæus docent ipsas Decimas ex
se omninò esse res temporales, & ap-
plicativè tantum spirituales, quod re-
bus spiritualibus putà Ecclesiæ & ejus
ministerio annexæ & deputatæ sint, &

tamen eodem fere jure censentur ac res mere spirituales, ut probari potest ex *cap. 16. ext. de Jur. Patronatus.*

Decima, est decima pars omnium fructuū & proventuum quæ quotannis Deo aut utique illius etiam Ecclesiæ ministris solvitur. Sane in quibusdam locis solvitur sexta, in aliis duodecima, in aliis decima-sexta; semper tamen dicitur Decima, vel quòd illæ partes in locum Decimæ successerint, vel quòd ad eam primo taxatum sit sacrum illud tributum, eaque frequentius observetur. Forte etiam præscripta est ea pars quòd denarius numerus Deo valde sit amicus & familiaris ait Philo-Judæus in *lib. de Congressu erudit. quer. causa.* Cum unitatem demonstret per quam repræsentatur Deus, ait Origenes in *Hom. 13.* Ea originem habet à jure naturali: Nam & Hebræi eam solverunt ante Legem Dei *Geneseos cap. 14.* & constat eam ab ipsis etiam Ethnicis eorum Diis solutam fuisse. Vero Deo solvitur in recognitionem generalis domini *cap. 22. & 33. ext. h. t. quia Domini est terra & plenitudo ejus.*

Constat etiam Hebræos jure divino debuisse Decimas. Præceptum de iis solvendis toties in Veteri Testamento

repetitum est. Sed verior est sententia S. Thomæ 2. 2. *quest.* 87. *art.* 1. apud Christianos eas deberi tantum ex Constitutione Ecclesiastica, non etiam eo jure divino. Tum quia præceptum illud in lege Dei erat tantum Cæremoniale; nam earum solutio nihil aliud est, quam oblatio quorundam fructuum: id genus autem præcepta morte Christi Domini exoleverunt, cum essent tantum ad umbram & figuram futuri Evangelii. Tum etiam quia Christus D. nunquam eas imperasse legitur, cum enim Matth. *cap.* 23. & Lucæ 11. dixit Phariseo, hæc oportuit facere, puta misericordiam & judicium; & ea non omittere, puta solvere Decimas, rectissime S. Thomas *ibidem* observat ex S. Hilario cum usum fuisse verbo illo præteriti temporis (oportuit) quod refertur ad Legem Mosaicam, sub quâ Phariseus agebat. Nec quid etiam de Decimis habent Apostoli: nam & eorum Canones & Constitutiones Apostolicæ VI. Clementis dubiæ sunt & suspectæ fidei *Can.* 1. & 2. *dist.* 16. cum etiam pleraque alia contineant Apostolorum temporibus incognita: Ac tandem qui fidem prædicarunt Ethnicis & Barbaris ne ver-

bum quidem habuerunt de præcepto Decimarum, ut etiam observat Crantzius *in Metropoli*; quod tamen non fuisset omittendum, si quidem esset divinum.

Constat igitur apud nos Decimas esse tantum præcepti Ecclesiastici, quod aliquandò divinum dicitur *in tit. de Decim.* Cum nempe jus divinum latius accipitur. Sed non constat quandonam Ecclesia eas imperare ceperit. Primò, quidem fideles eas sola pietate movente solverunt: Ad eam devotionem eos hortati sunt sancti Patres. Ejus exhortationis & admonitionis exemplum adhuc extat, in gestis Innocentii III. apud Bosquetum *pag. 107.* Sed eorum exhortationes & Homiliæ vim Legis aut Canonis non habebant, ut eas revocarent ad juris necessitatem; cùmque frigefcente charitate, circa finem sexti sæculi, pia illa consuetudo deficeret, ut patet ex *Epistola 2. Turon. Concilii*, statim II. Matisconense Concilium (quod à quibusdam dicitur Synodus generalis, ut docet Binius) *in Can. 5.* præcepit ut omnis populus solvat Decimas, & Clerici eas distribuunt pauperibus. Ab eo tempore plures sacri Canones præceptum illud renovarunt.

Baronius quidem & Binius decretum aliquod tertiæ Synodi Rom. sub Damaso exscribunt quo imperantur Decimæ sub pœna excommunicationis: Et huic concinit vita quædam Damasi: sed illi ipsi satis indicant illud omninò esse incertum, tum verò præcipuè quòd inter ejus decreta non extet.

Cum generale esset præceptum de solvendis Decimis inter Christianos, invaluit eas esse solvendas ex frugibus, ex semine terræ, fructibus arborum, fœtu pecorum, & omni proventu, idest ex iis omnibus quæ quoquo modo acquiri possint, *cap. 23. ext. h. t.* De lana, & quidem succida & infecta, de fœno, de apibus in alveo conclusis, de piscariis, de molendinis, de domibus & pascuis. Sed & personales Decimæ solvebantur obtentu personarum quæ percipiebant Ecclesiastica Sacramenta, *cap. 18. h. t. in Coll. 2.* puta ex negotiatione, commercio, artificio, militia & ventione, quò pertinet illud S. Augustini *ad Psal. 146. & in Serm. 64. ad Fratres in Eremo.* Ex quacunque arte Dominus alicui donaverit ingenium lucrandi, unde se & suos alere & vestire possit, & cum hoc superlucrari aliquid, hilariter solvet Decimam ejus lucri, atque

ita ut vir & uxor solverent Decimas collaborationum, ait Carolus Calvus *in Capitulis ad Ticin. Palat. cap. 11.* idest eorum quæ constante Matrimonio acquisierint.

Sed probatur ea consuetudo ex qua plures ex iis Decimis non solvantur, ait S. Thomas *ibid.* Ea personales Decimas abrogavit in Gallia, & ex fæno, ex oleribus & fructibus hortorum. Quam in rem insignes sunt Philippinæ Constitutiones, altera Philippi Augusti, ut Clerici non amplius habeant prædia, sed tantum Decimas & Oblationes. Eam refert Guill. Brito *lib. 10. Philippidos*, quæ non obtinuit; altera Philippi Pulchri & ultima Philippi IV. ut illæ tantum Decimæ solvantur quæ consueverunt solvi & exigi. Eas exscribit Bochellus *hoc titulo.*

Aliæ sunt Decimæ majores, puta ex blado, seu ex omni genere tritici, & ex vino ubi copia est vinearum; aliæ minutæ *cap. 3. ext. h. t.* puta ex fructibus hortorum, ex leguminibus, & ex nutrimento animalium, *cap. 3. de transf. in Coll. 2.* rectissime Hostiensis *ad d. cap. 3. h. tit.* ait eas definiri juxta varias locorum consuetudines, prout in iis copia vel penuria sit earum rerum. Mi-

nutæ dicuntur etiam hodie Virid' uòd
ut plurimum sunt ex iis quæ Virides
habent frondes : Nam apud sequioris
ævi Scriptores illud viride dicitur quod
ex iis nascitur quæ habent viridia folia,
ut notat Glossarium ad Matth. Paris.

Ita solvendæ sunt Decimæ ut nec mi-
nus, nec peius solvatur, ait S. Ambrosius
in Serm. 34. prout fructus percipiun-
tur & occurrunt, *cap. 1. ext. h. t.* at-
que etiam integraliter, ut passim loquun-
tur Pontifices, idest absque ulla diminu-
tione. *cap. 21. ex omnibus prædiis*, ut
mox videbimus. Ita ut ex fructibus im-
pensæ non deducantur quæ ad eos se-
rendos, colendos & cogendos factæ
fuerint, *cap. 7. & 26.* Nam & colonus
statutam pensionem solvit Domino, nec
semen nec impensas deducit, & homines
tanquam coloni, Deo, tanquam Domino
solvunt Decimas.

Sunt etiam aliæ veteres Decimæ, aliæ
Novalium, *cap. 3. h. t. in 5. Compil.*
Veteres, quæ semper præstari consue-
verunt ex iis agris qui semper etiam
exculti sunt. Innocentius III. *in cap.*
21. ext. de V. S. Novale ita definit:
ager qui de novo redactus est ad cul-
turam & de quo memoria non extat,
quòd aliquando excultus fuerit, puta

si exsiccata sit palus, aut eruta sylva, ex utraque Novales fiunt agri: non etiam si in quibusdam aliis mutatum sit tantum culturæ genus *cap. 4. ext. h. t.* Cumque quidam agri ceperunt esse Novales, nunquam tales esse desinunt, ut semper ex iis debeantur Decimæ, tanquam ex Novalibus, *cap. ult. ext. de Privil.*

Novalium Decimæ iis Paræcialibus Ecclesiis jure communi debentur, in quarum territorio constat eas percipi: volunt quidem sacri Canones, ut quælibet Ecclesia suos habeat terminos, de quibus villis exigat Decimas, ut etiam loquitur Carolus Magnus *lib. 1. Capitul. cap. 155.* Si tamen dubitetur intra cujus paræciæ terminos percipiantur, Diæcesanus Episcopus eas sibi vindicare potest, vel alteri Ecclesiæ donare, *cap. 13. ext. hoc tit.* quia cum ex antiquo Jure Canonico ad eum pertineant, & postmodum assignatæ sint Paræciis, si quædam Decimatio nulli assignata reperiatur, ea Diæcesano Episcopo relicta præsumitur, quasi relicta sit in eo ipso statu, in quo erat olim jure communi. Sed Carolus Magnus apud Reginonem *lib. 1. de Discip. Ecclesiast. cap. 44.* statuit non aliter Episcopum eas alteri Eccle-

siæ donare posse, quàm si Novalis agri ab antiquâ Ecclesiâ saltem distent 4. aut. 5. milliaribus, cui præstandæ sunt in dubio; nisi vel per præscriptionem, vel per privilegium eas amiserit.

Per præscriptionem, adde specialem, ut nempe ita demùm Ecclesia Novalium Decimas in alienâ Paræciâ præscribere possit, si quidem eas per canonicum tempus, putà per quadraginta annos possederit & perceperit. Ac licet Veteres aut Majores Decimas præscripserit, attamen non acquisivit aut præscripsit Decimas Novalium, quas non percepit, quia sine possessione præscriptio non procedit. Sed si alicui concessum sit generale Privilegium de non solvendis aut de percipiendis omnibus Decimis, eo continentur etiam Decimæ futuri temporis, *cap. 22. ext. de Privileg.* idest etiam Decimæ Novalium, seu eorum agrorum qui post privilegium concessum revocati sunt ad culturam, *cap. 5. hoc tit. in quinta Compilat.* quia in generalibus privilegiis plenissima interpretatio facienda est. Si verò speciale sit Privilegium de percipiendis aut non præstandis Decimis, Veteres tantum continentur, non etiam Novalium, quia concessæ tantum in-

telliguntur, quæ percipiebantur tempore concessi privilegii.

Veteres etiam Decimæ Paræciis debentur. Olim quidem instar omnium bonorum Ecclesiasticorum erant in potestate Diæcesanorum Episcoporum: sed cum vel iis abuterentur aut utique minus diligenter eas curarent, placuit eas solvi Parochis, *Can. de Decimis* 16. q. 1. ita tamen ut quartam partem Episcopis præstarent. Unde quarta Decimationum inter eorum jura recensetur *in cap. conquerente* 16. *ext. de off. jud. ord.* quæ tandem Parochis relicta dicitur *in Bracarenfi Concilio*, qui sic eas integras habere ceperunt; idcòque appellantur Parochianæ *in Can.* 57. *Meldenfis Concilii*, quòd Paræcialibus Ecclesiis Paræciali jure debeantur, ut est *in cap. 9. de præscrip. in prima Coll. & jure communi cap. 30. ext. de Decim.*

Undenam igitur Canonici, Monachi & Nobiles tot habent Decimas? Veteres quidem Monachi nunquàm eas habere voluerunt, seque indignos esse putarunt, qui Decimas exigèrent; quippe quæ solis Clericis datæ fuerint, quales olim non erant Monachi. Videndus omninò Robertus Molismensis Abbas apud Ordericum Vitalem, *lib. 8. Hist.*

Eccl. & Hugo Pontiniac. in ea Epistola quam Juretus exscribit post Epistolas Ivonis Carnot. Sed sensim eas habere ceperunt partim ex restitutione Nobilium, qui cum eas hinc inde usurpassent, & restituere jussi essent in variis Conciliis, eas Monasteriis restituebant. Quidam illud probant ex *Can. ult. 16. q. 1.* sed male; nam Apochryphus est, & quod inter Epistolas Damasi & S. Hieronymi non extet: & quod utriusque tempore, nulli adhuc Canones Decimas imperaverant, ut ita vix usurpari & restitui potuerint.

Partim ex donatione ipsorum Episcoporum, qui Monachis eas donabant in eleemosynam. Utramque hanc & restitutionem & donationem probarunt sacri Canones, quia Ecclesia Decimas & oblationes cum omnibus pauperibus communicare potest, quanto magis cum iis qui relictis facultatibus suis, pauperem Christum sequuntur, ait Ivo Carnot. in *Ep. 192.* sicut etiam Decimæ solvebantur Levitis qui nulla prorsus habebant prædia, ut Templo diligentius deservirent: ita & Monachis concedi potuerunt Decimæ, qui nihil etiam habebant & diu noctuque pro peccatis offerentium orabant, ait Petrus Vene-

rabilis, *lib. 1. Ep. 28*. Eadem omninò dicenda sunt de Collegiis Canonico-
rum.

Principes etiam, aliive Nobiles multas Decimas habere ceperunt per earum infeodationem. Eaque nihil aliud est, quàm alienatio eâ lege facta, ut Vassallus fidelitatem Domino exhibeat ratione illius rei, quam ab eo accepit in feudum. Unde statim dubitari potest an Decimæ ab Ecclesia in feudum dari possint: nam verius est eas Decimas (quas hodie vocamus infeodatas,) & origine suâ esse omninò Ecclesiasticas; tùm quia ubi Decimæ infeodatæ percipiuntur à laïcis, ibi Ecclesia nullas percipit, cùm tamen ex omni terra ei debeantur; ergò laïci eas possident & percipiunt nomine ipsius Ecclesiæ, à quâ eas acceperunt in feudum: tùm etiam quia ex Veteri quadam Constitutione S. Ludovici, cùm Decimæ infeodatæ à laïcis eorum possessoribus venduntur Ecclesiæ, ad eò ad primævam originem & verum ac priorem Dominum redeunt, ut nec redhibitioni gentilitiæ locus sit, nec requiratur aut Regis aut Superioris alterius Domini consensus, qui tamen desideratur, cum Vassallus rem aliquam feudalem vendit Ecclesiæ, quòd sic

ea res cadat in manum mortuam.

Cum ergò Decimæ sint res Ecclesiasticæ, vix in feudum dari posse videntur, cùm ea sit alienatio. Et tamen jamdiù illud ea ratione invaluit, quòd & sacri Canones & Leges Imperiales earum rerum alienationem permittant pro redimendis captivis. Unde cum Ecclesia se à tyrannis & Ethnicis tueri non posset, suas illas Decimas principibus dedit per speciem feudi seu beneficii, ut ab iis defenderetur, & ab imminente captivitate liberaretur. Matheus Paris. in *Henrico III.* Innocentius III. *lib. 1. Reg. Ep. 21.* Crantzius in *Metropoli lib. 1. cap. 2.* Quidam volunt illud tumprimùm prodiisse sub Carolo Martello: sed antiquiores sunt illæ Decimæ infeodatæ, & fortè verius est eas cepisse circa sextum sæculum quo jura feudorum prodierunt. Decimæ illæ plurimùm differunt à dominicis aut indominicatis, quæ passim occurrunt in Ecclesiæ Gallicanæ Conciliis: hæ si quidem prophanæ sunt, & agrorum census aut tributa, veluti Campartium, agrarium, cottagium, & alia id genus.

Olim quidem Ecclesiasticæ Decimæ in feudum dari non poterant nisi ex auctoritate Summi Pontificis, ut nempè

contrà generalem Ecclesiæ disciplinam laici eas possiderent, quæ solis Clericis deputatæ sunt. Sed invaluit eas etiam ab Episcopis dari posse in feudum, quia res Ecclesiasticæ absque eorum consensu alienari non possunt. Cùmque ab iis omnes ferè Decimæ infeodarentur, vel per timorem, vel per favorem, vel per avaritiam, ut docet Carolus Calvus in *Capitulis* ex Synodo Pontigonensi *cap. 10.* sub excommunicationis pœna cautum est, ne laicis Decimæ darentur in feudum. *Can. Decimas. Can. pervenit 1. q. 3.* & Alexander III. videns in Galliâ frequentiore esse decimarum infeodationem, in Turon. Concilio eandem pœnam statuit in eos qui darent, & in eos qui eas acciperent in feudum. Quod adhuc in suo Lateran. Concilio confirmavit *cap. 19. ext. h. t.* sed omninò verius est illud pertinere tantùm ad eas Decimas, quæ postmodùm infeodatæ fuerint, non etiam ad eas quæ antè illud Concilium. Nec enim laicis eas adimere potuit, cum iis acquisitæ essent solemnî contractu & publicâ conventionem, ait Molinæus. Et hinc Innocentius III. eas patitur & tolerat, in *cap. 25. ext. hoc tit.* & Alexander IV. in *cap. 3. eod. in sexto.* Unde qui hodie

Decimas illas possident , vel titulum infeodationis habere debent ante illud Concilium , vel asserere , se suosque maiores possedisse illas Decimas ab eo tempore quod excedat hominum memoriam. Ea enim possessio immemorialis titulum inducit vel etiam ante illud Concilium. Licet verò Ecclesiasticæ sint illæ Decimæ , attamen earum infeodatio facit , ut in Galliâ sæpiùs habeantur quasi prophanæ , putà ut earum possessores de iis ad libitum disponere possint , easque transferant ad hæredes ; atque etiam ut soli Iudices Regii de iis cognoscere possint , quonam iudicio agatur ; sunt enim planè patrimoniales & temporales.

Denique sub Philippo Augusto Gallicæ Rege , & Henrico II. Rege Angliæ , pro Belli sacri sumptibus decimæ quædam in omnes Ecclesiasticos (exceptis Carthusiensibus , Bernardinis , & Monachis Fontis Ebraldi) indictæ & impostæ fuerunt , ut eas solverent ex omnibus Ecclesiarum suarum redditibus , atque etiam ex pretio suorum mobilium , quæ præter necessitatem privatis eorum usibus destinata erant. Dictæ sunt Saladines à Saladino Ægypti Suldano , contra quem duo illi Reges ducebant exer-

citum ; ab Episcopis Ecclesiæ Gallicanæ probatæ & receptæ sunt in Conventu Parisiensi, ut docet Rigordus, dissente Petro Blesensi in *Epist.* 112.

TITULUS XIII.

De Primitiis & Oblationibus.

PRIMITIÆ sunt primi fructus omnium rerum, sive nascantur ex semine terræ, sive etiam ex animalibus : explosa enim est eorum sententia qui primitias distinguebant à primogeniis, ut docent S. Ambrosius in *Ep.* 39. & S. Augustinus lib. 4. *Questionum super Numeros* cap. 32. In lege Dei in quibus locis præcipiuntur Decimæ, in iis adduntur etiam primitiæ : sed non ita exprimitur certa earum quantitas, nec ex quibus rebus solvendæ sint, ideòque S. Hieronymus in *cap. 1. ext. de Decim.* ait offerentium arbitrio relictas esse primitias ; ac ne Sacerdotes eo nomine aliquid amplius à populo exigere per avaritiam, subjicit statuisse legis doctores, pro primitiis, non majorem solvendam esse fructuum partem, quàm quadragesimam, quæ dicebatur oblatio boni oculi ; nec minorem, quàm sexagesimam.

quæ dicebatur oblatio mali oculi ; & vulgò quinquagesimam solvi.

Apud Christianos antiquissima etiam oblatio Primitiarum occurrit in *Apostolorum Can. 4. & in Constitutionibus Apostolicis lib. 7. cap. 30. S. Thomas* agnoscit earum mentionem non extare in nova lege Christi, & ideò eas deberi tantùm ex Constitutione Ecclesiæ. Occurrunt tantùm ab ea imperata circa sextum sæculum in quodam Hispal. Concilio apud Ivonem Carnot. in *Decreti Parte 3. cap. 174.* Jubet etiam Herardus Turon. in *suis Capitulis ad nonum sæculum*, ut Primitiæ deferantur ad Ecclesiam. Ac tandem versæ sunt etiam in assiduum usum & juris necessitatem, ut debeantur Paræcialibus Ecclesiis. Sane non constat ad quem modum & ex quibus rebus præstandæ sint, idcòque sequenda est locorum consuetudo, ait Hostiensis *ad cap. 1. ext. de Decim. & S. Thomas 2. 2. art. 86. q. 4.* Hoc etiam præcisè habet *Epistola 131. inter Epistolas Innocentii III. lib. 3. Reg.* sed voluit eam esse suspectam & apochrypham.

Alia Fidelium dona & munera Ecclesiæ facta, simpliciter dicuntur oblationes : Antiquissimæ sunt, earum meminit

etiam Tertullianus passim, & indicat eas olim ex pluribus causis factas fuisse, vel pro mortuis, vel pro redemptione animæ, vel pro Sponsalibus & Matrimoniiis, vel pro frugibus, & aliis rebus innumeris; ut forte non immeritò Ammianus Marcellinus *lib. 27.* jam suo tempore asserat iis oblationibus ditatos esse Clericos Ecclesiæ Romanæ. Non omnium rerum admittuntur oblationes, sed tantummodò earum quæ majestati & sanctitati Ecclesiæ convenient *Can. 3. & 4. Apostolorum.* Nec etiam quilibet Christiani offerre, seu oblationes facere possunt; non publicè pœnitentes *Can. 18. Illiberit. Concilii*, non dissidentes fratres, non illi etiam qui pauperes opprimunt, *Can. 93. & 94. Carthagin. Concilii quarti.* non scelerati, non raptores, non usurarii, non alii malæ rei homines. Sicque cùm Ecclesia multos Canones ediderit de recipiendis aut rejiciendis oblationibus, honori esse cepit admitti ad oblationes; & vice versâ pudendum ac pœnæ loco ad eas non admitti, ut docet S. Augustinus *in Ep. 187.* & passim in sacris Canonibus aliquem esse in communione orationum, sine oblatione, idest ita ut ejus oblatio non recipiatur.

Olim deferebantur ad Episcopum, & ab eo cum aliis obventionibus Ecclesiasticis dividebantur etiam in quatuor partes; sed tandem placuit eas iis Ecclesiis relinqui in quibus fierent. Quod tamen non semel immutatum: & hinc cum quaeritur quis habeat jus percipiendarum oblationum in quadam Ecclesia Ivo Carnot. *in Ep.* 172. scribit illud competere vel Paræciali jure, puta Parocho, vel concessione Diæcesani Episcopi; puta quibusdam Monachis, quod illud iis donaverit in eleemosynam: vel largitione legitimi possessoris cui nempe jus illud rite concessum fuerit, & illud alteri dederit.

TITULUS XIV.

De Parochiis.

LEGITUR Paræcia idest vicinia, Quasi sit aliquod territorium: cujus incolæ vicinam habeant Ecclesiam; & sæpius Paræcia occurrit in antiquis Canonibus. Legitur etiam Parochia jam apud Severum Sulpitium *in Dialogo* 1. & 3. & Sydonium Apoll. *lib.* 7. *Ep.* 6. *in fine.* Quasi exhibitio necessariorum

ad viam, ut docet Festus *in verb. Parochum*, & Horatius *lib. 2. Serm. sat. 8.* sicque dici potest Parochiam esse locum in quo multis Fidelibus congregatis necessaria præbentur ad salutem. Quidquid sit; in Ecclesiasticâ politiâ Paræcia vel Parochia est aliquod territorium. Primò quidē fuit Episcopi quod sensim appellatum est Diæcesis, & postea singularis Presbyteri, qui Episcopo subiacet, & hodie dicitur tantum Paræcia, aut Parochia.

Quandonam institutæ sint Paræciæ non satis constat. Primo quidem in qualibet Diæcesi fuit tantum matrix Ecclesia quam postea dixerunt Cathedralē. Crescente Fidelium multitudine, necessitas postulavit singulares quasdam Ecclesias institui, in quibus convenirent & Sacris adessent. Anastasius *in Evaristo sub Trajano*, ait eum titulos in urbe Româ divisisse Presbyteris idest Paræciales Ecclesias: & *in Dionysio ad principium tertii sæculi* ait, eum Paræcias instituisse & divisisse Presbyteris. Addunt foris seu extrâ urbem; unde rusticæ Paræciæ passim dicuntur forenses, & Diæceses *in Can. 18. tertii Aurelian. Concilii*. Cumque ita essent tantum Cathedrales & Paræciales Ec-

clesiæ, in antiquis Canonibus Ecclesia de iis tantum accipitur, sicut & Sacerdotes & Presbyteri de Episcopis & Parochis sæpius intelligendi sunt. Theodulfus Aurel. Episcopus in *Epistola ad suos Parochos*, ait Episcopos esse successores Apostolorum, & Parochos 70. Discipulorum. Passim etiam dicuntur plebani, quod intra suum territorium Ecclesiastica Sacramenta plebi administrare debeant. Dicuntur hodiè Curati pro Curatores: Docent enim Grammatici hæc vocabula sic formata in ultimâ latinitate, eam habuisse significationem: ut explorati pro exploratoribus: speculati pro speculatoribus, & Curati pro Curatoribus. Et forte appellatio illa Curatorum fluxit ex Veteri Interpretatione Laodicensi *Can. 57.* ubi cum statutum est ne in vicis Episcopi constituentur; sed *ἐκ τῶν δούλων* hoc vertitur sed Curatores qui nempe Fideles curent, eorumque saluti consulant, quod translatum à Medicis, qui tempore hujus Concilii dicebantur *ἐκ τῶν ἰατρῶν* & curare morbos. Veteres sacri Canones jubent sæpius, ut quælibet Ecclesia unum habeat Presbyterum, quod præcipuè obtinebat in Parœciali; sed crescente Fidelium multitudine, volue-

runt ut quilibet Parochus quosdam habeat Clericos, qui nobis hodie dicuntur habituati, & de quibus olim egimus *ad cap. 30. ext. de jure Patron.*

Sicut matrix Ecclesia totius Diœcesis ideo dicitur Cathedralis, quòd sedem aut Cathedram Episcopi habeat: ita & rectissimè author Gemblacensis Chronici *ad an. 1123.* ait tres illas esse notas Parœcialis Ecclesiæ: Prima est ut suo jure habeat Baptisterium, seu Fontes Baptismales, qui à Diœcesano Episcopo in ea instituti sint *Can. 7. Vernensis Concilii sub Carolo Calvo, & cap. un. de Bapt. in Clem.* Aliquando tamen in subsidium, aut etiam necessitate cogente, in quibusdam minoribus Ecclesiis instituti sunt ex consensu Parochi, qui dicuntur succursales.

Secunda est ut suo jure Decimas capiat in suo territorio; non etiam si ex alienâ concessione, ut diximus in superiori Titulo.

Tertia est ut habeat sepulturam, idest, ut jure communi Fideles ejus territorii, in ea, aut in ejus Cæmeterio sepeliri debeant: quod tandem obtinuit; & hinc SS. Patres dicuntur passim Parœcias & Cæmeteria non procul ab iis instituisse. Hinc etiam in Libris Decre-

talium Titulus de Parochiis statim sequitur Titulum de Sepulturis, ut in quibus Ecclesiis divina Sacramenta perceperunt, in iis sepeliantur, & quæque per Baptismum eos pepererunt in Christo, eos etiam venturo Christo servent. Hoc quidem ita facile obtinuit, quandiu fuerunt tantum Cathedrales & Paræciales Ecclesiæ: sed cum tot ædes sacræ prodierunt, statim Fidelibus concessa est electio sepulturæ in Monasteriis, aliisque locis Religiosis, cujus meminit Justinianus in *Nov. 133. cap. 3.* & Gregorius Magnus in *Can. Agapitus 16. q. 1.* inhumanum & irreligiosum esse ait prohibere ne Fideles sepeliantur in Monasteriis. Sanè desiderat Parochi consensum, in *cap. 1. de Sepult. in 1. Coll.* Sed Paschalis II. in *cap. 2. ibid.* & Alexander III. in *cap. 6. ext. ibid.* Clemens VIII. in *cap. 2. ibid. in Clem.* liberam eligendæ Sepulturæ facultatem dederunt, à ut ipso jure competat, idest, non petita venia.

Tria tamen illa Parocho servata sunt. Primum est ut ille solus suis morientibus parochianis Ecclesiastica Sacramenta ministrare possit. Secundum est ut ei æstetur justitia, *cap. 9. ext. de Sep.* tertium est Canonica portio carum oblatio-

num, quæ fiunt pro mortuis : dicuntur hodie Paræcialia jura. Tertium est ut cadaver prius deferatur ad Paræcialem Ecclesiam, à quâ adsumatur & effertur in aliam Sepulturæ destinata *d. cap. 9.* qua tamen in re dissidium fuit inter Veteres Canonistas : Alii omninò illud rejiciunt quasi electionis libertatem infringat : alii volunt illud pendere à consuetudine : alii hoc indistinctè probant, ut Fideles Matri suæ ultimum vale dicant, ut ei pro salutis pabulo gratias agant, atque etiam quòd in ea facilius deprehendi possit, an Ecclesiasticâ Sepulturâ digni sint.

Semper etiam obtinuit ut Fideles omnes diebus Dominicis sacra audiant in suis Paræcialibus Ecclesiis. Olim quidam Veteres quotidie sacram Synaxim peragebant. Tertullianus *de Jejunio cap. 14.* & S. Cyprianus *in Ep. 54.* sed omnes Liturgici de privatâ Missâ illud accipiunt, non etiam de publicâ, cui nempè frequentia populi adsit. Sicut enim Apostoli convenisse dicuntur unâ Sabbathi ad frangendum panem *Act. cap. 20.* ita & solis diebus Dominicis celebrabantur Missæ publicæ, cui Fideles omnes adesse tenebantur. Justinus Martyr *in Apol. 2.* Fabianus Summus

Institutionum Liber II.

271

Pontifex, in *Ep. 1.* Constitutiones Apostolorum *lib. 2. cap. 36.* Et hinc præceptum de Missâ diebus Dominicis audiendâ, *Can. Missas. de Consecrat. dist. 8. & Can. 31. Tribur. Concilii.* Cùmque temporibus vix aliæ essent quam Patriciales Ecclesiæ, in quibus conveniunt Fideles, illud ad eas proprie pertinebat, & contra eos qui huic Missæ non adessent per tres Dominicas, pœna excommunicationis statuta est in *Can. 1. Illiberit. Concilii*, quem ad Laicos à *Can. 81. sexta Synodi*, productum fuisse ad Clericos. Ac tandem illud reformatum in ultima Synodo Turon. Eius disciplinæ duplex ea ratio est, & jubent passim sacri Canones, & ut pastor suas Oves cognoscat, & doceat quid verè & sincerè credendum, quomodo vivendum juxta regulas Evangelii & Canonum.

Ab eâ regulâ excipit sexta Synodus graviorem necessitatem & difficile negotium, quod nempe aliquem abesse compellat ab eâ Missâ. Sicut etiam peregrinos lares, contemptâ patriâ, sectari non licet, quasi ea non sufficiat ad virtutis & cruditionis exercitium, ut

pluribus probat eleganter Aristides in *Orat. Genesliaca in Apellon. to. 1. ità & Nannetense Concilium in cap. 2. ext. hoc tit.* indicat eos tantum supradictæ excommunicationi subjacere, qui contempto proprio Parocho, in aliâ Ecclesiâ Missam eâ die audiunt, non etiam eos qui bono zelo, ut loquitur Panormitanus, & ex solâ devotione aut pietate.

Denique Innocentius III. in generali Concilio Later. quod extat in *cap. omnis. ext. de Pœnit.* statuit ut Fideles omnes utriusque sexus, qui ad annos discretionis pervenerint, omnia peccata sua saltem semel in anno fideliter confiteantur proprio Sacerdoti. Quenam ætas ea sit ad peccatorum Confessionem idonea, definire videtur Timotheus Alexandrinus Episcopus in *responsis Canoniciis, in fine*, his verbis. Interrogatio: Ex quam ætate à Deo judicantur peccata? Respondet Timotheus: Ex uniuscujusque cognitione & prudentia: illi quidem à decennio, hi verò à majori ætate. Cumque Harmenopolus eam definitionem exscripsit in Epitome Canonum, *Sectione 5. tit. 4. in fine*, Scholium illud subjicitur apud Leunclavium: Nonnulli tradunt debere tam

asculos, quàm fœminas, posteaquàm
xtum ætatis annum impleverint, per
onfessionem corrigi & sanctificari.
ulfamon ad hunc Timotheum gene-
iter ait, ætatem discretionis esse, quâ
deles bonum & malum discernere
ssint, quod sæpiùs arbitrio Confes-
ris judicandum esse ait Hostiensis.

Quæritur quænam fuerit causa & oc-
sio ejus Canonis? Fortè quidem ea
peti potest ex tepiditate & remissione
ristianorum ejus temporis. Sed unam
nc suggerit Hovedenus *ad an.* 1076.

Petrus Cisterciensis in *Historiâ Albi-*
nsium cap. 2. quòd cum ea ætate Al-
genes contenderent inanem & frivo-
n esse Confessionem, & Fideles cui
llent, confiteri posse, vel etiam laïcis,
oncilium illud voluit, ut ex annua
a Confessione Parocho facta, videret
cclesia, quinam ex suis ambularent in
a veritatis. Forte etiam in eo Can.
ditum est ut omnia peccata confi-
antur contra eam consuetudinem ex
â Fideles ejus temporis, ante caput
junii quadragesimalis, mortalia tan-
m peccata confitebantur; & in fine
Festum Paschatis venialia, ut non
ultùm antea docet Petrus Blesensis in
erm. 10.

Additur, proprio Sacerdoti, idest proprio Parocho. Recentiores Monachi jam à primâ origine suâ officium Parochorum usurpantes eum vertunt proprium & consuetum Confessorem, qualiscumque sit Presbyter, ut ita Fidelium Confessiones propter sua privilegia quocumque tempore audire possint: sed Mat. Paris. in *Henrico III.* ait ad retundendam eorum temeritatem publicè coràm iis lectum esse *cap. illud omnis.* Ut ex eo innotesceret eam esse mentem totius Ecclesiæ, solum Parochum (aut Presbyteros ab eo deputatos in sua Ecclesia*) annuæ illius Confessionis verum esse ministrum, quem sacri Canones passim vocant proprium Sacerdotem, *Can. relatio 21. q. 1. Can. præcipuus 21. q. 2. & Capitularium lib. 1. cap. 173.*

Ibidem etiam statuit Innocentius III. ut quilibet Fideles ad minus in Festo Paschæ sacrosanctam Eucharistiam à proprio Sacerdote accipiant. Varius fuit ejus Communionis usus ut modò quotidie, modò ter in anno fieret, in die Natali Domini, in die Paschæ, & in die Pentecostes. Benigna Mater Ecclesia conniventibus oculis patitur, si Fideles semel in Paschate communicent:

quod tamen olim S. Ambrosius & S. Augustinus in Orientalibus reprehendebant.

TITULUS XV.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

Beneficium Ecclesiasticum est jus utendi fruendi quibusdam rebus Ecclesiasticis in perpetuum; quod soli Clerico competit propter divinum Ministerium. Est jus perinde ac feudum in rebus profanis, *lib. 2. feudorum tit. 3.* utendi fruendi: nam Clerici non sunt earum rerum domini, quas ab Ecclesia tenent; sed tantum fructuarii, ut tamen omnes planè fructus capiant & transmittant ad hæredes, ultimo anno pro rata temporis quo deservierunt Ecclesiæ, sicut mariti pro ratâ transacti Matrimonii propter ejus onera. Quibusdam rebus Ecclesiasticis, quæ nempe hic Beneficio adscriptæ sint, & mobilibus puta oblationibus Nam quædam Ecclesiæ de iis tantum subsistunt, ait Carolus Calvus *in Capitulis*, quo casu Clerici eas consumunt, nec quid in earum locum sufficere tenentur. Jus earum percipiendarum Beneficii fundus

est, & in rebus immobilibus quarum Clerici plenum habent usumfr. in perpetuum: sicut enim Clericus non ordinatur ad tempus; ita nec alicui Ecclesiae ad tempus addicitur: Unde olim Officia Claustralia propriè non erant Beneficia, quòd ad nutum Superiorum adimi possent, *cap. 6. versic. nec alicui. ext. de Stat. Mon.* quod Clerico competit: soli enim Clerici propriè sunt capaces Beneficiorum, & solum illud ministerium Ecclesiasticum dici potest Beneficium, quod non nisi Clericos habere sanctorum Patrum sancivit authoritas, *Can. 1. Andegav. Concilii sub Nicolao II.* Propter divinum Ministerium: nam Beneficium propter Officium. S. Hieronymus *ad principium Epistola ad Titum* indicare videtur hujus vocis originem, cum ait, jam suis temporibus Episcopos illud facere Beneficium, quod hos vel illos constituent Presbyteros. Sed forte vox illa, Beneficium à civili politiâ translata est ad Ecclesiasticam: sicut enim prædia Romanis militibus assignata in præmium, Beneficia dicuntur apud Authores finium regundorum, illi dicuntur Beneficiarii apud Tertullianum *de fuga in persecut. cap. ult.* erat etiam Communitarius aut liber eorum Beneficiorum

apud eosdem Authores. Ita & cum Clerici à vita communi recesserunt, iis assignatæ sunt terrulæ quibus victum suum procurarent, ait S. Paulinus in *Ep. 21 in fine*, & iis tantum datæ, qui de Ecclesia bene meriti erant, ait Symmachus Pontifex in *Ep. 3.* qui dicebantur Beneficiati Matth. Paris. in *Henrico III.* & erant milites Christi passim apud Apostolum. Ac tandem ea prædia referbantur in Canonem seu Ecclesiæ tabulam, quæ dicitur hodie *le Pouillé des Benefices*, quod totum Ecclesiæ peculium contineat.

Quandonam vox illa Beneficium in Ecclesia prodierit non satis constat. Sanè in antiquis Ecclesiæ Gallicanæ Conciliis & in Capitularibus Regum nostrorum occurrunt Beneficia Ecclesiastica; sed sunt Ecclesiæ prædia, quæ vel Ecclesia, vel etiam Princeps, precariæ nomine quibusdam militibus dedit sub onere annui cujusdam census, ut suo loco videbimus fusiùs, sicque ab hodiernis plurimùm differunt. Vox illa tanquam usitata jam in eo sensu occurrit in *d. Andegav. Concilio ad an. 1050.* Quandonam in singulos Clericos divisa sint Ecclesiæ, bona non satis constat, ut aliquid certi de ea re scribi possit,

ejus obventiones aut redditus seorsim inspicere juvat ab ipsis rebus soli. Jampridem diximus *lib. 1. tit. 20.* tum primùm Clericos communem egisse vitam, & sensim ab eâ recessisse: iis aliquid vel in dies vel in menses distribui solitum ex redditibus, eleemosynis, & obventionibus Ecclesiasticis: ea dicebantur sportulæ, annonæ, præbendæ, obsequia diurna, ex quibus tantum constitebant, quæ hodiè dicuntur Ecclesiastica Beneficia. Sed non ità facilè deprehendi potest, quandonàm divisæ sint res soli, putà prædia tam urbana quàm rustica, & alia, quæ rerum immobilium nomine veniunt. Fortè prima ejus divisionis vestigia occurrere videntur in *Concilio Agathensi circa annum 506. Can. 7. 22. 49. & in primo Aurelian. Concilio sub Clodoveo Magno Can. 23.* in quibus terrulæ, mancipiola, vineolæ, Clericis ad vitam excolendæ traduntur ab Episcopis: ita tamen ut ab iis præscribi nunquàm possint. Quibus adde Symmachum Pontificem & S. Paulinum, de quibus suprâ. Ab iis initiis hodierna Beneficia excreverunt in dies, & distincta sunt eorum dominia.

Ad quid & à quibus instituta sint Be-

Beneficia docet Innocentius III. *lib. 1. Decretal. Epif. Ep. 82.* Ecclesiastica Beneficia, inquit, pia Fidelium devotione instituta sunt, certis assignanda personis, ut per eas devotum servitium jugiter in Ecclesiis impendatur. Hanc in Ecclesia erant Canonici & Clerici, antequàm essent Præbendæ, ait Guill. Paris. *lib. de Coll. & Plural. Benef. cap. 9.* Sed tamen rectissimè Justinianus ait in *Nov. 7.* Ecclesias deferi, nec in iis divinum celebrari Officium, nisi pro Clericis annonas habeant. Nec ex iis Innocentii verbis dicendum, à quibuslibet Fidelibus institui Beneficia, hoc solius Episcopi est, ut causâ cognitâ decernat ex ea donatione factâ Ecclesiæ institui aut erigi aliquod Beneficium. Nam Gregorius Magnus regulam hanc statuisse dicitur à Joanne Diacono in *ius vitâ lib. 2. num. 5.* de non titulandis quibuslibet rebus idest promiscuè in Ecclesia instituendos non esse titulos. Et tandem ut instituantur Beneficia requirit Innocentius donatum esse pro Clericis ad devotum servitium: Nam si quid Ecclesiæ donatum sit pro stipendiis, aut Advocati, aut Receptoris, aut apparitoris, aut aliorum similium, ex ea donatione non erigitur Beneficium,

& tamen res illa censetur Ecclesiastica
& eodem jure habetur ac aliæ quælibet.

Aliquando Beneficium generaliter accipitur & omnia vel etiam majora continet, ut puta Pontificatum *cap. 1. ext. de Maled.* nempe in favorabilibus cum aliquid fit, aut statuitur in utilitatem aut in favorem Beneficiorum, ut *in cap. pen. ext. de V. S.* Aliquando simpliciter; & minora tantum continet ut in odiosis, puta in mandatis de providendo *cap. ult. ext. de Præb.* Et sic summa ea est Beneficiorum divisio, ut alia sint majora, alia verò minora: nec ita dicuntur à majori vel minori eorum redditu. Olim majora erant ab ordine, ut putà Episcopatus, Presbyteratus, & Diaconatus, qui tres erant majores ordines. Sed hodiè majora dicuntur, quæ dignitatem aut personatum habent; minora, quæ nihil aliud annexum habent, præter minorem quamdam administrationem; ideóque dicuntur simplicia, & à Magisteriis Ecclesiarum distinguuntur *in cap. 2. de Cl. conjug. in 1. Coll.*

Olim dignitas in Ecclesia æstimabatur tantum ratione Ordinis: Unde apud Cyprianum honor Sacerdotii: & apud Gregorium Magnum, ubi de ordinatione, Deus dicitur honorum dator; sed

estimari cepit ratione potestatis & jurisdictionis quam Episcopi (nam hic de his non agimus, ut pote qui sint apices omnium dignitatum) quibusdam Clericis dare ceperunt. *Can. perlectis. §. hi sunt ordines. dist. 25.* plurimum verò interest an Beneficium aliquod pro dignitate habeatur, vel propter ætatem & qualitatem eorum quibus conferatur, vel propter providendi modum, vel propter pluralitatem Beneficiorum. Ruffus tres affert notas quæ indicant quandonam dicatur dignitas; prima & præcipua est jurisdictio, videlicet forensis & publica atque etiam præeminentia; & utraque concurrat necesse est: Quamvis enim Officialis Ecclesiasticæ jurisdictioni præsit; attamen non habet dignitatem; quia non habet præeminentiam, licet juri dicundo præsit; quod forte ita placuit propter illud apostoli: Contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad judicandum. Apud Græcos ut plurimum *αρχιεπισκοποι* dicuntur Officia Ecclesiastica quæ sint cum jurisdictione & præeminentia, ut docet Balsamon *ad Can. 7. extra Synodi.*

Secunda est fundatio, puta si Episcopus in alicujus Officii Ecclesiastici crea-

tione aut institutione caverit illud pro dignitate haberi : hoc enim ab ejus voluntate pendere docet Joan. Citiensis Episcopus *in suis responsis to. 1. Juris Orient.* Tertia est consuetudo quæ facit ut Beneficium aliquod dignitatis loco sit in hac Ecclesia, non etiam in aliis : *cap. 6. de consuet. apud Bonif.* sicque cum varia sit & Episcoporum voluntas & consuetudo Ecclesiarum, idem Joannes ait, nihil fere certum definiri posse in dignitatibus Ecclesiasticis. Illæ autem propriè dicuntur, quæ in Cathedralibus Ecclesiis institutæ sunt : Nec Collegialis Ecclesiæ Decanus dignitatem in Jure Can. habet.

Sunt etiam majora quædam Beneficia quæ tantum habent personatum. Aliquando quidem dignitas & personatus promiscuè usurpantur ; sæpius tamen ita distingui solent, ut ille solam habeat præminentiam : tales sunt Decanus Collegialis Ecclesiæ, & Parochus, qui passim ideo dicuntur personæ suarum Ecclesiarum, vel quòd eas repræsentent, vel quod in iis honorabilem statum habeant. Quamvis enim Parochus aliquam jurisdictionem habere videatur, attamen non habet contentiosam & extrinsecam ex qua dignitates

stimantur ; sicut Magistratus personam suæ Civitatis gerere dicitur. Minora & simplicia Beneficia nec dignitatem apud M. Tullium , nec personarum habent , nec curam animarum. sæpius dicuntur Basilicæ in possessionibus positæ , apud Gregorium Magnum & distinguuntur à Diœcesibus in *Can. 8. tertii Aurel. Concilii* , quæ ibi sunt Paræciæ rusticæ. Olim etiam fuerunt Diaconia passim apud Anastasium Bibliot. & in Martyrologio Rom. quædam Beneficia solis Acolythis conferri poterant apud Gregorium Magnum *lib. 1. Reg. Ep. 19.* & alia quæ Minores tantum habebant Clericos. Apud Hincmarum in *Capitulis cap. 7.* Et hinc fluxisse videntur hodierna Beneficia simplicis tonsuræ ; tales sunt Capellæ , simplices Prioratus , & Canonie Præbendales.

Ex iis omnibus Beneficiis quædam desiderant residentiam ; quædam non desiderant. In Ecclesia residere , est per se ipsum in ea psallere Nocturna & Matutina & Vespertina *l. 42. in fine , Cod. de Ep. & Cl. in ultimâ Editione Gothofredi* ; ejus assiduum & debitum præstare ministerium. Non residere , est eam ejusve ministerium deferere , ab ea per

licentiosam libertatē abesse ait S. Aug. in *Ep.* 138. Ex antiquis Canonibus omnes omninò Clerici residere tenebantur in iis Ecclesiis , ad quas Ordinati erant juxta illud Apostoli : Unusquisque in ea vocatione remaneat , in qua vocatus est; Jurabant stabilitatem , ut olim diximus: Jurabant se in iis locales futuros , *Can. ult. Valentini Concilii*; sed sensim fluxit ea Beneficiorum divisio , ut alia residentiam desiderent ; alia vero non. Eam non esse à Constitutione seu Canone , nec à fundatione ; sed ex longâ consuetudine , & ex malitiâ Clericorum usurpatam esse ait Guill. Paris. in *lib. de Collat. & Plural. Benef. cap. 14.* Et tamen si verum amamus , illi ipsi Canones occasionem dederunt huic distinctioni. Cum nempe voluerunt eundem Clericum in pluribus Ecclesiis titulari posse ; si quidem minores sint , nec ad eum exhibendum sufficiant. *Can. Sanctorum. dist. 70.* Residentiam desiderant curata Beneficia , quibus nempe annexa est animarum cura , quales sunt Episcopales & Paræciales Ecclesiæ , & aliæ quibus annexa est animarum cura. Ac fortè verior est Sententia Gallicanorum Præsulum in Trid. Concilio , in Pastoribus eam esse juris divini ; Nec

obstat quòd aliquando ab ea residentia excusentur, quod jus divinum non patitur. Nam sacri Canones definire poterunt quandonam Pastores residere intelligantur vel non, quia hoc est juris positivi: sicut in Ordine & Matrimonio addiderunt quasdam regulas, solemnitates, & ceremonias de loco, de personis & de tempore.

Simplicia Beneficia residentiam jure communi non desiderant, exceptis Canonici: Cum enim Canonici divinis cultibus mancipati sint, *Can. 145. Aquisgran. Concilii sub Ludovico Pio*, & ideò dicantur Canonici, quòd regulas & horas Canonicas se arctius observare velle promiserint, ait Ivo Carnot. *in p. 93.* summoperè studeant eas vigilantissima cura custodire, & in suis Ecclesiis Divinum Officium humiliter ac devotè persolvere, ut est *in Can. 131. ejusdem Concilii.* Passim quidem jubent pontifices ut Canonici residere moveantur sub pœna privationis Præbendarum, si post trinam monitionem non fideant. Sed in Gallia privantur quidem fructibus, non etiam titulo Præbendarum. Ejus consuetudinis jam olim meminit Stephanus Tornac. *in p. 8.* Aliquandò etiàm simplicia Bene-

ficia residentiam desiderant, puta ex fundatione, & ipsissimis verbis in eâ imposita sit necesse est, alioquin non præsumitur imposita, cum sit contra eorum naturam.

Denique alia sunt sæcularia, alia regularia, prout vel Sæcularibus vel Regularibus Clericis assignata fuerint, quod ex ipsa fundatione pendere ait Glossa Prag. Sanct. *ad tit. de Collat. §. is Ordo*. Quod si ea desit & dubitetur de alicujus Beneficii natura, dicendum est illud esse sæculare, cum primus Clericorum status sæcularis fuerit.

TITULUS XVI.

De Collatione Beneficiorum.

ECclesiasticum Beneficium licitè sine Canonicâ institutione obtineri non potest, *cap. 1. de Reg. Jur. in sexto*. Ea nihil aliud est quam Canonica Collatio, quæ ut talis sit, pleraque desiderat. Primo ut facta sit ab habente potestatem, idest ab eo qui potestatem conferendi habeat. Quod Molinæo primum verum & solum est fundamentum cujuslibet Collationis; & vicissim præcipua

s nullitas ea est, quæ oritur ex de-
tu illius potestatis: Sicut enim in
vili Politia sunt Comites sacri Patri-
onii, sacrarum largitionum, rerum
vatarum, qui nempe omnia illa Impe-
orum bona administrant: ita & Ec-
lesia quosdam Prælatos instituit, qui
bona sua Clericis concedere possint, &
pluit ut illi soli ea licitè obtineant, qui
o iis Prælatis ea jure acceperint.

Quidam volunt ab ipsius nascentis
ecclesiæ temporibus, omnia orbis Chri-
iani Beneficia fuisse in dispositione
Rom. Pontificis; quasi primus ea insti-
uerit & distribuerit (qua sola ratione
nnitur hodierna ejus præventio in
quoslibet ordinarios) sed hoc nihili est,
nam in Gallia statim atque Clodovæus
Magnus Christianam Religionem am-
plexus est, 1. *Aurelian. Concilium in*
Can. omnes Basilicæ 16. q. 7. statuit ut
omnes Ecclesiæ & omnia earum bona
sint in potestate & dispositione Diœce-
sanorum Episcoporum. Quod omninò
conveniebat cum Canonibus Apostolo-
rum, & aliis bene multis. Unde passim
dicuntur Collatores ordinarii, ad quos
jute communi pertinet Collatio Bene-
ficiorum, quæ in eorum Diœcesibus
posita sunt, *cap. 3. ext. de Instit.* Et con-

stat ex omnibus antiquis Canonibus eos solos dispensatores fuisse obventionum Ecclesiasticarum, ex quibus tantum consistebant olim Ecclesiastica Beneficia. Quidam tamen vel etiam inferiores Clerici quorundam ex iis Collationem habere possunt, vel ex eorum fundatione, vel ex singulari privilegio, & concessione, ut in *cap. 15. ext. de off. & pot. jud. del.* Antequam verò ab eà Rom. Pontificis potestate in aliena & remotiora Beneficia divertamus; nulli fortè antiqui Canones eam norunt. Gregorius Magnus ad ea manum extendisse videtur, solo suggerente pietatis & charitatis zelo: Et ut ejus in ea re disciplina innotescat, observandum est ejus temporibus Ecclesiam Romanam pet universum orbem Christianum plures & magnas habuisse possessiones, in quibus plures erant Ecclesiæ. Gregorius & per se ipsum & per defensores Apostolicos iis vacantibus Ecclesiis providebat, non tantum in suo primatu, puta in Italia; sed etiam in aliis Provinciis & in ipsâ Galliâ, ut palàm est ex ejus *Epist. 65. lib. 9. reg.* Sed nunquàm dici posse crediderim eum ita jus Patronatus habuisse in iis Ecclesiis, cum de iis pleno jure disponderet. Aliquandò etiam
Dioecesanos

cefanos Episcopos movebat & ro-
bat ut quasdam Ecclesias ad eorum
illationem pertinentes conferrent
commendatis quibusdam Clericis. Nec
derat jus Patronatus; sed ab eo usu
per existimavi repetendam esse ori-
em Mandatorum Apostolicorum,
e tandem odiosa esse ceperunt.

Secundo ut Beneficium vacet, idest, ut
eo non sit titularis Clericus, qui jure
d teneat *cap. 1. ext. de prescript.*
uper enim prohibuerunt sacri Cano-
, ne Beneficia conferantur, aut
um promittantur, antequàm vacent,
ita inducatur votum captandæ mor-
alienæ *cap. 2. ext. de concess. preb.*
mani Pontifices diutius existimarunt,
illud sibi tantùm competere, ut Be-
ficia proximè vacatura conferre aut
omittere possent: unde tot Mandata
providendo, quæ dicuntur gratiæ
pectativæ: sed tandem abrogatæ sunt,
ut non aliæ supersint, quàm quæ
aduatæ & Indultariis conceduntur.

Cum vacant Beneficia, sacri Canones
diu vacare non permittunt. Olim
nferenda erant intra tres menses,
egorius Magnus *lib. 6. Reg. Epist.*
Can. 24. *Synodi Rom. sub Eugenio*
I. Sed Alexander III. *in d. cap. 2.*

statuit intra sex menses omnia conferri, & pœnam illam addidit, ut negligens Episcopus post elapsum illud tempus, pro hac vice, amittat hujus vacantis Beneficii Collationem, eaque ad proximum superiorem, puta Metropolitanum devolvatur, qui sex alios menses ad conferendum habeat : eo etiam negligente, ad Primate[m] ; & ab eo ad Summum Pontificem. Alexander III. eam devolutionem accepisse videtur à Justiniano *in Nov. 123. cap. 1.* Et forte Gregorius Magnus eo etiam jure usus est in multis Regesti sui Epistolis. Quòd si Episcopus, elapsis sex illis mensibus, contulerit, ipso jure nulla est ea Collatio, quasi à non habente potestatem facta, cum ea privatus sit. Eo jure utimur hodiè, ut Summus Pontifex omnes Collatores Ecclesiasticos in conferendis vacantibus Beneficiis prævenire possit, vel etiam in eo tempore, quod eis competit ad conferendum : eoque casu non devoluto jure confert, sed ordinario, cùm dicatur Ordinarius ordinariorum.

Tertiò desideratur ut collatio fiat idoneo Clerico. Et primùm quidem Clerico : nam solis Clericis Beneficia debentur. Atquè ità ut si laïco fiat, qui

statim ordinetur Clericus, irrita sit, quia quod ab initio non valuit, postea conferri non potest; sed & desideratur idoneus Clericus, qui qualitates omnes habeat, quæ requiruntur ad illud beneficium, & generales puta ut sit Clericus, qui dignè possit opus Dei exercere *Can. 5. dist. 23.* quod requiritur tempore ipsius Collationis; & simplices putà ut sit Sacerdos, si quidem illud Sacerdotale sit; ac plurimum interest an tale sit à Canone, putà si sit paræcialis Ecclesia: tunc enim qualitas illa non statim requiritur tempore Collationis, sufficit si Clericus ille sit qui intra annum Sacerdos fiat *cap. licet 14. de El. in sexto.* an à fundatore, quod tempore Fundator nominatim caverit illum esse Sacerdotem, cui suum illud beneficium conferatur; tunc enim qualitas illa omninò desideratur tempore Collationis. Vide adhuc titulo sequenti.

Ut etià Clericus dicatur idoneus, tria omninò desiderantur, ætas, qualitas, & ordo. Unde titulus de ætate, qualitate, & ordine præficiendorum. De ætate quædam attigimus, *lib. 1. tit. 10.* olim eadem erat pro Clericorum Ordinatione, ac pro Collatione Bene-

ficiorum : Cum utraque simul fieret, nec conferri posset ordo, quin simul Ordinandus addiceretur alicui Ecclesiæ; sicque dicendum est ætatem & ordinem desiderari conferendo Beneficio convenientem. Eo Jure utimur in Galliâ, ut Capellæ, & alia id genus simplicia Beneficia conferri possint statim post Infantiam septimo ætatis anno: quod non multum abest ab antiquâ disciplinâ Siricii & Zosimi, de qua *ibid.* Præbendæ Collegialis Ecclesiæ anno decimo, & Cathedralis decimo quarto: Paræciales Ecclesiæ & omnes ferè dignitates completo ætatis anno vigesimo quarto; Ut Collatarius intrâ annum Presbyter ordinari possit. Lateranense Concilium sub Alexandro III. statuit neminem Curata Beneficia vel Paræcialis Ecclesiæ regimen suscipere posse, nisi qui jam 25. ætatis annum attigerit. *cap. cum in cunctis. 7. §. inferiora. ext. de Elect. & Elect. pot.* Addit Innocentius IV. in suo Lugdunensi Concilio Collationes Paræcialium Ecclesiarum, quæ fiant iis qui nondum attigerant eum annum, viribus omninò carere; & annum illum numerat à die commissi regiminis, seu à tempore collationis.

Nec quidquam iis prodest, quod

Summus Pontifex cum iis dispensaverit, et anno ætatis vigesimo tertio Sacerdotes ordinari possint, quasi ex ea dispensatione & ordinatione capaces esse incipiant Paræcialium Ecclesiarum, quæ sacerdotium desiderant: Nam utrumque laudatum generale Concilium, non modò petit eum ordinem Presbyteratus, sed ætatem anni vigesimi quarti completi; & decretum illud irritans omne nullitatis pœnam adscribit hujusmodi defectui, decernentes Collationes de Paræcialibus Ecclesiis, faciendas solummodo illis qui non attigerint vigesimum quintum ætatis annum, viribus omninò carere. Præterea dispensatio est stricti juris, & contra Juris Communis regulas; Unde non producit extra casum. Eleganter etiàm D. de Selua docet dispensationem extendi tantum ad ea quæ consecutiva sunt, non etiam ad alia quæ sequuntur: putà dispensatio ad obtinendam Paræcialem Ecclesiam, extenditur ad ordinem Sacerdotii accipiendum, quia qui obtinet eam Ecclesiam, debet se facere promoveri ad eam ætatem tenendam. Sed qui dispensationem habet ad ordinem, necessariò non tenetur obtinere Paræcialem Ecclesiam, cum

ficiorum : Cum utraque simul fieret, nec conferri posset ordo, quin simul Ordinandus addiceretur alicui Ecclesiæ; sicque dicendum est ætatem & ordinem desiderari conferendo Beneficio convenientem. Eo Jure utimur in Galliâ, ut Capellæ, & alia id genus simplicia Beneficia conferri possint statim post Infantiam septimo ætatis anno: quod non multum abest ab antiquâ disciplinâ Siricii & Zosimi, de qua *ibid.* Præbendæ Collegialis Ecclesiæ anno decimo, & Cathedralis decimo quarto: Paræciales Ecclesiæ & omnes ferè dignitates completo ætatis anno vigesimo quarto; Ut Collatarius intrâ annum Presbyter ordinari possit. Lateranense Concilium sub Alexandro III. statuit neminem Curata Beneficia vel Paræcialis Ecclesiæ regimen suscipere posse, nisi qui jam 25. ætatis annum attigerit. *cap. cum in cunctis. 7. §. inferiora. ext. de Elect. & Elect. pot.* Addit Innocentius IV. in suo Lugdunensi Concilio Collationes Paræcialium Ecclesiarum, quæ fiant iis qui nondum attigerant eum annum, viribus omninò carere; & annum illum numerat à die commissi regiminis, seu à tempore collationis.

Nec quidquam iis prodest, quod

Summus Pontifex cum iis dispensaverit, ut anno ætatis vigesimo tertio Sacerdotes ordinari possint, quasi ex ea dispensatione & ordinatione capaces esse incipiant Paræcialium Ecclesiarum, quæ Sacerdotium desiderant: Nam utrumque laudatum generale Concilium, non modò petit cum ordinem Presbyteratus, sed ætatem anni vigesimi quarti completi; & decretum illud irritans eamve nullitatis pœnam adscribit hujus ætatis defectui, decernentes Collationes de Paræcialibus Ecclesiis, faciendas iis qui non attigerint vigesimum quintum ætatis annum, viribus omninò carere. Præterea dispensatio est stricti Juris, & contra Juris Communis regulas; Unde non producitur extra casum. Eleganter etiàm D. de Selua docet dispensationem extendi tantum ad ea quæ consecutiva sunt, non etiam ad alia quæ sequuntur: putà dispensatio ad obtinendam Paræcialem Ecclesiam, extenditur ad ordinem Sacerdotii accipiendum, quia qui obtinet eam Ecclesiam, debet se facere promoveri ad eam jure tenendam. Sed qui dispensationem habet ad ordinem, necessariò non tenetur obtinere Paræcialem Ecclesiam, cum

absque ea exequi aut exercere possit eum ordinem.

Desideratur adhuc qualitas, id est vitæ morumque probitas. S. Ambrosius in primam ad Timotheum: Cavendum est, inquit, ne facilè quis accipiat Ecclesiasticam dignitatem, nisi priùs de vitâ ejus & moribus fuerit disputatum, ut dignus approbetur minister, aut Sacerdos constituatur. Et ideo Calchedon. Concilii Patres in Can. 10. prædicari voluerunt Ordinandum, ut quilibet in ejus mores, vitam, & conversationem objiceret: Quod etiâ Alexandrum Severum exemplo Christianorum in suis magistratibus observari voluisse ait Lampridius.

Illiteratis conferenda non sunt Ecclesiastica Beneficia. Can. Illiteratos. dist. 36. & cap. 1. ex. de Concess. Præb. Juxta illud Osee cap. 4. quia scientiam repulisti, ego repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi. Nec tamen desideratur scientia eminens, toleranda est competens, ait Pontifex. In cap. 10. ex. de renunt. seu collato Beneficio conveniens. Quare cum distincti sint gradus in ministris Ecclesiasticis, non una in omnibus mensura scientiæ desideratur,

Trident. Concilii *Can. 2. sess. 2. de re-
form.*

Neque idoneus est adhuc ille Cleri-
cus, qui jam Beneficiatus est, nec am-
plius deservire potest in aliâ Ecclesiâ,
cap. 35. ex. de præb. sapius enim sacri Ca-
nones prohibuerunt pluralitatem Bene-
ficiorum, & quod turpis lucri cupidita-
tem sapiat, quam in Clericis condemnat
Apostolus, & quod sit contrâ residen-
tiam, cui semper favent; & quod sit
contrâ voluntatem Fundatorum, qui
volunt certos habere Clericos, ut divi-
num officium celebrent in suis Ecclesiis,
inquiunt Innocentius III. & Guillelmus
Paris. Sanè antiqui Canones non ità
præcisè prohibebant pluralitatem Bene-
ficiorum, nondum enim divisa erant:
Sed ne quis in duabus Ecclesiis conscri-
beretur, ut tanquàm in earum matriculâ
conscriptus ab iis omnibus annonas ac-
ciperet, quod nihil aliud est, quàm ne
quis plures habeat Ecclesias. Alexander
III. *in cap. 15. de præb. in 2. Coll. Gallic.*
Ecclesiam perversæ illius consuetudinis
accusat, & ait se eam emendare non
posse, tum verò potissimùm quod con-
trâ eam pestem nulla temporalis pæna
instituta esset.

Unde in suo Lateran. Concilio sta-
N iij

tuit, ut qui duas haberet dignitates aut Paræcias, secundâ privaretur, seu eâ quàm secundo loco adeptus fuerat, quia eam accepit contrâ sacros Canones *cap. 3. ex. de Cl. non resid.* Quod omninò convenit Canoni decimo Calchedon. Concilii, in quo Clericus ad priorem Ecclesiam revocatur & redire compellitur. Sed cùm ea Constitutio Alexandri III. eavè pæna nullum pareret fructum, ut postea dixit Innocentius III. *in cap. de multa. 28. ex. de preb.* Ille ipse Alexander statim ab eâ recessit, & voluit ut ille Clericus optare teneatur, quam retinere velit, & aliam dimittere. *cap. 4. de et. & qual. ordin. in 2. Coll.* Cumque in eo meminerit sui Lateran. Concilii, & illud exequatur, necessariò dicendum est ab eo institutam fuisse illam optionem post illud Concilium: Et hoc à jure Civili accepit, ex quo si quis in duobus Collegiis fuerit, eligere debet in quo magis esse velit. *l. 1. in fi. d. de Coll. & Corp. Ill.* Si quis duas habeat militias, eligere debet quam retinere, aut in quâ militare velit. *l. 5. Cod. qui mil. poss.* Nec enim duabus simul superesse potest. Vel etiam ejus optionis exemplum desumere potuit à Gregorio M. *lib. 3. reg. Ep. 11.* cujus meminit

Joan. Diaconus in ejus vita *lib. 2. cap.*

54.

Ea optione vel etiam post suum illud Concilium præcipuè usus est in Galliâ, ut palàm est *ex cap. 4. ext. de etat. & qual. ex cap. 7. & 14. ext. de preb. ex cap. 15. ibid. in 2. Coll.* Quæ omnia pertinent ad Gall. Ecclesiam. Sed & ille ipse Innocentius III. ea usus est in eadem Ecclesia *lib. 1. Decret. Ep. 82. & Honorius III. in cap. 3. de Conf. ut. vel in-ut. in 5. Compil. & Clemens IV. natione Gallus apud Platinam.* Eaque omnino indicant malè Joan. Andræam & Janum à Costa existimare, optionem illam ab Alexandro institutam fuisse, pro beneficiis ante Concilium quæsitis, quasi temperamentum illud adhibere voluerit; Nam rescripta illa eorum Pontificum sunt de Beneficiis post Concilium quæsitis, & tamen optio in iis servatur.

Post Alexandrum Innocentius III. in suo generali Concilio, statuit ut ille Clericus priori Ecclesiâ ipso jure privetur *d. cap. 28.* quasi renunciaverit priori, cum secundam accepit: aut quasi cum Ecclesia secundam ei concedit, omnino velit ut à priori recedat: quod propius accedere videtur ad mentem tertii

Aurelian. Concilii *Can.* 18. Et tamen Ecclesia Gall. optionem retinuit, & adhuc hodie servat, quod ita forte contigit; quia cum prior Alexandri Constitutio nullum pareret fructum ut diximus, & Ecclesia illa non satis probaret cum Innocentii Canonem, ut innuit Guillelmus Paris. *lib. de Coll. & Plur. Benef. c. 13. & 14.* Tùm quod contrà sacros Canones secundam Paræciam alicui conferri pateretur, tùm quod plures hujusmodi Ecclesias ab eodem teneri posse vellet ex dispensatione Apostolica, (quod quomodo in malam partem acceptum fuerit videndum ex Math. Paris. in *Henrico III. ad an. 1235. circa fin.* optionem illam suis patribus probatam ea Ecclesia retinere maluit.

Circà eam observandum est. Primo, ut Diacésanus Episcopus eam deferat huic Clerico, eumque tet moneat ut optet: si post trinam hanc monitionem optare nolit, eum condemnare debet ad optandum intra certum tempus, quod in sententia exprimat. Si sit adhuc contumax, utraque privandus est, ut innuere videtur Glossa pen. *ad d. cap. 4. de at. qual.* Et Ordinarius utramque conferre potest quasi vacantem. Secundo, ex iis Alexandri III. rescriptis optio illa

obtinere tantum in Dignitatibus & Paræciis, Innocentius III. *in d. Ep.* 82. eam produxit ad personatus : sed locum non habet in simplicibus Beneficiis ; nam plura possideri possunt absque ulla dispensatione, nec in simplici & Curato, quod utrumque simul etiam possideri potest, *cap. 6. de præb. apud Bonif.* Imò nec in duabus præbendis : ea enim est generalis consuetudo Ecclesiæ Gallicæ. ut duæ Præbendæ in duabus Ecclesiis simul obtineri possint. §. *Volumus. de Collat. in Prag. Sanct.* Antiquum ejus rei exemplum videre est in historia Gaufrædi ducis Norm. lib. 1. Nec opus est dispensatione, ait Rebuffus, & addit eam prænam ut qui officio divino non intersit, majores tantum fructus capiat, non etiam quotidianas distributiones.

Denique locum non habet optio nisi Clericus secundæ dignitatis aut Paræciæ, possessionem per se aut per procuratorem apprehenderit, eamque pacificam habeat: Nam in utroque jure, accipere, non est nisi cum effectu; & pacificam hanc possessionem habere intelligitur, si per annum integrum utramque illam Ecclesiam absque lite possederit, ait Glossa Prag. Sanct. *ad tit. de Pacif. poss.* §. 1.

TITULUS XVII.

De Jure Patronatus.

Canonici Juris Interpretes duplicem faciunt Collationem Beneficiorum, ut alia sit libera, alia necessaria. Liberam vocant, cum Ordinarius vacans Beneficium conferre potest cui velit, dummodò sit idoneus: Necessaria est cum Ordinarius illud non alteri conferre potest, quam ei quem Patronus præsentaverit. Ad eam pertinet titulus de Jure Patronatus. Illud est jus quod Fundatori alicujus Ecclesiæ in ea competit. Multis constat putà præsentatione Clerici, ut ille habeat omnia jura honorifica in ea Ecclesiâ, ut si redigatur adinopiam, ex ejus bonis alatur, ut ea gubentur ex ejus consilio; sed præcipua est ea præsentatio, ideòque simpliciter aliquandò ea dicitur jus Patronatus.

Antiquissimum est: nam & ab initio quinti sæculi jam valde honorati sunt Fundatores Ecclesiarum, apud S. Paulinum, Sydonium Appollin. & alios ejus ætatis. Clerici præsentatio iis concessa est in *Can. 10. primi Arausicani Concilij*:

ab Imp. Zenone jus illud iis datum
ut Ecclesiæ bona gubernentur ex eorum
consilio, *in l. 15. Cod. de Sacros. Eccles.*
quæ omnia confirmavit Justinianus *in*
Novellis.

Ideò Fundatores Ecclesiarum appella-
ti sunt Patroni, quòd nomen illud in-
dicat eos fuisse dominos eorum, ex
quibus fundata est Ecclesia; sicut domi-
nus qui servum suum manumisit, dicitur
ejus Patronus, sicut in libris feudorum
dominus & Patronus promiscuè usur-
pantur: hinc Molinæus jus Patronatus
vocat reliquias pristini domini. No-
men illud quasi usitatissimum occurrit
in Capitulis Hincmari sub Carolo
Calvo.

Introducitur est ex virtute gratitudi-
nis & retributionis *Can. 37. quarti To-*
let. Concilii, & apud Guillel. Paris. *in*
lib. de moribus cap. 9. Cùm enim Fide-
les bona sua certatim erogarent ad æ-
dificandas Ecclesias, SS. Patres existima-
runt iis deberi Beneficiorum vices, ait
Joan. de Parisiis sub Philippo Pulchro,
in libro de potestate Papali & Regali,
cap. 21. & in eorum monumentum jus
illud Patronatus haberent.

Illud ex se temporale est spirituali
annexum *cap. 3. ex. de Judic. cap. 16.*

ext. h. t. Nam oritur ex re temporali & prophanâ, quam fundator Deo dicavit, & aliquam societatem habet cum Ecclesiâ. Vel ut addit S. Thomas, ordinatur ad spiritualia, putà ad præsentationem idonei Clerici, ut Beneficium Ecclesiasticum habeat. Locum habet in omnibus Ecclesiis, atque etiam in Capellis & Oratoriis, dummodò Canonice constructa sint. Gratianus passim *causâ* 16. q. 7. id est ex permissione & decreto Diæcesani Episc. 1. Et hinc si quis in suâ potestate præstimoniam habeat, seu Capellam nondum Episcopali decreto constitutam, pleno jure suo eam dare potest, nec opus habet Episcopo, quia nondum ea est Beneficium Ecclesiasticum.

Duobus præcipuè modis acquiritur; constructione vel dotatione Ecclesiæ: verius enim est illud non acquiri solius fundi datione, in quo constructa sit Ecclesia, *cap. 3. ex. de Eccl. edif.* Nec ullus est Juris Canonici locus, qui jus illud competere doceat ex ea sola datione: Et in eo Fundatores proprie non alii sunt, quàm constructores, aut dotatores Ecclesiarum. Iis modis ipso jure acquiritur, idest, ex sola constructione vel dotatione, quamvis Fundator in suâ

foundationis tabulis jus illud sibi præcisè non reservaverit. *cap. nobis. 25. ex. h. t.* Tum quia ordine juris & rationis competit. *Can. 2. Tolet. Concilii Noni. Can. Rationis. 16. q. 7.* Tum quia quod leges aut Canones nobis concedunt, illud nobis ipso jure competit; ac tandem sicut is qui pecuniam credidit ad reficiendam domum, ipso jure in eam habet privilegium, quia authoritate constituentium illud ei datum est. *l. 5. ff. qui pot. in pig. hab.* Ita & qui ædificavit Ecclesiam, hoc ipso habet in ea jus Patronatus, quod leges & Canones illud ei concedant: unde illud etiam habet ipso jure, idest suo & summo jure, non etiam ex merâ gratiâ & munificentia Ecclesiæ: Non opus est ut Ecclesia illud ei concedat, illud sibi habet quasi reliquias pristini dominii, & ad hæredes suos transfert, ac proinde non est à singulari gratia.

Cum jus illud primò introductum fuit, unum erat iisdem legibus & regulis constans, quicumque tandem illud haberet: Sensim plures institutæ sunt differentiæ inter Patronos Laicos & Ecclesiasticos: Antiquissimum est earum initium *ex Can. 15. octava Synodi*, quem malè Gratianus adscribit sextæ *in Can.*

*Apostolicos. 12. q. 2. Alexander III. in cap. 4. ext. de off. jud. ord. & alii Pontifices, atque etiam Veteres Canonici Juris Interpretes sensim varias introduxerunt. Ex iis prodiit summa illa divisio Juris Patronatus in Laicum & Ecclesiasticum. Nec utrumque æstimatur ex persona ejus qui illud habeat, nam & Clericus laicum habere potest. Hoc dicitur quòd alicui competit vel ratione sanguinis, si fundator illud adscripserit iis qui sint ex sua gente, vel familia, vel ratione patrimonii, si cuidam fundo, ut qui sit ejus Dominus, jus Patronatus habeat. Ecclesiasticum dicitur quòd alicui competit ratione illius Ecclesiæ quam tenet, quæque aliam Ecclesiam ex suis bonis fundavit. In dubio jus illud præsumitur laicum: Omnia enim Beneficia vulgò censentur à laicis fundata, ait Guill. Benedicti, *ad cap. Raynuius. ext. de Testam.**

Præsentatio idonei Clerici est præcipua Ioni pars juris patronatus, ut nempe Patronus eum alicui præsentet ad obtinendum vacans Beneficium. Omnes autem sacri Canones volunt ut Patronus Clericum Diocesano Episcopo præsentet: Ei nempe in cujus Diocesi constitutum est vacans Beneficium, *Can. 1. 16. q. 3. Can. De-*

cernimus. Can. Monasterium. 16. q. 7. quia jure communi omnes Ecclesiæ sunt in ejus ordinatione, *Can. omnes Basilica. ibidem.* Sensim tamen invaluit aliis etiã inferioribus Prælati præsentari posse *cap. super eo 15. ext. de off. & pot. jud. del.* dum nempe Fundatores eos in foundationis suæ tabulis exprimunt, iisque institutionem sui Clerici addicunt: quod hodiè observatur in Gallia contra Tridentinum Concilium *Seff. 14. de Reform. cap. 12. in fine.*

Præsentandus est idoneus Clericus, id est qui & generales habeat qualitates, puta quod sit Clericus tempore præsentationis, & speciales, id est eas quæ Beneficii naturæ convenient & ipsi fundationi: Eas etiam habere debet præsentationis tempore, nisi à fundatore addictum sit Beneficium certo generi personarum, puta proximioribus agnatis: quo casu adesse debet ea qualitas, tempore vacationis, seu quo vacat Beneficium.

Ut Patronus suo illo præsentandi jure utatur, Beneficium vacet necesse est. Illud à collatione ad præsentationem productum fuit ab Alexandro III. *in cap 39. de appellat. in 1. collect. & in append. sui. Lateran. Concilii sub hoc*

tit. Ne Patronus captandæ mortis alienæ occasionem tribuat, si præsentaret ad Beneficium non vacans.

Ejus præsentationis effectus ille est, ut Ordinarius præsentato Clerico vacantem Ecclesiam conferre, eum admittere & instituere teneatur in eâ patronatâ Ecclesiâ. Carolus Magnus & Carolus Calvus in suis Capitularibus illud habent nominatim: Si Ordinarius præsentatum Clericum & quidem idoneum instituere nolit, ad id à Summo Pontifice cogitur per suspensionem à Collatione Beneficiorum, ait Innocentius III. *lib. 3. Reg. Ep. 41.* & ab ea necessitate illius Collationis præsentatio dare dicitur jus ad rem, idest ad petendum & obtinendum vacans Beneficium.

- Denique olim omnes Patroni tres tantum menses habebant ad præsentandum; nec enim Canones patiebantur ultrà illud tempus vacare Beneficia. Sed cum Alexander III. sex menses Collatoribus dedit, eosdem etiâ Patronis omnibus dedisse videtur *cap. 22. ext. h. t.* Statim verò veteres Canonistæ differentiam illam introduxerunt, ut Patroni Ecclesiastici haberent sex menses, & laici quatuor. Eam confir-

mavit Bonifacius VIII. *in cap. 1. h. t. in sexto.* Ordinarius intrà illud tempus conferre non potest absque præsentatione Patroni ; aut si contulerit, irritanda est ejus Collatio *cap. 8. ext. h. t.* Sed post elapsum illud tempus suo, & ordinario jure confert, non etiam jure devoluto : tum quia jus conferendi nunquam Patrono competiit, tum quia nullus est Jurisdictionis gradus inter Patronum & Ordinarium.

TITULUS XVIII.

De Renuntiatione & aliis amittendorum Beneficiorum modis.

Totum jus vel in acquirendo consistit, vel in conservando, vel in amittendo. *l. ult. d. de legib.* De acquirendo Beneficio actum est, nunc de amittendo. Primus amittendi Beneficii modus est mors titularis Clerici : Et ille verus est, naturalis, & ordinarius ; Ita ut post eam quilibet ejus hæredes illud sibi vindicare non possint, ne sanctuarium Dei hæreditario jure possideatur.

Secundus est renuntiatio. Ea est ces-

sio seu dimissio Beneficii Ecclesiastici, quæ spontè & liberè fit, cum consensu & authoritate Superioris. Antiquis Canonibus incognita erat. Imò & Ephesini Concilii Patres in *Epist. ad Pamphylie Synodum*. S. Cyrillus ejus Concilii Præses, in *Epist. ad Dominum*, cap. 3. Petrus Alexandrinus in *Sermone de Pœnitentia*, Cap. 10. apud Balsamonem docent eam esse omninò contrariam Ecclesiasticæ disciplinæ. Utramque hanc rationem afferunt: Et quia cum semel alicui tradita est Sacerdotalis cura, huic totis viribus insistere debet, nec gregem Domini relinquere potest: Et quia Ordinati Clerici vel digni sunt vel indigni; siquidem digni fuerint, in eo remanere debent in quo vocati sunt, & imitari Apostolos; ex quibus nullus omninò gregem Domini reliquit; si verò indigni fuerint, non merentur renuntiationis Beneficium; sed ex delictis condemnandi sunt, & turpiter ejiciendi.

Ex Latinis Patribus & Canonibus duplex ea ratio afferri potest. Prima est, quòd ex iis Clerici stabilitatem in ea Ecclesia jurent, ad quam ordinantur: altera est, quòd cum eâ spirituale conjugium contrahant, quod dissolvere non

possunt. Et hoc ita obtinebat olim, ut si reliquissent, ad eam quasi fugitivi redire compellerentur censuris Ecclesiasticis. *Can. non oportet. Can. Si qui verò. 7. q. 1.* Vel ut asserit Synesius, in *Epist. 67. circa fin.* lis omni Ecclesiâ interdiceretur, qui renuntiarent suis Ecclesiis.

Sed sensim & conniventibus oculis admissa est renuntiatio, si quidem ex justa causa fiat, *cap. 10. ext. hoc tit. &* ex summâ utilitate Ecclesiæ, ita ut trahi non possit ad consequentias, ait Balsamon sub Alexandro III. frequentior esse cepit, quòd faciliores essent Prælati ad eam recipiendam, ait Joannes Sarisber. ejus æqualis. in *Epist. 56.* Et hinc non alius antiquior Pontifex de iis agit in libris decretalium; quamvis in antiquâ historiâ Ecclesiasticâ, quædam admissæ occurrant renuntiationes Episcopatum.

Ut renuntiatio valeat, sponte & libere facta sit necesse est. Unde si vel vi, vel metu, vel dolo malo facta sit, revocari facile potest. *cap. 5. ibid.* additur cum consensu & voluntate superioris: sicut enim legitimi tutores tutelâ se abdicare non possunt, sed tantùm eâ in jure cedere apud Magistratum, Ulpia-

nus tit. 11. Ità nec Clerici renuntiare suis Beneficiis absque authoritate superioris, qui conjugium illud dirimat. Ille dicitur, ad quem jure communiorum collatio pertinet, *cap. 4. ibid.* Et quandiù eam resignationem non admiserit, nihil agitur, ait ibi Pontifex. Idest nec resignans amittit suum Beneficium, nec resignatarius eâ resignatione uti potest. Et hoc adeò verum est, ut quamvis facta sit in manibus Patroni, eâ tamen nihil etià agatur. *Can. Gonsaldus. 17. q. 2.*

Renuntiatio vel tacita, vel expressa est, tacita, quæ potestate Canonis inducitur, putà si sæcularis Clericus monachismum profiteatur, aut legitimum matrimonium contrahat, suis Beneficiis renuntiassè præsumitur: sicut & si Paracalem Ecclesiam adeptus intrà annum non fiat Presbyter. Expressa, cum Beneficiatus Clericus suas renuntiationis Literas Superiori offert; & ab eo petit ut eas admittat, *cap. 1. ext. hoc tit.* Ea vel est pura, & simplex, vel conditionalis. De primâ tantùm agitur *in hoc tit. Decretal. de renunt.* Quia cum renuntiatio sit actus legitimus seu valdè solemnis, nec diem, nec conditionem recipit. *l. actus. d. de reg. jur.* Et ità Uiba-

nus in *Ep. 1.* apud Ivonem Carnot. ait Gaufridum Carnot. Episcopum suo Episcopatu renuntiasse absque tenore cujuslibet conditionis. Et Innocentius III. in *cap. 7. ext. de rer. perm.* ait Clericum absque ullâ conditione resignasse, ut doceant Canonicam renuntiationem de præsentî vires habere debere, non etiam pendere ab alicujus conditionis eventu.

Invaluit tandem quasdam conditiones adhiberi posse resignationibus, & ita ex iis quasdam esse conditionales. Frequentior ea est, quæ dicitur hodiè resignatio in favorem: Et sub eâ conditione fit, si Clericus à resignante nominatus resignatum Beneficium habeat. Ea repugnat sacris Canonibus, quippe quæ in Beneficiis prohibitam successionem inducat & omninò evertat Ecclesiasticam disciplinam, ex quâ majoribus Beneficiis per Canonicam electionem providendum est, & minoribus per liberam Diœcesani Episcopi ordinationem; sed tandem admissa est etiam in orientali Ecclesia, ut notat Balsamon. *ad Can. 76. Apostolorum.*

Olim ea resignatio in favorem fieri poterat apud Episcopos, ut palàm est ex *d. Ep. 56.* Sed Summus Pontifex

jus illud sibi vindicavit eo colore, quòd simoniaca sit, & ille solus abstergere possit eam Simoniae labem. Proprie quidem & verè Simoniaci non est (alioquin Pontifex eam labem delere non posset) quia resignatarius non dat pecuniam ut Beneficium ei resignetur aut conferatur, qui sæpiùs absens est & ignorans: sed Simoniaci videtur, eo quòd prohibita sit, ut docet Glossa *ad cap. 12. ext. de off. & pot. jud. del.* Et fortè etiam jus illud Summo Pontifici relictum est, ut ità restringerentur odiosæ illæ resignationes in favorem. Cum eam admisit, illi ipsi Clerico Beneficium resignatum conferre tenetur, quem resignans designavit: quia sub eà tantum conditione facta est: & ut ea omninò perducatur ad effectum, nec resignans redire possit, necessaria est acceptatio resignarii.

Tertio amittuntur Beneficia per Monasticam professionem, ut diximus, nec sufficit sola susceptio vestis Monastica; sed regularis professio requiritur, *cap. 4. de Regular. in sexto.* Olim quidem Clericus ab Episcopo petere debebat resignandi & profitendi facultatem, ait Lupus Abbas Ferrar. *in Ep. 29.* & Arnulfus Lexov. *in Ep. 65.* sed hodiè proprio

prio motu, nec petitâ veniâ utrumque facere potest, quasi ad perfectiorem vitam transeat, seu quia meliorem vitam sequi cupit, ut ex quodam Tolet. Concilio exscribit Abbo *in suis Canonibus. cap. 23.* apud Mabilonium *Analect. 10. 2.* Et ipso jure suum Beneficium amittit, cujus incipit esse incapax, propter eam regulam: Sæcularia Sæcularibus, Regularia Regularibus.

Quartò per legitimum Matrimonium, quia Beneficium Ecclesiasticum ejus esse debet, qui in assiduo Dei & Ecclesiæ ministerio esse potest, qualis non est conjugatus Clericus, *cap. 4. de Cl. Conjug. in 2. Collect.* dictum est lib. 1.

Quintò per quædam delicta, ut suo loco videbimus, & aliquandò amittuntur ipso jure, aliquandò per sententiam. Ipso jure seu ipso facto, cum jus ipsum declarat aliquod vacare Beneficium, quo casu, statim illud impetrari & conferri potest. Per Sententiam, cum jus ipsum statuit cum Clericum Beneficio suo privandum: tunc enim illud non vacat, nisi latâ sententiâ privatus dicatur & incapax, & ante eam illud impetrari & conferri non potest.

TITULUS XIX.

De Religiosis Domibus.

EX rebus Ecclesiasticis sunt adhuc Religiosæ Domus , seu Religioni aut pietati deputatæ : Tales olim erant privatæ quædam Domus , in quibus Fideles Officia Religionis obire solebant , cum nondum haberent Ecclesias : Nec quid aliud erant titulus Equitii , titulus Pudentis , titulus Euphemie , apud Anastasium. Tales etiam aliæ Domus privatæ , in quibus sacre Virgines agebant , antequam haberent Monasteria. Sed & ea ejusmodi erant , cum Monasticus Ordo diceretur simpliciter Religio , ut in vita S. Radegundæ. Nec in iis propriè olim essent Ecclesiæ , sed Oratoria de quibus passim agitur *in tit. Decretal. de Relig. Dom.* Invaluit Monachos habere sacras Ædes & Ecclesias.

Ab ipsis Monasteriis ut plurimum pendunt alia quædam Religiosa loca , quæ ibidem sæpius dicuntur pia loca , hodie Prioratus. Olim idè dicebantur obedientiæ , quod cum Monasteria variis

in locis haberent majora prædia, quæ vix curare poterant, ad ea duos sæpe Monachos mitterent, qui dicebantur obedientiarii, quòd semper essent sub obedientia Monasterii, cumque sibi Domunculas & Oratoria in iis prædiis ædificarent, dicebantur religiosæ Domus, Cellæ, Grangiæ, Capellæ.

Sunt etiam religiosæ domus vel recipiendis hospitibus egenis, vel curandis pauperibus ægrotis (quas Ethnicis etiam cognitæ fuisse docent Pausanias in *Corinthiacis*. Publius Victor in *Regionibus urbis*. & Suëtonius in *Claudio. cap. 25.*) vel invalidis, vel senioribus, vel orphanis deputatæ: quarum nomina exponit Carolus Magnus *lib. 2. Capitul. cap. 29. Et passim*. Dicuntur etiam pia & venerabilia loca generaliter Hospitalia, jam. in *cap. 4. ext. h. t.* Quidam volunt ea non aliter esse Domos Religiosas, quàm si ex consensu Episcopi Oratorium in iis ædificatum sit, *ex cap. 1. de Eccl. ad. in 2. Coll.* Sed quamvis non semper pro Beneficiò habeantur (quamvis olim essent Clericales tituli) attamen sacri Canones ea indistincte vocant Religiosas Domos, quòd sint Domus Dei, *cap. 55. ext. de appell.* hodiè *l'Hostel-Dieu*.

Ut plurimum quidem Diœcesano Episcopo subjacent, ut iis præpositi Clerici in ejus potestate maneant, *Can. 8. Calched. Concilii*. Ut administrationis rationes ei reddant, Gregorius Magnus *lib. 7. Reg. Ep. 23.* ut ad ejus sollicitudinem ordinentur, *cap. 3. ext. h. t.* hoc desumptum est *ex Can. 23.* utriusque Synodi ratione sub Eugenio III. & Leone IV. & uterque *in Can. seq.* statuit ut in iis Presbyteri ab Episcopo instituantur, si proprio jure subjecta sint Ecclesiæ: si autem constituta sint sub jure Sæcularium hominum, ut illi ab Episcopis admoneantur, videlicet curare, ut in iis locis Presbyteri ordinentur & instituantur. Unde palam est non omnia Hospitalia esse in ordinatione & administratione Episcoporum; sed aliquando Monachorum aut Monialium, ut docet Carolus Magnus *lib. 5. Capitul. cap. 2. in fine*, & Lupus Abbas *in Ep. 11.* Aliquando etiam sæcularium hominum, quod vel ex eorum fundatione pendet, ex fundatione, nam unicuique liberum est Hospitale in sua Domo ædificare, vel etiam absque consensu Diœcesani Episcopi; Sed si Oratorium in eo ædificare velit, necessarius est ejus consensus, *cap. 1. de Eccles. edif. in 2. Coll.*

vel ex longa consuetudine , vel ex privilegio sedis Apostolicæ , *cap. 2. h. r. in Clem.* semper tamen ea Hospitalia quasi Religiosæ Domus à Diœcesano visitari possunt : illud enim est juxta Canonicam auctoritatem & Regia præcepta , ut ea Episcoporum potestati subiecta sint , & eorum consilio regantur , inquiunt Episcopi Remensis & Rothomag. Provincie in *Capitulis Caroli Calvi tit. 23.*

TITULUS XX.

De Censibus & Procurationibus.

Hic agitur tantùm de sacris Censibus Ecclesiæ debitis , qui non minimam faciunt bonorum Ecclesiasticorum partem, eoque nomine veniunt omnes pensiones, aut præstationes, quæ debentur Ecclesiæ in signum subjectionis protectionis , aut etiam pietatis. Olim quidem Ecclesiæ Rom. multi census debebantur per universum ferè orbem Christianum ; de quibus liber quidam inscriptus est *Census Ecclesiæ Rom.* ad quem pertinet omninò *cap. 8. ext. de Privil.* In eo descriptæ potissimùm erant Ecclesiæ Censuales Ecclesiæ Rom.

Sæpius enim fundatores Censum aliquem Sedi Apostolicæ offerebant, ut essent sub ejus tutelâ & protectione, aut cum ab ea quædam privilegia pro variis Ecclesiis petebantur; sæpius etiam oblatos quosdam Censuum exprimebat in eorum tabulis. Omnes illi Censuum ferè abierunt in desuetudinem. Olim etiam quædam regna Censuum annuos solvebant Ecclesiæ Rom. qualis erat denarius S. Petri in Anglia, quem etiam Gregorius VII. Galliæ imponere voluit, sed incassum, ut palam est *ex ejus lib. 8. Reg. Ep. ult.*

Hodiè adhuc Rom. Pontifici solvuntur annatæ, id est, fructus primi anni Episcopatuû & Abbatiarum, cùm ab eo conferuntur ad nominationem Christianissimi Regis. Ante Bonifacium IX. & Joan. XXII. introductas illas fuisse constat ex notâ Hostiensis *ad cap. 15. ext. de off. jud. ord.* Abrogatæ fuerant in Concilio Basil. & in Pragmat. Sanct. Sed postmodum in Concordatis restitutæ sunt, ac tandem à Carolo IX. confirmatæ. Quidam etiam Episcopi & inferiores Prælati eas olim exegerunt, & adhuc hodiè in quibusdam locis exigunt.

Episcopi etiam varios habuerunt

Census, ac sæpius prohibitum ne novos imponerent suis Clericis. Olim quarta decimarum, oblationum & mortuorum ex omnibus Ecclesiis Paræcialibus recensebatur inter Episcopalia jura *cap. 16. ext. ibid.* Sed ea exolevit, ubi potissimum locupletiores erant Episcopatus. Quod jam olim Decretum est in *Can. 31. sexti Parisiens. Concilii sub Ludovico Pio*, ubi sic habet. Quamquam Canonica autoritas doceat, ut Episcopi habeant quartam partem decimarum: ubicumque tamen Episcopus habet sua, quibus se suamque dignitatem tueri possit, iis contentus sit.

Habebant etiam Cathedriticum seu Synodaticum, ut est in *d. cap. 16.* Est annua pensio quæ pro honore Cathedralæ & Synodi præstatur: & verius est unum illum esse censum, ut etiam existimat Innocentius IV. & Glossa *ad quæst. 3. caus. 10. & ad d. cap. 16.* Eum facile probarunt sacri Canones, cum non amplius Parochi supradictam quartam præstiterunt Episcopis, *Can. placui. 10. q. 3.* Olim nihil ferè certi erat in eo censu, quoties præstaretur quolibet anno, quis esset illius modus, & in quibus consisteret. Sed placuit eo nomine duos tantum solidos seu aureos deberi, *d. Can.*

placuit. & quidem bis in anno, *ex Capitulari Tholosano Caroli Calvi cap. ult.* quod ad unam præstationem redactum est. Quidam Episcopi cum censum remiserunt, ut palàm est *ex Ep. 57. Fulberti Carnot.* ac tandem in Gallia invaluit jus illud esse insolitum & exorbitans, ut loquuntur, ita ut non debeatur nisi ex singulari titulo, vel ex longa consuetudine, vel si pauperior sit Episcopatus: quod desumptum videtur *ex Can. 2. 3. & 8. 10. 9. 3.*

Denique est Procuratio seu exhibitio Cibariorum, quam Clerici Paræciales suis visitantibus Prælati præstare tenentur. Sacri Canones statuunt passim ut Episcopi suam Diœcesim quotannis visitent, eaque visitatione Disciplinam Ecclesiasticam servari docent. Huic visitationi annexa est Procuratio *cap. 21. ext. de Cens.* ut nempe qui visitantem Episcopum recipere debent, eum etiam procurare, seu exhibere teneantur. Olim ejus Procurationis nomine nihil quidquam accipiebant Episcopi, exemplo Apostoli qui non erat oneri Ecclesiis illis quas visitabat, *Can. Cavendum. 10. 9. 3.* sed invaluit iis deberi Procurationem, olim in speciebus, putà in cibariis, hodiè in certâ pecuniæ quan-

titate. Ita ut nihil amplius exigatur, *cap. 2. & 3. de Cens. in sexto.* eaque iis tantum debetur qui præsentialiter visitant, ut est *in Can. 33. generalis Concilii Lateran.* aut si non visitent, & tamen petant Procurationem, duplici notantur infamia negligentiae & avaritiae, *Can. relata 10. q. 1.*

TITULUS XXI.

De Rebus Ecclesiae alienandis vel non.

Hic non agitur de rebus spiritualibus quæ omninò Dei sunt, sed tantum de temporalibus, quæ vel sunt mobiles, putà vasa, vestes, ornamenta, donaria, supellex Ecclesiae, vel immobiles, putà prædia urbana & rustica, sicut & annonæ iis impositæ. Ex omnibus illis rebus aliæ sunt sacræ, aliæ prophanæ, quæ sæpius simpliciter dicuntur temporales, sacræ immobiles putà Ecclesiae, Cæmeteria: mobiles, putà vasa sacra, sacræ vestes, & alia quæ necessaria sunt ad divinam religionem, ut *in l. 21. Cod. de sacros. Eccl.* non sacræ, putà gemmæ, aurum, argentum, vela seu opera textilia, & alia id genus, quæ ad rem divinam nullum

faciunt necessarium usum , ut est in *Nov. 120. cap. 10.* & sunt tantummodo ad ornatum & majestatem *Can. Bene. dist. 96.*

Semper Christiani existimarunt res sacras alienari non posse , propter ea verba *Leviticæ cap. ult.* Omne quod Domino consecratur , non væniet , nec redimetur , & Sanctum sanctorum erit Domino. Et hinc cum Cyrillus Alexand. in *Epist. Canonica ad Dominum cap. 2.* dixit servanda esse vasa sacra Ecclesiæ , Balsamon addit sacra vasa esse res inalienabiles. Sensum tamen invaluit vasa sacra vendi posse ad redemptionem Captivorum , nempe Christianorum , qui sint in vinculis apud hostes Christiani nominis : tunc enim Captiva sunt membra & templa Christi , & magnum est eos pecuniâ redimere , qui sanguine Christi redempti sunt , ait S. Cyprianus in *Ep. 60.* Justinianus addit causam famis publicæ ; absurdum enim esset animas hominum non præferri vasis & vestimentis , *L. Sancimus 21. Cod. de sacros. Eccl.*

Observanda est autem ea methodus , quam in alienatione rerum Ecclesiasticarum præscribit in *Nov. 120.* Ut nempe , primo , vendantur ea mobilia quæ

sunt ad ornatum, iis non sufficientibus, vasa superflua, secundo, vasa sacra, ultimo res immobiles. Jubet etiam ut vasa sacra vendantur aliis Ecclesiis, quæ iis egeant: si nullæ sint hujusmodi, ut confringantur & revocentur in massam, & ita referentur, aut prophana fiant. Quod Jure Civili non desideratur, quasi ea ipsa lex prophana illa faciat, cum ex legitima causâ venduntur *l. inter. 83. d. de U. O.* Ac tandem statuit ut ejus alienationis acta & instrumenta gratis fiant apud Diæcesanum Episcopum, qui consentiat & subscribat. *Nov. 7. cap. 8.* Ac si ea fuerint omiſſa, ut vel Episcopus, vel œconomus, vel ea ipsa Ecclesia, res illas vindicet, nec pretium reddatur emptori, aut si non amplius extent, hic pretium reddere teneatur ipsi Ecclesiæ. *d. l. 21.* quæ jam antea statuerat Ancy-rana Synodus *in Can. 15.* & repetitum est *in Can. Abbatibus. 12. q. 2.*

Olim etiam sacri Canones prædiorum Ecclesiasticorum alienationem prohibuerunt, ut palam est *ex Can. 33. Carthag. Concilii sub Honorio Imp. in Cod. Can. Ecclesiæ Afric. & ex Epistola Canonica S. Cyrilli ad Domnum.* Sed Leo Imp. eam prohibitionem valde confirmavit in prædiis Ecclesiæ Constantino-

politanae l. 14. *Cod. de sacros. Eccl.*
 Anastasius in prædiis Patriarchatus Constantinopolitani l. 17. *ibid.* & Justinianus in omnibus Christiani orbis Ecclesiis d. Nov. 7. & 120. easque pœnas addidit, ut emptor ea reddat Ecclesiæ cum perceptis fructibus, nec ab ea pretium petere possit: ut venditor officio suo privetur, & solvat Ecclesiæ quod ejus interest: ut Tabelliones qui ejus alienationis instrumenta scripserint, perpetuo exilio puniantur: ut judices dignitate sua priventur, qui passi fuerint eam in acta publica referri. Leo rationem ejus prohibitionis hanc affert, quia sicut perpetua est religionis & fidei Mater Ecclesia, ita & perpetuum debet esse illius patrimonium. Justinianus quia si venderentur prædia Ecclesiæ, Clerici non invenirentur qui divinum Officium celebrarent.

Cum autem Leo ita prohibuit prædiorum Ecclesiasticorum alienationem, ne per eam Ecclesiæ adimatur via & occasio commodæ provisionis, aliquando ea permisit alienari, quibusdam solemnitatibus adhibitis. Prima ea est ut alienatio illa fiat tantum ex justâ causâ, quæ nempe Canonibus & Legibus probata sit, putâ ex causâ necessitatis, aut

summæ utilitatis. Necessitatis, putà pro redimendis Captivis, aut alendis pauperibus tempore famis publicæ, vel etiam si Ecclesia magno ære alieno oppressa sit, nec aliunde habeat unde illud dissolvere possit *cap. 11. ext. h. t. Can. 50. & 51. 12. q. 1.* Et omninò verius est eam necessitatis causam desiderari etiam in alienatione mobilium, *cap. 1. ext. de pignor. summæ utilitatis, Can. sine exceptione. ibid.* puta si sterile prædium pluris vendat Ecclesia, ut ex ejus pretio fructuosum acquirat, ut *in cap. 7. ext. h. t.* si alienet ruinosas ædes, quæ non nisi majoribus impensis servari possint, aut longius remota prædia quæ facile curari non possint.

Secunda est ut solemne fiat ejus alienationis instrumentum in quo ejus causa nominatim exprimatur, atque ità ut si omiſsa sit, numquàm suppleri aut præsumi possit adhibita, nec ullum tempus vel etiam longissimum faciat, ut adhibita præsumatur, quia una illa causa potestatem concedit faciendæ illius alienationis.

Tertia est ut huic alienationi consentiat Diccæsanus Episcopus, cum in ejus potestate & dispositione sint omnia Ecclesiæ bona, ac si forte in alia Dic-

cesi Ecclesia illa sit ad quam pertineat alienandum prædium, & illud sit in aliâ Diœcesi, tutius est utriusque Episcopi consensum adhiberi, & ejus in cujus Diœcesi est ea Ecclesia, quia est Episcopus alienantis Clerici, *Can. placuit. 12. q. 2.* & ordinator ejus Ecclesiæ *Auth. hoc jus. Cod. de sacrosf. Eccl.* atque etiam ejus Episcopi consensus desideratur, in cujus Diœcesi positum est illud prædium, nam illud est in ejus potestate. Cumque alienatur rusticum minoris prædium, desideratur decretum Præsidis Provinciæ in qua illud situm est *l. 16. Cod. de præd. min.*

Quarta est ex Novellis Justin. quas Gratianus Canonisavit, ut adhibeatur tractatus seu communis deliberatio Clericorum ejus Ecclesiæ cujus alienandum est prædium, putà ut in præsentia Episcopi alter ex iis præsentibus exponat alienationis faciendæ causam, ut omnes sigillatim vota emittant, ut si de alienatione illâ inter omnes conveniat, fiant ejus tractatus & alienationis acta & instrumenta, quibus omnes subscribant. Quod si alienatio proponatur ex causa summæ utilitatis, alter ex iis deputatus in rem præsentem ire debet, inquirere in statum alienandi prædii, ejus inqui-

sitionis acta referre ad Capitulum, quæ describantur in tractatus, & alienationis instrumento. Denique Justinianus requirit, ut in loco publico proponatur vœnale esse prædium illud ejus Ecclesiæ, ut omnes ad ejus emptionem accedant, & illud plus licitanti addicatur. Sed hodie volunt necessariam non esse illam publicationem.

TITULUS XXII.

De Contractibus Ecclesiasticis.

ITà D. Cujacius Nov. 120. inscripsit. Vel etiàm titulus ille inscribi potest, de Contractibus Clericorum, sicut Justinianus in suo Cod. dedit titulum *de Contractibus judicium*: ut in hoc nostro de iis tantùm agatur, qui de rebus Ecclesiasticis aliquid singulare habent inter Clericos. Fortè si quidem Canonici Juris Institutionibus inconueniens esset, de omnibus illis Contractibus agere, quos jus civile fusiùs expendit. Ab eo repetenda est eorum substantia & natura. Duos planè affines emptionem venditionem, & locationem conductionem in hoc titulo attingere juvat, sicut & quasdam Canonici Juris regu-

las, quibus utraque constat.

Prima est ex *Can. 2. Tarraconensis Concilii* apud Reginonem & Burchardum, ut quicumque in Clero esse voluerit, emendi viliùs & vendendi cariùs studio non utatur, quamvis Auctores Juris Civilis doceant vel etiàm se invicem in pretio circumscribere concessum esse naturaliter: quod fortè nihil aliud est, quàm ἐμπειχῆς, ait Justinianus in *Nov. 97. cap. 1.* Id est juxtà usum fori, vel etiam ex naturali hominum appetitu & inclinatione, ut voluit Grotius. Sed eam à Clericis abesse jubet ille canon, quòd in iis omninò prævalere debeat fraterna charitas.

Secunda est ut Clerici commercio vel negotiationi se non immisceant, præterquàm ad victum & vestitum, ut lib. 1. scriptum est.

Tertia est ut si Clericus post ordinationem suam aliquid emerit, adquisierit, aut suo nomine comparaverit, illud propriæ relinquat Ecclesiæ, ut ex pluribus Canonibus probat Regino Abbas *lib. 1. de Discip. Eccles. à cap. 217. ad 221.* & ibi addendus Balusius. Quod licet hodiè non observetur, de eo tamen admonendi sunt Clerici, & illi potissimùm

qui suæ Ordinationis tempore pauperes fuerint, & ex redditibus Ecclesiæ aliquid comparaverint, aut ex iis facti sint locupletiores.

Quarta est, ut Ecclesia res soli non emat, aliterve acquirat, quàm ex præcepto vel concessione Regis, & tributum illud ei, & feudalibus dominis solverit, quod dicitur hodiè amortisamentum, de quo suprâ. Quidam volunt constitutionem de eo editam fuisse in Galliâ, quo tempore S. Ludovicus in Bello sacro captus est, & de eâ conquestum fuisse Alexandrum IV. Quidquid sit, non alia ratione in hoc titulo Juris illius mentio fit, quàm quòd Summus ille Pontifex *in cap. 4. & Bonifacius VIII. in cap. 3. de Immun. Eccl. in sexto.* de eo agant & illud tollere velint: sed Clemens V. illud restituere videtur *cod. tit. in Clem.*

Quinta est ut omninò reprobetur ea emptio venditio, sub cujus nomine fiat & lateat Contractus quidam usurarius, ut *in cap. 5. ext. de emp. & vend.* cujus speciem ac definitionem desumit Odo-fredus *ex l. 3. Cod. plus val. quod ag.* sed tandem posteriores Pontifices *in cap. 1. & 2. ibid. in extravag. com.* probarunt Contractum annui redditus, eâ

lege, ut fors ipsa omninò alienata sit, nec unquàm peti possit: Eaque nihil aliud est, quàm emptio venditio, quamvis fortè fucata, sed permessa. Probarunt, inquam, nec enim primò introduxerunt id genus negotii, cum jamdiù obtineret *ex Nov. 160.* ubi occurrit ea ipsa species hodierni redditus annui.

Locatio-conductio aliquid etiàm singulare habet in Clericis. Ea duplex est, aut temporalis, aut perpetua. Temporalis quæ fit ad modicum tempus, olim sæpiùs ad quinquennium. Ea non mutat dominium: ideoque Balsamon *ad Can. 12. sept. Syn.* ait eam non recenseri inter alienationis species. Undè Clerici Ecclesiarum suarum prædia, etiam nullis solemnitatibus adhibitis, locare possunt ad modicum tempus, *cap. 1. in fine de reb. Eccl. al. vel non. in Clem.* quod hodiè ad novem annos producitur *ex Glossa ad Nov. 120. cap. 3.* & longum tempus ad decem: sicut Principum constitutiones longum tempus in præscriptione definierunt. Ac si fortè Clerici Ecclesiarum suarum prædia partim locaverint ad decennium, Græci *ad l. 29. d. de usur. & fr.* Existimant eam locationem non quidem in totum infirmari; sed tantùm quatenùs excedit decennium.

Ea, inquam, temporalis locatio aliquid singulare in Clericis. Primò ut propter turpia lucra conductores esse non possint alienarum possessionum, Chalched. Concilii *Can. 3.* quem ad suggestionem Imperat. Martiani editum fuisse palàm est *ex Act. sexta ejus Concilii.* Hoc etiam confirmavit Justinianus *in Nov. 123. cap. 6.* & ibi addidit eos esse non posse publicarum & alienarum possessionum conductores. Meldense Concilium *in Can. 49.* prohibet ne turpi villicationi se implicent, & turpem illam vocat quæ sit mercenaria, ut addit Zonaras *ad d. Can. 3.* seu quæ fiat tantum lucri faciendi animo. Sed tamen conducere possunt decimas suarum Ecclesiarum. Imò & in Ecclesia Anglic. prudentissimum erat illud institutum, ut soli Clerici decimas conducere possent, & quidem ad breve tempus, ex Concilio Londinensi sub Ottone Legato, *in Can. 8.* apud Mathæum Paris. & Spelmannum, quod forte habuit à Concilio Rothomag. *Can. 19. an. Domini 1189.* Ne Laïci earum conductores, vel eas, vel jus earum percipiendarum, invaderent, ut rectissime addit Alteserra *ad Can. 2. ext. de loc. & cond.* vel etiam ne

in iis percipiendis nimias admitterent exactiones, ut est *in Can. 7. ejusdem Concilii London.* Sæpiùs etià in eadem Ecclesia prohibitum est, ne altaria seu Ecclesiæ aut, decimæ, personatus, dignitates, aliave munera Ecclesiastica dentur ad firmam; quod quid sit vide quid dixi *ad cap. 8. ex. de Ju. Patron.*

Sic etiam Innocentius II. *in Can. precipimus 21. q. 2.* prohibuit ne Monachi suas Parœciales Ecclesias committerent conductitiis Presbyteris: ità enim cùm in Claromontano Concilio sub Urbano II. Ecclesiæ illæ Monachis ademptæ essent, & statutum ut in iis Vicarios instituerent, annuos tum primum habere ceperunt, eosque conductitios, quod prohibuit ille Pontifex, & Alexander III. *in Can. 1. sui Turon. Concilii apud Guill. Neubrig.* generaliter addidit ne sub annuo pretio Sacerdotes ad regimen Ecclesiarum statuantur; & statim voluit eos Vicarios esse perpetuos *cap. 3. ex. de off. vic.*

Denique constat multis Synodorum decretis, & pluribus Imperatorum Constitutionibus prohibitam esse alienationem rerum Ecclesiasticarum, & nomen illud productum fuisse ad Emphyteusim, nisi adhibitis illis solemnitatibus

fiat, de quibus, *in tit.*

Novellæ

Justiniani 7. & 120. (quas Gratianus Canonisavit; ut loquuntur) aliquid discriminis introduxerunt inter Emphyteusim Ecclesiasticam & prophanam. Prior quidem vix olim permiffa erat nisi ad vitam accipientis, aut duorum hæredum, putà filiorum & nepotum; sed tandem admissa est etiam perpetua in sterilibus prædiis aut ruinosis ædibus Ecclesiæ; ac semper addendum est, adhibitis solemnitatibus necessariis. Cum autem Jure Civili cautum est emphiteutam expelli posse non soluto Canone per triennium, placuit sufficere biennium in Ecclesiastica emphyteusi.

TITULUS XXIII.

*De Precariis, Prestariis,
& Libellis.*

TR E S illi contractus ævo sequiori prodierunt in Ecclesiasticâ œconomiâ; & passim occurrunt in Conciliis, in Capitularibus, Historiis & Annalibus Ecclesiasticis. Precaria aut precatoria est contractus quo prædii Ecclesiastici ususfructus alicui conceditur ad illius preces. Eam in

nummis etiam consistere quidam volunt ex verbis illis Carolomanni Ducis & Principis Francorum in *Liptinensi Concilio*, cui præfuit Bonifacius Moguntinus ad an. 743. quodque Symundus exscribere debuit *ex Epist.* 78. ejusdem Bonifacii. Statuimus quoque & C. ut sub precario & censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri aliquanto tempore retineamus? Sed ibi Ecclesialis pecunia generaliter accipitur pro Ecclesiæ possessionibus; & quidem unâ illâ ratione, quod ille esset contractus usurarius; si quidem in pecuniâ numeratâ consisteret, nec cum probasset Ecclesia.

In tribus præcipuè casibus id genus negotii obtinuit. Primus & antiquissimus est, cum aliquis fundum suum donabat Ecclesiæ, ab eâ ejusdem fundi usumfructum precibus adhibitis petebat, & accipiebat ad vitam, aut aliud tempus. Secundus est, cum sæpius ac sæpius juberent sacri Canones, ut Laïci usurpata prædia Ecclesiastica restituerent, precabantur Ecclesiâ ut eorû usumfructû retinerent ad vitam, ne si eorum redditu carerent, redigerentur ad egestatem. Tertius est cum Reges ac Principes gravioribus bellis premerentur, sæpissimè co-

gebant Ecclesiam, ut iis prædia quædam Ecclesiastica darent in precariam; & ita iis prædiis uterentur fruerentur ad exercitus adiutorium, ut suprâ dictum est ex Liptin. Concilio.

Luculentissima primi casus exempla duo extant, alterum apud Possidonium in *vitâ S. Augustini cap. 24.* ubi alter ex Honoratis Hipponensium, Ecclesiæ Hipponensi possessionem donare voluit, retento sibi usufructu. Alterum in *Regulâ S. Benedicti cap. 66.* parentes ejus (nempè suscipiendi Monachi) faciant ex rebus quas donare voluerint, Monasterio donationem, reservato, si ita voluerint, usufructuario, idest, usufructu. Cumque frequentior esse cepisset hujusmodi precariæ usus, ex eo Marculus *lib. 2. cap. 5.* ejus concipiendæ formulam edidit. Et valdè intererat Ecclesiæ Chartam ejus precariæ conscribi, ne per diutinam detentionem præjudicium ei fieret, *Can. 5. VI. Tolet. Concilii.* Atque etiam postea cautum est precariam renovari singulis quinquenniis, *cap. 1. ext. de prec.* eâque ipsâ ratione, qui precariam accipiebat, minusculum aliquid eidem Ecclesiæ, censûs nomine, solvere tenebatur, ne proprietas ab eâ recederet. Quocumque modo concessa

esset precaria, qui eam acceperant, Pontificium seu potestatem non habebant, alienandæ illius rei, quæ iis data erat in precariam.

Quo tempore prodierit non satis constat. Prima ejus species olim cognita videtur ex *l. ult. Cod. Th. de donat.* Id est veteribus etiam Jurisconsultis, putà Papiniano in *lib. 42. in princip. ff. de mort. cau. donat.* ubi cum Seia fundum suum Titio donare vellet, ejusdem usumfructû sibi recepit seu reservavit. Ea reservatio pro verâ & naturali traditione habita est, quæ tunc temporis necessaria erat ad donationem. Sed Theodosius in *lib. 8. ibid.* Eam quasi fictitiam sustulit: nec multò post, putà post biennium restituit, in *d. l. ult.* Eamque confirmavit Justinianus in *l. si quis 35. §. 5. Cod. de donat.* Sanè veteres id genus negotii vocabant donationem, quia dominus donatæ rei suæ legem illam dicebat ut ejus sibi retineret usumfructû, & ided Isidorus *lib. 4. Orig. cap. 24.* eam vocat donationem usufructuariam: sed posteriores vocarunt precariam, quòd Ecclesia donanti & precanti domino usumfructum illum concedat, & ad illius preces.

Dici etiàm fortè potest ortam fuisse precariam ex *l. jubemus. 14. in fi. Cod.*
de

de Sacros. Eccl. ubi Leo Imperator Ecclesiæ permittit sui alicujus prædii usum-fructû alicui præstare ad illius preces, siquidem fructuarius ille aliud eidem Ecclesiæ donet, quod sit ejusdem redditus: quod etiam probavit Justinianus, sed ea precaria erat omninò ad Ecclesiæ utilitatem, nostra autem ad onus & detrimentum, & Leonina statim exolevit.

Alterutro quidè exemplo usâ est Ecclesia ut reciperet precariam: sed, ut diximus, non satis constat, quando tum primùm eam receperit. Plures ejus originem repetunt ex III. Carthag. Concilio ad an. 390. quod extat apud Gratianû & Gregorium IX. & in quibusdam Codicibus MSS. frustrâ. Nam rectissimè notant Correctores Romani, Contius, & Ant. Augustinus Canonem illum non extare in ullo Carthag. Concilio; sed conceptissimis verbis *lib. 3. Legum Longobardicarum. tit. 10. cap. 2.* Et olim didici à præstantissimo de Marca iis locis adscribendum esse quemdam Canonem, in quibus tum primùm certò & nominatim scriptum legitur.

Prima igitur mentio Precariæ mihi occurrit in Epaonensi Concilio circa annum 517. *Can. 18.* quod enim de ea in *Can. 59. Agathensis Conci-*

lvi ad an. 506. Symundus notat illud cum quibusdam aliis huic Concilio additum ex Epaonenſi. Carolus Calvus eam valde cohibuit & imminuit in ſuis Capitulis in Villâ Sparnaco, in Synodo ad Vermeriam, & in Concilio Meldenſi. Nec tamen dicendū eſt omnes precarias ſtatim exoleviſſe, ſicque inutilem eſſe titulum Decretalium *de Precariis*, ut voluit Albericus Gentilis: Nam & earum meminit Chronicon Abbatiae S. Trudonis *ad an. 1100 to. 7. Spicilegii Dacheriani*. Nec multò poſt eas agnoſcunt Gregorius VII. *lib. 6. Regeſti Ep. 5. in fi.* & Ivo Carnot *in Ep. 271.*

Sic ergò dicebatur Charta, Libellus, quo aliquis precabatur aut petebat uſumfructum alicujus Prædii Eccleſiaſtici.

Præſtaria autem erat Charta, quam dabat Eccleſia, & in quâ exponebat, quibus legibus aut conditionibus dabat. Diſputant primæ notæ Interpretes, an Precariæ & Præſtariæ differant, an idem ſint. Marculfus diſtinctam utriusque formulam ſcribit. Symundus ait precariam eſſe, quam dat petitor, præſtariam verò, quam dat Rector Eccleſiæ, Baluſius ad Reginonem probat fuſius utriusque vocabula confundi olim ſolita.

Utrumque illud negotium differt valde à precario, de quo in libris Juris Civilis, & precaria solo tantum nomine cum precario convenit. Gregorius IX. totam ferè precarii materiam breviter ex Jure Civili complectitur *in cap. ult. ext. de precar.* quod more suo edidit absque ullâ consultatione, & proprio motu. Ex eo Cap. Precarium est conventio, quâ quis rem suam alteri utendam ad illius preces concedit, ut eâ utatur, quandiû concedenti placuerit: differt à commodato & donatione, sed hoc non est istius loci. Aliquando etiam Precarium & Beneficium dicuntur de eare, quæ aut destructa sit, aut ruinam minetur, & petenti datur ad reficiendum aut restituendum, ut in vita S. Ansegisi apud Mabilonium.

Denique est libellarius contractus apud Gregorium Magnum *in libris Regesti*, & *in aliis veteribus monumentis*, *in Glossario Lindsburgi ad Cod. legum Antiquarum*; cum interveniente libello res Ecclesiastica vel etiam prophana venditur certo pretio & certâ pensione in singulos annos constitutâ. Synodus Pontigonensis *in Can. 10.* jus libellarium & emphyteuticarium confundere videtur. Quod etiam exscribit Carolus

Calvus *in suis Capitulis tit. 41.* sed ibi Syrmundus contendit inter utrumque illud esse discriminis, quòd Emphyteusis non renovetur nisi mutato possessore: Libellaria renovari soleat statis temporibus datâ pecuniâ. Addi fortè potest Emphyteusim non fieri, nisi sub lege *ἐμπενημέτου* seu meliorationum, quæ in libellariâ non desiderantur.

TITULUS XXIV.

De Bonis Clericorum & Monachorum.

IDEM plane titulus datur *lib. 5. Cod. Th.* & in utroque agitur tantùm de propriis & patrimonialibus Clericorum bonis, de quibus etiam plures sunt sacri Canones. De iis primo agendum quæ antè ordinationem habuerint & postmodùm de iis quæ post eam acquisierint. Olim quidem Clerici nihil habebant proprium, aut si quid tempore ordinationis haberent, illud vendebant & pretium dabant pauperibus. Sed placuit ut propria bona retinerent ac coleant eo prætextu, quòd ex iis pauperes sublevare possent in dies, *Can. 12. Sardic. Concilii.*

Eo casu ex Apostolorum *Can. 40.*

electus Episcopus inventarium facere debet rerum propriarum & Ecclesiasticarum, *Can. 24. Antioch. Synodi & Can. sint manifesta. 12. q. 1.* Justum enim est apud Deum & homines, ut Ecclesia res suas salvas habeat; & Clericorum bona servantur eorum gentilibus aut agnatis: & hoc bona fide & in rei veritate consistere debet & absque ulla fraudatione, alioquin habebantur ut falsarii. Anastasius Bibliot. in *Nicolao I.* duos Ravennatenses Archiepiscopos arguit, quod cautiones & indiculos falsaverint, qui consecrationis initio fieri soliti erant in scrinio. Locus ille respicit omninò inventarium illud de quo agimus, & indicat quo tempore faciendum nempe ordinationis, & illud deponendum in scrinio Ecclesiæ. Nec tantum res immobiles Ecclesiæ; sed etiam mobiles describendæ erant. Ita Gregorius Turon. *lib. 6. Histor.* cujusdam Episcopi meminit, qui descripsit argentum Ecclesiæ. Si Episcopus inventarium illud non fecerit, Zonaras & Balsamon *ad Can. 22. Calched. Concilii*, addunt propria ejus bona Ecclesiæ acquiri, quasi voluerit ea post mortem suam eodem jure censerì, ac alia Ecclesiæ bona quæ tenebat.

Olim etiam sacri Canones ità respiciebant propria illa Clericorum bona, ut si ex iis exhiberi possent, nihil planè caperent ex redditibus Ecclesiæ, alioquin dicebant eos committere sacrilegium, quòd ità furarentur bona pauperum, *Can. Clericos. q. 2.* & comedere peccata populi. *Can. Pastor. ibid.* idest populi peccata in se suscipere, ait Prosper Aquitanicus, aut Julianus Pomerus in *libris de Vita Contemplativa*, seu comedere sacrificia populi pro peccatis, ait S. Augustinus in *Enchiridio de fide*. Atque etiàm priores Imperatores Christiani ægrè patiebantur locupletiores ordinari Clericos, quia, inquit, Constantinus Magnus in *l. 6. Cod. Th. de Epif.* Oportet opulentos subire necessitates sæculi, & pauperes divitiis Ecclesiæ sustentari. Et hinc adhuc hodiè sunt Collationes Pontificiæ in formâ pauperum, in formâ communi, in formâ justitiæ.

Denique in propriis Clericorum bonis antè Ordinationem quæsitis, interest Ecclesiæ, si ad ea Ordinati fuerint, aut pro titulo iis utantur. Ac verius est nec illud introductum in *Can. 6. Calched. Concilii*, in quo ad Ecclesiam possessionis Ordinari, est ad Ecclesiam Pagi :

Nec etiam ab Alexandro III. *in cap. 4. ext. de prab.* Nam antè cum titulus ille Patrimonialis prodierat secundum dispositionem Canonum ait ejus tempore Joan. Saresb. *in Ep. 12.* sed eum fortè confirmavit *in d. cap. 4.* & eo magis interest Ecclesiæ, quia obtinuit Patrimonium illud à Clerico, nec obligari, nec alienari posse, ne mendicare teneatur, in opprobrium Cleri.

Secundo sacri Canones ad ea etiam Clericorum bona respiciunt, quæ post Ordinationem acquisierint. Nam *in cap. 3. ext. de pecul. Cler.* generaliter ad eam Ecclesiam pertinere dicuntur, ad quam Ordinati fuerint; & quidem secundum Canonicam auctoritatem: nihil enim frequentius in sacris Canonibus, in Antiquis Rom. Impp. Constitutionibus, & in Capitularibus Regum nostrorum: Ejusque juris meminit etiam Marculfus *in Formulis.* Ratio ea est tum quia ex bonis Ecclesiæ acquisita præsumuntur; tum quia cum ad eam Ecclesiam Ordinati sunt, videntur ejus servi, eique adedò addicti, ut quidquid ex ejus bonis acquirunt, ei acquisivisse intelligantur. Hodie generalis est ea Lex Regni, omnia Clericorum bona unde quaque proveniant, post eorum mor-

tem ipso jure acquiri agnatis eorum hæredibus, quod propiùs accedit *ad l. 34. Cod. de Ep. & Cl. & ad l. un. Cod. Th. de bonis Cler.*

Duæ illæ leges facile suadent aliquid subjiciendum breviter de testamentis & legitimis hæreditatibus Clericorum. Sed forte satius est de iis singulares titulos proponere.

TITULUS XXV.

De Testam. Cleric. & Monac.

NOVELLA Martiani Imp. habet tantùm eam Epigraphen *de Testam. Cleric.* sed sicut in titulo præcedenti addidimus & Monachorum. Primò de Clericis. Ea Nov. est tantùm de Testamentis in favorem Clericorum; quâ de re Titulo 1. hujus libri: non etiam de Testamentis, quæ à Clericis ordinata sunt, de quibus in hoc tit. agendum. Sequiori ævo testamentum generaliter aliquando accipitur pro quibuscumque instrumentis aut Chartis, ut apud Reginonem *lib. 2. de Discip. Eccles. cap. 401. & in vita S. Mauri Abbat. num. 52. & 53.* sed ferè semper ac

potissimum in hoc tractatu illud est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo quod quis post mortem suam fieri velit.

Duplex est testamenti factio; altera est activa, ut loquuntur, quæ iis competit, qui ex legibus Testamenti faciendi potestatem habent: altera est passiva, quam habent qui ex alieno Testamento aliquid quoquò modò capere possunt, de qua in d. tit. 1. hic autem de priori. Nec contemnendum est utrumque illud Ecclesiasticæ disciplinæ caput; quippe quod elegantissimè probet, quænam fuerit veterum Clericorum puritas & sanctitas, quinam eorum contemptus circa res temporales.

Vel autem propria fuerunt & Clericorum bona, vel ab iis quæsitæ post ordinationem. Constat semper eos testari potuisse de propriis; quæ quoquo modo ad eos pervenerint. *Can. Sicut. Can. Episc. Can. sint manifesta. 12. q. 1.* extant antiquissima Episcoporum testamenta, quæ illud probant, sed omninò verius est eos debuisse testari secundum leges. Justinianus in *Antiquâ versione Novella 123. cap. 9.* ait eos debere secundum leges donare, & in suis bonis testari. Sed Julianus Antecessor

ait nominatim , & de iis secundùm leges testari. Martianus *in d. Nov. 5.* ait eorum testamenta valere , si quidem omni Juris ratione firmata sint. Privilegium illud iis datum est , ut quamvis sint in potestate parentum (nam solus Episcopatus iis temporibus eam solvebat) de propriis bonis liberè testari possint. Quasi de Castrensi peculio , ait Justinianus , in quo filiusf. habetur quasi paterfam. Sicut verò filiusfam. paganus Jure communi de eo peculio testamentum condere debet ; ita & Clericus.

Sensim tamen jus Canonicum multa ex iis solemnibus Juris Civilis remisit , & abrogavit , præcipuè verò de numero testium. Alexander III. *in cap. 10. & 11. ext. de Testam.* statuit valere Testamenta quæ facta sint coràm proprio Sacerdote seu Parocho , & tribus aut duobus testibus ; quia , inquit , scriptum est ; In ore duorum vel trium , stet omne verbum. Tres illos testes habere potuit à Leone Sopho , qui in Nov. 41. & 43. generaliter voluit tres testes sufficere , in quibus locis alii fide digni desint. Fortè autem ideò Parochum adhibuit , quòd valde intersit eos testes adhiberi testamentis , qui planè sint fide

digni ; quales omninò post Deum esse Sacerdotes , ait Arthemidorus *lib. 2. οἱ κληρικῶν cap. 74.* Alexandrinam hanc Constitutionem exscripserunt plures Galliæ consuetudines : ac licet generaliter edita sit, attamen constat eam quoque obtinere in Clericis. Sed addendum eos testari non posse in favorem Ethnicorum aut Hæreticorum, quamvis sint eorum consanguinei. *Can. 25. Carthag. Concilii apud Balsamonem. Et Can. 81. in Cod. Can. Eccl. Affric.*

Ac tandem cum Apostoli in *Can. 40.* volunt, ut manifestæ sint propriæ res Episcoporum, piissimè addunt, si quas tamen proprias habeant : Nam sæpiùs, ut Ordinati erant, propria bona vendebant, eorumque pretia dividebant pauperibus. Et hinc ut plurimum moriebentur intestati, quia pauperes Dei non habebant, unde facerent Testamentum. ut de S. Ambrosio, S. Paulinus ; de S. Augustino Possidius, & de aliis benè multis, qui Evangelicam hanc puritatem sequuti sunt. Et hæc de propriis Clericorum bonis : quæque Canones habent de Episcopis, ea pertinent etiam ad Clericos, ut pluribus probat Thomassinus *de Eccles. Discip. parte 1 lib. 4. cap. 19. in fi.*

Nunc de aliis bonis. Ea vel sunt Ecclesiæ, vel post Ordinationem quæsitæ ex peculio Ecclesiastico. Si sint Ecclesiæ, expeditum est Clericos de iis testari non posse: Idem si de provisione Ecclesiæ bona illa quæsierint: seu si per Ecclesiam aut ex redditibus Ecclesiasticis. Nihil frequentius in sacris Canonibus, & apud Gregorium Magnum in libris regesti. Sanè uno casu de rebus Ecclesiasticis testari possunt, easque propinquis suis relinquere, si quidem abundè in bonis habeant, unde omninò & ultrà quàm relictum sit, indemnè servant Ecclesiam. Hodie receptum est in Galliâ, ut Clerici, & de fructibus suorum beneficiorum testari possint, & de iis quæ quoquo modo acquisierint vel etiàm ex iis fructibus, aut qualicumque occasione Ecclesiæ.

Denique pauca de testamentis Monachorum. Unique olim eos quasi veros cives testari potuisse colligitur *ex l. un. Cod. Th. de bon. Cler.* atque ita ut eorum testamenta valerent, etiamsi à legum sæcularium ordine discrepare viderentur, ut est in secundo Lugdun. Concilio *Can. 2.* qui totidem verbis repetitus est in *Can. 10. V. Paris. Concilii*, quem intactum reliquit Clotarius.

II. in Ediçto suo ad illud Concilium.
 Justinianus iis ademit testandi facultatē
in Nov. 5. quòd nihil haberent in bo-
 nis, & omnia eorum bona Monasterio
 quæsitæ essent exceptâ legitimâ, quæ de-
 betur eorum liberis ante Monachismum
 susceptis ait Gregorius Magnus, *lib. 7.*
reg. Indict. 2. Ep. 7. Ex quâ desumptus
 est Canon, *Quia ingredientibus. 19. q.*
3. quod ægre tulit, Salvianus Massil.
lib. 3. ad Eccl. Cathol. Ante Monachis-
 mum de suis bonis testari poterant; imò
 & in ipso Monachismo inter suos libe-
 ros antè susceptos, si modo virilem por-
 tionem Monasterio suo reliquissent.
Nov. 123. Leo Sophus eam testandi fa-
 cultatem iis utcumque restituit *in Novi*
5. sed tandem generaliter invaluit Mo-
 nachos post suam professionem non am-
 plius testari posse. Utrique Gregorius
 Magnus ex dispensatione cuidam Abba-
 ti concessit testandi potestatem de iis
 quæ ante professionem habuerat in bo-
 nis *lib. 9. reg. Ep. 22.* Sed ea dispensa-
 tio rejicitur in Galliâ: Nam ea potestas
 est Juris publici, & est tantum à lege ci-
 vili, ut agnoscit ille idem Gregorius
in d. Ep. 7. in qua n nullæ sunt Ponti-
 ficis partes. Adde titulum *de Monachis*
in fine lib. 1.

Leo Sophus *in Nov.* 68. permisit iis nominari executores alienorum testamentorum. Vix in antiquo Jure Civili occurrunt executores testamentorum. Ea pendebant ab ipsis hæredibus aut à fideicommissariis. Sed cùm apud Græcos non incogniti essent *ἐπίτροποι* curatores, executores testamentorum, Imperio Bylantium translato, frequentiores esse ceperunt. Martianus Imp. *in d. No.* 5. eos vocat dispensatores. Et statim Episcopis data est ea executio *l. nulli, 28. Cod. de Ep. & Cl.* Episcopi eam jure suo sibi vindicarunt, atque ita ut ejus executionis cognitio Ecclesiasticæ Jurisdictionis fuerit, quod tandem exolevit.

TITULUS XXVI.

*De Legit. hered. Cler.
& Monach.*

IN Jure Civili elegans ea est ἀκολου-
θία consecutio, ut post testamen-
tarias hereditates, statim legitimæ se-
quantur, quæ nempe à legibus defe-
runtur ab intestato. Nec tam malè for-
sàn Canonici Juris authores eum quo-
que ordinem servant, cum eò devenerint
Clericorū mores, ut olim quodāmodò
testari cogerentur, nec salvo epitimio,
decedere possent intestati. Balsamon *ad*
Can. 84. Carthag. Concilii ex Jure Ci-
vili definit, quinam dicantur intestati:
non illi tantum qui nullum planè testa-
mentum fecerint; sed qui non jure, aut
etiam quorum testamentum jure fa-
ctum infirmatur.

Cum autem Clerici moriuntur inte-
stati, si quidem liberos, aut parentes,
aut propinquos, aut uxores habeant;
vel etiam ex antiquis, Canonibus eo-
rum hereditas iis defertur, & omnibus
illis deficientibus, ea quasi vacans non
amplius fisco vindicatur, ut olim obti-

Leo Sophus *in Nov.* 68. permisit iis nominari executores alienorum testamentorum. Vix in antiquo Jure Civili occurrunt executores testamentorum. Ea pendebant ab ipsis hæredibus aut à fideicommissariis. Sed cùm apud Græcos non incogniti essent ἐπίτροποι curatores, executores testamentorum, Imperio Bylantium translato, frequentiores esse ceperunt. Martianus Imp. *in d. No.* 5. eos vocat dispensatores. Et statim Episcopis data est ea executio *l. nulli*, 28. *Cod. de Ep. & Cl.* Episcopi eam jure suo sibi vindicarunt, atque ita ut ejus executionis cognitio Ecclesiasticæ Jurisdictionis fuerit, quod tandem exolevit.

TITULUS XXVI.

*De Legit. hæred. Cler.
& Monach.*

IN Jure Civili elegans ea est ἀκολου-
θία consecutio, ut post testamen-
tarias hæreditates, statim legitimæ se-
quantur, quæ nempe à legibus defe-
runtur ab intestato. Nec tam malè for-
sàn Canonici Juris authores cum quo-
que ordinem servant, cum eò devenerint
Clericorū mores, ut olim quodāmodò
testari cogerentur, nec salvo epitimio,
decedere possent intestati. Balsamon *ad*
Can. 84. Carthag. Concilii ex Jure Ci-
vili definit, quinam dicantur intestati:
non illi tantum qui nullum planè testa-
mentum fecerint; sed qui non jure, aut
etiam quorum testamentum jure fa-
ctum infirmatur.

Cum autem Clerici moriuntur inte-
stati, si quidem liberos, aut parentes,
aut propinquos, aut uxores habeant;
vel etiam ex antiquis, Canonibus eo-
rum hæreditas iis defertur, & omnibus
illis deficientibus, ea quasi vacans non
amplius fisco vindicatur, ut olim obti-

nebat , sed eorum Ecclesiæ tanquàm propriæ uxori *l. un. Cod. Th. de bon. Cler.* & observanda sunt verba Clotarii II. in *Edicto ad quintum Paris. Concilium*: Cuicunque defuncto , si intestatus decesserit , propinqui absque contrarietate iudicum in ejus facultates , juxta legem succedant. Hoc integrum edidit Symundus ; & ex eo innotescit Clotarium prudentissimè intactum reliquisse Canonem ejus Concilii de testamentis Clericorum , ut potè antiquis Imperatorum Constitutionibus convenientem. Sed huic addidit legem suam de legitimis Clericorum hæreditatibus , ut deferantur eorum propinquis secundum legem , putà Romanam : ut nullus iudex , nempè publicus seu regius eas in fiscum cadere procuret , aut competentibus addicat , idest iis qui bona vacantia petunt à Principe. In Gallia generalis est ea lex , ut Clerici parentibus ab intestato succedant , & iis parentes , perinde ac laïci , ait Loifellus in *Institut. consuetud.*

Singularia quædam exempla occurrunt quorundam Monachorum , qui suis parentibus successerunt. Imò & olim parentes liberis suis Monachis legitimam relinquere tenebantur in suis.

testamentis l. 54. *Cod. de Ep. & Cl.*
Eaque fiebat Monasterii, nec Monachi
illi eâ uti poterant ad libitum. Salvianus
Massil. lib. 4. *ad Eccl. Cathol.* probat
eos privari non posse suâ legitimâ.
Quod adhuc statuit Justinianus in Nov.
123. & addidit ut nisi parentes eam
reliquerint, liberi Monachi eam suo
jure capiant ab intestato. Ejus Nov.
méminit Balsamon *ad Can. 6. primæ &*
secundæ Synodi Constantinopolitane.

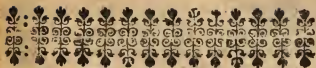
Regulariter iis ademptum est jus omne
succedendi. Vulgò etiam non habent
legitimos hæredes: omnia eorum bona,
quæ Monasterium ingressi vel industriâ
suâ, vel ex testamento, vel ex libera-
litate propinquorum quæsierint, ad
illud pertinent, nec de iis disponere
possunt *d. Can. 6.* Ludovicus Pius
in suis Capitular. lib. 6. cap. 108. vo-
luit ut quamvis Monachi ante Mona-
chismum liberos habeant, attamen post
eum inductum, omnia eorum bona
fiant omninò ipsius Monasterii. Utique
Patrum & Imperatorum variæ fuerunt
de eâ re Constitutiones. Sed tandem
invaluit, statim atque Monachi pro-
fessionem emisérunt, omnia eorum
bona legitimis eorum hæredibus ac-

quiri, perinde ac si eo ipso professionis momento decessissent intestati. Ac vix conceditur iis modicum aliquid concedere suo Monasterio in fraudem necessariorum hæredum, quibus ea jure deberi ait Hieronymus.

De iis omnibus vide Thomassinum in libris de Eccles. Discip. circa Beneficia, & Brodæum ad Louëtium litt. E. num. 4. & alios.

CANONICI

JURIS

INSTITUTIONUM

LIBER TERTIVS.

TITULUS PRIMUS.

De Actionibus seu Judiciis.

UM totum ferè Jus Civile in actionibus consistat, ideò Justinianus de iis longiorem titulum in suis Institutionibus dedit, quem in nostris illis omittere juvat, cum in Jure Canonico non ità subtiliter inquirendum sit, quænam actio instituatur, sed nudè ac simpliciter judici exponendum sit factum, exponenda rei gestæ veritas. *cap. 6. ext. de Judic.* Ubi Alexander III.

quorundam litigatorum intentionem rejicit, qui ejus tempore, ad Legum subtilitatem recurrere volebant, & ita inquirere adhuc in nomen actionum, ut paulò antè eum conqueritur Joannes Sarisber. in *Epist.* 5. ad Adrianum IV. Alexandri III. Decessorem.

Olim quidem Ecclesiasticæ lites Legum ordine servato, etiam peragenda, & finiendæ erant per actiones *l. ult. Cod. Theod. de denunt. & edit. rescrip.* Sed sensim invaluit in Jure Canonico solam facti veritatem proponendam esse in judicio, *cap. 1. ext. de do. & cont.* Et absque ullâ subtilitate actionis; in conventionis libello exponendam esse solam litis & petitionis causam *cap. ult. ex. de lib. oblat.* quod etiam docet Tancredus *lib. 2. judiciarii ordinis cap. 13. & 17.* Undè cum Ant. Augustino in Epitomè Juris Pont. titulum hunc inscribimus de actionibus seu Judiciis. Nam & judicia & actiones aliquandò etià promiscuè usurpantur apud Jurisconsultos.

Judicia sunt disceptationes, quæ fiunt apud judices, litium definendarum gratiâ. Sed fortè ad illud, Judices addendum est in Ecclesiâ: Nam & Innocentius III. In quartâ

compilatione Decretal. ità inscribit eum
titulum de Judiciis in Ecclesiâ Catho-
licâ tribus præcipuè personis constare,
Judice, actore, & reo. Hic propriè
Judex dicitur, qui tribunali præest,
vel jurisdictionem habet *l. 1. d. de Ju-
dic.* Et hinc cùm in hoc libro 3. præci-
puè agendum sit de Ecclesiasticâ juris-
dictione, prima ea est inspectio, an Ec-
clesia jurisdictionem habeat, quam suis
judicibus mandare possit. Constat qui-
dem ei competere Spiritualem, quæ
propriè est fori pœnitentialis; cùm
Christus Dominus ligandi & solvendi
potestatem ei dederit. Sed quæritur an
forensem aut publicam habeat de qua
sola in hoc tractatu agimus. Primò e-
nim Apostolus jubet Fidelibus Corin-
thiis, ut constituent judices, qui de
sæcularibus eorum negotiis cognoscant.
Secundò ad Calcem Cod. Th. datur ti-
tulus de Episcopali judicio, & in Justi-
niano titulus de Episcopali audiendiâ: ac
tandem in libris Decretaliû dantur plu-
res tituli de officio & potestate vario-
rum judicum Ecclesiasticorum.

Fortè tamèn verissima sunt ea verba
Jo. Gersonis in *sermone Justitiæ ad Re-
gem Francia.* Status Ecclesiasticus nul-
lam habet Jurisdictionem, nisi dono

terrenorum Principum : Et hinc veteros Gallix proceres apud Mat. Paris. in *Henrico III.* scriptum illud edidisse dicuntur , in quo petebant ut Clerici , juxtà statum Ecclesiæ primitivæ , jurisdictionem non habeant , videlicet publicam & forensem. Primò enim Christus D. dixit se constitutum non esse judicem de forensibus negotiis : regnum suum non esse de hoc mundo ; suos Apostolos non dominari tanquàm Principes sæculi : nec litium voluit esse Judex , nec arbiter facultatum , ait S. Ambrosius *ad caput 12. Luca.* Apostolus quidem jubet Fidelibus , ut judices ex seipsis potiùs constituent vel etiam contemptibiles , quàm ut ethnicos judices adeant : sed secreta tantùm erant ea judicia , seu quæ in secretis conventibus fiebant , apud Tertullianum in *Apolog. cap. 39. & in Can. 74. Illiberitani Concilii.* Nec verisimile est Apostolum ex Fidelibus constituere voluisse publicos judices contrà mentem & exemplum Christi Domini.

Præterea Forensis & publica jurisdictionis nihil aliud est , quàm publica potestas judicandi de rebus Forensibus , & judicati exequendi. Unde Magistratus eam habentes in sacris etiam Canonibus

dicuntur passim publici judices, ad differentiam Ecclesiasticorum, quibus propriè potestas illa non competit, quique forum Legibus non habent, ait Valentinianus *in Nov. sua de Epif. judic.* Ac tandem forensis jurisdictio abhorret à professione Clericorum, quibus turpe est si se peritos ostendant rerum forensium *l. 41. Cod. de Ep. & Cl.* Sensim tamen primi Impp. Christiani Episcopalem audientiam aut Episcopale judicium dederunt Ecclesiæ, ut inter Fideles de multis rebus judiciariè cognoscat. Ejus concessionis progressus omninò repetendus est ex variis eorum Imperatorum Constitutionibus in utroque Cod. & in eorum Novellis. Eaque potestas aucta aut etiam imminuta est juxtà eorum caput aut studium, vel cultum in Ecclesiam.

Neque verò dicendum est tractatum illum de Ecclesiasticâ jurisditione non satis convenire cum actionibus, ad quas tertium hunc librum pertinere jam scriptum est suprâ: primò enim ea est Ant. Augustini Methodus, qui etiam in tertiâ parte sui juris Pontificii de variis judicibus Ecclesiasticis & de eorum potestate agit: Præterea in Jure Canonico sublatâ solemnitate & subtilitate actio-

num, satius est inquirere in officium & in potestatem judicum, apud quos persequi possimus, quod nobis debetur.

Denique cum Principes jurisdictionem dederunt Ecclesiæ, constat eos inspexisse solos Episcopos, ut illi tantum juri dicundo præessent; sed sicut ad rerum Ecclesiasticarum curam & administrationem œconomos habere jussi sunt; ita & vicarios in rebus Ecclesiasticis, atque etiã Officiales (qui & olim dicebantur œconomi, ut in l. 13. Cod. de Ep. aud.) in forensi & contentiosâ jurisdictione. Eoque fluxit Ecclesiastica disciplina, ut hodiè non amplius ferè ipsi Episcopi jus dicant, sed eorum Officiales, ut suo loco videbimus.

TITULUS II.

De foro Competenti,

OMNES utriusque juris compilatores post titulum de judiciis, subjiciunt titulum de Foro Competenti, ut ita doceant ubinam ea instituenda sint. Nam & Legibus & Canonibus traditum est non licere unicuique apud quodcunque forum voluerit, vel apud quemcunque judicem agere, ait Balsamoni

mon *ad Can. 15. Carthag. Concilii.* Forum hîc propriè dicitur locus in quo judicia fiunt, ait Festus. Est locus judiciorum, ait Quintilianus *in Declam. 274. Editionis Pitheana.* Additur, Competens, idest ubi quis agere vel conveniri debeat, ait elegantissimè Tribonianus *in Epigraphe tituli dig. de judiciis.* Et hoc valdè pertinet ad ordinem judiciorum: Nam si Judex sententiam dixerit in eum qui sit alieni fori, ea ipso jure nulla est *10. tit. Cod. Si à non comp. Jud.* Cùmque sensim Ecclesia Jurisdictionem propriè dictam habere cepit, statim etiàm forum habuit, cujus jampridem meminit idem Carthag. Concilium sub Honorio Imp. *in d. Can. 15.* Sicut & Martianus *in l. 25. Cod. de Ep. & Cl.* Unde cum Valentinianus *in Nov. 12.* scribit Ecclesiam non habere forum legibus, id est, non habere forum, per quod leges valeant, ut ibidem loquitur Quintilianus, seu per quod leges aut Jura Civilia perducantur ad effectum.

Quamvis autem jurisdictio & forum se invicem consequantur, rectissimè tamen dici potest Ecclesiam non ità statim fixum certorum indictum habuisse forum, sed vacillans, incertum, & om-

ninò pendens ex arbitrio litigantium. Hoc planè testantur ea Valentiani verba *in d. Nov. 12.* diversorum sæpè causatio est, id est dubitatio de foro vel judicio Episcopali. Primo enim ex Constitutione Constantini Magni vel etiam Clerici apud judices publicos agere aut conveniri poterant, & ab iis in qualibet parte litis petere, ut rejicerentur ad Episcopum. Sic etiam Arcadius & Honorius *in l. 7. & 8. Cod. de Episc. aud.* voluerunt ut litigantes eligere possent Ecclesiasticum judicem, qui inter eos cognosceret more arbitri spontè residentis, id est, in quem velut in arbitrum partes nudâ conventionem, & nullâ stipulatione pœnali adhibitâ compromississent, ut *in l. 5. Cod. de recept. arb.*

Tertiò Valentinianus voluit *in d. Nov. 12.* Episcopos judicare non posse, nisi præeunte vinculo cōpromissi, id est, nisi ex compromisso quod jure perfectum sit, *l. 1. Cod. eod.* Quartò Martianus *in l. 13. Cod. de Ep. & Cler.* hoc pendere voluit ex arbitrio actoris. Undè cum vetus interpretatio *d. Nov. 12.* ait eam Novellam à Majoriano sublatam fuisse, fortè legendum est, à Martiano, quia nullam Majoriani legem de ea re habemus. Ac tandem Justinianus

pleraque addidit & immutavit.

Sed ut certius aliquid constituatur de foro competenti Clericorum, omnes fere sacri Canones conveniunt in eam regulam: Vel Clericus contrà Clericum agit, vel Clericus contrà laicum, vel laicus contra Clericum. Primo casu Calched. Concilium *in Can. 9.* statuit, ut Clericus non deferat proprium Episcopum, idest omninò apud eum litem instituat, *cap. ext. hoc rit.* Et verba ejus integri Canonis indicant eam pertinere tantùm ad civilia negotia. Cùmque nec etiam definiat, quis ille sit proprius Episcopus, Joan. Andræas rectè addit eum esse rei seu defensoris, juxta receptissimam juris utriusque regulam, actor sequitur forum rei, ut eum vocet in jus ad eum judicem, cujus jurisdictioni subjacet; nec enim alium adire potest absque contemptu proprii illius Episcopi, ait Zonaras. Omnes ferè sacri Canones sequuti sunt Calched. illud Decretum. In eo additur, litigantes Clericos de consensu proprii Episcopi apud alios judices agere posse, quos elegerint: adde, qui jam sint judices, seu qui aliam jurisdictionem habeant *l. 1. d. de judic.* Privati enim non possunt creare judices: Sed cum

addit Balsamon, apud alios idest Ecclesiasticos, fortè illud est contra mentem ejus Concilii, & aliorum Veterum, ut mox videbimus.

Secundo casu olim Clericus laicum ad sæcularem judicem attrahere seu in jus vocare non poterat, absque sui Pontificis permissu, ut optimè legunt Romani Correctores in *Can. Clericus. 3.11.9.1.* Sed cùm suspecta sit Marcellini Epistola secunda, cui Gratianus eum Canonem adscribit, tribuendus videtur tertio Aurelian. Concilio, in quo verba ejus Canonis absque ullâ suspitione leguntur. Sed omninò recepta est ea regula, ut Clericus laicum in sæculari foro convenire debeat, vel etiam non petitâ veniâ: casus ille fusiùs exponetur in tit. seq.

Tertio casu laicus actor Clericū reum convenire debet apud Ecclesiasticum judicem, juxtà regulam: actor sequitur forum rei. Sequens titulus docebit qualitem negotii aliquandò inter Clericos facere forum competens. Sed cùm vulgò receptum sit, ut in pluribus causis Clerici solum habeant forum Ecclesiasticum, disputatum est an huic renuntiare possint, & consentire in alios judices. In jure civili lex Julia judiciorum

privatis permittit convenire & consentire in alienum judicem, vel etiam sine consensu proprii. *L. 1. & 2. d. de judic.* ac fortè verius est non aliter eam conventionem valere, quàm si statim adierint alienum hunc judicem. *L. si convenerit. 1 §. d. de jurisd.* Sub Justiniano dubitatum est an Sacerdos cum alio quolibet contrahens in conscribendo ejus contractûs instrumento renunciare possit huic foro, quod habet propter Sacerdotii prærogativam, & ratione illius contractus consentire in alium judicem. Movebat sanè, quòd ità satisfactum non esset legi Juliae, cum desideret aditionem alieni judicis, quam non ponit Justinianus: Et tamen contrà constituit servandam esse illam conventionem, in *l. 51. Cod. de Episc. & Cl.* quæ repetita est in *l. Pen. Cod. de pact.* Plures affert rationes; sed duas omninò elegantissimas, quæ dissentientium Clericorum sanguinem suffundere debent; & quia non licet venire contrà sua pacta, turpe est datam fidem fallere: Et quia contrahentes decipere non licet.

Sed Innocentius III. in *cap. si diligenti* 12. *ex. hoc tit.* rescribit Clericum Ecclesiastico foro ità renunciare non posse, ut in sæculatam judicem consentiat,

eamque renuntiationem ipso jure nullam esse, quamvis in judicio facta, & juramento confirmata sit. Tum quia inquit, jus publicum privatorum pactis mutari non potest. Quòd autem Clerici apud solos judices Ecclesiasticos conveniri possint, illud est juris publici quod toti ordini & Collegio Clericali concessum est, ergo singularis quidam Clericus huic derogare non potest. Tum quòd sacri Canones severè puniant eos Clericos, qui apud sæculares judices agant, quasi malè sentiant de totâ Ecclesiâ, qui Ecclesiasticos judices fugiunt & rejiciunt. Utramque hanc rationem eleganter refellit Cujacius *ad. d. Cap. 18.* Et vix quisquam inficiari potest fucatam esse primam; & alterum esse omninò contrà sacros Canones abundè probatum est, ubi de Clericis aliquandò ad publicos judices conveniendis.

Sed quæritur an saltem Clericus propriæ jurisdictioni renuntiare possit & consentire in alium judicem Ecclesiasticum? Nam eo casu dici potest nihil convelli de autoritate Canonica, cum potestas illa judicandi domesticis fidei defertur, ut in simili loquitur Marculfus *in form. 1.* Et tamen Gregorius IX.

in cap. 18. ext. h. tit. rescribit, ut ita Clericus in alienum judicem Ecclesiasticum consentiat, eum opus habere consensu Diœcesani Episcopi. Rationem hanc affert Callixtus primus *in Can. 1. & 3. 9. q. 3.* qui Ordinare non poterit, quomodò judicabit? quasi diceret, alienus Episcopus alienum Clericum Ordinare non potest absque consensu proprii Episcopi, ergò nec aliter etiam judicare.

Addit Pontifex *in d. cap. 18.* privatorum consensu constituere posse alienum judicem, non etiam Clericorum; & ibi laicos vocat privatos, qui privati proprie dicuntur, qui remoti sunt à publicis officiis, ait Isidorus *lib. 8. Orig. cap. 4.* laici autem in Ecclesiâ, nullâ dignitate suffulti sunt, ait Optatus *lib. 1. contra Parmenianum.* Idèò verò laici non egent consensu proprii judicis, ut alienum eligant, quia lex Julia illud iis permittit. *d. l. 1. & 2. d. de jud.* sed idèò Clerici opus habent consensu Diœcesani Episcopi, quia sacri Canones vetant ne eum deserant *d. cap. 1. hoc tit.* Hodie utimur eo jure, ut si de crimine agatur, Clericus renunciare non possit privilegio Cleri; possit autem in civili nego-

tio. Vide Cujacium *ad Nov. de Monachis*. Raguellum & Mornacium, *ad d. l. Pen. Cod. de Paſt.*

TITULUS III.

De Privatis aut Civilibus Judiciis inter Clericos.

IN jure & in facto errant, qui volunt publicos seu ſæculares & regios judices directam jurisdictionem non habere in Clericos. In jure legant eam legem. Apoſtoli, omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit, & interpretationem Chryſoſtomi ad eam legem, etiam Episcopus vel Pontifex. In facto, quatuor aut quinque tituli hujus libri ad eam rem pertinentes eos fortè convincent, ſi Scholaſtica quædam commenta rejicere velint.

Totius Juris noſtri ſumma diviſio eſt, in privatum & publicum: illud ad ſingulorum & privatorum utilitatem ſpectat, publicum verò ad ſtatum reipub. hinc fluxit judicia vel eſſe privata vel publica, de quibus omnibus legem judiciariam tulit Julius Cæſar. In privatis tractantur cauſæ juris privati, in publi-

cis causæ juris publici. Ant. Goveanus ex privatis facit Jurisdictionem civilem, ex publicis criminalem. De civili tum primùm in hoc titulo agendum est, cùm ea priùs etiam data fuerit Ecclesiæ, ac videndum statim quandonam & quomodò eam habere ceperit.

Cùm in quadam coloniâ instituitur jurisdictio, non tantùm ei assignantur certi quidam fines, ut docent Authores finium regundorum: sed ejus etiam judicibus certarum causarum cognitio adscribitur. Lampridius de Alexandro Severo, jussit quid ad quos judices pertineret. Addendum, ne usurpatio judicia legesque confundat, aut judicibus ordinariis adimat propriam notionem, ut est *in l. 2. Cod. Th. de Jurisd.* Hoc omninò præstitit Constantinus Magnus in Ecclesiasticâ jurisdictione (& quidem forensi, ut diximus toties) primus eam instituit solemnî edicto, quod sanè non extat, sed ejus ille ipse meminit *in l. 1. Cod. Th. de Ep. judic.* Sicùt & Eusebius & Sozomenus, nec fortè adeò spectata est fides ejus legis primæ, quam in partes discriptam Gratianus habet *causâ 11. quest. 11.*

Hoc, inquam, tum primùm præstiti in eo edicto, cùm nempè voluit Epis.

copos haberi tanquàm veros judices: eorum sententiis dedit vim & auctoritatem rei judicatæ, & ut à majoribus Magistratibus perducantur ad affectum, Eodem etiam sermone assignat territorium, putà Parochiam aut Diocesim cujuslibet Episcopi, quod sæpiùs ac sæpiùs declararunt sacri Canones. Ac tandem addidit latissimam causarum cognitionem iis verbis: Omnes itaque causæ (addendum, non modò Ecclesiasticæ, sed etiam civiles) quæ vel Prætorio vel Civili Jure tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur. Fons ille est, primaria institutio jurisdictionis Ecclesiasticæ, & quidem Civilis, de quâ sola est solemne illud edictum & de Privatis aut Civilibus Causis. Nec dicendum est ex iis Constantini verbis judices Ecclesiasticos non habere jurisdictionem propriè dictam, cum illi ipsi judicum pedaneorum instar, sententias suas exequi non possint: Nàm illud ità obtinuit, quòd cùm non essent Imperiales aut publici Magistratus, nec apparitionem haberent, nec manum militarem, seu nec ea quibus sententiæ judicum mandantur executioni: sed omninò verum est eas adcò habuisse vim rei ju-

dicatæ, ut ab iis appellare non liceret; quod planè indicat latas illas fuisse ab iis, qui veram haberent jurisdictionem.

Cùm autem Ablavius tunc temporis Præfectus Prætorio vidit novam Episcoporum jurisdictionem institui, quæ Imperialem imminuebat, consuluit Constantinum quomodò edictum illud accipere & exequi deberet. Constantinus *in d. l. 1. Cod. Th. de Ep. jud.* (cuius legis meminerunt Sozomenus & Nicephorus Callixtus, quam etiam ut veram agnoscunt Carolus Magnus, Burcardus, Ivo Carnot. & Innocentius III.) tria rescripsit: primò ut si duo Clerici agant apud sæcularem iudicem, alter quocumque tempore alium etiam invitum trahere possit ad Episcopale iudicium, ad quod index ille utrumque reiiciat. Secundò, ut Magistratus Episcoporum sententias exequi teneantur. Tertiò ut ab iis appellare non liceat.

Constantini sui edictum sequutus videtur eius æqualis Silvester I. *in Can. nullus, trigesimo secundo. 11. q. 1.* In quo sic habet: nullus Clericus, vel Diaconus, vel Presbyter propter quamlibet causam intret in Curiam, nec antè civilem iudicem causam suam dicere præ-

sumat. Quidam Canonem illum rejiciunt quasi suppositum: alii eum valdè interpolatum esse volunt. Sed plures viri magni eum agnoscunt. Primò extat in secundâ Synodo Romanâ sub Silvestro I. Anastasius Bibliot. Luitprandus Ticin. Abbo Floriac. eum exscribunt in ejus vitâ; sicut & Compiler Legum Longobardic. & Gratianus, Romani Correctores, & Janus à Costâ eum retinent & expendunt.

Amplissimam hanc potestatem in multis temperarunt Constantini successores, eamque coarctarunt ad causas religionis, disciplinæ Ecclesiarum, bonorum Ecclesiasticorum, & ad eos ipsos Clericos pertinentium, conversationis, & morum.

Primò igitur sicut Ethnici Pontifices de suâ Religione cognoverunt, apud M. Tullium: & Archi-Synagogi & Patriarchæ Judæi de suis Cærimoniis *l. Judæi 13. Cod. Th. de Judæ.* Ita & semper Ecclesia potestatem illam suo jure habuit, ut de Religione cognoscat. Imò & Honorius & Arcadius *in. l. 1. Cod. Th. de Relig.* & Valentinianus III. *in Nov. 12.* scribunt Ecclesiasticos judices cognoscere tantum posse de causis Religionis. Quænam illæ sint, docet S.

Ambrosius in *Epist.* 13. videlicet causæ fidei, & alicujus Ecclesiastici Ordinis; & addit, de causis fidei nunquam judicasse laicos. Undè & veluti *καὶ ἐξ ὧν* dicuntur causæ Ecclesiæ judicio Episcopali definiendæ, apud Sulpitium Severum *lib. 2. sacra Hist. circa finem.*

Secundò, S. Ambrosius causis fidei jungit causas alicujus Ecclesiastici Ordinis, putà, inquit, ut Sacerdotes judicent de Sacerdotibus, non etiam laïci, præcipuè verò cum de eorum fide agitur. Eum Ambrosii locum expendemus fufius tit. 7.

Tertiò, sunt causæ ad Religionis observantiam pertinentes, ut est in *l. qui mos est 23. Cod. Th. de Epif. & Cl.* quod Jac. Gothofredus accipit de causis Ecclesiasticæ Disciplinæ, ut à Synodis audiantur. Quales illæ sint videbimus etiam ibidem.

Quartò sunt causæ Ecclesiæ, ut in *l. ult. Cod. Th. de denunt. & edit. rescr.* seu negotia Ecclesiarum, in *Can. 97. Cod. Africani.* Putà de earum statu, terminis, immunitatibus, privilegiis, statutis, consuetudinibus, & aliis hujusmodi, quæ pertinent ad eas ipsas Ecclesias, quæque omninò sunt Episcopalis jurisdictionis.

Quintò controversiæ de bonis Ecclesiasticis huic etiam foro subjacent. Nihil frequentius in sacris Canonibus, & in libris Decretalium, idem de propriis Clericorum bonis & negotiis: sic enim Ecclesiastica negotia distinguuntur à propriis Clericorum, *in l. 15. Cod. de Epif. & Cler. & in l. 13. Cod. de Epif. aud.*

Denique Clericalis conversatio ejusdem est fori. S. Ambrosius *in ead. Epist. Valentinianum* Seniorem constituisse scribit, ut examen morum Episcopi ad Episcopale judicium pertineat. Quod etiam de omnibus Clericis probant omnes Canones de vitâ & honestate Clericorum.

Ferè omnes illæ causæ varios habuerunt exitus, vâria temperamenta pro vario captu priorum Imperatorum: sed constat eas tum primùm assignatas fuisse juriſdictioni Ecclesiasticæ, eaque prima fuisse illius fundamenta, quæ Pontifices altius tollere curarunt in dies. Atque ità ut ei quarumlibet rerum cognitionem addicerent, ut videbimus tit. sexto.

Sed huic usurpationi Christianissimi Reges variè consuluerunt, ut Ecclesiastici judices cognoscant tantùm de rebus ad

Religionem & ejus observantiam pertinentibus, de rebus spiritualibus, de rebus omninò Ecclesiasticis, de civilibus Clericorum causis, quæ actione in personam peragantur: ac si de aliis causis cognoscant, rescindantur eorum sententiæ per appellationem tanquàm ab abusu, quasi contrà sacros Canones & Leges regni potestate suâ in iis abutantur.

TITULUS IV.

*In quibus causis Clerici civiliter
agere vel conveniri possint apud
judices publicos.*

CONSTAT Clericos in rebus ad Christianam sanctitatem aut Religionem pertinentibus semper habuisse suos judices, putà Episcopos, quibus nihil commune erat cùm publicis. *L. 3. Cod. Th. de Epif. jud.* sed cùm habere ceperunt res proprias, de quibus suprà, quinam de iis cognoscerent, variè cautum est à legibus & Canonibus.

Ille ipse Constantinus Ecclesiasticæ jurisdictionis author indicat Clericum, qui de iis rebus litem habeat, sive in-

quit, petitor sit, sive possessor, apud iudices publicos agere vel conveniri posse : Cum nempe statuit eum in quacunque parte litis apud eos institutæ petere posse, ut ab iis dirigatur seu rejiciatur ad Episcopum. *L. 1. ibid.* quia inquit, multa quæ in iudicio (civili aut sæculari) captiosæ præscriptionis vincula promi non patiantur, investigat & promittit Sacrosanctæ Religionis autoritas. Et ibi captiosa præscriptio est moratoria dilatio *l. 3. Cod. de div. res.* quæ dicitur etiam eleganter obstaculum artificiosum in *l. un. Cod. Theod. de dom. rei quæ possit.* S. Bernardus *lib. 1. de Consid. cap. 10.* Pontificem monet, ut in iudiciis Ecclesiasticis moratorias illas dilationes præcidat : quæ cum sæpius liberæ in iure civili concederentur, ætates plerumque iurgantium veterinosi litibus consenescebant, inquit Imperatores in *l. un. Cod. Th. de dilat. ex conf.*

Hoc etiam evincunt Constantini successores, qui compromissum desiderant, ut iudex Ecclesiasticus de iis negotiis cognoscat : Ergò non interveniente compromisso ea erant sæcularis jurisdictionis. De eo compromisso agitur infra tit.

Iis addenda sunt ea verba veteris illius

interpretationis, quæ subjicitur Novellæ Valentiniani de Epif. jud. si quis laicus Clericum per auctoritatem judicis ad publicum provocaverit, pulsatus sine dilatione respondeat nec multò post Clericus, si aliquem lite pulsaverit, in foro illius quem in judicio provocat, audiatur. Ea ipsa occurrunt in quibusdam Conciliis, cum sæpiùs apud veteres tanti esset ea interpretatio, quasi Cod. Th. partem faceret. Quædam ex iis expendamus breviter, ut innotescat olim Clericos adire potuisse publicos judices.

Sub eodem Valentiniano Andegavensis Concilii Patres *in Can. primo* sic loquuntur Clericis non liceat inconsultis Sacerdotibus suis, idest Episcopis, sæcularia judicia expetere: Ergo licebat ex eorum permissu.

Eodem ferè tempore (quo vetus ea interpretatio prodiit) circa initium Sexti Sæculi) Agathense Concilium *in can. 32.* sic habet: Clericus ne quemquam præsumat apud Sæcularem Judicem, Episcopo non permittente, pulsare. Sic legit Syrmundus de Clerico actore. Gratianus *in can. Clericum* II. q. I. legit, Clericum nullus præsumat, de Clerico reo. Ivo Carnot. primam lectionem

habet, eamque probant Rom. Correctores. Ergò Clericus, Episcopo suo permitte, agere potest in foro publico. Et sacri Canones licentiam hanc iis facile concedendam censet, qui jus suum persequitur contra laicum & forum rei sequitur.

Additur *in eod. can. 32.* sed qui (nempe Clericus) pulsatus fuerit (apud Sæcularem judicem) non respondeat vel proponat. Sic legunt Ivo & Gratianus: Sed Syrmundus legit, respondeat, non proponat; & rectissimè lectionem illam probat *ex Can. 11. Epaonensis Concilii circa idem ferè tempus*: Sed si pulsati fuerint Clerici ad Sæculare iudicium, sequi non morentur. Eam quoque lectionem valdè confirmat vetus ea interpretatio *d. Nov. 12.* quæ sic habet; pulsatus Clericus sine dilatione respondeat. Additur *in d. Can. 32.* non proponat, idest mutuam petitionem non instituat, ut palàm est, *ex Nov. 96. in fin.*

Ex iis omnibus ea disciplina colligitur ejus ætatis, ut si Clericus aliquem laicum in jus vocare velit ad sæcularem judicem, necessarius sit Episcopi permissus, si autem conveniatur, Episcopalis consensûs nulla fiat mentio. Et fortò

ratio differentiae ea esse potest : quia veteres sacri Canones nominatim prohibent, ne Clericus deferat proprium Episcopum, aut in foro Sæculari agat, idcircoque necessaria fuit gratia aut licentia Episcopi : Nihil verò addunt, si ipse ab adversario laico vocetur ad illud forum, quo casu necessaria illa non est, quia leges & Canones volunt ut sine morâ & dilatione sequatur, & respondeat. Undè cùm illud ità obtineat ex indulgentiâ Canonum, necessarius non est Episcopi consensus.

Sed non multò post in tertio Aurelianensi Concilio *Can. 32.* mutua fit prohibitio, ne Clericus actor laicum reum, vel laicus actor reum Clericum ad publicos judices vocare possit, absque permissu Pontificis, ac si verum amamus ea etiam ipsa mens est IV. Aurelian. Concilii (tribus aut quatuor annis postea) *Can. 20.* ubi, absque Presbytero aut Archidiacono nihil aliud esse videtur, quàm absque licentiâ Presbyteri aut Archidiaconi.

Et hinc omninò sequitur, vel etiam ex antiquo Jure Canonico, Clericos agere vel conveniri potuisse apud judices publicos, saltem ex permissu aut licentiâ Diocesani Episcopi. Hodie

omnino etiam recepta est ea regula, ut Clericus laicum in seculari foro convenire debeat, nullâ petita veniâ, & quidem juxta receptissimam hanc juris utriusque regulam, actor sequitur forum rei.

Sensim etiam invaluit in Galliâ laicum judicem de interdictis seu de causâ possessionis cognoscere, vel etiam in rebus Ecclesiasticis, & inter ipsos Clericos, ut titulo sequenti videbitur.

Clerici etiam de laico Patronatu agant & conveniuntur apud judices regios, ut fusiùs olim scripsi *ad tit. de Ju. Pat. in Proleg. Cap. 39.* Idem de feudis Ecclesiasticis: Nam & illi ipsi Pontifices Clericum de Sæculari feudo agentem rejiciunt ad laicum ejus feudi dominum quasi ad verum judicem, *Cap. 6. & 13. Ex. de judic. Cap. 6. Ex. de fo. Comp. cap. pen. Ex. de ord. cog.* quibus addi possunt *Epist. 128. Innocentii III. lib. 2. reg. & Epist. 208. apud Quercetanium 10. 4. histor. Francia.* Idem juris, si reus sit Clericus, ut nempe in ejusdem domini curiâ respondeat, inquit Siculæ Constitutiones *lib. 1. tit. 65. Cap. un.* Et hinc in Gestis S. Ludovici ad ann. 1245. inter causas excommunicationis, quæ in Concilio Lugdun-

Contrà Fridericum II. lata est, ea refertur : quòd exequi noluerat eam Ecclesiæ legem, ex quâ Clericus apud Sæcularem judicem conveniri non potest, nisi propter feudum, quod civiliter tenet: idest à laïco. Sed in Galliâ soli judices laïci de omnibus feudis cognoscunt, sive sint Ecclesiastica, sive laïca, sive à Clericis, sive à laïcis teneantur, quia sunt omninò temporalia & patrimonialia. Vide Notam Caroli Molinæi *ad d. Cap. 5. Ex. de judic.*

Sic etiam Clerici de decimis Infeodatis apud solos judices laïcos agere aut conveniri possunt : Et quia sunt planè temporales & quia possessores eas ab ipso Rege in feudum accepisse præsumuntur, cui ab Ecclesiâ tum primùm ita datæ sunt.

Ac tandem Clerici ad forum laïcum vocari possunt pro recognitione Scripturæ. Ex jure Canonico ea recognitio inter Clericos, facienda est apud judicem Ecclesiasticum. *Cap. 1. §. ult. & ibi Glossa. de fo. comp. in Sexto.* Sed in Galliâ receptum est, eam fieri tantùm apud laïcum, ex Constitutione an 1539. artic. 92. ad quam videndus Brodæus ad Louëtium *lit. L. num. 15.* quod & in

Angliâ receptum esse palàm est ex ejus legibus, *toto libro 7.*

TITULUS V.

De causâ possessionis & proprietatis.

CUM in judicio vel res, vel persona conveniatur, *L. 19. d. de ju. fis.* hinc summa illa divisio actionum prodiit, ut aliæ sint in rem, aliæ in personam. Actio in rem est per quam vindicamus rem nostram, quæ ab alio possidetur, eaque semper in eum datur. Actio in personam, quâ cum eo agimus qui nobis obligatus est ad aliquid dandum vel faciendum, & semper in eum datur *l. 25. d. de oblig. & act.* Ac licet in jure Canonico exoleverit actionum scrupulositas, attamen contemnenda non est ea divisio, & earum actionum natura: Præcipuè verò in tractatu de jurisdictione, & de foro competenti, ut nempe innotescat ubinàm instituendæ ac peragendæ sint, atque etiam quale in iis officium judicis esse debeat.

Quando actiones illæ Clericis aut contrà Clericos competunt, nec leges Imperiales nec Canones distinguunt, in

quonam foro instituendæ sint; & generaliter volunt, ut in civilibus causis Ecclesiastica sequantur: Sed Carolus Magnus in *legibus Longobardorum*, lib. 3. tit. 1. Cap. 11. statuit ut Clerici de suis personis seu actione in personam conveniantur apud Ecclesiasticos judices, & actione in rem apud temporalem judicem Diocesani Episcopi, qui cum assessore judicis laici jus dicat. Apertiùs omninò Guillelmus Rex Siciliae in *legibus Siculis* lib. 1. tit. 42. & 63. statuit, ut Clerici, actione in personam conveniantur tantùm apud Ecclesiasticos judices, & actione in rem apud laicos. Eam distinctionem sequutus est Franciscus I. Rex Galliae. Ratio differentiae ea esse potest, quia persona Clerici omninò Ecclesiastica est, & per Ordinationem mancipata Ecclesiae: sed res sunt, sub Imperio Principis, & jurisdictione Regii Magistratus. *Can. quo jure. dist. 8.* atque etiam Clerici per jura Regum possident possessiones, ait Hincmarus Remensis in *Epist. 9.* & ita convenit, ut Reges eorumve Magistratus de iis possessionibus cognoscant. Olim quidem Carolus magnus in actione in rem non distinguebat inter res Clericorum proprias, & inter;

Ecclesiasticas : Ejusque disciplinæ quædam exempla occurrunt apud Adrevaldum Floriacensem Caroli Magni æqualem, & ut volunt, agnatum, aut Gentilem in libro de miraculis S. Benedicti. Sed hodiè actio in rem de rebus Ecclesiasticis instituenda est etiam in foro Ecclesiastico.

Verùm in reali controversiâ ut plurimum vertitur causa proprietatis & possessionis, quæ utraque nihil commune habet, *L. naturaliter* 12. §. 1. *de acq. vel amit. poss.* quod potissimum innotescit in modo persequendi : Nam proprietas vindicatur actione in rem, quæ idèò dicitur jus dominii, de cujus foro actum est suprâ : Sed de possessione agitur interdictis, quæ nihil aliud sunt, quàm judicia possessoria, in quibus actor vel alicujus rei possessionem adipisci contendit, vel eam conservare, vel amissam recuperare, ex receptis juris Canonici regulis. Si Clerici de quarumlibet rerum possessione interdictis agere velint, ea omninò instituenda sunt apud judices Ecclesiasticos, & utrumque judicium putà petitorium & possessorium, seu actionem in rem & interdictum apud eos aut simul, aut seorsum instituere possunt. Unde lib. 2. decretal.

cretal. extant varii tituli, in quibus Summi Pontifices & Episcopi cognoscunt de possessione quarumlibet rerum.

Sed aliter obtinet in Galliâ ; nam Clerici quodlibet iudicium possessorium etiam de rebus Ecclesiasticis instituere debent apud sæculares iudices ; quod & in Angliâ obtinuisse docet *Cap. 7. ex. qui fil. sint legit.* & in Germania, Petrus de Vineis *lib. 5. Ep. 121.* Ratio ea est tum quia possessio est quid temporalis & humani juris ; Rex autem Christianissimus in temporalibus nulum habet superiorem, *Cap. 13. ibid.* tum quia Clerici per jura Regum possident possessiones, ut jam diximus, ergo eas tueri debent ; quod præcipuè vertitur in eo iudicio ; eorum iudicium officio incumbit, ut ei ex litigantibus dent possessionem, qui potiori jure nitatur, ut lite pendente, rem litigiosam possideat.

Ea est sententia de recredientiâ, idest de redditâ aut restituta possessione, apud Ivonem in *Epist. 197. & 275.* & Gaufridum Vindocin. *lib. 2. Epist. 30.* atque etiam Clericum illum in eâ possessione plenissimè tueri possunt, & prohibere, ne quis eum turbet, quæ est definitiva sententia, *Cap. ult. ex. de*

judic. Et dicitur sententia plenissimæ tuitionis, quæ cum dicta est in quæstione beneficiâ, non amplius hodiè licet iudicium petitorium instituere apud iudicem Ecclesiasticum, quia ferri non potuit ea sententia nisi examinato titulo, cum Ecclesiastica beneficia obtineri non possint absque Canonicâ institutione seu Canonico titulo: durum autem & grave esset eum adhuc à iudicibus Ecclesiasticis examinari.

TITULUS VI.

*De Laïcis, an & in quibus causis
Ecclesiasticæ Jurisdictioni
subiaceant.*

EJus tituli authores mihi sunt duo pacis decora D. Maistræus Proto-præses, & D. de Marca in eâ exercitatione, quam promiserat de Canonicis judiciis in laïcos. Utinàm mihi affulgeret utraque lex illa ad illustrandam jurisdictionis illius originem, progressum, & hodiernam mutationem.

Cum nascentis Ecclesiæ temporibus quidam Fideles apud Ethnicos iudices litigarent, Apostolus illud ægrè patitur,

cosque monet ut potiùs contemptibiles ex suis ad judicandum constituent, quàm ut adeant Ethnicos illos iudices. Hinc Fideles cujuscumque conditionis, omnes suas lites deferre ceperunt Ecclesiæ, ut terminarentur, vel etiam privati, idest laïci, ut jam olim probavimus. Tertium Carthagin. Concilium ità illud Apostoli accepit *in Can. 9.* quem Gratianus exscribit *in Can. Placuit. 42. in fi. 11. q. 1.* iis verbis, cum privatorum etiam causas Apostolus ad Ecclesiam deferri, atque ibidem determinari præcipiat. Sanè integrum illud Concilium ultima illa verba non habet *in Cod. Can. Ecclesiæ Afric. in Cod. Can. Dionysii Exigui, in Decreto Ivonis Carnot.* Sed omnes ferè Codices Gratiani ea exscribunt, eaque probant & retinent Constantius & Romani Correctores, nec sine ratione.

Primò enim Alexander I. iis utitur *in Can. relatum. ibidem.* qui desumptus est ex ejus Epistolâ primâ, in quâ Blondellus ea ipsa verba legit absque ullâ notâ, quàm quæ huic Carthag. Concilio ea verba tribuit. Secundò, antiquissimam hanc disciplinam adstruunt Author Constitutionum Apostolic. Origenes, Tertullianus, & Illiberitanum Concilium.

Cum ad Christianos Principes venit Ecclesia, ut loquitur S. Hieronymus, Ecclesiastici judices dati sunt Clericis, & Laïcis publici. Honorius & Arcadius Constantini Nepotes in l. 7. & 8. *Cod. de Episcop. aud.* volunt ut Fideles omnes ex mutuo consensu apud Episcopos litigare possint; quod quid sit olim diximus. Sed Valentinianus in *Nov. 1. de Epif. jud.* voluit eos ita consentire non posse in Episcopum, nisi per compromissum jure perfectum: & addidit illud etiam obtinere in Laïcis. Vide Janum à Costa, *ad cap. 4. ext. de judic.* Sicque vel etiam laïci ex compromisso Ecclesiasticos judices adire poterant. Undè illius temporis Episcopi audiendis & dirimendis omnium planè Fidelium causis aut litibus incumbabant ad fastidium, ut de S. Ambrosio, S. Augustinus *lib. 6. Confess. cap. 3.* & de se ipso passim, & de Gregorio Nazianz. Gregorius Nyssenus, quibus adde Chrysostomum in *lib. de Sacerdotio, cap. 18.*

Ea fuit origo Canonico-
rum in laïcos, quæ summo jure non habuit Ecclesia, sed ex liberalitate Principum: nec eam jurisdictionem habuit quasi ordinariam, sed in morem arbitratorum, quoties Episcopi à litigantibus

electi essent. Progressus ille fuit, ut quæ olim sanctis illis Patribus molesta erant, posterioribus Episcopis jucundissima fuerint. Petrus Blesensis *in Epist.* 73. ingenuè fatetur Ecclesiasticos judices omnium ferè causarum cognitionem & alienam jurisdictionem (puta sæcularem) in laicos ambitione temerariâ usurpare. Et de eâ usurpatione queritur passim S. Bernardus. Utebantur vario illo prætextu, vel quòd à litigantibus invicem data esset fides, aut præstitum juramentum, vel quòd essent miserabiles personæ, vel quòd in eorum causis peccatum aliquod occurreret: abusus ille vixit præcipuè temporibus eorum Pontificum, ex quorum rescriptis compositi sunt Decretalium libri: sed tandem varii Principes huic malo & ambitioni variè consuluerunt, ut diximus Tit. tertio, atque etiam Summi Pontifices quædam negotia Ecclesiasticorum nomine tegebant, ut eorum cognitionem judicibus Ecclesiasticis adscriberent, ut *in cap. 12. ext. de judic. & in cap. 5. ext. de test. cog.*

Ità & in nostro Jure Can. Summi Pontifices, aut alii judices Ecclesiastici ob negligentiam sæcularis judicis inter laicos cognoscunt *cap. 6. 10. & 11. ext.*

de foro comp. quibus adde Innocentium III. *in Ep.* 148. *lib.* 3. *regeſti.* quod in Galliâ prohibitum eſt regiis Conſtitutionibus Philippi VI. & Caroli VI.

Ac tandem ea fuit juridiſtionis illius immutatio , ut hodie judices Eccleſiaſtici de duabus tantum cauſis cognoſcant inter laïcos : Prima eſt de Decimis in judicio petitorio , quia cum ſint res ſacræ , & ſpirituale ſit jus earum petendarum , ſolus judex Eccleſiaſticus de eo cognoſcere poteſt. Atque ita ut Clericus & Laïcus nequidem mutuo conſenſu , aut ex perfectô compromiſſo judicem laïcum de eo jure adire poſſint : quâ de re videndus omninò Brodæus ad D. Louëtium *litt. D. num.* 19. Secunda eſt de fœdere Matrimonii , an illud conſiſtat , aut diſſolvendum ſit , vel etiam quoad vinculum : illud eſt tantum juridiſtionis Eccleſiaſticæ , itâ ut laïcus ei planè ſubjaceat ; cùm illud ſit Sacramentum , de quo numquàm judex laïcus cognoſcere poteſt. Olim quidem ex receptis *Juris Canonici* regulis judices Eccleſiaſtici non tantum de Sacramento Matrimonii cognoſcebant , ſed de cæteris Matrimonii , putà de dote , de dotalitio , de pactis dotalibus , de donationibus inter virum & uxorem ;

sed hæc abierunt in defuetudinem.

TITULUS VII.

De Publicis Iudiciis.

SÆpius quidem publica iudicia & publici iudices pro Sæcularibus accipiuntur, ad differentiam Ecclesiasticorum, ut jam videre est in *l. 3. Cod. Th. de Ep. jud. & in Cod. Can. Dionysii Exigui*. quòd illi soli publicum haberent tribunal, publicum forum, non etiam Ecclesiastici. Sed in hoc titulo publica iudicia non alia sunt quàm criminalia, ut in *Cap. 13. ex. qui fil. sint leg.* criminales causæ, ut in *Cap. 3. ex. qui mat. accus. poss.* quas etiam appellari iudicia publica notat Balsamon *ad Can. 6. Constantinopolitane Synodi*: quibus nempè crimina vindicantur juxtà receptum eorum iudiciorum ordinem: Nec enim in h. t. agitur de foro pœnitentiali, ad quod peccata pertinent, crimina verò ad iudiciale, nam ea distingui docet S. Augustinus in *Enchiridio de Fide cap. 7.*

Exemplo Justiniani statim videndum quænam sint delicta Clericorum (de quibus tantùm hîc agitur) quæ ita vin-

dicantur. Cumque sub primis Imperatoribus Christianis orta sit criminalis jurisdictio Ecclesiæ, ab eorum legibus repetenda est cognitio eorum criminum. Gratianus Imp. *in l. 23. Cod. Th. de Ep. & Cl.* differentiam facit inter levia & gravia delicta Clericorum. Levia vocat quæ ad religionis observantiam pertinent. Ea ipsa verba explicat æqualis S. Ambrosius *in Ep. 13. aliis 32.* ubi ejus legis meminit, ut sint causæ fidei, & Ecclesiastici Ordinis. Sanè si Clericus fiat hæreticus, non illud est leve delictum, nam execrabilis ille dicitur *in l. 61. Cod. Th. de hæret.* & passim ultimo supplicio coercendus; sed si aliquid faciat quod utcumque fidem aut religionem lædat, Gratiano leve illud dicitur. Quod verò Imperator religionis observantiam vocat, eleganter Ambrosius vocat causam Ecclesiastici alienjus Ordinis: si quidem in Ecclesiâ quædam tenentur Canone, quædam Ordine, quædam consuetudine, ut est *in præfatione Cod. Can. Ecc. Afric.* Et ille ordo nihil aliud est quàm Ecclesiastica disciplina, contrà quam admissa delicta dicuntur levia *in d. l. 23.*

Sed non satis constat, quænam sint causæ illæ contra Ecclesiasticam disci-

plinam, cum tamen eas exactè cognoscere non minimùm intersit, præcipuè quantùm ad appellationes quasi ab abusu, quibus vulgò dicuntur devolutivæ tantum in causis disciplinæ, non etiam suspensivæ. Et quidem Ecclesia est domus disciplinæ, ait S. Augustinus *in lib. de disciplinâ Christ.* ubi durius in eos agit qui disciplinam in ea non servant idest S. Ambrosio Ecclesiasticum Ordinem *παιδείαν* institutionem Ecclesiasticam: Ut si quis Clericus in Ecclesiâ eam religiosè non fervet, nec rite, nec honestè officio suo fungatur, contra disciplinam delinquat. Ea etiam continet causam morum. Ambrosius ibidem ait, Sacerdotes, idest Episcopos cognoscere, si morum examinanda sit causa, putà si Clericus sit ebriosus, aleator, muliercularius, & sic de aliis. Et sicut in actione rei uxoriæ cum de divortio agitur, vitia motum dicuntur mediocres culpæ *l. 2. Cod. Th. de re-pud.* Ita & in judiciis publicis contra Clericos vitia illa morum reponuntur inter levia delicta: Sicque delicta ad Religionis & disciplinæ observantiam pertinentia dicuntur, quæ non modò lædunt officium, decorem, & honestatem in ipsâ Ecclesiâ, sed:

etiam mores Clericali statui convenientes, quæ lædunt Christianam Sanctitatem *l. 3. Cod. de Episc. jud.* quæ offendunt in Christianismo, ait Ivo *in Ep. 101.*

Gravia delicta, sunt quæ actio criminalis apud majores Magistratus constituit *d. l. 23.* seu quæ per solemnem accusationem à publicis judicibus coërcenda sunt, quæ ad Ordinarios cognitores, & ad usum juris publici pertineant *l. 1. Cod. Th. de relig.* seu ex regulis juris publici aut civilis vindicanda sunt.

Aliam Clericalium delictorum divisionem commenti sunt alii Imperatores, eamque probat Justinianus *in Nov. 83.* ut alia sint propria seu Ecclesiastica, alia verò communia & civilia, quod à disciplinâ militari repetitum videtur: Vel enim milites tanquàm milites delinquant, & illud est proprium militis delictum, vel ut quilibet cives, & illud est commune: ita & cum Clerici sint etiam cives & reip. partes, si tanquàm Clerici delinquant contra Ecclesiasticam disciplinam, illud est Ecclesiasticum quod pœnis Ecclesiasticis coërcetur: si tanquàm cives, illud est civile, aut etiam contra, quod ab omnibus civibus admittitur, & ideo jure communi est punitur *in Nov. 12. Valentiniani.*

Ex eâ divisione in Galliâ fluxit & alia ; sed in alium sensum, aliamve acceptionem detorta , ut quædam dicuntur communia delicta , quædam privilegiaria: siquidem ea divisio referretur ad Jurisconsultorum regulas , ex iis ea dicenda essent communia , quæ à Clericis tanquàm civibus admitterentur ; ea verò privilegiaria , quæ essent eorum propria. Sed hodiè usus invaluit , ea dici communia quæ propria sunt Clericorum, & privilegiaria quæ sunt cõmunia. Ejus denominationis ratio repetenda est ex vario illo jure , quod eorum criminum cognitionem his & illis iudicibus tribuit. In Galliâ semper jus illud commune fuit ut soli iudices Ecclesiastici de criminibus Clericorum cognoscerent ; sed consuetudo capitalia excepit, quorum cognitionem publicis iudicibus dedit. Ejus disciplinæ meminerunt elegantissime Ivo Carnot. *in Ep.* 101. & Alexander III. *in Ep.* 138. *apud Quercetanus* to. 7. *Historicorum Gallia.* Quam probat etiam Innocentius *in suis Gestis.* Invaluit delicta dici communia ab eo jure communi, quod eorum cognitionem iudicibus Ecclesiasticis tribuit , ea verò dici privilegiaria, ab eo jure singulari , quod con-

suetudo introduxit, quod proprie est privilegium, quasi eorum cognitio iudicibus laïcis ex privilegio contrà jus commune competat.

Nunc videndum apud quos iudices peragenda & vindicanda sint ea crimina. Et quidem cùm Apostolus egit de civilibus fidelium causis, voluit quosdam ex iis in Ecclesia constitui, qui de iis causis cognoscerent : Sed cùm egit de criminalibus, iussit *ad Rom. Cap. 13.* ut omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit, easque timeat, quòd non sine causâ gladium portent, videlicet ad animadvertendum facinorosos homines. Et omnes sancti Patres addunt hoc etiam ad omnes cujuscunque gradus Clericos pertinere. Semper quidem Ecclesia in sceleratos Clericos suas habuit pœnas ; In eos semper testes & accusatores admisit, sed ad solam morum emendationem, ad divinam censuram, ut olim diximus ex Tertuliano, non etiam ad vindictam publicam, quæ semper majoribus illis Magistratibus relicta est. Cumque omnis Ecclesiastica jurisdictio propriè dicta (nempe forensis & publica) sub primis Imperatoribus Christianis orta sit, & incrementum habuerit, ab eo-

rum legibus repetendum est, à quibus
judicibus delicta Clericorum coerceri
voluerint; & hoc secundum allatas co-
rum delictorum divisiones exequen-
dum.

1°. Igitur cum Gratianus differen-
tiam fecit inter levia & gravia delicta,
voluit *in d. l. 23. de levibus* cognoscere
judices Ecclesiasticos, quia iis præcipuè
læditur status & ordo Ecclesiasticus, &
de aliis sæculares, tum quod ea Clerici
admittant, quasi cives, qui Magistra-
tum jurisdictioni subjacent, tum
quod ea sint civilia, seu quæ *remp. læ-*
dunt & ad usum juris publici pertinent.
d. l. 1. Olim quidem condemnati Cle-
rici ab Episcoporum sententiis appel-
lare non poterant *l. 8. Cod. de Epif.*
aud. Sed posteriores Imperatores & sa-
cri Canones iis appellare permisērunt.
Et hodiè cum Episcopus contra reum
Clericum sententiam dixit de quodam
delicto, quod ad religionis & disci-
plinæ observantiam pertineat; quam-
vis ab eâ Clericus ille appellaverit, vel
etiam quasi ab abusu: ea tamen appella-
tio ejus sententiæ executionem impe-
dire non potest *Cap. 13. ex. de off. jud.*
Ord. Eaque sententia perducenda est
ad effectum per provisionem, ut lo-

quantur, tùm quòd Episcopi Apostolico jure potestatem illam habeant, ut de causis disciplinæ judicent *Can. 63. Carthag. Concilii apud Balsamonem.* Tùm quòd intersit Ecclesiæ statim ea puniri, quæ fiunt contrà disciplinam. *S. Augustinus lib. 2. contra Parmenianum cap. pen. & lib. 3. contra Petilianum, cap. 4.*

2°. Alii Imperatores voluerunt Ecclesiastica Clericorum delicta coërceri ab Episcopis, civilia autem à publicis judicibus. Eamque *in l. 3. Cod. Th. de Ep. jud.* generaliter statuunt Clericos pro suis delictis trahi non posse ad publicos judices; statim addunt, quantum ad Ecclesiasticas causas: quæ verba perperàm omisit Gratianus *in Can. continua. 11. q. 1. qui desumptus est ex d. l. 3. Justinus Imp. in Nov. 3.* (quæ refertur post Novellas Juliani Antecessoris) permittit tantùm Episcopis, ut de iis cognoscant, quæ Clerici admisserint contrà divinas regulas, seu contra sacros Canones.

Denique in Galliâ Sub Prima Stirpe regiâ observatæ sunt Rom. leges. Videlicet. *Cod. Th. ut palam est ex Can. 9. III. Mvtisconensis Concilii & ex Can. 20. IV. Aarelian.* Idem sub 2. stirpe obti-

nuisse docent capitularia , sicut & sub. 3. ab initio, ut nempè levia & Ecclesiastica Clericorum delicta & levia Ecclesiasticæ jurisdictionis fuerint, gravia & civilia sæcularis. Nec dicendum est Alexandrum IV. S. Ludovico dedisse illud privilegium. Nam suprà diximus semper eam fuisse disciplinam & consuetudinem Ecclesiæ Gallicæ.

Cùm autem in Gallia prodiit quædam esse delicta privilegiaria, si quis Clericus eorum accusetur, ejus accusationis ordo ille est ut uterque judex Ecclesiasticus & Regius eam præparent aut instruât. Et postea seorsim sententiam ferant in reum. Quod omnino desumptum videtur *ex edicto Clotarii II. ad 5. Paris. Concilium* : Cum enim *in ejus Can. 4.* generaliter cautum fuit, ne quis Judex laïcus Clericum damnare ausit, Clotarius hoc quidem generaliter & in civilibus causis probavit, sed in criminalibus addidit, ut Clericus capitalis criminis accusatus à sæculari iudice distringatur, idest apprehendatur, & coram Pontificibus examinetur.

TITULUS VIII.

*De Delictis Laicorum.**An & quanam sint Ecclesiastica
Jurisdictionis.*

DE privatis aut civilibus laicorum causis actum est suprâ , nunc de publicis aut criminalibus, an & ex quibus delictis ad judicem Ecclesiasticum trahi possint. Sic Harmenopulus in *Epitome Canonum Sect. 5.* ubi de laïcis agit, titulum proponit, pœnæ criminum & statim alium, pœnæ lapforum, in quibus agit tantum de laïcis. Sed ibi ferè solum etiam tractat de foro Pœnitentiali..

Statim verò præmittendum est de iis judicibus fingendam esse speciem, qui à solo Christo, ab eâ ipsâ Ecclesiâ, non etiam aliundè jurisdictionem habeant, putà ex concessione Principum, vel ex proprietate feudorum aut nobiliorum prædiorum. Nam invaluit tandem Ecclesiam habere posse jurisdictiones temporales, ex quibus in laïcos etiam delinquentes animadvertere possit, ut pa-

lām est ex cap. 3. ext. de *prescrip. ex cap. 10. ext. de excess. Pralat. & alibi passim*; Quibus adde Magnum Bignonium ad *Marculfum lib. 1. cap. 3.* Eam hodie non nisi per laicos exercet, nec ab iis appellatio est nisi ad regios iudices.

De iis iudicibus non hīc quæritur, sed de iis tantum, qui solam & propriē dictam habent jurisdictionem Ecclesiasticam, nec etiam de foro Pœnitentiali: Omnes enim Christianos huic subiacere constat. Undē Innocentius III. in cap. novit. 13 ext. de *Judic.* sic loquitur, de peccato decernere intendimus, cujus ad nos pertinet sine ullā dubitatione censura, quam in quolibet exercere possumus & debemus.

Quædam ergo delicta sunt aded Ecclesiasticæ jurisdictionis, ut in iis vel etiam laici eam agnoscere teneantur; talis est hæresis. Nam si quis laicus accusetur hæreseos, tum primū divinā seu Ecclesiasticā vindictā puniendus est, & postmodū ultione Imperiali *l. 1. Cod. de Sum. Trin.* Primō Episcopus eum condemnare debet, eumque condemnatum sæculari potestati tradere puniendum, cap. 9. ext. de *heret.* Officiū est Episcopi aliquem hæreticum

declarare vel etià laicum, ait S. Athanasius in *tertio Colloquio Arrianorum*. Ac tandem Rigordus in *gestis Philippi Augusti* ait, quosdam hæreticos damnatos fuisse in Concilio, & regiæ Curia traditos.

Idem de Simoniâ dicendum, quippè quæ sit crimen omninò Ecclesiasticum, perindè ac hæresis. Undè si laicus eam admiserit, ut in *cap. 26. ext. de Sim. in Epist. 373. Innocentii III. lib. 2. Epist. Decretal.* quæ pertinet ad *cap. un. ext. ut Eccles. Benef. sine dim. confer.* si pro Beneficiis Ecclesiasticis pecuniam dederit aut acceperit, Simoni Mago comparatur, ait Guntrannus Rex apud *Aimoinum lib. 1. cap. 55.* Ecclesiasticæ jurisdictioni subjacet; Nec unquàm obtinuit in hoc regno, ut publici iudices de solâ simoniâ judicaverint. Hoc olim agnoverunt Advocati Catholici Senatus Parisiensis circà an. 1547. Et hinc cum Petrus Pithæus in *Collectione libertatum Ecclesie Gall. cap. 31.* enumerat ea crimina, de quibus cognoscere non possunt Ecclesiastici iudices, omittit simoniam ut ità doceat eam esse fori Ecclesiastici.

Olim etiam exactio usuræ crimen erat purè Ecclesiasticum, & ità Ecclesiastici

fori, *Can. 20. Illiberit. Concilii, & cap. 7. ext. de usur.* Nec alia olim esse poterat disciplina, cum soli Canones prohiberent usuras, non etiam Principes, qui tantum eas definiebant aut taxabant. Sed invaluit crimen usurarium à Clerico admissum, esse fori Ecclesiastici; à laïco, esse publici; cum Principes durius in eos agere ceperunt, qui earum modum ab ipsis decretum excederent.

De quibusdam aliis criminibus purè Ecclesiasticis vide Petrum Pithæum *ibidem cap. 31. & 33. & ad ea Commentarium*: sicut & Feuretum *in tractatu de abusu; lib. 8. cap. 2. sed ex d. cap. 33.* unum illud observandum, quo casu Ecclesiastici iudices de iis criminibus cognoscunt inter laïcos, Canonicis tantum pœnis eos uti posse, non etiam mulctæ dictione, & similibus aliis.

TITULUS IX.

De Accusationibus.

Accusationes propriè de publicis judiciis dicuntur, ut observant Græci Basileon Interpretes *ad l. 1. Cod. ut infra cert. temp. crim. qua. term.* accusatio est alicujus criminis delatio apud judicem solemniter facta ad vindictam publicam. Ut à simplici delatione differat, additur solemniter facta, idest cum inscriptione in crimen, ut nempe accusator in jure profiteatur se illum accusare hujus criminis, se accusationem illam persequuturum usque ad sententiam, seque subiciat eidem pœnæ, nisi crimen illud probaverit, quod eo animo introductum est, ut compescatur accusatorum temeritas & injuria *l. ult. d. de furt.* Eam quoque inscriptionem agnoscunt & probant sacri Canones apud Gratianum, & in omnibus libris Decretalium.

Sicut Tribonianus de criminibus lib. 9. Cod. acturus primū hunc titulum præmittit. Qui accusare non possunt, ita & in hoc tit. præcipuè inquirendum, quinam possint esse accusatores. Nam &

Author *ad Herennium* ait, cautum esse in publicis legibus, ut ante omnia iudicium fiat de accusatore, utrùm ei accusare liceat. Illud autem edictum de accusationibus prohibitorium est, ut nempe illi omnes accusare possint, qui non prohibeantur *Can. 129. & 130. Carthag. Concilii apud Balsamonem* Hincmarus Remensis Archiepiscopus in *Ep. 7. cap. 4.* ait Ecclesiam illud moderari, & ex legibus & ex sacris Canonibus.

Cum Apostolus 1^a *ad Timot. cap. 5.* dixit: adversus Presbyterum accusationem noli recipere nisi duobus aut tribus testibus. SS. Patres & sacri Canones huic Apostolico præcepto convenire putarunt, non passim, non promiscuè recipiendas esse accusationes contra Presbyteros, ne bona eorum existimatio contaminetur *Can. 6. Constantinopolitani Concilii I.* Sicque polluitur eorum dignitas in opprobrium Cleri, ait Flodoardus *lib. 2. Remens. hist. Cap. 2.* Undè cum post Nicænum Concilium Arriani, Eusebiani, & alii id genus graves quotidie accusationes instituerent contra Catholicos, & sæpius non alios haberent accusatores, quam homines malæ rei, statim constitutum

est in *d. Can. 6.* & adhuc postea in *Can. 2. Calched. Concilii* quinam haberent accusandi licentiam.

Ex d. Can. 6. vel aliquis propriam injuriam persequitur contra Episcopum, vel crimen aliquod Ecclesiasticum. 1. Casu inquirenda non est persona vel religio ejus accusatoris, quia oportet Episcopi conscientiam modis omnibus liberam esse, vel etiam absque suspitione criminis, & eum, qui asserit se passum esse injuriam, jus suum consequi cujuscunque Religionis aut vitæ. 2°. Non omnes ad eam accusationem admittendi sunt: Prius est ut eorum discutiatur existimatio *d. Can. 2.*

Et primò quidem non licet hæreticis accusare Catholicos de rebus Ecclesiasticis *d. Can. 6.* idest de iis causis quæ accusato depositionem aliamve pœnam Ecclesiasticam irrogant, ait ibi Zonaras. Et in eo *Can.* illi dicuntur hæretici qui à Concilio extrà Ecclesiam ejecti & excommunicati sunt propter fidem Catholicæ contrariam,

2°. Clericos accusare non possunt, qui excommunicati sunt, & alterius, etiam criminis accusantur priusquam de proprio crimine satisfecerint, seque probaverint innocentes: ac tandem

infames ad Clericorum accusationem non admittuntur, iniquum enim esset eam vitæ rationem ab aliis reposcere, qui suæ reddere non posset, ait M. Tullius in *Divinatione*: Ab ea etiam accusatione removentur pupilli, mulieres, & servi.

Dubitatum est de laicis an Clericos accusare possent. Eos olim potuisse constat *ex d. Can. 6. & ex d. Can. 2.* Sed 1. Symmachus in. 5. Synodo Rom. Episcoporum dignitati dedit, ut à laicis accusari non possent. Quod Alexander III. in *Cap. 14. ex. de testib.* ad Clericos produxit; quod fortè intelligendum est de criminosis laicis *Can. presumunt. 2. q. 7.*

Denique licet nullus absque legitimo accusatore condemnari possit *Cap. 1. ex. hoc tit.* attamen notoria & manifesta eo non egent *Cap. 9. ibid.* quia in delictis requiritur tantum, ut probentur: Nihil autem clarius, nihil illustrius esse potest ipsâ evidentia inquit M. Tullius in *questio. Academ.* ideoque iudex officii sui prospectu secundum judiciorum ordinem reum peragere potest. Et obiter observanda sunt ea verba Mat. Paris. in *Joan. rege Anglia.* Consuetudo est in regno Franciæ,

quod cum aliquis accusatur coràm suo iudice de murthero , & non venit , pro convicto habetur , & tanquam convictus per omnia judicatur , & etiam ad mortem , ac si præsens esset.

TITULUS X.

De Pœnis.

CUM accusatio sit ad vindictam publicam , & nulla sit jurisdictio absque coercitione *l. ult. in fi. d. de eo cui mand. est Jurisd.* semper Ecclesia suas habuit pœnas , quibus malefactores coerceret. Ex iis quædam sunt pro interiori & pœnitentiali foro ; de quibus in hoc tit. non agitur , sed tantùm de iis quæ pro exteriori. Invaluit quidem pœnas & censuras promiscuè usurpari , sed in antiquis Canonibus vix unquam censura occurrit , pro pœnâ exterioris fori : Nam apud Tertullianum censura divina fiebat tantùm in privatis aut secretis conventibus & fortè tùm primum apud S. Bernardum *in lib. de prac. & dispens. cap. 13.* occurrit vox illa , censura excommunicationis. Igitur in hoc tit. de iis tantùm pœnis agitur , quæ
in foro

in Foro exteriori & judiciariè irrogantur.

Cum Apostolus 1. *ad Corinth. cap. 5.* jussit Fidelibus, ut sceleratus quidam fornicator tollatur de medio eorum, S. Anselmus addit hoc fieri per Ecclesiasticam disciplinam, seu per censuras Ecclesiasticas: quod nihil aliud esse ait S. Augustinus *lib. 3. contra Parmenianum in princ.* quàm ut ejiciatur à congregatione Fidelium, qui præcipuus est finis cujuslibet Ecclesiasticæ censuræ, ut criminum rei, aut in totum, aut per partes arceantur à communione Fidelium.

Sicut enim unaquæque civitas nihil aliud est quàm societas & communio quædam ad bene beateque vivendum instituta, quæque potissimum consistit in mutuo usu & participatione quorundam jurium, quibus gaudent cives, non etiam peregrini, puta Romæ, in jure comitiorum, in jure sacrorum, in petitione honorum; ac si quis deliquerit, alterutro ex iis privatur. Ita & cum Ecclesia sit Civitas sancta, cujus incolæ sunt Cives Sanctorum inter eos est communio, idest societas & participatio rerum divinarum & humanarum. Ac si quis contrà eam deliquerit, à communicatione orationis, conventus, & sacri

commercii relegatur, ait Tertullianus in *Apol. cap. 39.* & ad reprimendam perverforum malitiam, pœnæ certæ in Canonibus constitutæ sunt *cap. 8. ext. de off. jud. ord.* quæ ab iis tantum imponi & interrogari possunt qui exteriorem & contentiosam jurisdictionem Ecclesiasticam habeant.

Olim quidem publica pœnitentia dici poterat censura, quod Fideles à sacris arceret: sed invaluit utramque separari, & ut censuræ quædam essent pœnæ judiciales, quæ cum strepitu foreris & publicè infligantur. Olim etiam omnes censuræ dicebantur excommunicationes, quia vel minima ex iis reo adimit alicujus rei sacre communionem. Sed obtinuit excommunicationem singularem esse pœnam, quæ generis sibi nomen retinuit. Plures quidem sunt Ecclesiasticæ censuræ; sed cum aliquid sub iis simpliciter prohibetur aut præcipitur, eo nomine tres tantum veniunt excommunicatio, interdictum, & suspensio, prout ex rerum aut personarum qualitate viderit judex *cap. 20. ext. de V. S.*

Denique cum in Ecclesiastica jurisdictione nullum sit discrimen sanguinis sub inexcusable disciplina, inquit, S. Au-

gustinus *in Ep.* 54. nihil frequentius quàm ut Ecclesia iudicium sanguinis, aut corporales pœnas irrogare non possit, ne quidem contra sceleratissimum, ait Synesius *in Ep.* 121. Regum est eas infligere, & sacerdotum imponere spirituales *cap. 3. ext. de crim. fal.* Olim quidem iudicibus Ecclesiasticis permissa erant flagella: S. Augustinus *in Ep.* 159. quæ nempè non essent ad sanguinis vindictam, *cap. 9. ext. ne Cler. vel Mon.* Sed iis tandem interdicta sunt, & mundanis potestatibus relictæ. Dici potest etiam eos quæstionem indicere posse, ad eruendam rei veritatem, *cap. 1. ext. de depos.* non utique cruentam aut sanguinolentam, quia suppliciis extorquere confessionem censura est Curia, non etiã disciplina Ecclesiæ, ait Hildebertus Cœnom. *in Ep.* 30. Ac tandem obtinuit Ecclesiasticos iudices condemnare non posse in exilium quasi propriè territorium non habeant.

TITULUS XI.

De Excommunicatione.

EX pœnis Ecclesiasticis præcipua & gravissima est Excommunicatio, ultrà quam non habet Ecclesia quod faciat, *cap. 10. ext. de judic.* Ea est censura Ecclesiastica per quam Fidelis separatur à Communione Ecclesiæ: Cum enim Christus Dominus Deum Patrem suum oravit pro suis Apostolis, ut ipsi unum sint, sicut ipse & Pater, ut in Deo Patre & in eo unum sint, & omnes in unum consummati, *Joan. cap. 17.* Veteres fidei nostræ Patres unum illud præcipuè habuerunt in votis, ut inter omnes Fideles unitatem, unionem, intimam societatem stabilirent, & simul omnes unum essent in Christo Domino. Ejus quidem Cõmunionis perfectio, est adoranda Eucharistia; sed tamen constat eam in multis aliis consistere, in communicatione aut participatione orationum, oblationum, conventus, & omnis sancti commercii, ut omnes Fideles invicem participant in omnibus bonis operibus, quæ fiant in Ecclesia, juxta illud Psalmi 118. *Particeps*

ego sum omnium timentium te.

Si quis aliquid fecerit sanctissimâ illâ unione indignum, gravissima est ea pœna & ultimum Ecclesiasticæ potestatis fulmen, ut ab ea ejiciatur ; Eaque nihil aliud est quàm excommunicatio. Sicut verò plures sunt communionis gradus, ita & excommunicationis. Ex iis duo præcipui duplicem illam faciunt, majorem & minorem. Antiquis, Canonibus incognita est ea divisio ; sed frequentissima est in libris Decretalium, & apud eorum Interpretes major dicitur quâ quis perceptione Sacramentorum privatur, & omni communione Fidelium, abscinditur à Corpore Christi quòd est Ecclesia, & Satanæ traditur, qui extrâ eam est. Ipsum quidem mortale peccatum Satanæ tradit peccatorem, *Can. audi. 11. q. 3.* & tamen non est censura, non est excommunicatio : Nam privat tantùm internâ quadam communione, quâ Fideles per charitatem uniuntur quasi membra Christi, quia per illud amittitur ea Charitas, non etiam externâ, & Ecclesiasticâ Communionem, quæ cæremoniis quibusdam externis constat, & quâ privat Excommunicatio, non etiâ internâ illa Communionem : cum enim ea feratur tantùm propter

mortale peccatum, jampridem illud eâ Communionem privavit.

Majoris ejus Excommunicationis effectus ille est, ut inquit Apostolus, ut qui ea percussus est, Satanz tradatur in interitum carnis, idest ut torqueatur & affligatur ejus corpus; vel ut vertit Origenes in *Hom. 24. in Leviticum*, hoc est in afflictionem corporis, quæ solet à Pœnitentibus expendi, & ut vulgò accipiunt veteres sancti Patres. Addit, ut spiritus salvus fiat in adventum Domini idest ut salvetur ejus anima cum ei tempus mortis à Deo indictum fuerit: si quidem se subiciat Ecclesiasticis præceptis, ait S. Ambrosius in *Ep. ad Thessalon. cap. 3.* Apostolus prohibet ne quis cum eo cibum sumat aut commisceatur, ut confundatur, ne quis eum recipiat in domum, ne dicat ei Ave, ut fiat absque Synagogâ seu Ecclesiâ, addit Synesius in *Ep. 88.* ut omnis religiosa domus ei claudatur, nec privati nec Magistratus tecto & mensâ cum eo utantur, ut relegatur à communione orationis, oblationis, & sacri commercii. Et hinc major Excommunicatio dicitur anathema, quod verbum vel est Hebræorum, apud quos illud est horrendum, execrabile, detestabile; vel Græcorum quibus

donaria templorum parietibus appensa dicuntur anathemata, quasi ab aliis rebus separata.

Olim quidem excommunicati, cætu Fidelium ad eò separati erant, ut qui cùm iis quoquo modo communicarent, essent etiam excommunicati, quasi ejusdem criminis participes : sed cùm ea disciplina civilem societatem nimium turbaret, exolevit; præterquàm in iis qui denunciati fuerint nominatim & specialiter excommunicati ut in titulo Pragmaticæ Sanctionis, & Concordatorum *de excommunicatis non vitandis*; còque referri potest illud S. Clementis *lib. 2. Constit. Apost. cap. 44.* excommunicationem non privare civili commercio, sed tantùm spiritali & sancto, ait Tertullianus *in Apol. cap. 39.* ut Fideles excommunicatos consolentur, & moneant redeundum esse in Ecclesiam, sicque tollitur excommunication; nam ex Apostolo curat Ecclesia, ut salvus fiat eorum spiritus in adventum Domini.

Minor excommunicatio dicitur comparatione ad majorem, quòd à solâ perceptione Sacramentorum separet, non etiam ab omni communionem Fidelium. Sicut tamen communionis plures

sunt gradus aut species, ita & excommunicationis, putà ab oratione, ab oblatione, à Sacramentis, à conventu. Sed cùm simpliciter dicitur minor Excommunication, ea intelligitur quæ sacrorum perceptione privat *cap. 2. ext. de except. cap. pen. ext. hoc tit.* & alia intacta permanent, putà ut qui ea percussus est, nulla quidem percipiat, sed aliis ea conferre possit, quia remotus est tantùm à perceptione, non à collatione: Retinet etiàm jus eligendi quod habebat *cap. 9. ext. de Cler. Excom.* jurisdictionem, collationem Beneficiorum, orationum communicationem. Cumque aliquis simpliciter à iudice dicitur excommunicatus, hoc de majori accipiendum, *d. cap. pen. h. tit.* Et ferè in desuetudinem abiit minor Excommunication, nec nisi duobus casibus obtinet, putà cum est à Canone, ut mox videbimus, vel propter fraudulentam seu peccaminosam (ut loquuntur Scholastici) communionem, cum eo qui nominatim & publicè denunciatus fuerit excommunicatus, eaque vix amplius à iudice fertur.

Alia est adhuc divisio Excommunicationis, ut alia sit Juris seu Canonis, alia hominis seu iudicis *cap. 29. ibid.*

Canonis quæ ab eo fertur & infligitur, putà cum sacri Canones aliquid prohibent sub pœnâ Excommunicationis, qui contrâ fecerit, incidit in Excommunicationem Canonis, ipso jure, ipso facto Excommunicatus est absque ullâ sententiâ judicis, sed solâ vi & potestate Canonis, unde dicitur Excommunicatio latæ & promulgatæ sententiæ, videlicet ab ipso Canone; quicumque tandem ille sit, dummodò ab eo editus sit, qui ejus condendi potestatem habeat. Excommunicatio hominis dicitur, quæ secundùm Juris Canonici regulas à competenti judice fertur, & idèò dicitur Excommunicatio ferendæ sententiæ.

Constat verò Excommunicatione usos fuisse Apostolos, & idèò Gregorius Nyssenus ait eam esse paternam legem idest Apostolicam, sicut eorum Canones dicuntur paterni. Ab iis ad eorum successores putà Episcopos translata est ea excommunicandi potestas, ait S. Hieronymus *in Homil. 2. in librum Judicum*. Et hinc passim Excommunicatio dicitur mucro Episcopalis, gladius Spiritus sancti qui Episcopis commissus est, ait Gerebertus *in Ep. 3.* Et verius est olim etiam Episcopum absque suo

Metropolitano & Provinciali ejus Synodo excommunicare potuisse, cum ea Excommunicatio per appellationem aut querelam in eâ examinari potuerit, ut pluribus probat Gratianus *Causa 11.*

q. 3.

Sic etiam Archidiaconi in suis territoriis Excommunicare possunt; jam ejus rei vestigium extat in *Orat. 10. Calchedon. Concilii.* Et fortè verius est potestatem illam iis non suo jure, non vi suæ dignitatis competere, sed vel ex spirituali concessione quorundam Episcoporum, vel ex longâ consuetudine, quòd jurisdictionem præscripserint, ut eam pœnali judicio tucantur. Abbates etiam suos Monachos Excommunicare possunt *cap. 10. ext. de ma. & ob. cap. 1. ext. de eo qui furt. ord. suscep.* Non etiàm Abbatissæ suas Moniales, quia non habent potestatem Clavium *cap. 1. 2. ext. de major. & obed.*

Denique constat Parochos ab altari remove posse suos Parochianos, iisque adorandam Eucharistiam denegare, ut est in *Can. 1. Concilii Nannetensis,* quod est excommunicare, quodque iis concedunt Riculfus Sueslioneensis, & Theodulfus Aurel. in suis Capitulis. Fortè tamen cum Hostiensi dicendum

est eos anathematizare non posse, idest nec majori excommunicatione ferire, nec servato judiciorum ordine excommunicare posse, quia exteriorem & contentiosam jurisdictionem non habent. Sed eos à perceptione Sacramentorum removeare posse (quæ minor est Excommunicatio) veluti per modum divinæ censuræ, cujus olim meminimus ex Tertulliano. Nec obstat *cap. 3. ext. de off. jud. ord.* Ubi Parochus sententiam excommunicationis ferre dicitur, atque ita ut Diocesanus Episcopus ab ea non possit absolvere, inscio illo Parocho. Nam omnes fere volunt ibi de eo Parocho agi, qui jurisdictionem præscripserit.

Excommunicatio ferenda non est nisi causa cognita, *Can. 22. Tribur. Concilii apud Reginonem lib. 2. de discip. Eccles. Cap. 207.* ubi cum Deus dixit *Geneseos Cap. 18.* descendam, & videbo utrùm clamorem qui ascendit ad me, compleverint vel non: addunt Patres ejus Concilii, eo exemplo monemur ne ad ferendam excommunicationem præcipientes simus, aut temerè, aut indiligenter judicemus. Sed & ferenda non est ex parvis & levibus causis *Can. 41. & 42. 11. q. 3.* alioquin facit

adducitur in contemptum. Et hinc Leo M. in *Ep.* 89. *Cap.* 6. graviter conqueritur de quadam excommunicatione ob levem causam & levia verba, sicut & Petrus Damianus *lib.* 1. *Ep.* 12. ad Alexandrum II. & quod levius & frequentius decernantur excommunicationes.

Decernendæ non sunt nisi ex certa & manifesta peccati causa, quam probet Canonica autoritas *Can.* 2. *IV. Aurelian. Concilii* & *Can.* 3. *Vvormatiensis*. Et ex iis culpis ex quibus Sancti Patres jubent malefactores arceri ab Ecclesia *d. Can.* 42. Sed & quamvis nullum occurrat grave delictum, propter solam contumaciam ferri potest, putà si quis legitimè citatus à suo Episcopo venire nolit, *Cap.* 23. *ex de V. S.* si præcisè contrà illius decretum veniat, si ejus mandatis obedire nolit, *Can. sin autem, ibid. Cap.* 2. *ex. de ma. & obed.* Cum eo tamen temperamento, ne iracundus Episcopus contrà suum Clericum citò & asperè commoveatur, *Can.* 4. *ibid.* & ut delictum contrà se admissum dimittere possit, non etiam quod contra Deum; Sed illud Canonicis pœnis vindicare teneatur, ut ex S. Hieronymo probat Regino Abbas *lib.* 2. *de disciplinis Eccles.* *Cap.* 310.

Quamvis autem iusta sit excommunicationis causa; non prius tamē ferenda est quam præcesserint tres monitiones, tria veluti edicta, quibus admonetur reus, ut à peccato recedat. Illud est Dñi præceptum *Can. omnes. 16. q. 7.* Videlicet *Mat. 18.* ubi si frater tuus in te peccaverit, iubetur ut primò, cum moneas inter te & ipsum solum. Secundò, adhibitis testibus. Tertiò, Ut dicas Ecclesiæ; idest congregationi Fidelium, ac tandem si ad sanam mentem non redeat, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus, quod nihil aliud est quàm ut excommunicetur. Triplicis illius monitionis meminerunt Apostolorum Canones, Apostolicæ Constitutiones, & passim sacri Canones; Ex quibus dici potest excōmunicationem absque triplici monitione factam, ipso jure nullam & irritam esse, quasi contrà præceptum Domini & sacros Canones facta sit: aut utique eam ipso quidem jure valere, sed facilè rescindi posse quasi injustam, ut existimat Covaruvias *ex Cap. 5. de sententia excom. in 6.*

Quidam tamen casus occurrere possunt, in quibus una monitio sufficit *Cap. 9. ibid.* Putà si Episcopus illud expedire viderit pro ratione temporis,

delicti, & personæ, quòd fortè vel contumacia & inobedientia vel delictum Clerici, grave scandalum pariat. Ita & triplex quidem monitio in eâ excommunicatione desideratur, quæ est ab homine, non etiam in ea quæ est à Canone: Nam ille satis superque reum admonet ut resipiscat *Cap. 26. ex. de appellat.* Idèoque nulla etiam præcedente excommunicatur ipso jure, si Canon non pareat, quem ignorare non debet. Fere tamen omnes volunt tutius esse, si latâ sententia declaretur excommunicatus, qui inciderit in excommunicationem Canonis, ut saltem illud publice cognitum sit. Prudentissimum Petri Damiani videtur Consilium in ead. *Epist. 12.* ut Prælati non ita facilè nec ita frequenter addant excommunicationis pœnam, quia contumaces sæpiùs & faciliùs in eam incidunt, de quâ vix cogitant.

Denique in scriptis ferenda est excommunicationis sententia *cap. 1. h. t. in sexto.* Ecclesiasticæ leges illud velle ait Hincmarus *apud Reginonem in prima Appendicæ cap. 22.* & hoc commune habet cum aliis sententiis, quæ non merentur habere nomen sententiæ nisi scriptæ sint, ait Gregorius Magnus, *lib. 11. Reg. Ep. 54.*

TITULUS XII.

De Suspensione & Depositione.

Suspensio est Ecclesiastica censura, quæ Clericum suspendit seu ad tempus removet à quodam ministerio, à quadam functione. Julianus Imp. in Ep. 62. indicat eam ipsis Sacerdotibus Ethnicis non fuisse incognitam. Et à politicis desumpta videtur, in quibus decurio ad tempus Ordine, suo movetur, l. 2. in princ. d. de decur. Antiqui Canones nomen illud suspensionis non habent. Græci sæpius eam vocant ἀποκλεισμός, Latini abstentionem, cum tamen apud eos omnes varia sit utriusque illius verbi acceptio. Post quintum aut sextum sæculum ea censura cepit appellari suspensio, ut in. tertio & quinto. Aurel. Concilio & in Ep. 2. Felicis II. Summi Pontificis. Quamvis regulariter Ecclesiasticæ censuræ non sint ad tempus, ne rei eas contemnant, dum nempe illius lapsum expectent, ut ab iis ipso jure liberentur & vix alium possint habere terminum, quàm donec reus à culpâ recedat & satisfaciat; att-

men suspensionis ea natura est, ut sit ad tempus. Hoc ipsa vox indicat, & in eo differt à depositione, ut mox videbimus.

Sæpiùs autem judex suspensioni addit certum tempus; aliquando etiam quamdiu resipiscat reus, quamdiu mereatur indulgentiam, ut in *Cap. 33. ex. de testib.* plurimùm tamen refert quid addiderit: Nam si certum tempus, eo elapso, non opus est absolute, ut existimat Glossa ad *Cap. 48. ex. de sent. exc.* quia judicis una mens ea est, ut tandiù tantùm huic censuræ subiaceat. Si aliud absolute opus habet, ait Glossa ad *Cap. 2. ext. de solut.* Nec priùs eam accipiat, quàm secundùm Canones dignam satisfactionem fecerit. Aut etiam illud arbitrio Episcopi relinquitur, *Can. Presbyter. 2. q. 5* In suspensione perinde ac in aliis censuris præmittenda est etiam triplex monitio *Cap. 11. ext. de Cler. non resid.*

Ut dignoscatur quinam sit suspensionis effectus, videndum est an sit specialis an generalis. Primo casu putà si quis à certo quodam Ordine vel officio suspensus sit, abstinere debet ab iis quæ sunt illius Ordinis aut Officii, alioquin fit irregularis, alia exequi potest; Nam a suspensio non excedit suos terminos.

Secundò putà si quis generaliter ac indistinctè suspensus sit, ab eorum omnium exercitio abstinere debet, quæ quoquomodo Clericis competunt.

Depositio est Censura Ecclesiastica, per quam Clericus aliquis in totum & in perpetuum quodam Gradu vel officio privatur & abdicatur. Cùm deponitur ab Ordine, characterem retinet cùm sit indelebilis; sed in totum & in perpetuum spoliatur ejus nomine, officio, & honore, ait Optatus Milevit. *lib. 2. de Schismat. Donatistarum*, redigitur ad laicam communionem, nec amplius habet Ecclesiasticam, idest, cum laicis tantùm communicat, non etiam cum Clericis: Statim quidem ad Eucharistiam accedere potest, quia non est excommunicatus, sed cum laicis. Adeo vero depositus gradu & officio suo abdicatur & illud in totum amittit, ut si ab eâ depositione absolvatur, non possit esse quod fuerat, quàm si amissum Gradum vel officium de manu Episcopi recipiat coram altari, ut est in *Can. 26. Concilii Tolet. IV.* quod reparationem vocat. Sed cum suspensus absolvitur, eâ non eget, cum nec in totum, nec in perpetuum gradu vel officio privetur; sed tantùm ejus exercitio;

& quidem ad tempus.

Denique una est realis depositio, quæ latâ sententiâ irrogatur, ac si quæ sequatur degradatio, est tantum ultima ejus executio. Nec obstat *Canon. 13. Arelat. 1. Concilii* ubi cum dicitur Traditores sacrarum Scripturarum non nudis verbis à Cleri Ordine removeri; male inducitur verbalis quædam depositio: Nam mens ejus Canonis ea est, ut illi tantum habeantur quasi traditores sacrorum Codicum, qui ex actis publicis detegantur, ut est in eo *Can. non ex nudis & simplicibus verbis.*

TITULUS XIII.

De Interdicto.

Illud est Ecclesiastica censura, quæ quibusdam locis aut personis officium divinum & Ecclesiastica sacramenta prohibentur. Duplex constitui solet, personale & locale. Illud subdividitur in particulare & generale. Primum est cum certus quidam Clericus interdicatur, de quo in tit. *Decretal. de Cler. excomm. depof. intend. minist. & in Cap. 3. §. 1. ext. de privil.* Nec illud

fieri potest nisi tribus præmissis monitionibus *Cap. 11. ext. de Spons. & Mat.* Ejus interdicti effectus ille est, ut Clericus ille ab iis absteineat à quibus interdictus est, nec officio divino adesse, nec Sacramenta percipere possit; interdictū personale & generale vocant interpretes, cū interdictus est populus, aut cujusdam Ecclesiæ Clerus, ut in *Cap. 16. de sent. exc. in 6.* personale dicitur, quod interdictæ sint certæ quædam personæ: & generale, quod plures ad illud pertineant vel eo contineantur.

Interdictum locale dicitur, cū interdictus est quidam locus: vel etiam est particulare, cum certa quædam Ecclesia interdicto supposita est; vel generale, cum tota Diœcesis, Regio, Provincia. Ejus ille est effectus ut omnes ejus loci Ecclesiæ claudantur, in iis non pulsantur campanæ, non celebretur divinum officium, Ecclesiastica sacramenta nec conficiantur nec conferantur, Fideles in iis aut earum Cœmeteriis non sepeliantur. Ea ratione introducta est ea censura, vel ut puniatur populus qui læserit Ecclesiam; Cū enim universitas vix unquā excommunicari possit, ut probari potest ex S. Augustino in *Ep. 75.* invaluit ei omnes Ecclesias claudi;

donec ad sanam mentem redierit, apud Ivonem Carnot. *in Ep.* 94. vel etiam ut puniatur Princeps, quem tandem populus durioris ejus interdicti tædio affectus ad resipiscentiam & satisfactionem clamoribus suis compellat, inquit Gaufridus Vindoc. *lib. 2. Ep.* 16.

Non satis constat quandonam & à quo introductum fuerit illud interdictum. Ejus exemplum antiquius extat apud Basilium M. *in Epist.* 244. ubi totum quemdam vicum ab Orationibus aut earum communione separat, qui raptam puellam receperat & raptori faverat. Aliud etiam videre est apud Gregorium Turon. *lib. 8. historiae. Cap.* 31. ubi clausæ dicuntur omnes Ecclesiæ Rothomagenses; ita ut populus divinis non adesset, donec reperiretur qui Episcopum occiderat: Et hoc sub Gregorio Magno contigit. Postmodum ea censura difficillimi temporibus in assiduum usum versa est: sed cum sæpius iniquissima videretur; quippe quæ innocentes pariter ac malefactores complecteretur & afficeret, in multis sensim remissa est illius severitas. Putà ut in Ecclesiis interdictis conferretur baptismus parvulorum, ut ex iis viaticum deferretur ad morientes, ut in iis sepelirentur

pauperes, ut in iis divinum officium quibusdam celebrare liceret, januis clausis. Ac tandem localia interdicta ferè abrogata sunt in Concilio Basileensi, *sess. 20. & in Pragmat. Sanct. tit. de interdictis indifferenter non ponendis*, & in Concord. *tit. de interdictis non leviter ponendis*.

TITULUS XIV.

De Purgatione Canonica & vulgari.

IN tractatu de publicis aut criminalibus judiciis & Rhetores & Jurisconsulti de purgatione agunt; sed vario sensu. Nam M. Tullius & ex eo antiqui Rhetores purgationem vocant, cum reus non factum defendit, sed voluntatem; & veniam petit, quod per imprudentiam deliquerit, aut per casum, aut per necessitatem: sed Jurisconsultis ea est justificatio Arthemidoro dicitur simpliciter *δικαίωμα*, ejus interpreti justificatio seu innocentiae suae probatio, cum legitimæ probationes desunt, & gravissima suspicio adest contrà reum. Hodie quidem non omninò dimittitur, sed quo usque major pro-

batio, affulserit, ut eo casu repetatur, ait Suetonius *in Augusto Cap. 32. & in Domitiano Cap. 9.* in jure Canonico judex ei purgationem indicit, seu jubet ut suam Innocentiam adstruat.

Vel autem eam indicit ad petitionem accusatoris, vel ad oblationem accusati, vel etiam ex officio suo *Cap. 2. & 6. ext. de purg. Can.* Cum videt eas decesse probationes, ex quibus condemnari possit reus, & tamen graviores conjecturæ, suspiciones, aut præsumptiones adesse: nec enim ea indicitur ubi legitimæ sunt probationes *Cap. 12. ext. de probat.* aut publicè constat reum admisisse crimen illud cujus accusatur *Cap. 15. h. t.* tunc enim sententia condemnationis in eum ferenda est.

Duplex est purgatio: altera Canonica, quam sacri Canones probant, altera vulgaris, quæ vulgi moribus introducta est contra sacros Canones. Canonica fit per juramentum quod judex reo defert in judicio. Cum enim Apostolus *ad Hebræos Cap. 6.* dixerit juramentum finem esse omnis Ecclesiasticæ controversiæ, facilius invaluit Christianorum Innocenti: probari per judiciale juramentum. Hincmarus *de divortio Tetbergæ c.*

6. ait eam purgationem à primis sæculis usitatam fuisse & receptissimam in Ecclesiasticis legibus & externis : quod de Romanis intelligi non potest, quibus ea prorsus incognita fuit ; sed de Salicis, & Longobardorum, Frisionum, Alemannorum, Bajuvariorum, & Capitularibus Regum nostrorum, in quibus omnibus frequentissima est. Olim quidem solus reus jurabat se esse innocentem ; sed invaluit alios etiam adhiberi qui jurent, quod verum dicat & dicuntur conjuratores, consecranei, compurgatores. Unde se purgare quarta aut septima aut etiam duodecima manu, id est tot adhibere ad purgationem illam, quot jusserit iudex.

Pluribus modis præstabatur illud juramentum ad Evangelia, ad sacrosanctam Eucharistiam, ad Reliquias Martyrum, ad Crucem. Unde in Capitularibus cruce contendere aut ad crucem, non est pugnare armis in crucis formam fabricatis ; hoc non probarent sacri Canones, nec ex pluribus tesseris eam sorte ducere, quæ signatam crucem habeat : nam & illi sortes rejiciunt ; sed nihil aliud est quam jurare ad crucem, aut super crucem, ut loquuntur.

¶ Vulgaris primò fieri cepit per singulare certamen inter accusatorem & accusatum, & aliquandò alii etiam pugiles aut campiones adhibebantur. Secundò per ferrum candens aut ignitum, quod reus nudis manibus attingebat. Tertio, per aquam calidam seu bullientem, in quam manus immittebat. Quartò, per aquam frigidam, ut manibus & pedibus ligatis in magnum vas eâ plenum conjiceretur & supernaretur innocens, aut mergeretur reus. Existimabant Veteres Deum semper ita favere innocenti, ut semper victor aut illæsus esset. Ejus purgationis effectus ille erat ut si deficeret reus pro convicto haberetur *cap. 10. ext. de excess. pral.* si vinceret, absolveretur. Sed sacri Canones sæpius ac sæpius eam condemnarunt, quasi per eam tentaretur Deus & ab eo miracula extorquerentur, adeo tamen vulgus eam probabat, ut etiam occurrant Ecclesiasticæ preces, quibus benedicerentur pugiles, eorum arma, sicut & ipsamet aqua.

TITULUS XV.

De Absolutione à Censuris.

Hic agitur tantum de absolutione judiciali, non etiam de pœnitentiali. Ea est remissio vel relaxatio Censuræ secundum Ecclesiæ formam concessa. Antiquis Canonibus ferè incognitum est illud absolutionis verbum. Eam vulgò dicunt pacem, veniam, reconciliationem, communionem. Cumque Patres & sacri Canones viderent Christum Apostolis dedisse potestatem ligandi & solvendi, eo absolutionis verbo uti ceperunt. In eo tractatu duo inspicienda sunt; primum est quis dare possit absolutionem, alterum est quænam sit forma Ecclesiæ, secundum quam danda sit.

Nicæni Patres *in can. 5.* statuunt, ut qui à proprio Episcopo excommunicati sunt, ab aliis non recipiantur, nempe in communionem: quod nihil aliud est, quàm ut ab aliis non absolvantur. Huic Canoni occasionem dedit Arius, qui à proprio Episcopo excommunicatus, ab Eusebio Nicomediensi

absolutus est, quod Theodoretus *lib. 1. hist. Eccles.* ait esse contrà Apostolicum Canonem, videlicet XII. ad quem respicit dictus Canon; Et hoc summatione placuit, ut solvat qui ligavit; ut qui peccatum optimè omnium novit, ei congruam pœnitentiam imponat; nec quis falcem mittat in alienam messem. Addidit *Can. 6. Antiochena Synodi*, ut si quis Episcopus ab alio excommunicatum recipiat, & ipse recipiens & receptus excommunicetur. Unde dicendum absolutionem illam ipso jure nullam esse propter defectum potestatis. Ac ne deciperentur Episcopi, aut per obreptionem excommunicati ab iis acciperent absolutionem, invaluit ut qui alioquem excommunicant, ejus nomen Diœcesanis Parochis & vicinis Episcopis denuntiet, quod ab iis publicetur ad januas Ecclesiæ *Can. Cura. 11. q. 3.* Cujus rei exemplum extat apud Synesium *in Ep. 58.*

Quidam volunt Summum Pont. absolvere posse quemlibet excommunicatum *ex can. 3. & 4. Sard. Concilii.* Et forte Ivo Carnot. benè semper in eum animatus illud probat *in Ep. 78.* Sed Ecclesiæ Africanæ Patres nunquam illud pari voluisse constat *ex Can.*

138. in *Cod. Can. ejus Ecclesia* ; Sicut nec veteres Ecclesiæ Gall. Patres ex *Epistola Benedicti. 9.* apud Baronium ad *an. 1034.*

Quia verò injusta esse poterat excommunicatio , vel etiam recusatio absolutionis , ex *eodem Can. 5.* bis in anno habenda est Synodus provincialis , quæ causa cognita vel eam excommunicationem solvat , si quidem injusta sit , ut rectissime addit Græcus Scholiastes ad *Can. 32. Apostol. in Epitome Canonum Harmenopuli* ; vel excommunicatum rejiciat ad proprium Episcopum , ut ab eo absolvatur. Postea invaluit , ut appellatione interpositâ , idem Metropolitanus faciat ; sed ea pendente reus remanet excommunicatus , quia excommunicationis sententia secum executionem trahit , *Cap. 53. ext. de appell.* idest statim atque lata est , reum ligat & afficit , nec per appellationem suspenditur , quia non homo , sed Deus ligat , cujus judicium suspendi non potest *Can. nemo 11. q. 1.*

Quodd si Episcopus qui excommunicavit , decedat antequàm absolveret , Canon 32. Apostolorum non aperit quis absolvere debeat ; sed addit Balsamon vel ejus successorem absolvere posse , vel

ejus superiorem. Ità & si excommunicatus in periculo mortis absolutionem petat, quilibet Presbyter eum absolvere potest, vcl etiam à casibus sancto Pontifici reservatis *Cap. 5. & 26. ex. de sent. exc.* quam in rem eleganter Synesius in *Ep. 67.* nemo anathemate vinc-tus mihi moriatur, permiserim omnibus qui adfuerint, Presbyteris ei dare communionem idest veniam.

In formâ Ecclesiæ concedenda est absolutio, ejusque formæ primum caput illud est ut ab eo detur qui censuram irrogavit, ut jam diximus. Secundum est ut prius Ecclesiæ satisfiat, & iis omnibus quos ipse reus læserit. Ex sacris Canonibus pœnitentia & satisfactio necessariæ sunt absolutionis conditiones; & ex iis Lanfrancus Cantuar. in *Ep. 41.* sic loquitur: Ab excommunicatione absolvendum non est, nisi prævia satisfactione. Sed cum sæpissimè reus non ita statim satisfacere possit, invaluit eum absolvi posse, si sufficienter caveat de satisfaciendo. Pontifex in *cap. 11. ex. de sent. exc.* ait illud esse juxta morem Ecclesiæ: Et in *cap. 15.* Illud potiùs esse potiùs ex consuetudine Ecclesiæ, quàm ex rigore Canonum, qui præviam satisfactionem desiderant.

Ea cautio non omnino est de substantia absolutionis, nam ex justâ causâ remitti potest, *cap. 51. eod.* sed si reus eâ præstitâ, non satisfaciat, remanet excommunicatus *cap. 8. ex de off. jud. ord.* & *cap. 32. de appellat. in 1. Collect.* Gaufridus Vindocin. *lib. 3. Epist. 18.* ait Ecclesiam semper eam habere quasi nexu excommunicationis ligatum.

Denique est absolutio ad cautelam, antiquis Canonibus incognita; ex quibus non datur absolutio nisi causa cognita, & ad finem litis. *Can. quisquis, 4. q. 5.* sed frequentissima est in libris decretalium, & dari cepit vel etiam lite pendente. *Cap. 40. ex. de sent. excom. cap. 25. ex. de verb. sig.* sic dictâ est quòd detur ad majorem cautionem & securitatem ait Glossa *ad cap. 16. ex. de appell.* vel si dubitetur de validitate excommunicationis, vel ut tutiùs & cautiùs cum excommunicato agatur, quippe qui personam standi in judicio non habeat *cap. 40. ex. de sent. exc.*

TITULUS XVI.

De Irregularitate.

Latiùs patet ille tractatus & ad multa pertinet, ad Ordinationem Clericorum, ad beneficiorum collationem, ad delinquentium coërcitionem, ideóque non tam fortè inconueniens erit eam rejicere in eum locum, præcipuè verò cum irregularitas non procul absit à censura. Verbum illud non occurrit in antiquis Canonibus, sed cum regulas præscripserint, ex quibus innotescat quinam Ordinari possint, vel non, qui ab iis alieni sunt, ut est in *can. 17. Nicana Synodi* ut vertit Dionysius Exiguus, irregulares appellati sunt, quasi sint extra eas regulas, aut quasi eos regulæ non admittant, *Can. 9. ibid.*

Irregularitas est impedimentum Canonicum, quod prohibet ne quis vel Ordinetur, vel in susceptis ordinibus ministret, vel ad superiores ascendat. Est impedimentum *ex cap. 33. ex. de testib.* dicitur Canonicum, quòd descendat ex regulis Canonum, ut est in

Can. 19. quarti Tolet. Concilii, quædam utique à jure divino esse videtur. Sed cum in Evangelicâ lege nominatim statuta non sit, certè jure Canonico tribuitur: Sanè quædam censuræ occurrunt in veteri testamento, sed cùm sint ex judicialibus præceptis, exoleverunt. Quod prohibet, & quæ verba extant *in cap. 16. ex. de homic.* Verbum illud *Ordinetur* propriè quidem de sacris Ordinibus dicitur, sed sæpiùs etiam ad beneficia pertinet: Cumque olim Ordines & beneficia simul omninò conferrentur, eadem irregularitas ad utrumque simul etiam præcludebat aditum.

Cujuslibet irregularitatis fundamentum duci potest ex iis Apostoli verbis: oportet autem Episcopum irreprehensibilem esse: quod alibi interpretatur Sanctum, immaculatum, vel ut alii vertunt, inculpatum. Unde in quibus casibus sacri Canones Clericum habent & notant ut reprehensibilem, iis rectè dici potest irregularis. Hormisda Pontifex *in Epist. 25.* Irreprehensibiles, inquit, esse convenit, quos præesse necesse est corrigendis.

Ex pluribus causis oritur irregularitas, sed nulla admittenda est nisi quæ

in jure Canonico exprimatur, *cap. 18. de sent. excom. in 6.* Undè cùm dicitur in dubio eam præsumi contractam in *cap. 12. ex. de homic.* illud ità intelligendum, si constet eam jure statutam esse in aliquo casu, sed dubitetur an factum aliquod ad eum casum pertineat, in dubio contracta præsumitur. Plures illæ causæ sæpius ad tres restringi solent, ad defectus, ad delictum, ad contumaciam. Ex iis frequentiores tantùm expendere juvat.

Prima oritur ex defectu vel natalium vel corporis : Fortè quidem dici potest priorem incognitam fuisse antiquis Canonibus ; nam in *dist. 56.* constat eos olim Ordinari potuisse, qui ex justis nuptiis nati non erant, dummodò essent bonis moribus, nec vitia parentum sequerentur. Ejus rei exempla occurrunt passim, vel etiam in Galliâ, ut de Ecclesiâ Claronont. apud Hildebertum Cænom. in *Ep. 65. in fi.* sed tandem prohibitum illud fuit in filiis Presbyterorum. Eadmerus *lib. 1. Novorum, sub Alexand. 2.* addit à sacris Canonibus : Petrus Venerabilis *lib. 1. Ep. 28.* à decretis Sanctorum Apostolicorum, puta Gregorii VII. in Consilio Belvacensi sub Conone Legato: Post-

modum Urban. II. in Claromontensi, & Paschalis II. in Pictavensi, quod ibi ad omnes illegitimos productum est *cap. 1. ext. de fil. Presbyt.*

Ea irregularitas non est ex notâ delicti, quod illegitimus non admisit, sed ex notâ defectus, qui ad Ordines promoveri vetat. *Cap. 14. ex. de purg. Can.* juxta illud *Deuteronomii Cap. 23.* non ingredietur Manser, idest ex scorto nato in Ecclesiam Dei. Illi ipsi Pontifices Alexander III. Innocentius III. Honorius III. addiderunt eam exceptionem, ut illegitimi beneficia non obtineant, nisi à Sede Apostolicâ dispensationem legitimationis accipiant *in cap. 7. 14. & 17. ex. de fil. pres. & itâ.* perperam Mat. Paris. *ad an. 1235.* novum jus illud tribuit Gregorio nono in verbis : Sciens (Gregorius IX.) inde Curia Rom. pro impetratione tali (hujus dispensationis multa emolumenta provenire, sicut ex statuto Innocentii. (III.) pro dispensatione plurimorum beneficiorum obtinendorum.

Secunda oritur, defectu vel vitio corporis. Sicut enim *Levit. cap. 21.* ab altari removendus erat quasi pollutus, qui vel maculam vel vitium habebat in corpore : Itâ & ex sacris Canonibus

Ordinari non possunt corpore vitia-
Olim quidem irregularitas illa consiste-
bat tantum in eo defectu corporis qui
Ecclesiastica impediēbat, *Apostolorum*
Can. 77. sed Gelasius I. eam produxit
ad alios defectus, qui sint deformes
& scandalum pariant. *Can. ult. dist. 9.*
& generaliter statuit, ut corpore vitia-
tus Deo non offeratur, in *Epist. decret.*
apud Dionysium Exiguum: Nam si de-
fectus ille post Ordinationem contin-
gat, ab altari non removeretur, quasi
misericordiā potius quā pœnā dignus
sit, ait Balsamon *ad d. Can. 77.* quam-
vis aliter ex lege Mosāica obtineret.
Utique dici potest eam irregularita-
tem vix cognitam fuisse antiquioribus
Græcis, ut palam est ex Canonibus
Apostol. ex Constitut. Apostol. *lib. 7.*
cap. 23. & ex responsis Balsamonis ad
Episcopum Alexandriæ. Ita & quidam
ex latinis Patribus differentiam fecisse
videntur inter eum qui se ipsum muti-
lavit, & eum qui ab alio mutilatus est:
ut prior ad Clerum non admittatur;
est enim sui homicida & opificii Dei
hostis: alius Ordinari possit. Ita Inno-
centius I. in *Epist. 4.* & Gennadius in
dogmatibus Eccles. cap. 71. accipiunt &
renovant *Can. 1. Nicena Synodi*: Ho-

diè qui corpore vitiiati sunt, Ordinari non possunt absque dispensatione Apostolicâ, quæ ad Diœcesanum missa fuerit *Cap. 2. & 4. ex. de cap. Tit. Ord. vel non.*

Tertia est bigamia, ut qui duas uxores vel etiam successivè habuit, Ordinari non possit. *10. tit. de big. non Ord.* Propter illud Apostoli, *Oportet autem Episcopum esse unius uxoris virum.* Et illud. *Diaconi sint unius uxoris viri.* Quæ sic vulgò accipiuntur. Fortè tamèn cùm Apostolus secundas nuptias permittat, & Ecclesia eos habeat quasi hæreticos, qui eas condemnant, vix est ut iis pœnam illam imponat. Præterea cùm ait (virum esse) denotat tempus illud quo ille Ordinatur; qui autem duas uxores successivè duxit, quolibet vitæ suæ momento vir fuit unius uxoris, sicque vix ad eum respexisse videtur Apostolus: sed forte ad eum qui binas nuptias eodem tempore constitutas habet, de quo *in l. 1. & 12. d. de his qui not. inf. puta si suam uxorem, juxta legitimam observationem non repudiavit, & aliam duxerit, qui retinet primam, l. 35. d. de don. int. vir. & n.v.* Hoc nascentis Ecclesiasticæ temporibus frequentissimum erat, cum Judæi & Ethnici

ad Christianam fidem accedebant; Nam ex suis legibus repudiabant uxorem & aliam ducebant, ut adhuc passim videre est in utroque Codice: quod cum Christiana lege prohibitum esset, binas nuptias eodem tempore constitutas habebant, & ita ex edicto prætoris notabantur infamiâ, ac proinde non poterant Ordinari.

Sed ad novam hanc interpretationem observandum est Leonem Magnum in *Ep. 1. ultima Editionis cap. 5.* eos omnes habere quasi bigamos, & qui secundas nuptias inierunt, (nempe successive): & qui viduarum se conjugio sociarunt: & multò magis eum qui duarum simul est maritus uxorum (proprie polygamus à quo valdè distat qui sequitur) vel eum qui ab uxore dimissus alteram duxit, aut ut alii legunt, qui primâ uxore dimissâ, aliam duxit. Sicque Leo agnoscit ultimum illum esse bigamum, quòd videat eum binas nuptias eodem tempore constitutas habere, ideòque ait multò magis à Clero removendum, sed quantum ad eam irregularitatem cum aliis eam jungit.

Quidquid sit, eo jure utimur, ut qui duas uxores successive duxit, tanquam irregularis Ordinari non possit. Leo

eam vocat sacram præceptionem, divinam legem, legalem & Apostolicam auctoritatem: Constat quidem unde namea desumat: sed non constat unde nam Ecclesiasticis Canonibus eam prohibitionem adscribat *in Ep. 5. cap. 3.* Vix enim est, ut Apostolorum Canonem 16. agnoscere voluerit, cum eo adhuc tempore, omnes id genus haberentur tanquàm apochryphi. S. Ambrosius *in Can. Cognoscamus. dist. 34.* ait in tractatu Nicæni Concilii additam illam fuisse: Sed Baronius addit eum Canonem ex iis esse, qui cum pluribus aliis ex eo Concilio perierunt: nec enim similis extat inter viginti superstites. Quique Leoni dicuntur Ecclesiastici, sunt octavus Siricii, & undecimus & trigessimus Innocentii I. Ea irregularitas non est à delicto, cum is qui secundam uxorem ducit, nullum admittat, inquit S. Augustinus *de bono conjug. cap. 18.* sed est ex defectu Sacramenti, ut eleganter exponit Innocentius III. *in cap. 5. ext. de big. non ord.* Cum nempe illud relationem non habeat ad matrimonium inter Christum & Ecclesiam. Eoque tantum respicit Leo Magnus *in ead. Ep. 1. cap. 3.* nec omninò prætexenda est infamia secundarum nuptiarum, quæ jure nulla

est; atque etiam Concilium Toletanum quartum enumerans eos qui non possunt Ordinari, infames omninò separat à Bigamis.

Omnes antiqui Canones, (excepto decimo septimo Apostolorum) & Patres bigamos expellunt tantum à sacris Ordinibus, nunquam à minoribus: sed tandem illud etià ad eos productum fuit. Ita & Apostolus meminit tantum secundæ uxoris, sed Canones & Patres addiderunt eum qui viduam, vel meretricem duxerit uxorem, & quidam eam vocant bigamiam similitudinariam, quòd fusiùs exequi non patiuntur Institutionum angustia.

Denique disputatum est de eo qui unam uxorem habuerit ante baptismum, & alteram postea, utrùm esset irregularis? Græci negabant, asseriebant Latini, quorum sententiam probavit tandem S. Hieronymus in *Apologia contra Rufinum*, quia baptismus tollit quidem peccatum, non etià secundas nuptias quæ peccatum non continent.

Quarta est ex delicto: ait enim Apostolus: *Oportet autem Episcopum esse sine crimine*. Idem alibi de Diaconis. Ea non est Censura, nec unquam sacri Canones eam retulerunt inter Ecclesiasti-

duas irrogari pœnas, *ne bis in idipsum*.
Antiqui Canones eos Clericos habent
ut irregulares, qui non tantùm rei sunt
Canonicorum criminum, sed & quo-
rumlibet Capitalium: Et Gregorius
Magnus declarat quænam sint capitalia
crimina, quæ per legis sacræ regulam
morte mulctanda sunt, *lib. 12. Reg. Ep.*
6. & alibi, ea quæ in textu heptatici
morte mulctata sunt *lib. 7. Reg. Ep. 50.*
tertium Aurelian. Concilium in *Can. 7.*
& 8. furtum & falsitatem addit, quia,
inquit, & ipsa capitalia sunt crimina.
Ac fortè dici potest generaliter omnia
illa crimina irregularitatem parere, quæ
depositioni & pœnitentiæ publicæ sub-
jacent. Imò & quidam volunt hoc
etiàm in iis obtinere, quæ occulta aut
secreta sunt: sed hoc in foro poli ad-
mitterem, non in foro fori, ut ex iis
amittantur beneficia. Nam in *Can. 19.*
quarti Tolet. Concilii irregulares dicun-
tur, qui in aliquo crimine detecti sunt.
In *Epistola Zacharia ad Bonifacium*
Mogunt. Si in adulterio vel fornica-
tione inventi fuerint. Nec multò post,
qui adulteri & fornicatores probantur.

Ac tandem olim ex quocumque homicidio nascebatur irregularitas ; sed hodiè distinguitur inter necessarium , voluntarium , & casuale , ut colligitur *ex cap. 1. 10. & 13. ext. de homic. & ex cap. ult. eodem in Clem.*

Huic non absimilis est ea , quæ oritur ex judicio sanguinis , cui aliquis adfuerit , quod aliquis pronuntiaverit , aut interfuerit ubi exerceatur , *cap. 9. ext. ne Cler.* Innocentius I. *in Ep. 2. cap. 4.* ait se nihil de ea re legisse à majoribus definitum , quia , inquit , meminerunt potestates illas concessas fuisse à Deo & permissum esse gladium propter vindictam noxiorum. Statim tamen illud probavit *in Ep. seq.* videlicet judicium sanguinis impedire Ordinationem , cùm mitis sit & clemens Ecclesia , nec quærat mortem peccatoris. Et observandum est *ex eadem Ep. 3.* eum pervenire non posse ad Clericatum qui causas egerit , hoc est , inquit , postulaverit , quod apud Jurisconsultos idem est atque accusaverit , & reum peregerit , ut Advocatus qui ita postulaverit , fiat irregularis. Secundum Matiscon. Concilium *in Can. 18.* definimus , inquit , ut ad locum examinationis reorum nullus Clericorum accedat , neque intersit ubi.

ordinis honore privatus, & loco suo, perpetuo damnationis teneatur religatus ergastulo. Vel ut est *in cap. 10. ext. de excess. prel.* & subdit qui contra fecerit, fit irregularis. Iis adde Epistolam 59. Arnulfi Lexoviensis.

Quinta est servitus *to. tit. Decret. de servis non ordin.* eaque irregularitas omninò est Apostolicæ traditionis; & quòd Apostolus Onesimum servum ordinare noluerit, sed remiserit ad Philemonem dominum, ut ordinaretur: & quòd extet *in Apost. Can. 82.* sicque vix est ut Leo Magnus tum primùm servos à Clero remóvisse dicatur *ex ejus Epist. 3. ult. Edit.* ubi præcipua ejus prohibitionis ratio est, quia Ecclesia tollere noluit jura dominorum in servos: & nihili est alia propter vilitatem servilem: Nam ait Apostolus; *Apud Deum non est servus, non est liber, omnes unum sumus in Christo.* Invaluit tamen ut qui sciens prudens, inscio vel invito domino, servum ordinaverit, ille quidem remaneat Clericus, sed ordinator ille duos alios ejus æstimationis servos domino reddere teneatur. *Can. si servus.*

*absente. dist. 34. qui desumptus est ex
Can. 8. Primi Aurelian. Concilii.*

Sexta est obligatio ad rationes reddendas : vel publicas , quibus obligati sunt curiales & publicani , quos elegantissimè Tertullianus vocat ex officio peccatores *in lib. de pud. c. cap. 9.* vel privatas , putà coloni adscriptii , aut quilibet conditionales homines , & nec etiam Ordinari possint. *to. tit. decretal. de oblig. ad ratioc. non Ordin.* quod ita fortè placuit , ne debitores occasione sacri Ordinis deteriores creditorum suorum considerationem faciant. Sed nec Ordinandi sunt Tutores , Curatores , Actores , aut Procuratores , nisi post reddita ratiocinia , ut ex Concilio Carthag. exscribit Ferrandus Diaconus.

Ac tandem irregularitas oritur ex contumaciâ & inobedienciâ *to. tit. decret. de Cler. excomm. dep. interd. minist.* Et primò quidem Clericus nominatim majori excommunicatione perculsus omnino est irregularis *cap. 7. eod.* ac si ante absolutionem celebret , deponitur in perpetuum , & ita fit laïcus , *cap. 4. eod.* si sit tantùm minor excommunicatio , non fit irregularis ut amittat sua beneficia , sed tantùm ut alia non acquirat. Unde

cum summus Pontifex alicui confert Beneficium, eum absolvit ab excommunicatione ad effectum illius obtinendi non quantum ad Ecclesiam & satisfactionem ei debitam. Quod si Clericus ille ante absolutionem celebret, dubitatum est olim an fieret irregularis? Sed Gregorius nonus decidit eum non fieri, *cap. ult. eod.* Et fortè ratio ea est, quia minor excommunicatio removet tantum à perceptione Sacramentorum, non etiam ab Ordine: ac proindè Clericus ille cum celebrat, non omninò facit contrà censuram. Peccat quidem graviter, quòd eam contemnat, ideoque imponenda est ei gravis pœnitentia, sed non fit irregularis, quia sola ipsa celebratio non est præcisè contra censuram.

Denique Pontifices docent pluribus modis irregularitatem tolli, sicque vix est ullam esse perpetuam: primò quælibet tollitur per dispensationem, quæ detur ab eo, qui ejus dandæ potestatem habeat, olim Diœcesanus Episcopus, hodiè, Rom. Pontifex. ac si ea ex delicto proveniat, opus est etiam indulgentia principis. Secundò quæ est à defectu natalium, tollitur professione monasticâ *cap. 1. ex. de fil. pres.* tertio qui per

sequens patris & matris matrimonium legitimatus est, definit esse irregularis, quasi sublatâ causâ, tollatur effectus.

TITULUS XVII.

De Privilegiis.

HUc usque de iis quæ jure communi obtinent, nunc de iis quæ jure singulari, à quo non multùm differt privilegium; sic dicitur quasi lex privata, seu in primos idest privatos, seu singulos lata. Et ab effectu quasi privaret legem, ait Caper Grammaticus, cùm nempe privatum aliquem à generali lege solvit & eximit. Undè sæpius odiosum & restringendum propriè quidem non est lex, quippe quæ sit generale jussum principis, nec feratur in singulas personas: sed tamen translato nomine, lex dicitur, ait Gellius *lib. 10. cap. 20.* Illud ità definitur lex privata quæ specialiter aliquid indulget alicui personæ vel loco. *Cap. 25. ex. h. t.* aliquandò generaliter accipitur, aliquandò simpliciter. Primo casu continet etiam immunitates & exemptiones. Secundo continet honores, potestates, &

jura, quæ quibusdam in alios concessa sunt. Immunitates autem sunt vacationes aut libertates à functionibus publicis : Exemptiones dicuntur libertates à potestate & jurisdictione superiorum.

Sicut in jure civili privilegia originem habent ab ipsâ lege 12. tab. quæ juris civilis fons & origo, apud Tacitum : Ità & in jure Can. eam habent à Nicæno Concilio in *Can. 6.* quæ prima fuit etiam generalis lex Ecclesiæ, post pacem ei datam; & sic eadem est origo legum, & privilegiorum. Quia tamen Canon ille *apostolica* seu antiqua privilegia quibusdam Ecclesiasticis data confirmat, quæ nempe sola vetustas iis dederat, ait Nicolaus I. in *Ep. 39.* dici potest Ecclesiastica privilegia esse traditionis Apostolicæ, cum ei adscribenda sint ea omnia, quæ per universam Ecclesiam obtinent, cum non extant in scriptis Apostolorum, ait S. Augustinus *lib. 3. de bapt. contrà. Don. cap. 7.*

Privilegia sunt aut personalia aut localia. Illa vel certæ cuidam personæ concessa sunt, eaque mortuâ expirant, vel certo generi personarum, putà Monachis hujus aut illius Ordinis, eaque perenniter subsistunt : quamdiù nempe id ge-

nus monachi egerint in orbe Christiano. Localia quæ quibusdam religiosis locis data sunt. Non aliorum fere formulas habet liber diurnus Roman. Pontificum non ita pridem editus. Sic dicuntur quòd ita iis locis adhæreant, ut qui locos illos tenuerint, iis gaudeant privilegiis, puta Canonici in locum monachorum suffecti, aut monachi alterius ordinis; locis quippe concessa sunt non personis. Ea omnia non sunt æqualia, varias habent clausulas, est sæpius sunt de rebus spiritualibus: quales sunt Abbatibus electio & benedictio, monastica disciplina, Sacramentorum administratio, prædicatio verbi divini; Et de rebus temporalibus, qualia sunt omnes bona & jura Monasteriorum aut Ecclesiarum. Ut plurimum etiam dantur Monachis aut Canonici: prius de monasticis, cum antiquiora sint.

In iis Monachi cum servis comparari possunt. Sicut enim omnes homines naturâ sunt liberi, sed jus gentium servitutem introduxit, & statim postea usu exigente & humanis necessitatibus introduxit etiam manumissionem, & ita duo genera hominum esse ceperunt, ut alii sint liberi, alii verò servi: ita & in privilegiis monasticis

triâ notanda sunt. Primum est omnes Monachos naturâ & origine suâ liberos esse à potestate & jurisdictione Diœcesanorum Episcoporum. Primo enim vetustiores Orientalium & Occidentalium monachorum regulæ ne quidem Episcoporum meminerunt; ac licet quidam ex iis essent Episcopi; nihil tamen juris in suos monachos dederunt Episcopis, nec alios eorum superiores agnoscunt, quàm Abbates & Præpositos. Secundo Cassianus ex peragratis Orientalium Monasteriis regulam hanc exportavit, ut monachi modis omnibus Episcopatus & mulieres fugiant *lib. 4. de institutis renuntiantium*, *Cap. 17.* & S. Hieronymus in *Epistola ad Pammachium*, ait, suos monachos Diœcesano suo nihil aliud debere quàm honorem, & in *Epistola ad Theophilum* eos esse liberos. Tertio Sulpitius Severus in *Dialogo de virtutibus Orientalium Monachorum cap. 4.* ait iis summum jus esse sub Abbatis Imperio vivere, & ab eo per omnia pendere. Denique Carthagin. Concilium initio Sexti Sæculi habitum *Sess. secunda* (quæ non ita pridem edita est) sic habet: Erunt igitur omnia omninò Monasteria, sicut semper fuerunt, modis

omnibus libera. Primævam hanc libertatem facilè adstruit primæva etiam earum conditio, quòd fuerint omninò laïci; ac proindè non aliter Episcopis subditi, quàm alii quilibet laïci: Undè in Conciliis antè Chalcedonense nihil de subjectione Monachorum.

Secundum est statim atque Ordinati sunt Monachi eos sibi subdicere tentarunt Episcopi in vim illius Ordinationis, ait ibidem S. Hieronymus, & ejus ferè tempore. III. Arelat. Concilium sic loquitur: rationis & religionis plenum est, ut Clerici Monachi ad Ordinationem Episcopi debitâ subjectione respiciant, laïca verò Monasterii congregatio ad solam & liberam Abbatis dispositionem pertineat. Undè S. Benedictus *in cap. 69. suæ Regula* Monachum Presbyterum relinquit correctioni Episcopi. Cumque cohiberi non potuerit ea vana gloria (sic vocant Veteres eorum Patres) ut omnes planè Monachi promoverentur ad sacros Ordines, invaluit, ut jure communi Episcopis subjeçti esse dicerentur.

Tertium est statim atque Monachi Episcopis subjeçti esse ceperunt, se ab eorum potestate liberare tentarunt per exemptiones, ut palàm est ex utroque illo

rum vexatio & oppressio. Gregorius Magnus passim, Gregorius VII. *lib. 2. Reg. Ep. 69.*

Paulò aliter de Canonicis sentiendum: Nam omninò verius est ab initio seu ab ipsa origine, à prima institutione subditos illos fuisse Diœcesanis Episcopis. Faciebant quippe catum Presbyterorum, ait S. Ignatius *ad Antiochenses*, qui Episcopali jurisdictioni subjacebant: Nec nisi tardius exemptiones quæsierunt eadem ipsa ratione, quâ Monachi.

Aliquando tamen illi ipsi Episcopi ea privilegia tum primùm dare ceperunt Monachis, ut eorum quieti consulèrent. Et ex eo usu Marculfus sub prima stirpe Regia, primam eorum formulam exscripsit. Ea dabant sæpiùs in Synodis Provincialibus, & à Coepiscopis subscribi curabant: aut etiàm ea dabant ex consensu Cathedralium Canonicorum, quia exemptiones illæ quædam erant alienationes Jurisdictionis Episcopalis, *cap. 4. ext. de iis quæ fi. à præl. sine cons. cap.* & ad petitionem fundatorum & Regum. Primo quidem Reges ab Episcopis data privilegia regali præ-

cepto confirmabant , cujus formulas subjicit Marculfus ibid. cum ea Epigraphæ : *Concessio Regis ad illud Privilegium*. Sed postmodum ea ipsa privilegia dederunt.

Ac tandem iis Episcopalibus privilegiis accesserunt etiam Apostolicæ confirmationes , ut nulli ea infringere auderent , ait Hincmarus Rem. in *Opusculis cap. 25. in fi.* Imò & illi ipsi Summi Pontifices dederunt eas exemptiones. Nihil frequentius apud Gregorium Magnum & alios. Nec dicendum est primum illum esse authorem eorum privilegiorum : Nam quædam à suis decessoribus data confirmat *lib. 7. Reg. Ep. 115. & seq.* Constat quidem de facto , quòd videlicet ea dederint ; constat etiam de jure , nam ea dari possunt ab iis qui legis condendæ potestatem habent , qualis est Summus Pontifex , ut diximus *lib. 1.* Quamvis autem Monasteria exempta sint , & quomodocunque habeant privilegia , semper tamen Diocesano Episcopo honorem & reverentiam debent. Cùmque administratio Sacramentorum , & Prædicatio verbi divini propriè sint munia & functiones Clericorum , quas Monachi omninò acceperunt ab Epis-

copis , ut etiam agnoscit S Hieronymus cum tertio Arelat. Concilio, dicendum est religionis & rationis plenum illud esse , ut in iis debitâ subjectione ad Ordinationem Episcopi respiciant , perindè ac alii quilibet Clerici.

TITULUS XVIII.

De Dispensationibus Ecclesiasticis.

ALITER adhuc Juri Canonico derogatur , putà per dispensationem Ecclesiasticam : cùmque Tractatus ille in omnes ferè Juris illius articulos excurrat , non tam malè forsan subjeitur ad calcem istius operis. Tum primùm tollenda est homonymia , & postea videndum quid rei sit. Quam Græci appellare solent *οἰκονομία* , Latini Canonistæ dispensationem vocant. Illi triplicem agnoscunt œconomix speciem : ut altera sit de rebus planè divinis , puta cùm incarnationem vocant *οἰκονομία* , sicut & divinam providentiam , & verbi divini prædicationem. Altera de administrandis rebus Ecclesiasticis , altera de disciplinâ Ecclesiasticâ , & ejus Canonicâ relaxatione. Sic etiam Latini incarnationem vocant dis-

penſationem. Anonymus in *Breviario fidei* à Syrmundo edito in principio, & Lupus Servatus in lib. de trib. quaest. Quæ est de administrandis rebus Ecclesiasticis, uſitato etiam Jurisconsultis vocabulo dispensationem vocant: Unus pro omnibus ſufficit Agobardus, qui Librum edidit de *Dispensatione rerum Ecclesiasticarum*, quæ est de relaxandâ Ecclesiæ disciplinâ. Eam quoque vocant dispensationem, S. Augustinus in *Epist.* 19. & Gelasius in *Epist.* 6. in *princ.* & omnes Recentiores. De primâ & secundâ specie non agitur in hoc tit. sed tantum de tertiâ.

De eâ longiorem tractatum instituere, nec istius est loci, nec nostri instituti, sed videre breviter quid ea sit, à quibus dari possit, quâ de causâ, & in quibus rebus. Ea sic definiri solet; provida Juris relaxatio. Durandus seu Speculator latiore hanc ejus definitionem affert ut sit provida Juris communis relaxatio utilitate seu necessitate pensatâ. Veteres fidei nostræ Patres usurpatam eo sensu dispensationem ab ipso Apostolo acceperunt. Cum enim viderint eum ipsum circumcidisse Timotheum, Petro restitisse in facie quòd circumcideret gentes, se totondisse quasi Naza-

rænum , & quasdam cæremonias exercuisse Judæorum , dixerunt ea omnia facta fuisse *αιχροεινως* dispensativè. Ivo Carnot. *in præfatione* (quam ejus decreto & panormiæ affixam video) pluribus exemplis probat apud Sanctos Patres antiquissimam esse illam dispensationem ; imò & dici potest eam legi valde convenire. Nam legis virtus est etiam permittere , quod nempe legi repugnat utcumque. Et hoc nihil aliud esse quàm dispensare scribit S. Chrysostomus *in 2. ad Galatas*.

Ejus dispensationis effectus ille est , ut integro , sincero , & incorrupto permanente Canone , atque inter alios omnes vim suam obtinente , is cui ea dispensatio indulgetur , à vinculo & obligatione Canonis absolvatur. Eleganter illud describit Eulogius Alexandrinus apud Photium *in Bibliot. Cod. 237*. Cum ait sæpe numerò Ecclesiam aliquid indebitum tolerare , & amplecti ad breve tempus , ut continuum & inconcussum robur pietas accipiat , & ad dissolvendos eorum insultus qui veritati insidiantur , dum interim Ecclesiæ Rectores de accurata veritate nihil quidquam remittunt.

Ille idem Eulogius ibidem ait œcono-

mix rationem non omnes admittere arbitros, seu non omnes eam indulgere posse, sed tantum Christi Ministros atque dispensatores Mysteriorum Dei, & quibus Pontificalium thronorum curam & fidem leges crediderunt. Tales sunt Episcopi, quibus olim solis compete-
 bat dispensationum concedenda-
 rum potestas. *In Can. 12. Nicani Con-*
cilii Episcopo licet de severitate pœni-
 tentiæ aliquid humanius cogitare, id est
 dispensare. Eadem potestas ei concedi-
 tur *in Can. 2. & 4. Ancyranæ Synodi,*
& in Can. 42. Carthagin. Constat etiam
 idè Episcopos ægrè tulisse, quòd fre-
 quentiùs Martyres pacem & veniam
 darent lapsis, quia genus illud dispen-
 sationis ad solos Episcopos jure com-
 muni pertinebat. Adde Photium *in No-*
mocanone tit. 9. cap. 39. ubi observat,
 quòd Episcopi post peccatoris condem-
 nationem, ei ad meliorem frugem re-
 vertenti Canonicam pœnam remittere,
 aut utique remittere possunt, quod non
 fit nisi per dispensationem, nec illud
 liceat publicis iudicibus: Eam differen-
 tiæ rationem subindicat, quòd facti
 quidem quæstio in eorum iudicium po-
 testate sit, non etiam juris autoritas.
L. ordine, 15. d. ad Municip. sed sacri

Canones omnem juris auctoritatem dederint Episcopis.

Constat etiam dispensationum concedendarum potestatem olim competuisse Synodis, & quidem Provincialibus, ut colligi potest ex *Epistola S. Athanasii ad Rufinianum Episcopum*, & ex *Can. 5. Nicani Concilii*, ex multis Canonibus de *postulatione & translatione Episcoporum*, quæ utraque fiebat aut permittebatur in perfectâ Synodo Provinciæ. Quibus adde Ant. Augustinum in *Epitome Iuris Pontificii*, ubi agit de *majoribus Causis*, quæ in Synodis peragebantur. Ac tandem eo fluxit Ecclesiastica disciplina ut Romanus Pontifex omnes ferè dispensationes sibi vindicarit. Varias & bene multas ejus rei probationes congerunt illustrissimus de Marca *lib. 3. de Concordiâ Sacerdotii & Imperii, cap. 13. & seqq.* & eruditus Thomassinus in *libris de Eccles. Discip.*

Et ità Episcopi hodiè in suis Diœcesibus dispensare non possunt, nisi in casibus in novo jure nominatim expressis, quique relictæ sunt Ordinariis, quia, inquiunt, vocati sunt tantùm in partem sollicitudinis, non etiam in plenitudinem potestatis. Eos omnes casus

& in quibus dispensare possunt, & in quibus non possunt, accuratè colligit Durandus, seu Speculator *in tit. de dispensatione Episcoporum*. Adde Concilium Tridentinum in variis locis, ac potissimum *in Sess. 24. de Reform. Matrimonii, Can. 5. & 6.* Abbates etiam regulares dispensare possunt, in iis videlicet quæ sunt de rebus Monasticis. Et rectissimè S. Bernardus *de precepto, & dispensat. cap. 7.* ait Abbatem dispensare non posse de iis, quæ in regula de spiritualibus tradita sunt, quia non est supra regulam, sed aliquandò de iis dispensare posse, quæ in corporalibus constant observantiis.

Sapienter Symmachus Pontifex *in Epist. ad Avitum Viennens. apud Dacherium to. 5. Spicil.* ait quod sit præter regulam, modò sit ex justâ causâ, regulam non infringere: & hoc nihil aliud est, quàm dispensationem non esse concedendam absque justâ causâ. Nihil frequentius in libris Juris Canonici. Quænam ea sit justa causa, docet potissimum illud S. Bernardi *lib. de Considerat.* Deinde quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur: ubi necessitas urget, excusabilis est dispensatio: ubi utilitas provocat, dispensatio

laudabilis est, utilitas, dico, communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non planè fidelis est dispensatio, sed crudelis dissipatio. Ivo Carnot. *in ead. præfat.* ait, si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest præcedere auctoritate præsidentium diligenter deliberata dispensatio. Quidam alias causas afferunt, sed quæ ad duas illas referantur. Vide Gratianum passim, ac potissimum ad quosdam Canones *causæ primæ, quæst. 7.*

Omnes quidem agnoscunt illicitam esse illam dispensationem, quæ sit absque justâ causâ: sed & fortè verius est eam quoque invalidam esse. S. Bernardus *laudato loco* ait eam non esse fidelem dispensationem. Gasfridus Vindocin. *in Opusc. cap. 5.* ait eam rationi simul & veritati contradicere. Addendum est eam esse contrâ sacros Canones, ac proinde ipso jure nullam, eorum instar quæ fiunt contrâ leges *l. 5. Cod. de legib.* quidam volunt eam ipso jure valere propter auctoritatem dispensantis, ut quam velit legem ferre, & ad libitum tollere, aut temperare possit: sed cum ejus auctoritas illa sit à Deo, si quidem dispensatio injusta sit, dici nun-

quam potest eam à divina authoritate descendere.

In dispensationibus concedendis regulæ illæ obtineant necesse est. Primò cum dicitur Canonicam illam esse dispensationem, quæ fiat necessitate vel utilitate suggerente, observandum est illud S. Bernardi, *utilitas dico, non propria sed communis*: Qui dispensationem indulget, quærere non debet quæ sua sunt; sed quæ sunt Dei, videlicet ad communem & publicam salutem: Inclinare non debet humanis favoribus, humanum favorem auspicari non debet, ait Arnulphus Lexoviensis in *Epist.* 26. Utrique antiqui Canones nullam ferè privatorum rationem habent in dispensationibus indulgendis, sed præcipuè publicam utilitatem inspiciunt. Sequiori ævo, nempe à duodecimo sæculo, jam Romani Pontifices nobilitatem petentis, meritorum prærogativam, morum honestatem, bonam famam inspicere ceperunt quasi justas dispensationum causas, ut passim occurrit in libris decretalium.

Sanctissima etiam est ea regula, quam Gaufridus Vindoc. affert *laudato loco*, dispensationes aliquandò in Ecclesiâ fa-

ciendæ sunt, non quidem, amore pecuniæ vel quolibet humano favore, sed piâ & misericordi intentione. Unde Innocentius I. dispensationem vocat misericordiam.

Vulgò dici solet vix olim concessam fuisse dispensationem infringendi Canonis, seu datam fuisse velut in antecessum ad infringendum aut violandum Canonem, sed tantùm infracti aut violati, ut illud toleraretur bono publico, & severa ejus pœna utcunque temperaretur. Hoc quidem ita obtinebat ἐπὶ τὸ πλεῖστον ut plurimùm: sed tamen multa ejus dispensationis exempla occurrunt in antiquis Canonibus & historiis Ecclesiasticis, quæ data est ad infringendum Canonem, putà ad postulationem, ad translationem, ad Ordinationem, atque etiam ad Matrimonium. Regulariter quidem Ecclesia Romana solet dispensatoriè multa infirma tolerare, postquàm patrata sunt, ait Ivo Carnot. *in Epist.* 260. vix permittit ut fiant. Nec Summus Pontifex permittere potest, quod puta malum est, ait S. Bernardus *in Epist.* 7. regulariter indulgentia seu dispensatio culpam prævenire non debet, ne securitas alat audaciam, & ad delinquendum fiducia re-

missionis invitet, ait Arnulphus Lexov. *in ead. Epist.* 26. sed tamen constat nec incognitas nec infrequentes olim fuisse dispensationes infringendi Canonis. Et forte dici potest frequentius usurpatas illas fuisse ab undecimuo sæculo, non tam ex vitio Pontificum, quam temporum, quibus ea erat fidelium contumacia, contemptus ille Canonum, ut vix aliquid facere vellent ex statutis Ecclesiasticis, ideoque sæpissimè opus erat relaxatione seu dispensatione, ait S. Anselmus *lib. 3. Epist.* 41. quam ipsam quasi nondum editam exscribit Juretus *ad Epist.* 214. *Ivonis Carnot.*

Denique videndum superest in quibus rebus, dandæ sint dispensationes. Hoc diligentius exequitur Ivo *in ead. præfat.* cum ait præceptiones aut prohibitiones vel esse immobiles, vel esse mobiles. Eas vocat immobiles quas lex divina sanxit: mobiles, quas lex æterna non sanxit; sed posteriorum diligentia ratione utilitatis invenit, non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutius muniendam. Et statim subjicit. In his, quibus observatis salus acquiritur, vel in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est adhibenda dispensatio: Sed ita sunt omnia man-

data vel interdicta servanda, sicut sunt æterna lege sancita : In his verò quæ propter rigorem disciplinæ vel munendam salutem, posteriorum sanxit diligentia, si honesta sit & utilis compensatio, potest præcedere autoritate præfidentium diligenter deliberata dispensatio.

Ex primo eorum capite dispensatio juris divini non datur. S. Cyprianus *in Epist. 68. in princ.* aliquid cuiquam largiri non potest humana indulgentia, ubi intercedit & legem tribuit divina præscriptio. Gaufridus Vindoc. *in tractatu de ordinat. Episcop.* Romana, inquit, Ecclesia divinarum scripturarum legem solvere non debet, sed conservare. Summus Pontifex jura divina & naturalia interpretari potest, non etiam de iis dispensare. Differentiam hanc rectissimè facit Grotius inter dispensationem & interpretationem *lib. 2. de jure pac. & belli cap. 20.* De prima illa dispensatione juris divini & naturalis vide Gratianum *in dist. 13. & 14.* sed nihil frequentius, quàm ut ex justâ causâ dispensari possit contra Canonicas institutiones, ut loquitur Ivo, seu adversùs decreta Canonum.

TITULUS XIX.

De Officio Judicis.

Idest de eo quod facere debet iudex, ait M. Tullius. *Primò, de Invent.* atque etiam officium significat potestatem: Unde in Glossis nomicis *ὁφείλον ἐξουσία*, sicque in hoc tit. agitur de iis quæ iudex facere debet & potest. Justinianus in eod. tit. de eo tantùm iudice agit, qui addictus sit certæ cuidam actioni; & rectissimè quibusdam propositis exemplis docet, quid facere debeat: Nam ejus actionis natura iudici pleraque indulgere dicitur in l. *¶ si quis.* 14. §. *idem Labeo.* 13. d. de relig. *¶ sump. fun.* sed cùm in jure Canonico actionum subtilitas exoleverit, ut olim diximus, alia est ejus tituli methodus. Nec tamen in eo jure iudex contemnere debet variam hanc eorum naturam, ex qua passim ei pleraque facienda incumbunt, quamque idè addiscere debet ex libris juris civilis.

De officio judicis, videlicet Ecclesiastici, vel autem est ordinarius vel delegatus. Prior ille dicitur, qui ordinario jure provinciam aut Diœcesim regit,

ver per appellationem ver ad supplemen-
dam Ordinarii negligentiam. Delegatus
ille est, qui extrà ordinem datus est ad
certam aliquam litem. Olim quidem
illi ipsi Episcopi (qui sunt veluti *κασ-
εζοζω* Ordinarii judices) summa sua-
dente charitate, se litibus judicandis as-
siduè incumbabant, atque ita ut con-
querantur S. Ambrosius & S. Augusti-
nus, quòd ita juri dicundo præesse te-
neantur in dies, ut aliis Diœcesanorum
suorum morbis consulere non possint.
Sed sensim omnes illud deposuerunt &
rejecerunt in suos Vicarios, qui post-
modùm appellati sunt Officiales. Eoque
res illa fluxit, ut non amplius illi ipsi
suam jurisdictionem exerceant, sed eo-
rum nomine illi tantùm Officiales, ut
jam olim diximus, qui jam suâ potesta-
te abutebantur, sub Alexandro tertio,
eorumque varios excessus enumerat
ejus æqualis Petrus Blesensis *in Epist. 25.*

Ad cujuslibet judicis officium perti-
net generalis ea regula, ut non aliter
judicet quàm sacris Canonibus aliisque
Constitutionibus Ecclesiasticis prodi-

tum est; sed & omnino addendum, ut judicet secundum leges regias & receptos mores, alioquin vel ipso jure nulla erit ejus sententia *cap. 1. ex. de sent. & interl.* Vel locus erit appellationi tanquam ab abusu, quod suâ potestate abutatur. Ea est concordia Sacerdotii & Imperii, ut semper judex Ecclesiasticus Principum Constitutiones sequatur & observet: atque ita ut si legi divinæ vel Canonice non repugnent, eas sequi teneatur, vel etiam jure poli, ait Glossa. prima *ad cap. 7. ex. de Constit. & ex ea Gregorius Tholos. ad tit. de spon. & matr.* Nec quid frequentius in libris nostris. Unde in matrimoniis filiorumfam. sine consensu parentum ex regis Constitutionibus ea tenentur habere & declarare tanquam non validè contracta: ex iis decimarum præstationem definire juxta receptam regni consuetudinem: ea omnia diligenter observare quæ pro beneficiis, eorum collatione, resignatione, reservatione, pensione ordinata sunt, & alia id genus.

Debet etiam observare bonam terræ consuetudinem *cap. 3. ex. de eo qui mitt. in poss.* sicut & formam judiciorum seu receptum judiciorum Ordinem *cap. 22. ex. de accusat.* Quod est Innocentii III.

ex ejus lib. 1. reg. Epist. 1. Nec illud tantum de ea formâ intelligendum, quam regię Constitutiones conceptissimis verbis præscripserint, sed etiam quæ in quolibet senatu obtinet ex ejus Decretis, *Il doit garder les Reglemens de son Parlement* : Sic enim Græci Canonistæ Harmenopulus, Balsamon, Photius sequuntur, & probant ἐν τῇ γενεῇ seu generalia edicta sublimissimæ sedis prætorianæ, de quibus *in l. pen. Cod. de fidejuss.*

Solemnis ejus formæ judicariæ non contemnenda est ea regula & præcipuè in nostro jure Pontificio, ut judex cautè videat, an imploretur ejus officium per modum actionis, seu an illud pro actione proponatur, an verò illud imploretur in exercitatione alicujus litis institutæ. Primo casu putà si quis magistratum adeat & ab eo postulet de damno infecto, ea postulatio est pro actione. Unde ille dicitur experiri *in l. cum postulassem 44. ff. de dam. inf.* Dicitur etiam agere apud Plinium *lib. 36. natur. hist. cap. 2.* Iis verbis satisdare sibi damni infecti egit. Vel etiam si quis à judicē petat restitutionem in integrum, judicis officium implorat in modum actionis, quæ propriè deficit, *Cap. 2. ex hoc tit. ac*

tandem si quis per vim spoliatus sit, & à judice petat restitui nulla actione instituta, officium judicis ità implorat per modum actionis, ejus loco est ea petitio. Ut *in cap. 2. ex. de ord. cog.*

Secundo casu putà si lis quædam instituta sit per libellum qui causam contineat, multa jubere potest judex, quæ nec eo libello continentur, nec petuntur, putà restitui fructus, instrumenta litis, expensas, reparationes Ecclesiæ fieri, & alia id genus quæ quotidie in litibus institutis emergunt & incidunt: Officio enim judicis incumbit ut de iis omnibus jus dicat, plurimum verò interest an officium judicis imploretur in modum actionis, an in iis quæ ad institutam litem pertinent. Primo casu necessaria est litis contestatio, quia principale illud est negotium quod ita peragitur. Secundò necessaria non est, quia ea sunt tantum incidentia, quæ à principali negotio pendent, de quo lis contestata est, *d. cap. 2. hoc tit.* ac proinde in primo casu nec judex testes audire, nec definitivam sententiam ferre potest ante litem contestatam *cap. 2. ex. ut lite non contest. non proced. ad test. recept. Nec ad sent. defin.* quod utrumque licet in posteriori casu. Et obiter observan-

dum est primo casu judicis officium à veteribus interpretibus & Glossis appellari nobile, quòd per se subsistat, nec ab actione pendeat: Secundo appellari mercenarium, quia quodammodo servire videtur institutæ actioni.

Sicut verò in jure civili omnium instituendarum actionum principium proficiscitur à titulo *de in jus vocando §. omnium. instit. de pæn. tem. litig.* Ita & in jure Canonico vocatio in jus Canonicè facta est initium & fundamentum totius litis. *Can. vocatio. §. q. 2.* eaque omissa facit ut nullus sit judicis processus *l. 7. Cod. quomodo & quan. jud. sent. profer. cap. quoniam. 11. ex. de probat. cap. ex literis 4. ex. de rest. in integ.* Unde cum Raimundus lib. 2. Decretal. docuit apud judices & in quonam foro instituenda sit lis, statim subjicit titulum *de libelli oblatione*, idest de vocatione in jus, & in *cap. 1.* docet eam omninò præmittendam esse in omnibus Ecclesiasticis judiciis. Quomodò ea facienda sit, cum jure civili non omnino convenit jus Canonicum, quod hîc expendere juvat.

Quidam volunt voluisse Justinianum ut in judiciis Ecclesiasticis nulla scriptura interveniat *ex ejus Nov. 76. &*

83. quam exscribit Gratianus in *Can. si quis cum Clerico. 11. q. 1.* (& quidem ex Juliano Antecessore ut nempe quamcitiùs ea finiantur & minoribus impensis: Sed jus illud nunquam obtinuit, Nam & ante Justinianum vocatio in jus rationabilibus scriptis facienda erat, ut est in *d. Can. vocatio.* qui est Damasi Summi Pont. Et postea generaliter cautum est ut judicia Ecclesiastica non aliter quam in scriptis peragantur *Can. legum. 11. q. 1.* Imprimis autem libelli oblatio, seu vocatio in jus *cap. 1. ex. de lib. oblat.* uterque locus ille desumptus est ex *actione primâ secundi Sueffion. Concilii sub Carolo Calvo.* Et olim libellus ille subscribendus erat ab ipso magistratu, ad quem fiebat vocatio in jus, vel etiâ in causis Ecclesiasticis *l. cum Clericis. 25. §. 1. & 2. Cod. de Episc. & Cler. & roborandus manu partium, d. Cap. 1. de lib. oblat.* imprimis, inquam, quia libellus conventionis & totam litis seriem ac causam continere debet, ut reus in iudicium paratus veniat, & ut doceat iudicem quomodo sententiam dicere debeat, quæ sit libello conformis.

Cum ita per libelli oblationem præparata & ordinata est lis, ordo iudiciorum postulat, ut apud iudicem fiat litis

contestatio, quæ propriè facit judicii exordium, per quam merita causæ panduntur assertionem partium *l. un. Cod. de lit. cont.* & quâ omisâ, nullus etiam est processus, nullave sententia *cap. 1. & 2. ex. ut lite non cont. non proced.* sicut in jure civili dubitatum est quomodò ea fieret, eo quòd in ea sæpiùs mutata fuerit forma judiciorum: Ita & in jure Canonico an fiat per positiones & responsiones in judicio propositas, quæ à longævo usu introductæ dicuntur *in cap. ult. de verb. sig. in Clem.* Ac tandem Gregorius IX. definivit per eas non fieri litis contestationem, sed per petitionem in jure, seu judicio propositam, & sequutam responsionem *cap. dudum. § 4. ex. de Elect. & d. cap. un.* quâ in re judex Ecclesiasticus sequi debet regias Constitutiones, quæ positiones illas abrogarunt.

Denique Judex, causâ cognitâ, & ex recepto judiciorum ordine sententiam dicere debet. Causâ cognitâ, nam ut loquitur Joannes Saresber. *in Epist. § 8.* In causis ordo rectissimus ille est, ut præcedat examinatio sententiæ. Sicut jure civili ea promenda est allegationibus examinatis, ait Apuleius *lib. 10. Metamorp.* Ex judiciorum ordine,

nam eo non servato, sententiam ipso jure non tenere ait Tancredus *lib. 4. ord. judic.* ac præcipua ejus ordinis regula est, ut nemo inauditus condemnatur, nemo absens, nisi tribus edictis vocatus non compareat: tunc enim condemnari potest ut contumax, ac tandem victus in lite aut instantiâ condemnandus in moderatas expensas *cap. 5. ex. de do. & cont. cap. 3. ex. de eo qui mitt. in poss.* Et rectissime Innocentius III. *in d. cap. 5. & in cap. 1. in fi. ex. de sequest. poss. & prop.* Addit in moderatas expensas: nec enim immensis sumptibus mergendus, est reus, ideoque judex cui taxatio impensarum competit, eas tantùm æstimatè debet, quas fieri moris est, seque actor fecisse probaverit *cap. 1. in fine. de except. in 6.*

F I N I S.

Errata.

- P** *Agina* secunda linea 17. persuadere *leg.* peruadere.
pag. 79. *lin.* 27. sumus *lege* summus.
pag. 144. *lin.* 20. & 21. consecrationem seu bene-
dictionem. *lege* consecratio seu benedictio.
pag. 366. *lin.* 19. alterum *lege* alteram.
pag. 369. *lin.* 26. specta *lege* sublesta.
pag. 398. *lin.* ult. Aarelian *lege* Aurelian.

